

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

TÜRK DEMOKRASİSİ ÜZERİNDEKİ POZİTİF VE NEGATİF ETKİLERİ
AÇISINDAN 1960-1980 DÖNEMİ ÖĞRENCİ HAREKETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Hıdır OLGUN

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin BAL

VAN - 2017

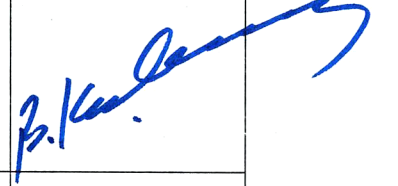
KABUL VE ONAY SAYFASI

Hıdır OLGUN tarafından hazırlanan “ Türk Demokrasisi Üzerindeki Pozitif ve Negatif Etkileri Açısından 1960-1980 Dönemi Öğrenci Hareketleri” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir

Başkan: Doç. Dr. Bekir KOÇLAR

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin BAL

Karadeniz Teknik Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Üye: Doç. Dr. Mehmet Pınar

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi:

24. 11. 2017

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hıdır OLGUN

24.11.2017

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Hıdır OLGUN

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ekim 2017

Türk Demokrasisi Üzerindeki Pozitif ve Negatif Etkileri Açısından 1960-1980
Dönemi Öğrenci Hareketleri

Bu çalışmada, ülkemizde 1960-1980 yılları arasında meydana gelen öğrenci hareketlerinin Türk demokrasisini pozitif ve negatif anlamda nasıl etkilediği ele alınmıştır. Öğrenci hareketleri, toplumsal bir harekettir. Toplumsal hareketler, kendiliğinden veya bilinçli bir şekilde meydana gelmektedir. Ülkemizde meydana gelen öğrenci hareketlerinin bir kısmı kendiliğinden meydana gelirken, önemli bir kısmı ise bilinçli bir şekilde yasal ve yasal olmayan örgütler tarafından gerçekleştirilmiştir. Meydana gelen hareketlerin toplumda eksikliği hissedilen ve düzeltilmesi gereken masum öğrenci hareketleri şeklinde başladığı ve sonraki süreçte ise rejimi değiştirmeye yönelik hareketler olarak şekil değiştirdiği görülmektedir.

Ülkemizde bu dönemde meydana gelen öğrenci hareketlerinin siyasi, ekonomik, sosyal, psikolojik ve demografik nedenleri bulunmaktadır. Öğrenci eylemleri, eksikliklerin zamanında giderilememesi ve sonrasında ise yeteri kadar çalışma yapılmaması nedeniyle sürekli hale gelmiştir. Bu dönemde sadece ülkemizde değil dünyanın farklı ülkelerinde de öğrenciler ayaklanmıştır. Dünyanın değişik yerlerinde görülen öğrenci ayaklanmalarının sebebi şüphesiz aynı değildir. Ancak yaşanan bazı siyasi gelişmeler dünyanın farklı bölgelerindeki öğrenciler tarafından ayaklanmak için malzeme olarak kullanılmıştır. Bu yaşanan gelişmelerin elbette ki demokrasimize pozitif ve negatif manada bir yansıması olmuştur. 1980 sonrası dönemde bu hareketlerin eğitsel manada kısmen pozitif bir etkisi olmuşken gerek siyasi gerek ekonomik ve gerekse psikolojik anlamda negatif etkileri olmuştur.

Anahtar Kelimeler : Öğrenci, Gençlik, Demokrasi, Cunta, Politik Kutuplaşma

Sayfa Adedi : 244

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin BAL

M.Sc. Thesis

Hıdır OLGUN

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

October 2017

Positive and Negative Effects on Turkish Democracy 1960-1980 Period Student
Movements

ABSTRACT

In this study, it was examined how the student movements that took place between 1960-1980 in our country affected the Turkish democracy positively and negatively. Student movements are a social movement. Social movements come into play spontaneously or consciously. Some of the student movements in our country have spontaneously sprung up, while a significant part has been consciously performed by legal and illegal organizations. It is seen that the movements coming to the square started as innocent student movements that felt lacking in society and had to be corrected, and later changed into movements to change the regime.

There are political, economic, social, psychological and demographic causes of the student movements that have taken place during this period in our country. Student actions have become permanent due to the fact that the deficiencies can not be solved in a timely manner, In this period, not only our country but also students from different countries of the world have been uprised. The reason for the student revolts seen in different parts of the world is undoubtedly not the same. However, some political developments have been used as material to revolt by students in different regions of the world. These living developments, of course, are a reflection of our democracy in both positive and negative manners. In the post-1980 period, these movements had a partially positive effect on the educational role, but they had negative effects both politically and economically and psychologically.

Key Words : Student, Youth, Democracy, Junta, Political Polarization

Quantity of Page : 244

Scientific Director : Yrd. Doç. Dr. Hüseyin BAL

TEŞEKKÜR SAYFASI

Tez araştırmamın ve yazımının gerçekleşmesinde büyük katkıları bulunan ve süreç boyunca görüşlerini aldığım kendisi ile böyle bir araştırma yapma düşüncemi paylaştığımda beni cesaretlendiren ve araştırmalarını paylaşmaktan çekinmeyen Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Hüseyin BAL'a, gazete arşivine ulaşmamda gerekli kolaylığı sağlayan İBB. Atatürk Kitaplığı çalışanlarına ve bu süreçte gerekli desteği sunan aileme ve sevdiklerime teşekkür ederim.

Hıdır OLGUN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR SAYFASI	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xv
ÖNSÖZ	xvi
GİRİŞ	xviii
BİRİNCİ BÖLÜM: TOPLUMSAL HAREKETLER	1
1.1. Toplumsal Hareketler ve Kollektif Davranış	1
1.2. Gençlik Kavramı	5
1.2.1. Fiziksel	8
1.2.2. Cinsel	8
1.2.3. Psikolojik	8
1.2.4. Sosyal	8
1.2.5. Kişilik	9
1.3. 1960-1980 Arası Dönemde Türkiye’de Görülen Öğrenci Hareketlerinin Nedenleri	10
1.3.1. Siyasi Nedenler	13
1.3.2. Eğitsel Nedenler	16
1.3.3. Ekonomik Nedenler	18
1.3.4. Demografik Nedenler	23
İKİNCİ BÖLÜM: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE YAŞANAN ÖĞRENCİ HAREKETLERİ	26
2.1. Dünyada Yaşanan Öğrenci Hareketleri	26
2.2. Türkiye’de Yaşanan Öğrenci Hareketleri	34
2.2.1. Osmanlı Dönemi Öğrenci Hareketleri	34
2.2.1.1. Suhte Ayaklanmaları	34
2.2.1.2. Kuleli Vak’ası (1859)	37
2.2.1.3. Talebe-i Ulûm Ayaklanması	39
2.2.1.4. 1876-1908 Arası Yaşanan Öğrenci Hareketleri	40
2.2.1.5. 1908-1918 Yılları Arasında Yaşanan Öğrenci Hareketleri	46
2.2.1.6. 1918-1922 Yılları Arasında Yaşanan Öğrenci Hareketleri	54

2.2.1.7. Dârülfünûn Grevi	55
2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Öğrenci Hareketleri	62
2.2.2.1. Atatürk Dönemi Öğrenci Hareketleri.....	62
2.2.2.1.1. Tramvay Şirketini Protesto (15 Kasım 1924)	64
2.2.2.1.2. Putları Kırıyoruz Kampanyası.....	65
2.2.2.1.3. Vagon Lets (Vagon Li) Olayı	66
2.2.2.1.4. Razgrad Olayı.....	68
2.2.2.1.5. Atatürk Dönemi Diğer Öğrenci Olayları.....	70
2.2.2.2. İsmet İnönü Dönemi Öğrenci Hareketleri.....	70
2.2.2.2.1. Irkçılık-Turancılık Olayı	70
2.2.2.2.2. Tan Olayı.....	76
2.2.2.2.3. Diğer Öğrenci Hareketleri.....	77
2.2.2.3. 1950-1960 Yılları Arasında Yaşanan Öğrenci Hareketleri.....	79
2.2.2.3.1. Said-i Nürsi'nin Yurt Gezisi ve Öğrenci Tepkileri.....	81
2.2.2.3.2. 27-29 Nisan 1960 Olayları	83
2.2.2.3.3. 555K Olayı ve Harp Okulu Öğrencilerinin Yürüyüşü	91
2.2.2.4. 1960-1980 dönemi Faaliyette Olan Legal ve İllegal Örgütler	92
2.2.2.4.1. Sol Örgütlenmeler	92
2.2.2.4.1.1. Fikir Kulüpleri Federasyonu	92
2.2.2.4.1.2. DEV-GENÇ	94
2.2.2.4.1.3. Türk Halk Kurtuluş Ordusu	97
2.2.2.4.1.4. Türk Halk Kurtuluş Cephesi Partisi (THKP/C)	98
2.2.2.4.1.5. Türkiye Komünist Partisi Marksist-Leninist (TKP-ML)	99
2.2.2.4.1.6. Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP).....	100
2.2.2.4.1.7. Devrimci Gençlik Birliği.....	101
2.2.2.4.1.8. Yurtsever Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu.....	101
2.2.2.4.1.9. Partizan.....	102
2.2.2.4.1.10. DEV-YOL	102
2.2.2.4.1.11. DEV-SOL.....	102
2.2.2.4.1.12. Kurtuluş Grubu	103
2.2.2.4.1.13. Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO)	103
2.2.2.4.1.14. Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri (DDKD).....	103
2.2.2.4.1.15. Anti Sömürgeci Demokratik Kültür Derneği (ASKD. DER) ..	104
2.2.2.4.1.16. Devrimci Halk Kültür Derneği (DHKD)	104

2.2.2.4.1.17. Demokratik Devrimci Kürtçüler	104
2.2.2.4.1.18. İlerici Gençler Derneği.....	104
2.2.2.4.1.19. Genç Sosyalistler Birliği (GSB).....	104
2.2.2.4.2. Sağdaki Örgütlenmeler.....	105
2.2.2.4.2.1. Milli Türk Talebe Birliği.....	105
2.2.2.4.2.2. Türkiye Milli Talebe Federasyonu.....	106
2.2.2.4.2.3. Milliyetçiler Derneği.....	107
2.2.2.4.2.4. Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği.....	108
2.2.2.4.2.5. Üniversiteliler Kültür Derneği	108
2.2.2.4.2.6. Türk Ocağı	109
2.2.2.4.2.7. Ülkü Ocakları.....	111
2.2.2.4.2.8. Akıncılar Derneği.....	113
2.2.2.4.2.9. Mücadele Birliği.....	114
2.2.2.4.2.10. Komando Kampları.....	115
2.2.2.5. 1960-1980 Yılları Arasında Yaşanan Öğrenci Hareketleri.....	115
2.2.2.5.1. 1960.....	116
2.2.2.5.2. 1961.....	122
2.2.2.5.3. 1962.....	125
2.2.2.5.4. 1963.....	129
2.2.2.5.5. 1964.....	132
2.2.2.5.6. 1965.....	135
2.2.2.5.7. 1966.....	137
2.2.2.5.8. 1967.....	139
2.2.2.5.9. 1968.....	144
2.2.2.5.10. 1969.....	150
2.2.2.5.11. 1970.....	154
2.2.2.5.12. 1971.....	158
2.2.2.5.13. 1972.....	162
2.2.2.5.14. 1973.....	163
2.2.2.5.15. 1974.....	164
2.2.2.5.16. 1975.....	165
2.2.2.5.17. 1976.....	168
2.2.2.5.18. 1977.....	171
2.2.2.5.19. 1978.....	175

2.2.2.5.20. 1979.....	181
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 1960-1980 DÖNEMİ ÖĞRENCİ HAREKETLERİNİN TÜRK DEMOKRASİSİNE ETKİLERİ	184
3.1. 1960-1980 Arası Dönemde Meydana Gelen Öğrenci Hareketlerinin Türk Demokrasisine Olumlu Etkileri	184
3.2. 1960-1980 Arası Dönemde Meydana Gelen Öğrenci Hareketlerinin Türk Demokrasisine Olumsuz Etkileri.....	189
4. SONUÇ VE ÖNERİLER	209
KAYNAKLAR	215
ÖZGEÇMİŞ	244

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

KISALTMALAR

AÇIKLAMALAR

AP

Adalet Partisi

ASKD- DER

Anti Sömürgeci Demokratik Kültür Derneği

C.

Cilt

CGP

Cumhuriyetçi Güven Partisi

CHP

Cumhuriyet Halk Partisi

CKMP

Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi

Çev.

Çeviren

DDKD

Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri

DDKO

Devrimci Doğu Kültür Ocakları

DEV- GENÇ

Devrimci Gençlik

DEV- SOL

Devrimci Sol

DEV- YOL

Devrimci Yol

DHKD

Devrimci Halk Kültür Derneği

DÖB

Devrimci Öğrenci Birliği

Ed.

Editör

FKF

Fikir Kulüpleri Federasyonu

GSB

Genç Sosyalistler Birliği

İTİA	İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi
İTOTB	İstanbul Teknik Okulu Talebe Birliği
İÜTB	İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği
İÜTOTB	İstanbul Teknik Üniversitesi Teknik Okul Talebe Birliği
İÜTB	İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MP	Millet Partisi
MSP	Milli Selamet Partisi
MTTB	Milli Türk Talebe Birliği
POL-BİR	Polis Birliği
POL-DER	Polis Derneği
TBP	Türkiye Birlik Partisi
TDGF	Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu
TEM-BİR	Tüm Emekli Memur Birliği
THKO	Türk Halk Kurtuluş Ordusu
THKP-C	Türk Halk Kurtuluş Cephesi Partisi
TİİKP	Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
TİKKO	Türkiye İşçi Köylü Ordusu
TİKP	Türkiye İşçi Köylü Partisi
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TKP- ML	Türkiye Komünist Partisi Marksist – Leninist
TMGT	Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı
TMTF	Türkiye Milli Talebe Federasyonu

TÖB-DER

Tüm Öğretmenler Birleşme ve
Dayanışma Derneği

TÜTED

Tüm Teknik Elemanlar Derneği

ÜKD

Üniversiteliler Kültür Derneği

YIP

Youth International Party

ÇİZELGELER DİZİNİ

Tablo 1. 1960-1980 Yılları Arası Ekonomik Gidişat	20
Tablo 2. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler	21
Tablo 3. 1965-1980 Arası Dönemde Dış Borç Göstergesi.....	21
Tablo 4. 1963-1978 Yılları Arası Kamu İç Borlanma Tutarı ve GSHM'ye Oranı (Milyon TL)	22
Tablo 5. Türkiye'de Sayım Yıllarına Göre Nüfus, Kent ve Kır Nüfusu	24
Tablo 6 1923-1997 Yılları Arasında Açılan Üniversiteler	186
Tablo 7. Okul Öncesi Okullaşma Oranları	187
Tablo 8. İlkokul Düzeyinde Okullaşma Oranları	188
Tablo 9. Ortaokul Düzeyinde Okullaşma Oranları.....	188
Tablo 10. 12 Eylül 1980 - 11 Eylül 1981 Yılları Arasında Yakalanan Sanıkların Meslek Durumları	189
Tablo 11. 12 Eylül 1980 - 11 Eylül 1981 Yılları Arasında Yakalanan Sanıkların Öğrenim Durumları	190
Tablo 12. 12 Eylül 1980 - 11 Eylül 1981 Yılları Arasında Yakalanan Sanıkların Yaş Durumları	190
Tablo 13. 1978 - 1982 Tarihleri Arasında Halk Tarafından Teslim Edilen Silahlar	194
Tablo 14. 1970-1980 Yılları Arasında Artan Şiddet Eylemlerinde Kullanılan Silahlar ve Menşeleri.....	195
Tablo 15. 1970-1980 Yılları Arasındaki Anarşik Olaylarda Hayatını Kaybedenlerin Sayısı	196
Tablo 16. Türkiye'de Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfus.....	202
Tablo 17. Kentlerde Gecekondü Nüfusu	204

ÖNSÖZ

Gençlik bir ülkenin en önemli sermayesidir. Ülkeler ellerindeki bu sermayeyi iyi değerlendirirlerse bu avantaja dönüşebilir, tersi durumda ise bu kesim ülke içerisinde problemler yaratabilir. Türkiye demografik özellikleri itibariyle genç bir ülke. Bu önemli potansiyel ülkemizde maalesef doğru değerlendirilememiştir. Bu durum gelecekle ilgili önemli sıkıntılar yaşayacağımıza işaret etmektedir. Ülkemizde yaşanan öğrenci hareketlerinin dünyanın farklı yerlerindeki öğrenci hareketleriyle olan benzerlikleri ve farklılıkları ile bu hareketlerin ülke demokrasisine pozitif ve negatif etkileri daha önce ele alınıp incelenmemiştir.

1960-1970 yılları ile 1970-1980 yılları arasında meydana gelen öğrenci hareketlerinin farklı sebeplerden çıktığı görülmektedir. Yaptığımız araştırmada, 1960-1970 yılları arasında yaşanan hareketlerde, öğrenciler, daha çok masum istekler diye nitelendirebileceğimiz eğitsel alandaki eksikliklerden ve milli meselelerden dolayı ayaklanmışlardır. Bu eksiklikler şunlardır: Yurt eksikliği, öğrenci ile öğretim üyesi arasındaki diyalog eksikliği, asil öğretmen eksikliği, bursların yetersizliği, Kıbrıs meselesi vb. Bu dönemde bu eksiklerin giderilmesi için yeterli çalışmaların yapılmamış olması ile birlikte ikinci döneme girilmiştir. İkinci dönemde yani 1970-1980 döneminde bir önceki dönemden (1960-1970) kalan sorunlarla birlikte bu hareketlerin mahiyet değiştirdiği görülmektedir. Özellikle bu dönemde rejimi değiştirmeye yönelik öğrenci hareketlerinin yaygınlığı dikkat çekmektedir. Bu hareketlerin sebepleri doğru bir şekilde tespit edilemediği gibi, bu hareketlere karşı gereken tedbirler de zamanında alınamamıştır. Bugün dahi o dönemdekine benzer hareketlerin üniversitelerimizde görülmesi, yeteri kadar geçmişin değerlendirmesini yapmadığımızı göstermektedir.

Bu alanda kapsamlı çalışmaların yapılması gerekliliği gün gibi ortadır. Biz bu çalışmamızda, 1960-1980 dönemindeki eksikliklere ve hatalara dikkat çekerek sonraki dönemde aynı yanlışlara düşülmemesi için bir yol haritası belirlenmesinin gerekliliğine dikkat çekmeye çalıştık. Bu çalışmayı gerçekleştirirken birincil elden kaynaklardan faydalanmaya özen gösterdik. Osmanlı döneminde çıkan suhte isyanlarını Mühimme defterlerinden ele alarak, 1950-1960 dönemindeki gelişmeleri

de TBMM Meclis Tutanaklarından faydalanarak ortaya koymaya çalıştık. 1960-1980 yılları arasında öğrencilerin katılmış olduğu legal ve illegal yapılar hakkında bilgiler vererek bu yapıların gerçek yüzlerini ortaya koymaya özen gösterdik. Bu yapıları ele almamızın nedeni, öğrencilerin bu yapılar içerisinde aktif bir şekilde faaliyet göstermelerinden kaynaklanmaktaydı. Bu dönem aralığında meydana gelen öğrenci hareketlerini, gerek dönemin gazetelerinden gerekse dergilerden araştırarak ortaya koymaya çalıştık. Yaşanan olayların gazetelerde ele alınış biçiminin farklılığı bizi birden çok gazeteyi taramaya sevk etti. Farklı gazetelerde olayların ele alınışını dikkatli bir şekilde inceledikten sonra yaşananları objektif bir şekilde çalışmamıza dâhil etmeye çalıştık. Demokrasimize etkileri konusunda ise bu alanda yapılmış çalışmaları dikkatli bir şekilde tarayarak konuyu ele almaya özen gösterdik.

Hıdır OLGUN
İSTANBUL- 2017

GİRİŞ

Gençlik, uluslararası yayınlanan raporlarda 15-29 yaş aralığında olan kişiler olarak tanımlanmıştır. TÜİK'in 2015 yılında yayınlamış olduğu rapora göre Türkiye'de 15-29 yaş aralığında toplam 19 milyon kişi bulunmaktadır. Bu veri ülkemizin önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Gençliğin nitelikli bir şekilde yetiştirilmesi ülkelerin geleceklerini teminat altına almaları açısından önem arz etmektedir. Bu kesimin, anaokulundan başlayarak yükseköğretimin bitimine kadarki süreçte gerek bilişsel gerek duyuşsal ve gerekse fiziksel olarak doğru bir şekilde yetiştirilmesi gerekmektedir. Gençliğin, milli değerleri içselleştirmiş, ülkesini ve milletini seven ve bu yönde çalışan, aynı zamanda insanlık ailesinin de şerefli bir üyesi olduğunu unutmadan evrensel değerleri özümsemiş bir birey olarak yetiştirilmesi ülkemiz ve dünya için büyük önem arz etmektedir.

Ülkemizde genç kesim maalesef doğru bir şekilde yetiştirilememektedir. Cumhuriyet dönemi kurulan hükümetlerde esaslı bir gençlik politikasının olmaması sonraki dönemler için önemli sıkıntılar doğurmuştur. Kurulan hükümetlerin gençliği kendi siyasi ideolojileri doğrultusunda yönlendirmeleri, yani bu kesimi arka bahçeleri olarak görmeleri beraberinde birçok problemi doğurmuştur. Bu durum 1970-1980 yılları arasında net bir şekilde görülebilmektedir. Gençlik dönemi (15-29 yaş aralığı) kişinin aynı zamanda okul çağını da içine almaktadır. Bundan dolayı okulda alınan eğitimin kalitesi gençliğin kalitesi anlamına gelmektedir. Gençlik, bu dönemde kaliteli bir şekilde yetiştirilmezse, bu kaynağı birileri farklı şekillerde kullanacaktır. Bu dönemde öğrencilerin başlatmış olduğu hareketlerin dikkatli bir şekilde ele alınıp incelenmesi, bizlere ileride bu yönde oluşacak problemleri çözmeye yönelik bir tecrübe kazandıracaktır.

Öğrenci hareketleri bir kitle hareketidir. Yani toplumsal bir harekettir. Bu anlamda bu kitle hareketinin sosyolojik alt yapısının bilinmesi konunun anlaşılması için önemlidir. Toplumsal hareketler, bir toplumda bazı eksikliklerin giderilememesi üzerine çıkmaktadır. Yaşanan bu kitle hareketlerinin hepsi aynı tarzda ortaya çıkmamaktadır. Bu kitle hareketleri bazen şiddete başvurmadan demokratik bir şekilde gerçekleşirken, bazen de şiddet adeta kutsanarak gerçekleştirilmeye çalışılır.

Şiddet daha çok Marksist- Leninist ideolojiyi benimseyen kesimlerin başvurduğu bir yöntemdir. Onlara göre devrim ancak şiddete başvurulularak yapılır. Bunun için mevcut rejimi değiştirmek için silahla mücadele etmek gerekir.

Bu iki farklı kitle hareketi türü ülkemizde de dönem dönem görülmüştür. 1960-1980 yılları arasında görülen öğrenci ayaklanmaları iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. 1960-1970 yılları arasında gerçekleşen ayaklanmalar daha çok eğitsel sorunlar ve milli meselelerdeki hassasiyet üzerine çıkmıştır. Ancak 1970-1980 yılları arasında görülen hareketler ise masum öğrenci istekleri olmaktan çıkmış, rejimi değiştirmeyi hedefleyen bir harekete dönüşmüştür. Peki, ama neden? 1960-1980 yılları arasında yaşanan öğrenci hareketlerinin birçok sebebi bulunmaktadır. Bu sebepleri: Siyasi, eğitsel, ekonomik, psikolojik, sosyal vb. başlıkları altında ele alıp inceleyebiliriz.

Ülkemizde 1960-1980 yılları arasında tam anlamıyla bir siyasi istikrârsızlık söz konusudur. Bu döneme koalisyon hükümetleri damga vurmuştur. Bu hükümetler uzunca bir süre iktidarda kalamamıştır. Kısa ömürlü olan bu hükümetler doğal olarak gençlikle ilgili olan politikalarını da bir türlü hayata geçirememiştir. Bu siyasi istikrârsızlık, gençlik sorunlarının doğru bir şekilde ele alınıp çözülememesine neden olmuştur. Koalisyon hükümetleri döneminde kavgalar da hiç eksik olmamıştır. Gerek parti içi demokrasi kültürünün oturmaması, gerekse toplumsal kutuplaşma sadece gençlik sorunlarının değil, diğer toplumsal sorunların da giderilememesi önündeki en büyük engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu dönemdeki öğrenci hareketlerinin bir diğer nedeni ise; eğitsel alandaki taleplerin karşılanamamasıdır. Bu dönemde öğrenciler, asil öğretmen azlığı, öğretim üyesi ile öğrenci arasındaki diyalog eksikliği, sınıfların kalabalık olması, sınav ve yönetmeliklerin çağın ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olması, üniversite yönetimine katılma, yurt eksikliği, burs ve kredi azlığı, üniversitelerdeki kitap ticaretinin önlenmesi, gelecek kaygısı vb. eğitsel nedenlerle ayaklanmıştır. Siyasi iradenin bu talepleri giderme konusunda yeterli çalışmayı yapmaması ayaklanmalara süreklilik kazandırmıştır. Tabii bu sorunların halledilememesi öğrencilerin devlete karşı olan güvenini de sarsmıştır. Bu durum terör örgütleri için bulunmaz bir fırsat olmuştur.

1960-1980 aralığında ülke ekonomisi de kötü durumdadır. Demokrat Parti sonrası dönemde yani 27 Mayıs Darbesi'nden sonra işsizliğin, enflasyonun, ülke iç ve dış borcunun artması ve paranın değer kaybetmesi gibi durumlar öğrencileri yakından etkilemiştir. Cumhuriyet tarihinde kırdan kente en fazla göç bu zaman aralığında gerçekleşmiştir. Tarımda çalışan kesimde ciddi anlamda bir azalma meydana gelmiş ve bu kesim başta hizmet ve sanayi sektörü olmak üzere farklı alanlara kaymıştır. Köyden kente göç eden bu insanlar, istedikleri bir hayatı kentte bulamayınca büyük bir boşluğa düşmüşlerdir. Kırdan büyük bir insan selinin şehirlere akmasıyla beraber şehirlerde eğitim, konut, sağlık, altyapı, sosyal vb. birtakım sorunlar ortaya çıkmıştır. Özellikle kent hayatına uyum sağlayamayan bu insanlar gecekondu semtlerinde şehrin kültürüne yabancı bir hayat sürmüşlerdir. Toplumsal hayata uyum sağlayamayan bu kesimlerden terör örgütleri kendilerine eleman devşirmişlerdir. Özellikle 1970-1980 yılları arasında terör örgütleri içerisinde olan öğrencilerin büyük bir kesiminin gecekonduarda yaşayan kişilerden oluşması bu durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

1960-1980 yılları arasında sadece ülkemizde değil, dünyanın farklı yerlerinde de öğrenci ayaklanmaları görülmüştür. Özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya genelinde demokratik anlamda bazı önemli gelişmeler yaşanmıştır. Savaşa yol açan Nazizm ve Faşizm gibi ideolojiler, yerini demokratik gelişmelere bırakmıştır. Özellikle ABD ve Avrupa'da ekonomik manada bir ilerleme kaydedilmiş ve bu ilerleme toplumsal kesimde etkisini göstermeye başlamıştır. Ekonomik rahatlama toplumsal alışkanlıkları değiştirmiş ve tüketim toplumunu ortaya çıkarmıştır. Bu tüketim çılgınlığı gençler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Özellikle ABD'de Hippiler denilen grubun ortaya çıkması bu durumun sonucudur. Bu akım, Avrupa'da da epey bir destek bularak geniş bir sahaya yayılmıştır. Yine bunlara ilaveten yaşanan bir takım siyasi gelişmeler de öğrencilerin ayaklanmasına yol açmıştır. ABD'nin Vietnam'a saldırması ve ABD'de siyahî vatandaşlara yapılan baskılar gençler arasında rahatsızlık yaratmıştır. Tüketim çılgınlığı, siyasi gelişmeler, ırkçı tutumlar, üniversitelerin yenilenmesi isteği, öğrencilerin yönetime dâhil olma talepleri, işçi hakları vb. nedenlerle dünya genelinde öğrenci hareketleri baş göstermiştir.

Tabii dünyanın farklı yerlerinde görülen bu öğrenci hareketleri mahiyet itibariyle birbirleriyle aynı değildir. 1968 yılında yaşanan ve “68 Hareketi” olarak tabir edilen üniversitelerdeki bu hareketlenmeyi her ülke farklı bir şiddette yaşamıştır. Avrupa’da görülen 68 Öğrenci Hareketi fazla uzamadan bitirilmiştir. Ancak ülkemizde Batı’dakilerle aynı dönemde başlayan bu öğrenci hareketleri daha uzun bir süre devam etmiştir. Özellikle Fransa’da yaşanan gelişmeler ülkemizdeki öğrenciler tarafından yakinen takip edilmiştir. Fransa’da görülen üniversite işgalleri ülkemizde de görülmüştür. Fransa’da olayları siyasi irade kapsamlı reformlar yaparak bitirmiş ama ne yazık ki ülkemizde bu tarz reformlar yapılamamıştır. Öğrenci istekleri giderilmediği için olaylar bizde daha uzun bir süre devam etmiştir.

Ülkemizdeki öğrenci sorunları, demokratik kanallar kullanılarak halledilememiş, daha çok sıkı güvenlik tedbirlerine başvurularak giderilmeye çalışılmıştır. Dünyanın farklı yerlerinde yaşanan öğrenci hareketlerinin uzun veya kısa sürmesinin, o ülkenin demokrasi kültürünün köklülüğüyle yakından ilgisi bulunmaktadır. Yani ülkelerin demokratik gelişmişliği ile toplumsal ayaklanmaların süresi arasında bir bağlantı bulunmaktadır. Demokratik ülkelerde yaşanan ayaklanmalar, görüşmeler yapıp demokratik adımlar atılarak kısa sürede sonlandırılırken, demokratik anlamda gelişmemiş ülkelerde bunun tersi bir durum söz konusudur. 1960-1970 yılları arasında Avrupa’da görülen öğrenci ayaklanmaları kısa sürede gerekli adımlar atılarak bitirilmiştir. Ancak demokrasi kültürünün tam olarak oturmadığı bizim gibi ülkelerde bu hareketler daha uzun bir süre devam etmiştir. Dünyada yaşanan öğrenci hareketlerini ele almamızın sebebi, ülkemizdeki hareketlerle olan benzerliklerinin ve farklılıkların üzerinde durarak okuyucuya bir karşılaştırma imkânı vermektir.

Elimizdeki mevcut bilgiler ışığında Osmanlı Devleti’nde öğrencilerin ilk olarak 16. yüzyılda ayaklandığını görmekteyiz. Bu dönemde özellikle ekonomik ve toplumsal sıkıntılar sebebiyle öğrenciler isyan ederek bir takım problemlere sebep olmuştur. Özellikle bu dönemde öğrenciler Celaliler ile birlikte hareket ederek birçok soruna yol açmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti’nde yaşanan ekonomik daralma ve medreseyi bitiren öğrencilerin iş bulamaması isyanın nedenleri arasında sayılabilir. Osmanlı’nın son dönemlerinde ise öğrencilerin daha çok siyasi gelişmelerden dolayı ayaklandığı görülmektedir. 1920-1950 yılları arasında ise öğrenciler daha çok milli

meselerden dolayı ayaklanmıştır. Bu dönemde öğrencilerin yurdun düşman işgalinden kurtarılması için gösterdikleri çaba takdire şayandır. İzmir'in işgali üzerine İstanbul'da düzenlenen Fatih ve Sultanahmet Mitingleri'ne katılmakta tereddüt etmeyen öğrenciler önemli iş çıkarmışlardır. Ayrıca 1922 yılında Dârülfünûn'da görev yapan hocalardan bazılarının Türklüğü aşağılamaları üzerine bir grev gerçekleştirmişlerdir. Vagon- Lets ve Razgard Olayları ise öğrencilerin milli hassasiyetlerinin üst düzeyde olduğunu gösteren önemli gelişmelerdir. Sadece milli konularda değil, aynı zamanda kendilerini ilgilendiren gelişmelere de kayıtsız kalmamışlardır. 1924'te İstanbul'da diğer toplu taşıma araçları öğrencilere indirim uygularken Tramvay Şirketi'nin uygulamaması üzerine ayaklanmaları bunun göstergesidir. Yine öğrencilerin dönemlerindeki birçok olaya da sessiz kalmadığı görülmektedir. İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı döneminde Hüseyin Nihal Atsız ile Sabahattin Ali arasında yaşanan gerilime öğrenciler de dâhil olmuştur. Yine aynı şekilde Tan gazetesinin yapmış olduğu yayın yüzünden basılması, Atatürk büstünün tahrip edilmesi üzerine düzenlenen protesto yürüyüşü, Çanakkale'de bir anıt yapılması girişimleri vb. birçok gelişmede de öğrenciler aktif bir şekilde sahada olmuştur.

Öğrenciler, 1950-1960 yılları arasında Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi arasında yaşanan siyasi gerginliklerde de sahada olmuştur. 27 Mayıs Darbesi'nden sonra darbecilerin öğrenci birliklerini ziyaret etmeleri ve öğrencilerin gösterilerde "Ordu-Gençlik El Ele" sloganını kullanmaları öğrenciler ile darbeciler arasındaki ilişkiyi göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Darbecilerle işbirliği yapan bazı öğrenci teşekküllerinin; İstanbul Üniversitesi'nde mescid açılmasını isteyen öğrencilerin seslerine kulak vermemeleri, 27 Mayıs'ı öven beyanatları, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'i sık sık ziyaret edip gençliğin orduyla beraber olduğunu söylemeleri, başta Adnan Menderes olmak üzere Demokrat Parti üyeleri hakkında çirkin iftiralarda ve hakaretlerde bulunmaları, 27 Mayıs'ı taşraya giderek halka anlatma kampanyaları düzenlemeleri gibi eylemlere girmeleri, bu dönemdeki öğrenci teşekküllerinin nasıl politize olduklarını göstermesi bakımından önemli gelişmelerdir. Yine bu dönemde, bu öğrenci teşekkülleri, kendileriyle çelişecek işler de yapmaktaydılar. Örneğin Yunanistan'da gerçekleşen darbeyi kınamaları ama

Ülkemizde darbe yapanlarla iŖ tutmaları bunun en açık göstergesidir. Yani bu teŖekkller, glden yana olup esas iŖi olan ğrenci sorunlarını çok fazla nemsememiŖlerdir.

Özellikle 1960-1980 yılları arasında meydana gelmiŖ ğrenci hareketlerini, bu dönemde yayınlanan farklı gazeteleri tarayarak ele almaya alıŖtık. 1960-1970 yılları arasında derlediğimiz haberlerde, genel olarak öğrencilerin daha çok eğitsel ve milli meselelerden kaynaklanan sorunlar üzerine ayaklandığı sonucuna ulaŖtık. Ancak ikinci evrede yani 1970-1980 yıllarında Ŗiddet hareketlerinin gittikçe tırmandığını ve öğrencilerin illegal yapıların içerisinde rejimi deđiŖtirmeye yönelik eylemler içerisine girdiğine tanıklık ettik.

Gençlik dönemi özel bir dönemdir. Ergenlik dönemi insan ömründe fırtınalı bir dönem olarak bilinir. Bu dönemde, kiŖilik büyük ölçüde Ŗekillenmekle birlikte önemli sorunlar da baŖ göstermektedir. Bu sorunlar doğru bir Ŗekilde çözülürse genç kendisini bir sonraki döneme geiŖte daha iyi hissedecektir. Gençler bu dönemde bir yerlere bağlanıp aidiyetlik duygusunu gidermeye alıŖırlar. 1970-1980 yılları arasında terör örgütleri içerisinde çok sayıda öğrencinin yer alması, gençlerimizle yeterince ilgilenmediğimizi göstermektedir. Aslında bu sorunumuz halen devam etmektedir. Terör rgtleri gençliğe sahip çıkıp bunları kendi amaçları doğrultusunda kullanmaktadır. Bundan dolayı 1960-1980 yılları arasında yaŖanan bu geliŖmelerin doğru analizi, bugünü görmemiz ve geleceğimizi Ŗekillendirmemiz açısından büyük önem arzetmektedir.

1960-1980 yılları arasında yaŖanan bu hareketlerin, ülkemiz demokrasisine pozitif ve negatif yansımaları olmuŖtur. 1980 sonrasında eğitsel anlamda eksikliklerin giderilmesi için alınan tedbirler, kısmen de olsa pozitif anlamda bir katkı sađlamıŖtır. İlköğretim ve ortaöğretimde okullaŖma oranının artması, yeni üniversitelerin açılması, yurt eksikliğinin giderilmesi yönünde alınan tedbirler dolaylı olarak demokrasimize olumlu katkılar sađlamıŖtır. Ancak bu hareketlerin siyasi, sosyal, ekonomik ve psikolojik anlamda büyük ölçüde negatif bir yansıması olmuŖtur. YaŖanan Ŗiddet hareketleri sonrasında 12 Eylül 1980 Darbesi gerekleŖmiŖtir. Darbeye giden yolda Ŗiddet hareketlerinin tırmandırılmasında

öğrenciler kullanılmıştır. Gerek darbeci yapının ve onun arkasındaki güçlerin, gerekse terör örgütlerinin, öğrenim gören gençleri kullanma yoluna gitmesi bu anlamda dikkatlerden kaçırılmamalıdır. Gençliğin istekleri giderilmezse ve gençlik doğru bir şekilde yetiştirilmezse böyle vahim olaylarla karşılaşma olasılığımız bundan sonra da devam edecektir. Bugün de bazı kesimlerin öğrencileri kendi siyasi anlayışları doğrultusunda bir yerden bir yere mitinge taşıdığına şahit olmaktayız. Bu durum eski alışkanlıkların devam ettiğini göstermektedir.

Çalışmamızda, ülkemizde 1960-1980 yılları arasında yaşanan öğrenci hareketlerinin demokrasimize negatif ve pozitif manada nasıl yansıdığına, o dönemdeki eksikliklerin ve yaşananların bugün hala devam ediyor olduğuna ve bu anlamda o dönemde yaşananlardan pek bir ders çıkarmadığımıza tanıklık edeceksiniz.

BİRİNCİ BÖLÜM: TOPLUMSAL HAREKETLER

1.1. Toplumsal Hareketler ve Kolektif Davranış

Sosyal hareketler, topluma yönelmiş yenilikçi eylem biçimleridir. Bundan dolayı sosyal hareketlerin sosyolojisi uyma ve çatışma gibi iki süreci kapsar. Toplumsal gerçekler ile kişilerin istekleri arasındaki farklılaşmalar, sosyal hareketlerin sadece bir yönünü verir. Bu durum ise genellikle kurallara karşı başkaldırma, protesto ve ajitasyon biçiminde ortaya çıkar (Türkdoğan, 1997: 23).

Toplumsal hareketler, kolektif davranış formlarından biri olarak tanımlanabilir. Toplumsal hareketlere ilişkin tanımlamalarda, kolektif davranış olgusuyla toplumsal hareket arasındaki ilişki önemle vurgulanmaktadır. Buna göre toplumsal hareket bir kolektif davranış formudur. Aşağıdaki tanımlamalarda bu ilişki şöyle ifade edilmektedir:

- Toplumsal hareket, toplumda yeni bir hayat tarzı oluşturmak için faaliyette bulunan kolektif davranış biçimidir.
- Toplumsal hareket, birbirleriyle egemenlik ilişkileri ve çatışma ekseninde karşı karşıya gelen, aynı kültürel tarza sahip ve bu kültürün meydana getirdiği etkinliklerin sosyal kontrolü için faaliyet gösteren kişilerin kolektif hareketidir.
- Toplumsal hareket, birlik ve beraberliği esas alan, bir çatışma özelliği barındıran ve içinde olduğu sistemin sınırlarını zorlayan kolektif davranış biçimidir (Akpınar vd., 2011: 34).

Sosyal gelişimin sonucu olarak ortaya çıkan çatışmalar birçok sosyal huzursuzlukların da kaynağını teşkil eder. Sapkın davranışlar dediğimiz ve toplumun hoşgörü sınırları dışına taşan; akıl hastalıkları, cinayetler, ilaç alışkanlıkları, intiharlar, fuhuş, ırk ayrımları, siyasi-etnik gruplaşmalar, ailede çözümler, çocuk suçluluğu, afetler, kaçakçılık, kan gütmeye, gecekondu ve trafik problemleri bunlar arasındadır. Bu bakımdan sosyal hareketler teknolojik gelişmelerin etkilediği toplum imajının ürünüdürler. Çünkü teknolojik olarak ileride olan toplumlar, amaçlar ile bu

amaçları gerçekleştiren araçlar arasındaki dengeyi sürekli olarak bozarlar. (Türkdoğan, 1997: 24).

Sosyal hareketleri temellendirirken kolektif davranışların yeri çok önemlidir. Kolektif davranışlar; toplumda etkili olan grubun norm ve değerlerini yıpratın, birden çok kişinin isteyerek katıldığı ve genellikle herhangi bir plan yapmadan, kendiliğinden ortaya çıkan eylemlerdir. Çevreci örgütlenmeler ya da sendikalar gibi yapılarda var olan organize davranıştan farklı olarak, burada belirlenmiş kurallar söz konusu değildir. Eğitim, din, siyaset gibi kurumsal davranışlardan farklı olarak da kolektif davranışları idare edecek kurumsallaştırılmış kurallar yoktur.

Kolektif davranış, var olan yapılarla normal olarak veya kurallar çerçevesinde iletişim kurma imkânları olmayanlar, başkalarına ya da yöneticilere karşı çıkanlar ve yeni ya da toplumda kabul görmemiş olanlar tarafından gerçekleştirildiğinde mücadelecı-kavgacı bir harekete dönüşür. Mücadele eden kolektif eylem sosyal hareketlerin temelini oluşturur, ancak bu tarz eylemler şiddet veya aşırılık içermesinin yanı sıra gücü elinde bulunduran yapılara karşı sıradan insanların sahip olduğu tek isyan etme yoludur. Kolektif davranış; kısa ya da sürekli-kalıcı, kurumsallaşmış ya da yıkıcı-bozguncu, monoton-sıkıcı ya da dramatik biçimde gerçekleşebilir. Bu davranış, genellikle planlanmamış, kurala bağlanmamış ve yapılandırılmamış hareketleri kapsar.

Kolektif davranışların bu bağlamda daha çok olumsuz bir yaklaşımla değerlendirildiği görülmektedir. Bu davranışlar 1960'larda gerçekleşen toplumsal hareketler ile birlikte otoriteler tarafından olumlu nitelikleriyle birlikte de ele alınmaya başlanmıştır. Toplumsal hareketlerin ortak bir tanımının yapılması ne kadar zor da olsa birtakım toplumsal hareket örnekleri incelenerek bir kavramsallaştırma yapılabilir. Toplumsal hareketlere şu örnekler verilebilir: kadın hareketi ya da feminizm, işçi hareketleri, faşist hareketler, faşizm karşıtı hareketler, milliyetçi hareketler, çevreci hareketler, kürtaj karşıtı ya da savunucusu hareketler, hayvan hakları hareketleri, barış hareketleri, öğrenci hareketleri vs.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere toplumsal hareketler birbirinden çok farklı biçimlerde ve bağlamlarda ortaya çıkabilmekte ve çok farklı amaçlara sahip olabilmektedir. Bu durum toplumsal hareketleri genel olarak kapsayabilecek bir tanımlamanın ve kavramsallaştırmanın yapılmasını güçleştirmektedir (Akpınar vd., 2011: 34-36).

Bir kolektif tür olan toplumsal hareketler, süreklilik ve organize olmak gibi nitelikler taşıdığından, diğer hareketlerden ayrılmaktadır. Çünkü toplumsal hareketlerde gerçekleştirilmek istenen hedef, belli bir emeğin ve mücadelenin sonunda ortaya çıktığı için sürekliliği ve organize edilmeyi gerektirmektedir. Bu açıdan sosyal hareketler, başarılı bir şekilde sonlandığında topluma bir tecrübe kazandırması, sıkıntılarını gündemde tutması, his ve eylemin ortaya çıkmasında önemli bir görev üstlenmesi, varolanın yeniden gözden geçirilmesi, yazılanların yeniden ve daha farklı şekillerde okunmasını sağlaması gibi özelliklere sahiptir.

Sosyal hareketlere neden olan faktörleri altı başlık altında ele alabiliriz:

1. Yapısal Durumdan Kaynaklanan Faktörler: Toplumsal yapının özelliği, sosyal hareketin niteliğini belirlemektedir. Demokrasinin geliştiği toplumlardaki sosyal hareketlerin niteliği ile gelişmemiş toplumlardaki niteliği doğal olarak aynı olmayacaktır. Örnek olarak; 1929'da Amerika'da başlayan ekonomik kriz, bu sisteme entegre olmayan toplumlarda hissedilmeyecektir. Toplumsal sınıflaşmanın bariz bir şekilde görüldüğü Batı toplumlarında görülen mücadeleler bu sınıflaşmanın olmadığı toplumlarda görülmemektedir. Örnek olarak; Batı'da ırk eksensiz yaşanan çatışmalar Osmanlı Devleti'nde görülmemiştir. Yani toplumların yapısı sosyal hareketlerin niteliğini belirlemektedir.

2. Yapısal Gerginlik: Kolektif ayaklanma ve kitle hareketleri sosyal huzursuzluğun, güvensizliğin, istikrârsızlığın olduğu toplumlarda ve dönemlerde yine sınıf çatışmalarının olduğu, işsizliğin tavan yaptığı, düşmanlıkların arttığı toplumlarda meydana gelmektedir. Örnek olarak; Amerika'da 1930'lu yıllarda görülen ekonomik kriz ile 1789 yılı öncesi Fransa'sı verilebilir.

3. Bir İncanın Yaygınlaşması: Yapısal gerginlikleri önlemek için bir takım önlemlerin alınması gerekmektedir. Önlemler alınmadığı zaman, harekete katılanlar yaptıkları işlerin doğru olduğunu zannetmeye başlayacaklardır. Örnek olarak; 1929 yılındaki ekonomik krizde, bankaların kapanacağı ve hesapların geri çekileceği inancı vardı. Bu konuda yetkililerin açıklaması ortamı yatıştırmıştır. Toplumsal travma yaratacak hareketlerden sonra yetkililerin konuyla ilgili açıklama yapması, toplumda yerleşmiş yanlış inancın daha da büyümemesi içindir.

4. Hızlandırıcı Faktörler: Bu neden, tabiri caizse bardağa düşen son damladır. Toplumsal olaylarda ortaya çıkan bazı durumlar hareketi bir başka boyuta taşır. Örnek olarak; Birinci Dünya Savaşı, Avusturya-Macaristan Velihtı'nın Saraybosna ziyareti esnasında öldürülmesi üzerine başlamıştır. Toplumsal hareket devam ederken ortaya çıkan bazı hareketler eyleme hız verir ve kalabalığı galeyana getirir. Bu durum sosyal hareketin yaygınlaşması için birer fırsattır.

5. Eylem İçin Katılanların Seferber Kılınması: Bu neden, hareketin lider ve fikir etrafında organize olmasını ifade eder. Lider ve çevresindekilerin amaçlarını gerçekleştirmek üzere hazırlıkları bu aşamaya karşılık gelir.

6. Sosyal Denetleme İşlemi: Burada toplumsal hareketi başlatan grubun karşısına bu hareketi durduracak ya da zayıflatacak herhangi bir kişinin veya kurumun çıkartılarak, gerekli tedbirlerin alınması kastedilmektedir. Sosyal kontrolün azaldığı toplumlarda sosyal hareketler yayılmak için daha geniş alan bulabilmektedir. Bundan dolayı bu hareketlerin genişlemesini engellemek için denetimin doğru ve etkin bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Toplumsal hareketleri amaçlarına göre değer ve norm yönelimli hareketler olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılabiliriz. Değer yönelimli hareketler, var olan toplumsal yapının daha önceden belirlemiş olduğu davranışlarına karşı bir duruş sergilediği için sistemin kendisini ve meşruluğunu merkeze alıp inceler. Sistemin tamamen sorgulanması ise var olan sistem için düşünülen alternatiflerin hayata aktarılması biçiminde kendisini gösterir. Bundan dolayı değer yönelimli hareket, var olan toplumsal yapı ve sistemi tamamen eleştirip alternatifler ortaya koyan kolektif

davranış türüdür. Buradaki maksat sistemin kendisi veya işleyişin ana felsefesidir. Tarihsel süreç içerisinde meydana gelen devrimler bu kategori içerisine girer (Şentürk, 2006: 35-38). Ülkemizde 1970-1980 yılları arasında görülen öğrenci hareketlerinin bu tarz bir hareket olduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde sol görüşlü öğrencilerinin önemli bir kısmı, ülke rejimini değiştirmeye yönelik eylemlerde bulunarak değer yönelimli bir toplumsal hareket başlatmışlardır.

Norm yönelik hareketler ise; toplumsal yapının önceliğini benimser ancak uygulanışıyla ilgili sıkıntılar olduğu düşünülür ve itirazları da bu uygulama biçimindedir. Burada rejimi değiştirme gibi bir hedef söz konusu değildir. Normların yeniden ele alınması ve gözden geçirilmesini savunur. Ülkemizde 1960-1970 yılları arasında görülen öğrenci hareketleri bu mahiyettedir. Yani daha çok eğitim ile ilgili sorunların giderilmesine yönelik bir başkaldırı hareketidir.

1.2. Gençlik Kavramı

Çocukluk çağından çıkıp yetişkinliğe adım atılan dönem olarak tarif edilen gençlik çağı, kendine has yaşam stili, düşünme tarzı, dili kullanma ve arkadaşlıklar kurma biçiminde kendisini gösteren bir dönemdir. Bu dönemdeki fizyolojik değişiklikler ve bundan dolayı ortaya çıkan toplumsal değerlendirmeler gencin; asi davranışlar, sürekli değişen hareketler ve kararsızlıklar göstermesine yol açmaktadır. Yine bu dönemde gencin; idealist, heyecanlı, yaratıcı, otoriteye karşı bağımsız hareket etme isteğinin yanı sıra; adaletsizlik, eşitsizlik ve haksızlık gibi durumlara karşı tahammül edememe gibi değerlere sahip olduğu da görülmektedir.

Gencin sağlıklı düşünüp karar verememesi, bilgi ve hayat tecrübesinin noksanlığına bağlanmaktadır. Yine ahlaken sahip olduğu toplumsal değerler, hayatında karşısına çıkan aksaklıklar da genci sert davranışlar göstermeye sürüklemektedir. Çünkü genç farklı bir dünyada yaşamamaktadır. Nihayetinde yaşadığı yer kendi toplumsal çevresidir. Özellikle yaşadığı toplumun sosyal, politik ve ekonomik sorunları, gencin eğitiminden harçlığına; eğlencesinden sportif faaliyetlerine kadar birçok alanı etkilemektedir.

Bunlara ilaveten fizyolojik ve psikolojik değişimler de eklenince daha büyük sıkıntılar ile karşılaşmak kaçınılmaz olmaktadır. Bu anlamda biyolojik ve fizyolojik değişimlerin yanı sıra psikolojik, toplumsal, ahlaki, cinsel gelişim, kuşak farklılığı, kimlik bunalımı gibi etkenler, gencin toplumla olan etkileşimi sonucunda farklılaşır ve genç bu sorunları çözebilmek için farklı alternatifler geliştirir. Gençlik, çocukluk çağı ile yetişkinlik çağı arasında kalan bir geçiş dönemidir.

Bu dönem gerek biyolojik gerek psikolojik ve gerekse toplumsal gelişim açısından kişinin en zor ve en bunalımlı dönemidir. Çünkü bu dönem, içinde bilinmeyenleri ve yeni keşifleri içeren bir dönemeç olarak görülmektedir. Bu dönemde genç; kişilik gelişimi, duygusal anlamda sevgi arayışı, meslek seçimi, otorite ile olan ilişkiler gibi durumlarda zorluklar yaşamaktadır. Bundan dolayı gencin yaşadığı sorunlar sosyal yapıdan, psikolojik durumundan, biyolojik ve fizyolojik değişiminden ayrı değildir. Bu anlamda genç, biyolojik, psikolojik, ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere birçok etkenin tesiri altında çok farklı sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir (Baran, 2013: 10-11).

Gençliğin tam olarak ne olduğu ve ne ifade ettiği hususunda net bir tanım mevcut değildir. Gençlik üzerine yapılan sosyolojik çalışmaların çoğu, üç farklı yaklaşımdan istifade etmektedir. Bunlar; biyolojik yaklaşım, sosyo-ekonomik yaklaşım ve sentezci yaklaşımdır (biyolojik, sosyo-ekonomik). Biyolojik yaklaşım; gençliği tanımlanırken demografik ölçüleri kendisine esas alır. Bu ölçüyü esas alarak yapılan tanımlar daha çok resmi kaynaklarda karşımıza çıkmaktadır. Kalkınma Planları'nda bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Planlı kalkınma dönemi ülkemizde başladıktan sonra gençliğin bu planlarda tanımlandığı görülmektedir. Buna göre gençlik; II. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda 14-25, III. Kalkınma Planı'nda 14-22, IV. ve V. Kalkınma Planı'nda 12-24, VI. Kalkınma Planı'nda ise 15-24 yaş aralığında olanlar olarak tanımlanmıştır. VII. Plan döneminde ise böyle bir tanımlama söz konusu değildir. I. Gençlik Şûrası'nda da 12-24 yaş aralığında olanlar genç olarak tanımlanmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı ve Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu ile Dünya Bankası, gençliği, 15-24 yaş aralığı olarak kabul ederken, Avrupa

Birliği'nce düzenlenen birtakım raporlarda da gençlik 15-29 yaş aralığındakiler olarak tanımlanmaktadır. Yine Avrupa Komisyonu'nun çatısı altında Avrupa Birliği'ne üye ve aday olan ülkelerde devam ettirilen gençlik programlarında (2007-2012) gençlik, 15-30 yaş aralığında olanlar olarak tanımlanmıştır. Gençliği tanımlarken alt ve üst yaş sınırı üzerinde bir mutabakat bulunmamaktadır. Yapılan yeni araştırmalarda ise gençlik, 15-30 yaş aralığında olanlar olarak tanımlanmaktadır.

Bir diğer yaklaşım ise sosyo-ekonomik yaklaşımdır. Sosyo-ekonomik yaklaşım, biyolojik yaklaşımın gençliği tanımlarken ortaya koymuş olduğu verileri çok sağlıklı bulmaz. Biyolojik yaklaşım, kuşaklar arası yaklaşıma yoğunlaşırken; sosyo-ekonomik yaklaşım ise kuşaklar içi farklılaşmaların da dikkate alınması gerektiğini savunur. Aynı yaşta bulunan, fakat farklı ortamlarda yetişen gençlerin deneyimlerinin farklılığına dikkat çekerek gençliğin sadece biyolojik yaşla değil, bu yaşın etkisi olduğunu dūřündüđu sosyal konumla da ilgili olduğu savunur. Bu görüş gençlik değil gençliklerin olduğunu iddia etmektedir. Sentezci anlayış ise aynı yař grubuna ait şahısların ortak deneyimlerden faydalanacağını; fakat bu deneyimleri içinde buldukları toplumdan alarak yaşayacaklarını kabul etmektedir.

Özetle; gençliğin tanımlanmasında belirlenen yaş sınırlarının, farklı ülke ve toplumlarda değişiklik gösterdiği dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu anlamda, gençliği tanımlarken kültürel ölçütleri dikkate almak gerekmektedir. Bu açıdan gençlik, toplumdan topluma farklılık içeren, kendi ölçütleri bağlamında bir düzen ve anlam empoze etmeye çalışılan, zaman ve mekânda devamlılık arzetmeyen, yaş grupları ve demografik istatistikleri ile tarif edilemeyecek derecede karmaşık bir kavramdır. Bundan dolayı literatüre bakıldığında gençliğin, yaşadığı yerlere, içinde buldukları şartlara, sahip oldukları imkânlarla göre tasnif edildiği görülmektedir. Kent gençliği, kırsal kesim gençliği, gecekondulu gençliği, okuyan ve okul dışı gençlik, fizikî-zihnî özürlü gençlik, hükümlü-tutuklu gençlik gibi. Bunun yanısıra dönemin özelliklerinden veya ideolojik, siyasi, dinî referanslardan ilham alınarak yapılmış özel gençlik sınıflandırmaları ve tanımları da bulunmaktadır: 68 Kuşağı, 78 Kuşağı, 80 Kuşağı, Y-Kuşağı, Milenyum Kuşağı, İnternet Gençliği, Cool Gençlik, Emo Gençlik, Apaı Gençlik, Devrimci Gençlik, İşlâmcı Gençlik, Ülkücü Gençlik vb. (Can vd., 2013: 10-11).

Gençlik dönemi birçok sorunu içinde barındırmaktadır. Bu dönemde genel olarak karşılaşılan sorunlar şunlardır:

1.2.1. Fiziksel

Ani boy uzaması, el, ayak ve kollarda büyüme sonucu ortaya çıkan orantısızlık, yüzün yapısında gelişme sırasında ortaya çıkan simetrik olmayan görünüş ve yeni ifade tarzına uyum, boyun yaşlılarına göre uzun veya kısa olması ya da yaşlılarına göre zayıf veya şişman olması, gelişmede geç kalmış olma, dış görünüşü, giyim kuşamı, saçının şekli gibi eksiklikler ya da fazlalıklar gençler için kaygı verici nedenlerdir.

1.2.2. Cinsel

Yüzünde oluşan sivilceler ve siyah noktalar, karşı cinsle ne şekilde ve nasıl arkadaşlık kuracağı, neleri konuşacağı, gelecekte ne şekilde ve nasıl bir yuva kuracağı, cinsel sapmalar ve cinsel hastalıklar, üreme uzuvlarının şekli ve çalışması, cinsel gelişimin seyri gibi konular bu dönemde görülen seksüel içerikli sorunlardır.

1.2.3. Psikolojik

Bu dönemde; başarısız olma, yetişkinler tarafından tenkit edilme veya bir teşebbüsün engellenmesi sonucu oluşan kızgınlık ve karşı cinsle âşık olmak sıklıkla rastlanılan bir durumdur. Yoğun şekilde hayal kurma görülür ve bu durum genci sosyal hayattan soyutlar. Hislerinin değişme hızı çabuktur. Huzursuz olma ve karar verememe, duyguların istikrarsızlığı, çabuk heyecanlanma, utangaçlık, dikkati çekme endişesi bu dönemin önemli psikolojik sorunlarıdır.

1.2.4. Sosyal

Genç, bir arkadaş grubuna katılmak ve onlar tarafından kabul görmek ister. Arkadaş grubunun içinde bulunmamak genç için huzursuzluk sebebidir. Gelişen

vücuduna ve cinsine uygun rol ve davranışlar geliştirmek ihtiyacıdır. Yeni sosyal ilişkilere girmekte tedirginlik hissetmektedir. Akranlarının olduğu tanımadığı bir grubun içine girme ve orada konuşma yapma zorunda kalma, bir etkinlikte tek başına kalma gibi durumlar gençler için sıkıntılı konulardır.

Grup içinde bir arada olmaktan hoşlanırlar. Gençler sokak aralarında ve köşe başlarında ayaküstü toplanıp sohbet etmeyi severler. Bu ortamdan dışlanma, yani grup dışına itilme gençlerde kaygı yaratır. Bir gruba bağlılık, yani aidiyet duygusu bu yaş grubunda dikkate alınması gereken önemli konulardan biridir. 1960-1980 döneminde gençlerimizin terör örgütleri içerisinde yer almasının nedenlerinden biri de, bu dönemde ciddi bir şekilde kendisini hissettiren bir gruba bağlanma ve bu grupta kendini gösterme arzudur. Aidiyetlik duygusunu terör örgütleri her fırsatta kullanıp gençleri kendi yanına çekmek için yoğun bir çaba içerisinde olmuşlardır.

1.2.5. Kişilik

Kişilik, bireyin psikolojik ve sosyal tepkilerinin tümüdür. Gençlik öncesi yaşantıların niteliği, ergen bireyleri ciddi bir biçimde etkilemektedir. Gençlik çağı iki dönemden oluşur: Birinci dönem “olumsuz çağ” olarak adlandırılır. Bu dönemde asî olma, otoriteye karşı gelme, sorumsuz davranma, büyüme, gelişme, kuvvetlenme arzusu görülür. İkinci dönemde ise bağımsız olma, bağımsız davranabilme arzusu, tanınma, saygı görme, başarılı olma isteği ön plandadır. Bu dönemde genç artık dikkatini kendi bedeninden çok dış dünyaya yöneltmiştir.

Anne ve baba ile yaşadığı sıkıntılar genel olarak kuşaklararası farktan kaynaklanmaktadır. Kendine uyan bir dini ve ahlaki değerleri benimsemek ve kendine has uygun bir hayat felsefesi geliştirmek ihtiyacıdır (Kulaksızoğlu, 1990: 138-141). Bu konuda doğru bilgilendirme yapılmadığı için gençlerin bu yöndeki eksiklikleri terör örgütleri tarafından yalan yanlış bir biçimde giderilmeye çalışılmıştır.

1.3. 1960-1980 Arası Dönemde Türkiye’de Görülen Öğrenci Hareketlerinin Nedenleri

Gelişmiş bir toplumsal yapıda, birey, toplum yapısı ve kültür arasında kuvvetli bir ilişki mevcuttur. Gelişmiş olan toplumun yaşadığı ekonomik buhran, sanayileşme, kötü şehirleşme, hızlı nüfus artışı, dengesiz gelir dağılımı, işsizlik gibi çok yönlü sorunlar bu bağlantıyı gevşetir ya da koparır. Dengeyi bozar, bir uyumsuzluk yaratır. Buna anomi adı verilir. Bu durum toplumsal ve bireysel alanda ağır sorunların doğmasına neden olur (Köknel, 1981: 19).

Anomi, basit ve akut olmak üzere ikiye ayrılır. Basit anomi, geleneksel davranış normları, kişilerin benimseyip kabul ettikleri hareket kuralları değerlerini yitirdikleri zaman gelişir. Akut anomi ise kültürel değerlerin kaynağı bozulursa, yani tüm değer sistemi çöküntü içinde olursa ortaya çıkar. Basit anominin genişlemiş haline akut anomi adı verilir. Akut anominin psikolojik üç sonucu vardır:

1- Tüm değer yargılarının kaybı, kişiyi sinizme (kişilerin hedefleriyle ilgili olarak karamsar olması ve bu yönde olayları açıklaması) ve hemen tatmini aranılan maddi zevklere iter.

2- Ahlaki inançları yıkar ve kişiyi kültürel gayelerden uzaklaştırır; çünkü artık kültürel gayeler değerlerini yitirmişlerdir.

3- Sosyal hedefleri yok edip neticede fertlerde derin bir kaygı, emniyetsizlik ve topluma güvensizlik doğurur.

1960-1965 yılları arasında yaşanan öğrenci hareketlerinin, daha çok eğitsel konular nedeniyle çıktığı görülmektedir. Boykotçuların talepleri şunlardır: İlim, objektiflik, samimiyet, din ve vicdan hürriyeti, islam dinini kaynaklarından takip etmek, açık ve objektif sınav vs. (Saran, 1975: 67). 1965’ten sonra görülen öğrenci hareketleri başlangıçtaki gibi masum öğrenci isteklerinden meydana gelmemiştir. 1965-1970 yılları arasında öğrencilerin yaptığı 92 gösteriden yalnızca 27 tanesi üniversite ve eğitim sistemiyle ilgili nedenlerden (bunların içinde üniversiteye

giremeyen lise mezûnlarının protesto yürüyüşleri de vardır) kaynaklanmıştır. Geriye kalan 65 gösteri ise, toplumsal düzen veya siyasal rejimle ilgili sorunlar nedeniyle gerçekleştirilmiştir. 1969 yılından itibaren boykot ve işgallerin amacı üniversite içi sorunlar olmaktan çıkmış, rejim ve toplumsal düzenle ilgili sorunlar halini almıştır. 1970 yılında gerçekleşen 53 gösterinin tamamı siyasal iktidara karşı yapılmıştır (Kışlalı, 1974: 64).

1968 yılında Avrupa, Amerika ve diğer ülkelerde başlayan öğrenci hareketleri bizim ülkemizde de kendisini hissettirmiştir. Bu şiddet dalgasında öğrencilerin başrolde olmasının nedenlerinden biri de Amerikalı Marksist düşünür Profesör Herbert Marcuse'un işçilerin ihtilâl yapamayacak kadar bilinçsiz olduklarını, asıl ihtilâlcî gücün okumuş ve işsiz olan öğrenciler olduğu ve bunlar tarafından devrimin yapılacağı şeklinde olan görüşüdür (Köni, 1987: 164). Batı, bu dönemde yaygın bir şekilde görülen öğrenci hareketlerini sonlandırmak için olayın üzerine gitmiş ve yaptıkları çalışmalarla gençliği beş kategoriye ayırarak yapıcı bir gençlik oluşturmak için harekete geçmiştir. Bu tasnif şu şekildedir:

1- Siyasi Yönden Duyarsız Gençlik: Siyasi konular ile fazla ilgisi olmayan gençlik olarak tanımlanmaktadır.

2- Yabancılaşmış Gençlik: Geleneksel değerleri kabul etmeyen, var olan sisteme ve otorite yapısına karşı isyan eden kimselerdir. Ülkemizde özellikle 1970-1980 arasında gerçekleşen öğrenci hareketlerinin önemli bir kısmı, böyle bir gençlik tarafından çıkarılmıştır.

3- Ferdietçi Gençlik: Genellikle hali hazır durumu kabul etmelerine rağmen, daha ziyade siyasi konulara yatkın kimselerdir.

4- Eylemci Gençlik: Bunlar otorite yapılarını, geleneksel değerleri reddeden, siyasi ve sosyal açıdan olaylarla ilgilenen kimselerdir.

5- Yapıcı Gençlik: Daha çok otorite ve geleneksel değerlere göre farklılaşan gruptur. Hatta eylemciler gibi yıkıcı ölçüde sosyal ve politik konularla ilgilenirler.

Ancak eylemcilerin aksine öğrencileri, barış görüşmeleri gibi eylem türlerini sosyal değişme istikametinde yürütmek için toplumun mevcut çerçevesi içinde çalışmaya teşvik ederler.

12 Eylül öncesinde, gençlerimiz, daha ziyade yabancılaşmış ve eylemci gençlik kategorisini oluşturan grupların ideolojik tutkularıyla kültürel yuvalarından sökülerek terör ve anarşinin içine çekilmiştir (Türkdoğan, 1987: 49). Avrupa'da yaşanan gençlik olaylarından sonra bu şekilde bir çalışma başlatılması konuyu ne kadar önemsediklerini göstermektedir. Ancak ülkemizde yaşanan gençlik hareketlerinden sonra yetkililerin böyle bir çalışmayı hemen yapmaması ve gereken önlemleri almaması, bu konuyla yeterli bir şekilde ilgilenmediğimizi göstermektedir. Kışlalı, belirgin özellikleri açısından öğrenci hareketlerini ikiye ayırmıştır:

1-Şiddete Dayalı, İsyan Niteliğindeki Öğrenci Hareketleri: Bu hareket kendi içerisinde 3'e ayrılır:

A- Toplumsal Düzene Karşı, Toplumun Diğer Kesimlerinden Kopuk Öğrenci Hareketleri

B- Siyasal Rejime Karşı, Toplumdaki Diğer Bazı Güçlerle Dayanışma Halindeki Öğrenci Hareketleri

C- Üniversiteye ve Toplumsal Düzene Karşı, Toplumun Diğer Kesimlerinden Kopuk Öğrenci Hareketleri

2- Rejimle Bütünleşmiş, Rejimin Bir Parçası halindeki, İsyan Niteliğinde Olmayan Öğrenci Hareketleri (Kışlalı, 1974: 96).

1960-1970 yılları arasında meydana gelen öğrenci hareketleri daha çok rejimle bütünleşmiş, isyan niteliğinde olmayan bir hareket tarzı içermektedir. Ancak 1970-1980 yılları arasında vukû bulan öğrenci eylemleri ise şiddete dayalı isyan niteliğindeki öğrenci hareketleri tasnifine uymaktadır. Başlangıçta masum öğrenci

istekleri ile başlayan hareket daha sonra şiddete başvurarak rejimi değiştirmeye yönelik bir hal almıştır.

1960-1980 yılları arasında meydana gelen öğrenci hareketlerinin nedenleri; siyasal, eğitsel, ekonomik, psikolojik ve demografik olmak üzere beş başlık altında incelenebilir.

1.3.1. Siyasi Nedenler

27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri darbe yaparak yönetime el koymuştur. Darbeden sonra 15 Ekim 1961’de yapılan ilk seçimlere Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Adalet Partisi (AP), Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) katılmıştır. Seçim sonuçlarında CHP 173, AP 158, CKMP 54, YTP ise 65 milletvekili çıkarmıştır. Sonuçlar tek partinin iktidar olmasına olanak vermemiştir. Türkiye koalisyonlarla ilk defa bu dönemde tanışmıştır. 1961-1965 yılları arasında dört koalisyon hükümeti kurulmuştur (Alkan, 1999: 56). Kurulan koalisyon hükümetleri şunlardır:

- VIII. İnönü Hükümeti, yaklaşık olarak yedi ay devam etmiştir (20.11.1961-25.06.1962). CHP ile AP arasında kurulmuştur.
- IX. İnönü Hükümeti, bir yıl altı ay devam etmiştir (25.06.1962-25.12.1963). CHP, YTP, CKMP ve Bağımsızlar tarafından kurulmuştur.
- X. İnönü Hükümeti, yaklaşık bir yıl iki ay devam etmiştir (25.12.1963-20.02.1965). CHP ve bağımsızlar tarafından kurulmuştur.
- Ürgüplü Hükümeti, yaklaşık sekiz ay devam etmiştir (20.02.1965-27.10.1965). AP, YTP, CKMP, MP (Millet Partisi) tarafından kurulmuştur (Sobacı, 2015: 3).

1965 yılında yapılan genel seçimler öncesinde ilk kez Siyasal Partiler Yasası çıkarılmıştır. Yine seçimlerden önce 13 Şubat 1965 yılında yapılan değişiklikle Türkiye’de ilk kez nispi temsil sistemine eklenen Milli Bakiye Sistemi uygulanmıştır. Bu durum küçük partilerin mecliste temsil edilmesinin önünü açmıştır. 10 Ekim 1965 yılında yapılan seçimlerde AP 240, CHP 134, CKMP 11, MP

31, TİP (Türkiye İşçi Partisi) 14, YTP 19 ve Bağımsızlar bir milletvekilliği kazanmışlardır. Bu sonuçlardan sonra Süleyman Demirel 27 Ekim 1965’de hükümeti kurmuştur. CHP’nin seçimlerdeki oy kaybı parti içerisinde tartışmalara yol açmıştır. CHP’ye yönelik suçlamalar neticesinde “Ortanın Solu” anlayışını benimseyen Bülent Ecevit, 1966 yılındaki 18. Kurultay’da Genel Sekreterliğe seçilmiştir. CHP gibi CKMP’de de değişim rüzgârları esmeye başlamıştır. 1969 yılı genel seçimlerinden önce Alparslan Türkeş CKMP’yi Milliyetçi Hareket Partisi’ne dönüştürmüştür.

AP, 1968 yılında seçim sistemini değiştirmiştir. Barajlı D’Hondt seçim sisteminin getirilmesi üzerine CHP ve TİP buna karşı çıkmıştır. Anayasa Mahkemesi eşitlik ilkesine aykırı olduğu için bu yasayı iptal etmiştir. Bunun üzerine Basit D’Hondt Sistemi kabul edilmiş ve 12 Ekim 1969’da yapılan genel seçimlerin sonucunda AP 256, CHP 14, MHP bir, MP altı, Cumhuriyetçi Güven Partisi 15, Türkiye Birlik Partisi sekiz, TİP iki, YTP altı ve içlerinde Necmeddin Erbakanı’nda olduğu bağımsızlar bir milletvekilliği kazanmışlardır. Hükümeti AP kurmuştur.

12 Mart 1971’de Ordu’nun hükümete muhtıra vermesi üzerine Türkiye’de yeni bir çalkantılı döneme girilmiştir. Muhtıra sonrası Türkiye İşçi Partisi ve 27 Ocak 1970’te Necmeddin Erbakan önderliğinde kurulan Milli Nizam Partisi kapatılmıştır. 1972 yılında CHP’de Genel Başkan değişikliği olmuş, 21. Kurultay’da Bülent Ecevit Genel Başkanlığa seçilmiştir (Alkan, 1999: 57). Muhtıradan sonra istifa eden hükümet yerine Cumhurbaşkanı, hükümeti kurması için CHP Milletvekili Nihat Erim’e yetki vermiştir. Nihat Erim 26 Mart 1971 yılında hükümeti kurarak göreve başlamıştır (Erim Kabinesinin Bakanları Belli Oldu, 1971). Süleyman Demirel, Erim Hükümeti’nin tarafsız olmadığını ve hükümette görev yapan üç AP’li Bakanını çekeceğini açıklaması üzerine, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç ve Başbakan Nihat Erim tarafından sert bir şekilde uyarılmıştır (Sunay, Demirel’i Sert Şekilde Uyardı, 1971).

26 Ekim 1971’de Nihat Erim, Cumhurbaşkanı ve partilerden kendisine destek olunması hususunda toplantı tertip etmiş, ancak yapılan toplantı sonucunda gereken destek çıkmayınca istifa etmek istemiş, ancak Cumhurbaşkanı bu istifayı engellemiştir (Hükümet İstifa Etti, 1971). Erim Hükümeti daha fazla dayanamamış

ve 3 Aralık 1971 günü 11 bakanın istifa etmesinin ardından kendisi de istifa ederek hükümeti sonlandırmıştır (Önce İki Bakan Çekildi, 1971). Hükümet bunalımını gidermek için Cumhurbaşkanı hükümeti kurma görevini yeniden Nihat Erim'e vermiştir. Nihat Erim 22 Aralık 1971 günü ikinci defa hükümeti kurmuştur (Hükümet Güvenoyu Aldı, 1971). Ancak bu hükümet dört ay kadar sonra Nihat Erim'in istifası üzerine sona ermiştir (Erim İstifa Etti, Melen Vekâlet Edecek, 1972).

Nihat Erim'in yerine vekâleten Ferit Melen getirilmiştir. Melen'in kurmuş olduğu hükümet 5 Haziran 1972'de güvenoyu alarak göreve başlamıştır. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın görev süresinin 1973 yılında sona ermesi üzerine yeni cumhurbaşkanını seçmek için seçim maratonu başlamış ve 15. turun sonucunda yeni Cumhurbaşkanı, Fahri Korutürk olmuştur (Avcı, Mazbatayı Getiriyor, 1973). Fahri Korutürk'ün Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra Ferit Melen istifa etmiş (Korutürk, Hükümet İçin, 1973) ve Cumhurbaşkanı, hükümeti kurması için Naim Talu'yu görevlendirmiştir. Talu, AP ve Cumhuriyet Güven Partisi ile anlaşarak 15 Nisan 1973'te hükümeti kurmuştur (Hükümet Açıklandı, 1973). 14 Ekim 1973'te yapılan seçimlerde AP 149, CHP 185, MSP (Milli Selamet Partisi) 48, MHP üç, CGP 13, Demokrat Parti 45, TBP (Türkiye Birlik Partisi) bir ve bağımsızlar ise altı milletvekili çıkarmıştır (Alkan, 1999: 57). Seçim sonrası yeni hükümet 25 Ocak 1974 yılında CHP ve MSP tarafından kurulmuşsa da (Protokol İmzalandı, 1974) ancak 10 ay kadar devam edebilmiştir. CHP-MSP koalisyonunun bitmesi üzerine hükümeti kurma görevi Sadi Irmak'a verilmiştir. Irmak'ın kurmuş olduğu hükümet yaklaşık dört ay güvenoyu alamamıştır. Yani bu süreçte Türkiye güvenoyu alamamış bir hükümet tarafından yaklaşık dört ay yönetilmiştir (Höke, 1989: 85).

Bundan sonra 1975-1979 yılları arasında üç kez koalisyon hükümeti kurulmuştur. Bunlar:

- IV. Demirel Hükümeti, yaklaşık iki yıl üç ay devam etmiştir (31.03.1975 - 21.06.1977). Koalisyonu kuran partiler AP, MSP, MHP ve CGP'dir.
- V. Demirel Hükümeti, yaklaşık beş buçuk ay devam etmiştir (21.07.1977 - 05.01.1978). Koalisyonu kuran partiler AP, MSP ve MHP'dir.

- III. Ecevit Hükümeti, yaklaşık bir yıl 10 ay devam etmiştir (05.01.1978 – 12.11.1979). Koalisyonu kuran partiler CHP, CGP, DP ve Bağımsızlar (Sobacı, 2015: 3).

1960-1980 yılları arasında koalisyon hükümetlerinin çokluğu ülkede istikrârın olmadığını göstermektedir. Böyle bir siyasi atmosferde öğrenci hareketleri daha da yaygınlık kazanmıştır.

1.3.2. Eğitsel Nedenler

1960-1980 arası çıkan öğrenci eylemlerinin birçok eğitsel nedeni bulunmaktadır. Bu nedenleri kısaca şu şekilde özetleyebiliriz:

- Öğrenciler ile öğretim üyeleri arasında sık temas kurulamaması ve öğretim üyelerinin otokratik tutumları
- Öğretim görevlilerinin, kanuna göre öğrenci ile haftada iki saat görüşme saatlerine gelmemesi ve bu durumdan kaynaklanan memnuniyetsizlik
- Üniversiteler Kanunu'nda öğretim üyelerine tazminatlarından vazgeçmek koşuluyla haftada 10 saat üniversite dışında kendi sahalarıyla ilgili herhangi bir işte çalışabilmelerine imkân sağlayan düzenlemenin yarattığı hoşnutsuzluk
- Sınıfların kalabalık olması nedeniyle öğrencilerin istenen şekilde eğitim alamamaları ve öğretim görevlisi öğrenci ilişkilerinin tam anlamıyla sağlıklı bir şekilde yürütülememesi
- Sınavlar ve yönetmeliklerin çağın icablarına uygun olmaması ve öğrenci isteklerini karşılayamaması. Bunun yanı sıra bir ilave sınav hakkının tanınmaması
- Öğrencilerin üniversite yönetiminde olmamaları nedeniyle seslerini gereği şekilde duyuramamaları
- Yurt genelinde eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamamış olması. Örneğin bazı bölgelerde öğretmen yokluğu yüzünden bazı derslerin boş geçmesi, yani yeterli düzeyde eğitim alamadan öğrencinin liseden mezûn olması

- Öğretim görevlilerinin özel yüksekokullarda daha fazla maddi kazanç sağlamaları, zamanlarının büyük çoğunluğunu burada geçirmeleri, bu okulların kâr amacı güden anonim şirketler haline gelmeleri ve bu okullarda devlet kontrolünün zayıflığı
- Yurtların yetersizliği, burslar ve kredilerin azlığı
- Ders kitaplarının ücretsiz dağıtılması isteği ve üniversitedeki kitap ticaretinin önlenmesi
- Harçların yüksekliği, sağlık ve beslenme sorunları (Tezcan, 1969: 179-203)
- Tıp Fakültesi, Eczacılık Fakültesi, Dişçilik Fakültesi, Orman Fakültesi ile Teknik Üniversitedeki meslek kazandıran yükseköğretim kuruluşları dışında eğitim gören gençlerin mezûniyet sonrasında yapacakları işler konusundaki endişeli bekleyişi
- Artan öğrenci sayısı karşısında yetersiz kalan laboratuvar, kütüphane ve derslikler yüzünden eğitimin istenen düzeyde yapılamaması
- Yedek subaylık hakkının yükseköğrenimden sonra verilmesi üzerine birçok gencin üniversiteye girmeye zorlanması
- Üniversitelerin hızla gelişen yurt ve dünya olaylarını yakından takip edememesi ve bunları üniversite kürsüsüne taşıyıp yeterince araştıramaması
- Bu dönemde yapılan yayınların büyük çoğunluğunun tek yanlı olması (Köknel, 1981: 141-143) gibi nedenlerden dolayı öğrencilerin harekete geçtiği görülmektedir.

İlk başlayan öğrenci hareketleri, yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı çıkmıştır. Bu konuda gerekli tedbirlerin alınmaması ve diğer sebeplerden dolayı ülkemizdeki öğrenci hareketleri 1970'ten sonra mahiyet değiştirerek siyasallaşmaya başlamıştır.

1.3.3. Ekonomik Nedenler

1960-1980 yılları arası ekonomik gelişmelerin doğru anlaşılabilmesi için Demokrat Parti iktidarının son döneminin dikkatli incelenmesi gerekmektedir. Çünkü bu dönemde izlenen ekonomi politikaları 1960-1970 arası dönemi yakından ilgilendirmektedir. Demokrat Parti 1950-1960 yılları arasında 10 yıl iktidarda kalmış bir partidir. 1950-1955 arası uygulanan ekonomi politikaları ekonomiye canlılık kazandırmıştır. Ancak bu durum 1955-1960 yılları arasına taşınamamıştır. Bu dönemde, dış ticaret açığının artması sonucu istikrâr tedbirleri alınarak ithalatta ve kredilerde kısıtlamaya gidilmiştir. Ancak alınan bu tedbirler yerli üreticilerin sermaye sıkıntısını çözememiştir. Bu durum beraberinde işsizliği tetiklemiş ve buna bir de ülkedeki siyasi ve toplumsal gerilimler de eklenince 1960 darbesi gerçekleşmiştir (Sakarya, 2014: 245).

Bunun üzerine 1960 yılından sonra tekrardan planlı ekonomi dönemi başlatılmıştır. 1963 yılında, I.Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmış ve bu dönemde özel sektörün bütün yatırımları tek başına yürütemeyeceği, bundan dolayı devletin ekonomik sahaya müdahalesini öngören bir ekonomi politikası takip edilmesinin gerekliliği ortaya konulmuştur (Keynesyen Yöntemi). Bu dönemde dış alım yerine yerli üretim ile sanayileşmeyi içeren ithal ikâmesi politikası uygulanmıştır (Akyıldız ve Eroğlu, 2004: 53). Yani dışarıdan malzeme alınacak ve bu malzemeyle iç piyasanın ihtiyaçları ülkede üretilerek karşılanacaktır.

1950'li yıllarda dışarıdan ithal edilen tüketim malları, bundan sonra iç piyasada özel sektörün de gayretleriyle üretilecek ve böylelikle daha önce yaşanmış olan döviz sıkıntısı yaşanmamış olacaktı. 1960-1970 yılları arasında ekonomide izlenen bu politika etkili olmuş, iç piyasa rahatlamış ve toplumda maddi refah artmıştır. Sanayi geliştikçe, dışarıdan daha fazla yatırım mallarının alınması sonucu ortaya çıkmış, bu durum doğal olarak döviz kaybına neden olmuştur. 1960-1970 yılları arasında uygulanmaya konan ekonomi politikasına kolay ithal ikâmecisi, 1970-1980 yılları arasında uygulanmaya konan ekonomi politikasına ise ileri ithal ikâmecisi ismi verilmiştir. Bu modelin getirileriyle birlikte 1970'li yıllarda buzdolabı, televizyon, çamaşır makinesi, otomobilde üretilmeye başlanmıştır (Suğur, 1998: 162-163).

1960-1970 yılları arasında faaliyette olan ithal ikameci anlayış 1960'ların sonuna doğru aşırı bir borcun oluşmasına sebep olmuştur. Nitekim bu anlayış sadece montaj yapma şeklinde kaldığı için dışa olan bağımlılığı arttırmıştır (Akyıldız ve Eroğlu, 2004: 246). 1974 ve 1979 yılları arasında yaşanan petrol krizi de ekonomiyi kötü etkilemiştir. 1974 yılında petrol fiyatlarının 4 kat artması büyük bir dış ticaret açığı meydana getirmiştir. 769 milyon dolar olan açık 2,3 milyar dolara kadar yükselmiştir. Yılsonu itibariyle de 303 milyon dolarla rekor bir bütçe açığı oluşmuştur. 1979'da petrol fiyatlarının yeniden artması ile birlikte sürmekte olan ekonomik kriz daha da derinleşmiştir. Bu durumda Türk Lirası dolar karşısında erimeye başlamış, bu yaşanan gelişmeler üzerine 24 Ocak 1980 yılında yeni kararlar alınarak devlet müdahalesi en aza indirilip serbest piyasa ekonomisi ile birlikte dışa açık ekonomi politikası devreye sokulmuştur¹.

1980 yılından sonra dünyada neoliberal ekonomi politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Bu ekonomi anlayışına göre devlet, ekonomi ve siyasal alandan uzak tutulacak ve piyasa ekonomisi geçerli olacaktır. Bu anlayış, ekonomik anlamda güçlü devletlerin işine gelen bir uygulamadır. Bu yöntemle zayıf ekonomiye sahip ülkelere müdahale olanağı daha rahat olacaktır. IMF ve Dünya Bankası bu ekonomi politikasıyla gelişmekte olan üçüncü sınıf ülkelere çok rahat bir şekilde müdahale edebilecektir. Türkiye'de 1960-1980 yılları arasında uygulanan planlı kalkınma ve ithal ikameci anlayış neoliberal anlayışa ters düşmekteydi. Bu uygulama 12 Eylül Darbesi'nin nedenleri arasında gösterilebilir. 24 Ocak kararları ile birlikte Türkiye ekonomisinin kapitalist dünya ekonomisine entegrasyonu amaçlanmıştır (Hatipoğlu, 2011).

Aşağıda 1960-1980 yıllarına ait ekonomik gidişata yönelik tablolar yer almaktadır. Bu tablolar dikkate alındığında bu zaman aralığında ekonomik anlamda işlerin iyi gitmediği görülecektir.

¹ [http:// www.atonet.org.tr/turkce/bulten/bulten.php3?sira=316](http://www.atonet.org.tr/turkce/bulten/bulten.php3?sira=316), Erişim: 08.08.2008

Tablo 1. 1960-1980 Yılları Arası Ekonomik Gidişat

YILLAR	BÜYÜME ORANI	ENFLASYON ORANI	İŞSİZLİK ORANI	KİŞİ BAŞINA GSMH(DOLA R)
1960	3,4	5,3	9,6	358
1961	2,0	2,9	10,1	194
1962	6,2	5,6	10,7	220
1963	9,7	4,3	9,8	249
1964	4,1	1,2	9,0	258
1965	3,1	8,1	8,2	271
1966	12,0	4,8	7,2	315
1967	4,2	7,6	6,0	341
1968	6,7	3,2	5,7	537
1969	4,3	7,2	5,5	586
1970	4,4	6,7	6,4	538
1971	7,0	15,9	6,8	476
1972	9,2	18,0	6,3	591
1973	4,9	20,5	6,8	734
1974	3,3	29,9	7,3	979
1975	6,1	10,1	7,6	1184
1976	9,0	15,6	9,0	1312
1977	3,0	24,1	10,0	1467
1978	1,2	52,6	10,1	1567
1979	-0,5	63,9	8,9	1877

Kaynak: Özgişi, 2014: 82-85

Tablo 1 incelendiğinde enflasyon oranının büyük artış gösterdiği görülmektedir. Türk Lirası 1960-1980 yılları arasında birkaç defa devalüasyona uğramış ve dolar karşısında güç kaybetmiştir.

Tablo 2. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenler

SEKTÖRLER	1960	1965	1970	1975	1980
TARIM	9.737.5	9.757.3	9.281.0	10.458.3	9.972.4
%	74,9	72,0	66,1	65,2	57,9
ENDÜSTRİ	977,5	1.073.9	1.355.2	1.526.1	2.052.3
%	7,5	7,9	9,6	9,5	11,9
HİZMETLER	2.278.3	2.733.6	3.414.9	4.065.0	5.194.0
%	17,5	20,2	24,3	25,3	30,2

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü, 1993: 234

Tablo 2 incelendiğinde tarımda çalışma oranı, 1960 yılında 74,9 iken bu oran 1980 yılına gelindiğinde 57,9'a düşmüştür. Tabii bu düşüşle birlikte 1960-1980 yılları arasında tarımda çalışan kişiler endüstri ve hizmet sektörüne kaymıştır. Tarım sektöründe yaşanan bu daralma, beraberinde bir takım sıkıntılara da yol açmıştır. Bu zaman aralığında köyden kente yoğun bir göç olduğu bilinmektedir. Şehirlerin artan nüfusu gecekondulaşmayı artırmış, bununla beraber bu kişilerin şehir hayatına uyum sağlayamamaları da önemli toplumsal sorunlara sebebiyet vermiştir. Bu dönemde büyükşehirlerdeki toplumsal hareketlere katılanların önemli bir çoğunluğunu köyden kente göç edenler oluşturmaktadır. Yani tarım sektöründeki kayma beraberinde göçü getirmiş; bu göçte toplumsal yapıda önemli problemlerin oluşmasına sebep olmuştur.

Tablo 3. 1965-1980 Arası Dönemde Dış Borç Göstergesi

YILLAR	DÖVİZ İLE ÖDENECEK OLANLAR	TL İLE ÖDENECEK OLANLAR
1965	1081	3175
1966	1231	3295
1967	1344	3294
1968	1529	3184
1969	1705	3119
1970	1929	4173

1971	2209	3846
1972	2301	3741
1973	2654	3638
1974	2901	3427
1975	3012	3413
1976	3822	3417
1977	4410	3545
1978	6126	3923
1979	9251	4876
1980	11374	9564

Kaynak: Çögürçü, 2011: 172-173

Döviz ile ödenecek borçlarda 1965'ten 1980'e kadar olan süreçte düzenli bir artış olduğu görülmektedir. TL cinsinden borçta da genel anlamda bir dalgalanma söz konusudur. Özellikle 1979'dan 1980'e geçildiğinde % 100'lük bir artışın olması bu dönemde ekonomide işlerin iyi gitmediğini göstermektedir.

Tablo 4. 1963-1978 Yılları Arası Kamu İç Borlanma Tutarı ve GSMH'ye Oranı (Milyon TL)

YILLAR	GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA(GSMH)	TOPLAM İÇ BORÇ	İÇ BORÇ/ GSMH(%)
1963	6.6801.4	10.372	15.5
1964	7.1312.4	11.991	16.8
1965	7.6726.3	12.598	16.4
1966	9.1417.0	15.910	17.4
1967	10.1480.6	18.261	17.9
1968	11.2493.4	20.622	18.3
1969	12.4892.9	22.640	18.1
1970	14.7776.1	24.950	16.8
1971	19.2602.3	29.575	15.3
1972	24.0809.2	33.094	13.7

1973	30.9899.4	38.516	12.4
1974	42.7097.5	42.995	10.0
1975	53.5771.0	66.503	12.4
1976	67.4985.7	96.991	14.3
1977	87.2893.8	134.196	15.5
1978	129.0723.4	178.698	13.8

Kaynak: Takım, 2011: 172

Tablo 3 ve 4'te görüldüğü üzere Türkiye'de ekonominin her geçen yıl kötüye gittiği görülmektedir. 1960-1980 aralığında meydana gelen öğrenci hareketlerinin artış göstermesinin nedenlerinden biri de ekonomik gidişatla alakalıdır. Ekonominin bozulması ve yaşanan buhran, şiddet hareketlerini daha da tırmandırmıştır.

1.3.4. Demografik Nedenler

Cumhuriyet tarihinin en yüksek düzeydeki kentleşme oranının görüldüğü dönem 1960-1980 aralığıdır. Bu dönemde kırdan kente doğru yoğun bir göç yaşanmıştır. Yaşanan iç göçün sebepleri şunlardır:

- Nüfusun hızla artması
- Tarımda yaşanan makineleşmeyle birlikte kırsalda ortaya çıkan işsizlik
- Toprağın parçalanması, üretimin azalması ve yetersizleşmesi
- Toprak reformunun yapılamaması
- Sanayileşmenin plansızlığı
- Kırsal kesimde sağlık, beslenme, eğitim, ulaşım gibi alanlarda yaşanan yetersizlik
- Ülkedeki iş imkânlarının daha çok kent merkezlerinde devletin veya özel sektörün açmış olduğu fabrikalar aracılığıyla sağlanması
- Doğu ve Güneydoğu'da çözülemeyen daha çok siyasi içerikli anarşik hadiseler, psikolojik baskı, şiddet, yoksulluk, mesleksizlik, eğitimsizlik vb. (Çakır, 2011: 214).

- Kamu hizmetlerinin ve sanayi yatırımlarının büyük kentlerde yoğunlaşması ve bunun getirdiği bir refah düzeyi.

Kentlere doğru yapılan bu göçler beraberinde birçok problemin de ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Gecekondulaşma bu dönemde büyük artış göstermiştir. 1940'ların sonuna doğru, büyük kentlerde 23 ile 30 bin arasında gecekondu bulunurken, bu sayı 1960 yılında 240 bine, 1983'te ise bir buçuk milyona yükselmiştir (Keleş, 2002: 78).

Tablo 5. Türkiye’de Sayım Yıllarına Göre Nüfus, Kent ve Kır Nüfusu

YILLAR	GENEL NÜFUS	KENT NÜFUSU	KENT(%)	KÖY NÜFUSU	KIR (%)
1960	24.064.763	6.927.343	28.78	17.137.420	71.22
1965	27.754.820	8.859.701	31.92	18.895.089	68.08
1970	31.391.421	10.805.817	34.42	20.585.604	65.58
1975	35.605.176	13.691.101	38.45	21.914.075	61.55
1980	40.347.719	16.869.068	41.80	23.478.651	58.20

Kaynak: Özdemir, 2012: 3

Tablo 5 incelendiğinde kent nüfusunun genel nüfusa oranı 1960 yılında % 28 iken bu oranın 1980 yılında % 41'e yükselmesi ve kır nüfus oranında 1960'dan 1980'e kadarki süreçte yaşanan düşüş, köyden kente bir göç olduğunu göstermektedir.

Bu dönemdeki yaşanan iç göçün sonuçları şunlar olmuştur:

- Hızlı ve çarpık kentleşme ortaya çıkmıştır. Kentlerde konut sorunu başgöstermiş bu da gecekondulaşmayı beraberinde getirmiştir.
- Kent nüfusunun büyümesine paralel olarak sanayinin büyümemesi işsizlik sorununu doğurmuştur.
- Kırdan kente göç edenler ciddi bir uyum sorunu yaşamıştır.

- Kentlerin sosyal yapıları değişmeye başlamıştır. Kentlerde zengin yerleşim alanları ve yoksul yerleşim alanları şeklinde bölümler ortaya çıkmaya başlamıştır.
- Geleneksel geniş aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesi bu dönemde daha da hızlanmıştır. Geleneksel olarak ailenin himayesinin kalkması işsizliği daha da arttırmıştır.
- Yaşanan iç göç hareketleri köyde ve kentte cinsiyet oranlarının değişmesine de yol açmıştır. Genç erkeklerin büyük çoğunluğunun kentlerde toplanması, beraberinde bazı önemli sosyal sorunlara neden olmuştur (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1600-1606).
- Hızlı kentleşme sonucu kentlerde; eğitim, sağlık, ulaşım ve trafik gibi alanlarda ciddi sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır.
- Hızlı kentleşme, toplumsal erezyona sebep olmuştur. Bu durum kırdan atılğan, genç, becerikli ve girişimci öğelerini yitirmesi biçiminde yüzünü gösterirken şehirde ise umduklarını bulamayan gençlerin hayal kırıklığına uğraması şeklinde kendisini göstermiştir (Özdemir, 2012: 12).

1960-1980 yılları arasında yaşanan öğrenci hareketlerinin nedenlerinden biri de yaşanan demografik değişimdir. Bu değişim sonucu kente uyum sağlayamayan gençlerin bu dönemde çıkan olaylara yoğun bir şekilde katıldığı görülmektedir. Ülkemizde toplumsal dönüşümün yaşandığı bu dönemde, öğrenci hareketlerinin yaygınlaşması tesadüf değildir. Yukarıda ele alıp incelediğimiz nedenlerden ötürü öğrenci hareketleri çok yoğun bir şekilde görülmüştür. 1960'lardan başlayıp 1980'lere kadar devam eden öğrenci olaylarını tek bir nedene bağlamak olayı açıklamak için yeterli olmamaktadır. Yukarıda ele aldığımız siyasi belirsizlik (koalisyon hükümetleri), eğitsel sorunların halledilememesi, ekonomik kötü gidişat ve demografik değişim toplumsal huzursuzluğun temel nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM: DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE YAŞANAN ÖĞRENCİ HAREKETLERİ

2.1. Dünyada Yaşanan Öğrenci Hareketleri

Gençlik olayları ilk olarak üniversitelerin işgal edilmesi ve protestolarla başlamış; daha sonra ise ülkede yaşayan diğer kesimleri de içine alarak yaygınlık kazanmıştır. Eğitime ayrılan kaynakların artırılması, eğitimin kalitesini artırma, barınma sorunları, okul yönetimine katılma gibi taleplerin karşılanmaması öğrencileri mücadele etmeye itmiştir. Yine toplumsal diğer sınıflar da öğrenci hareketlerine dolaylı veya doğrudan destek vererek sürece dâhil olmuşlardır. Bundan dolayı süreç içerisinde, öğrenci hareketlerini incelerken bu hareketin işçi hareketiyle içiçe geçtiğini görmekteyiz. Öyleki; sosyal, kültürel ve ekonomik yapıları ile siyasi rejimleri farklılık gösteren ülkelerde 1960’lı yılların ikinci yarısından itibaren öğrenci-işçi eylemleri sıklıkla görülür olmuştur. İşçilerin de bu ayaklanmalara destek olmasıyla, kitle hareketleri daha geniş bir alana yayılmıştır.

1960’lı yılların başlarında, genç kesim, kendisini iyi bir şekilde anlatma fırsatı yakalamıştır. İlk olarak masum öğrenci talepleri şeklinde kendisini gösteren eylemler, kısa bir süre içerisinde marjinal çizgiye kaymıştır. Bu hareket, protesto tarzında aktivitelere, üniversite işgallerine ve aşırı şiddet içermeyen eylemlere dönüşmüştür. Böylelikle 68 hareketi, Kuzey Amerika, Avrupa, Asya ve Afrika’nın birçok ülkesi ile birlikte Avustralya’yı da içerisine alarak geniş bir alana yayılmıştır. Bu eylemler sonucunda pek çok genç, ya öğrenim hayatına ara vermek ya da öğrenimini bitirmek durumunda kalmıştır (Akalin, 1995: 19).

Gençlik hareketi hiç beklenmedik bir anda 1960’lı yıllardan başlayarak birçok ülkede görülmeye başlamıştır. Bu ayaklanma evrensel bir ayaklanmadır. Bu ayaklanmaların daha çok gelişmiş ülkelerde görülmesi de durumun daha da dikkatli incelenmesini gerektirmektedir. 68 hareketi, dünyanın farklı yerlerinde, hızlı bir şekilde hemen hemen aynı zamanda görülmeye başlamıştır. Yaşanan hadiseler, II. Dünya Savaşı’ndan sonra dünyaya gelen kişilerin toplumu modernize edebilmek için başlattığı uluslararası bir hareket niteliği taşımaktadır. Chris Henman: “68’de dünya

belki 1648, 1789 veya 1917’de olduğu gibi alt-üst olmadı; ama ciddi bir sarsıntı geçirdi. Yaşanan bu olaylar zinciri birçok kişinin beyinlerindeki düşünceleri değiştirdi ve onlara herşeyin mümkün olduğunu ve tümünden değişebileceği fikrine inanmalarını sağladı” diyerek harekete dikkat çekmiştir. Time Dergisi’nin 1988 yılında yayınlanan ilk sayısında ise 1968’de meydana gelen olaylar ele alınmış ve bu olaylarla birlikte hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı belirtilmiştir (Er, 1968: 191).

Dünyanın farklı yerlerinde hemen hemen aynı zamanda başlayan “68 Olayları”, sosyal hareketlenmenin başlamasıyla birlikte dünyada küreselleşmenin ilk adımı olarak görülmekteydi (Toprak, 1998: 159). 68 hareketi sadece Fransa veya birkaç ülkede gerçekleşmemiştir. Bu dönemde dünya gençliği düzene başkaldırmıştır. Bu hareket, Batı Avrupa, Kuzey Amerika, Latin Amerika, Ortadoğu, Hindistan ve bazı Asya ülkeleri ile Çekoslavakya’yı derinden saran geniş bir hareketlilikti. Her ülke 68’de yaşanan hadiseleri farklı şiddete yaşamıştır. 1968’de Fransa’da başlayan ve kısa bir süre içerisinde birçok ülkede görülen öğrenci hareketleri eğitsel nedenlerden çıkmış gibi görünüyordu; fakat asıl olan toplumsal eşitsizliği gidermeyi ve adil bir düzen gerçekleştirmeyi amaçlıyordu. Bu anlamda bu hareketin yalnızca devlet düzenindeki aksaklıklardan çıktığını iddia etmek doğru değildir (Bulut, 2009: 9).

Bu hareketlerin üniversite öğrencileri tarafından çıkarılmış olması sorunun dikkatli bir şekilde ele alınması gerektirmektedir. Öte yandan Avrupa’da özellikle Fransa’da gençlik ayaklanmalarının başında Cohl Bendit gibi anarşist ruhlu genç liderlerin bulunması; anarşizmi, bu gençlik hareketinin içten ve arkadan kımıldatan başlıca ideolojik eğilim gibi yeniden karşımıza çıkartıyor. Oysa hangi ahlak, hangi eğilimi simgeleyerek ortaya çıkarsa çıksın her gençlik hareketi, eskiye karşı bir başkaldırı halindedir. Orada istenmeyen ve istenmemesi için çok derin nedenler olan değerler, eski kurallar ya da kurumlar artık atılmak, aşılmak istenmiştir (Somar, 1971: 18-19).

1960 yılından itibaren, gençlik, bir taraftan tüketim toplumunu ve bu bağlamda yeni ihtiyaçların yaratılmasını, diğer taraftan da eşyalarla sağlanan yabancılaşmayı reddetmiştir. Bu süreçte gençlik, bireyin gelişmesini ve mutluluğunun artmasını amaç edinmiştir. Yaşananlar yalnızca eğitim sistemindeki aksaklıklardan değil aynı

zamanda Cezayir Savaşı'nın, Vietnam Savaşı'nın, ırkçılığın, Prag Baharı'nın ezilmesinin sonucunda gerçekleşmiştir (Bulut, 2009: 10). Öğrenci hareketlerinin yükselttiği bu talepler karşısında kamu otoriteleri ile bir uzlaşmaya varılamadığı zamanlarda resmi otoritelerin tepkileri memleketten memlekete değişmiştir. Bu ilişki, düzenin korunması gerekçesi ile toplum zabıtasından askeri birliklere, polis köpeklerinden su hortumlarına ve göz yaşartıcı bombalara kadar değişen şekillerde karşımıza çıkmaktadır (Giritli, 1970: 8).

Önemli bir rejim sorununun bulunduğu ülkelerde, üniversite içi sorunlar peşinen yurt çapındaki sorunlara bağlandığı için, rejim sorunu çözüldüğünde üniversite içi sorunların da çözüldüğü sanılmaktadır. Polonya'daki durum bu konuda iyi bir örnektir. Alman ve Amerikan örnekleri, üniversite modernleştikçe, gençlik isyanının üniversiteden çok genel siyasal sorunlara ve toplumsal düzene yöneldiğini göstermektedir. Üniversitelerin modernlik dereceleri ve büyüklükleri arasındaki farklar, hareketin içe veya dışa dönük oluşunu ve şiddetini etkilemektedir. Bir üniversite öğrenci alırken kaliteye ne kadar önem verir ve titiz davranırsa, şiddet hareketlerine o derece fazla sahne olmaktadır (Kışlalı, 1974: 54). Ayrıca kendilerine devrimci niteliğini yakıştıran gençlik örgütleri, sadece üniversite yönetimi sorunlarıyla yetinmemekte, aynı zamanda Yeni Sol'un görüşünü izleyerek eylemlerinin gerçekten devrimci olabilmesi için gelişmiş ve az gelişmiş ülkelerde anti-kapitalist ve anti-emperyalist savaşlar yürüten örgüt ve kuvvetlerle dayanışma içerisine girilmesi gerektiğini iddia etmektedir (Giritli, 1970: 8).

Sonuç olarak 1968 yılının mayıs ayından itibaren, dünyanın farklı köşelerindeki genç kesim ayaklanmıştır. 68 hareketinin içinde aktif olarak mücadele eden öğrencilerin neredeyse tamamı 1945 sonrasında demokrasi kültürünün giderek güçlendiği bir dünyada doğmuştur (Er, 1968: 28). II. Dünya Savaşı faşizmin yenilgisiyle son bulmuştu. Bundan hemen sonra Yunanistan'da devrimci halk direnişi yenilgiye uğramış, ama öte yandan Çin'de Halk Kurtuluş Ordusu'nun emperyalizmi ve feodal gericiliği ezerek Pekin'e girdiği 1949 yılında, emperyalist dünya, NATO askeri örgütü etrafında birleşmişti. 1948 yılında kurulan İsrail devleti ise sınırlarını genişleterek bir milyon Filistinliyi sürgün durumuna düşürmüştü.

1950’de başını ABD emperyalizminin çektiği saldırgan güçler, Çin’de zafere ulaşan ve Doğu Asya’da yayılan devrimi durdurmak için Kore Savaşı’nı başlatırken, Vietnam’da Ho Şi Minh, Fransız emperyalizmine karşı bağımsız bir hükümet kurmuştur. Kore’deki savaştan sonra Kuzey Kore Halk Cumhuriyeti kurulurken, Vietnam yirmi beş yıl boyunca dünya devrimi sürecinin en etkili ögesi olmasını sağlayacak olan büyük bir mücadeleye başlamıştır. 50’li yılların sonuna kadar, Amerikan emperyalizminin SSCB’yi bir devletler kuşağı ile çevreleme ve dünya hegemonyasını pekiştirme mücadelesinin yol açtığı olaylar dünya gündemini belirlemiştir. Ama aynı zamanda alttan alta, ulusal kurtuluş mücadeleleri gelişmiş ve ulusal devrimler de yayılıp güçlenmiştir. 1959’da, 60’lı yılların nasıl olacağını haber veren iki önemli halk başarısı dünyayı sarsmıştır. Bu gelişmelerin ilki Fransa’nın, Cezayir’in kendi kaderini kendisinin belirlemesine müsaade etmesi, ikincisi ise Küba Devrimi’nin zafere ulaşmasıdır. Bundan sonraki 20 yıl boyunca bütün dünyada olup bitecek her devrimci hamle bu iki devrimden derin izler taşıyacaktır (Çubukçu, 2007: 26).

1960’lı yılların başında görülen hareketlenme ilk olarak Amerikan toplumuna has bir durum olarak algılanmıştır. Amerikan gençliği, farklı kılık ve kıyafetleriyle, rahat davranışlarıyla aykırı ama siyasi açıdan zararsız bir olgu olarak görülmüştür. Bu öğrenciler; kafeteryalarda, üniversitelerde, derneklerde; eğitim sistemini, rejimi ve toplumsal düzeni eleştirmeye başlamıştır. Bu öğrencilerden bazıları aşırı sol ve faşizan görüşleri savunmaktaydı. ABD Başkanı Mc Carthy döneminde bazı öğretim üyelerinin ve genç asistanların bu öğrencilerle irtibatlı olduğu ileri sürülmüştür. Ülkedeki muhafazakârlar, liberaller, sosyalistler “serseriler guruhi” olarak görülen bu kesimi tehdit olarak görmemişlerdir. Irkçı kesimler ise bunları ahlaki çürümüşlüğü bir görünümü olarak değerlendirmişlerdir. Fakat bu yargılar 60’lı yılların ilk yarısı biterken değişecektir. 60’lı yılların ikinci yarısında boykotların, yürüyüşlerin ve öğrenci örgütlerinin sayısındaki hızlı artış bunlara olan bakış açısını değiştirecektir (Bulut, 2009: 11-12).

1965’te Amerikalı zenci lider Malcolm X’in öldürülmesi, Fransa’nın terkettiği Vietnam’a ABD’nin asker çıkarması, emperyalizme karşı öğrenci hareketlerini başlatmıştır. Bu gelişmeler Amerika’da ve Almanya’da büyük çaplı öğrenci

gösterilerinin başlamasına sebep olmuştur. Vietnam'a asker olarak gitmek istemeyenlerin başlatmış olduğu kampanya, zenci örgüt Kara Panterler tarafından da desteklenmiştir. 1967 Amerikan Kongresi'nde, öğrencileri askerlikten muaf tutan kanunun kaldırılması üzerine gösteriler daha büyük kitlesel eylemlere dönüşmüştür. Bu kitlesel eylemlere; Vietnam'da kullanılan ve çok tartışılan Napalm bombasını üreten fabrikaya ve Oakland askerlik şubesine baskın yapılması ile Pentagon'un kuşatılması örnek olarak verilebilir.

Dünya genelinde öğrenci hareketlerinin görülmeye başlanması bu durumun dikkatli bir şekilde incelenmesini gerektirmektedir. Gerçi Üçüncü Dünya ülkelerinde görülen milliyetçi, demokratik, anti-emperyalist ya da sosyalist mücadeleler, gençlik içine güçlü bir biçimde yansımaktadır. Bundan dolayı bu hareketler "saf" öğrenci hareketi olarak değerlendirilemez. Aynı şekilde Çekoslavakya ve Polonya'da 1967-69 arasında görülen derslere girmeme, boykot, izinsiz yürüyüşler gibi eylemler ve Sovyet askerleri arasında başlayan çatışmalar, üniversiteli aydınların, işçilerin ve hatta kimi parti üyelerinin birlikte yürüttüğü fikir, söz, toplantı ve basın özgürlüğü ya da grev hakkı, özyönetim gibi amaçlar taşıyan hareketler daha kapsamlı demokratik bir mücadelenin damgasını taşımaktadır.

68 hareketi, öğrenci hareketi olarak başlamış olmasına rağmen daha sonra kapitalizmi sorgulayan bir hâl almıştır. Kapitalizmin bu dönemde kapitalist toplumların kendi vatandaşları tarafından sorgulanıyor olması da üzerinde durulması gereken bir konudur. 68 Hareketi'ni doğru anlayabilmek için çok yönlü bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Bu, bizi kapitalizmin yeni bir evresinin başlamış olduğu İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar geriye götürür. Sonuçta 68 hareketi, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde bir bütün olarak dünya ölçeğinde biriken çelişkilerin patlamalı bir dışavurumudur (Bulut, 2009: 12).

1945-1975 dönemine kimi sosyal bilimciler "Kapitalizmin Altın Çağı" demişlerdir. Batı Avrupa'nın savaşı izleyen onarım yıllarını dışarıda bırakacak olursak (1945-1950), 1950-1973 dönemini 1979-1995 ile karşılaştırdığımız da ilk dönemde Batı Avrupa'da büyüme hızı, ortalama yüzde 4,8 iken ikinci dönemde yani 1979-1995 yıllarında bu hız yüzde ikiye düşmüştür. ABD'de ise büyüme yüzde

3,5'ten yüzde 2,2'ye gerilemiş; Japonya'nın ortalama büyümesi yüzde 9,1'den yüzde 3,7'ye düşmüştür. İşsizliğe bakıldığında ilk dönemde Batı Avrupa'da işsizlik oranı yüzde 2,7 iken; bu oran 1979-1995 arasında yüzde 9,5'e çıkmıştır ve sonraki yıllarda artma eğilimi devam etmiştir. ABD'de ilk dönemde işsizlik yüzde 4,9 iken; bu oran sonraki dönemde yüzde yediye çıkmıştır. Japonya'da işsizlik daima diğer metropollerden daha düşüktür; ama orada bile yüzde 1,3'ten yüzde 2,4'e yükselmiştir.

Bir kere dönemin kapitalizmine öyle bir iktisat politikası egemen olmuştur ki; dönem bittiğinde bunların tümünü değiştirmek ve tasfiye etmek gündeme gelmiştir. Birinci olarak tam çalışma; yani işsizliği olabileceği en alt düzeye indirmek, iktisat politikalarının hedefidir. İkincisi, gelir dağılımında belli bir istikrâr hedeflenmiş ve bunlara bağlı olarak ekonomik büyüme, iktisat politikasının temel hedeflerinden biri haline getirilmiştir. Döneme istikrâr sağlayan unsurlar; sermaye birikim hızının yüksek tempoda gerçekleşmesi, emek veriminin bir hayli yüksek hızda ve tempoda artmasıdır. Bu dönemin tümüne damgasını vuran gelişme ise örgütlü işçi sınıfları ile sermaye sınıfları arasında uzlaşmanın gerçekleşmiş olmasıdır. Buna göre emek verimi ne kadar artıyorsa, ücretler de o oranda artacak; yani emek veriminin artış hızı, ücretlere intikal edecektir. Bu koşullarda eğer bu ilişkiler süregelirse, kâr hadleri değişmez, sabit kalır, tüketim ve üretim paralel artar; yani üretim artışları tüketime de yansır.

Aynı dönemde sosyalist blokta hızlı üretim artışı, tüketim artışlarına aynı boyutta yansımamıştır. Dolayısıyla Batı kapitalizmin bu özelliği Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku'ndan daha yavaş büyüme hızlarına rağmen hayat standartlarının daha hızla artmasına yol açmıştır. Dönemin sonuna gelindiğinde 30 yıl öncesine ve savaş öncesine göre işçi sınıfı, hem özel tüketim düzeyleri bakımından hem de refah devlet olanaklarından yararlanan özellikleriyle, yaşam koşulları bakımından çok belirgin ilerlemeler sağlamıştır. İşçi sınıfının günlük yaşam koşullarını diğer sınıflardan ayıran birçok görüntü yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır (Boratav, 1999: 23-24).

Bu durum dünya genelinde bir tüketici toplumu oluşturmuştur. 1960 sonrası Avrupa'nın tümünde ve Amerika'nın bir kısmında, gençliğin tüketici toplumuna başkaldırısı kendini güçlü bir şekilde hissettirmiştir. Yeni kuşak “Kızıl Kuşak” olarak adlandırılrsa da aslında Doğu Bloku ülkelerindeki gibi bir sosyalizm anlayışına oldukça uzaktı. İstedikleri daha fazla özgürlük, eşitlik, adalet ve temiz bir çevreydi. 1960'ların sonuna doğru öğrencilerin büyük bir bölümü karşı kültürü benimseyerek yeni yaşam tarzı benimsemişlerdir. Bu kültüre “Hippi-Yippi Kültürü” denir. Bu kültürden izler taşıyan gençler, uyuşturucu kullanarak, doğu tasavvufuna hayranlık duyarak, farklı giysileri ve uzun saçları ile geniş bir yaşam tarzını benimsemişlerdir (Bulut, 2009: 16).

Hippi hareketi, diğer bir isimle “Çiçeklerin Erki” hareketi San Fransisco'da orta direk ve üst gelir düzeyindeki gençlerin tüketim toplumu ideallerini ve alışlagelen tabuları sorgulamaya başlaması üzerine ortaya çıktı. Bu anlayış diğer ülkelerdeki 68 hareketinin genel karakteristik özelliklerinin tam tersine bireyin kendi gelişimini ön plana alması ve toplumsal politik araç ve amaçlardan uzak kalmasıyla kendini gösterdi. Devrim anlayışlarını şöyle dile getirdiler: “Devrim bireyin bilinçlenmesidir”. Hippi hareketinin insancıl ve barışçıl bir yaşam biçimini çağrıştırması, ABD'li şair Allen Ginsberg'in Flower-Power (Çiçeklerin Erki) adını getirdi. Bu bireysel yaşam biçimi, özellikle şehir dışındaki komün yaşamlarında gerçekleştirildi. Henry David Thoreau'nin öncülüğünde doğayla iç içelik ve tüketim toplumu eleştirisi, Hippi hareketinin kendine özgü bir kültür yaratmasında çok önemli bir rol oynadı. 1940'larda başlayan bu hareket, 1967 yılına doğru politikleşerek, ABD'de barış hareketinin ve Vietnam Savaşı karşıtlığının öncüsü oldu. Hippi hareketleri tutucu çevreler ve devlet yönetimi tarafından “anarşistler, uzun saçlılar, toplum dışı kişiler, sorumluluktan kaçanlar” diye nitelendirildi (Kızık, 2008: 70-71).

Hippi hareketi kendine özgü giyim, yaşam, konuşma biçimleriyle kısa sürede kendini yeniden üreten bir yapıya da büründü. Hippilerin, özellikle plak kapaklarındaki yeni türden grafik ve fotoğraf eserleri, kadın ve erkeklerin ipekten uzun giysileri, uzun saçları, terlikleriyle ya da yalınayak gezmeleri, sigara içme çubukları, uzun saçları, kolyeleri, koku çubukları ve mumları, barışı ve sevgiyi

simgeleyen çiçekli amblemleri kısa zamanda modağa yansıdı. Hippilerin elbiselerindeki motifler ve pelerinler Kızılderili kültürünün yansımasıydı. Başlarındaki fes, Afrika sembolüydü. Hippi bayanların giydikleri uzun ipek elbiseler, özgürlüğü, rahatlığı, renkli bir yaşamı ifade ediyordu. Bu yeni insan tipi, “Çiçek Çocukları” olarak anılmaya başlandı. Komünlerinde kendi müzikleri eşliğinde cinsel özgürlük ve uyuşturucu kullanımıyla sistemin yasaklarına ve tabularına da karşı çıkıyorlardı (Kızılk, 2008: 71-72).

Şiddeti kabul etmeyen ve başlangıçta lokallerde toplanıp şiir okuyan bu masum topluluk daha sonra kendilerine söz hakkı tanınmadığı için buldukları topluma yabancılaşmışlardı. Kaba cinselliği, sarhoşluğu ve esrarı yaşam tarzı olarak benimsemişlerdi. Bu yaşam şekli kendilerine göre hakikatin aranmasıydı. Tabii bu yaşam şekli kendilerini Budizm ile buluşturmakta gecikmedi. Hippiler ilerleyen zamanlarda yozlaşmaya başladı. Hippilerin popülerleşmesi giysi ve takılarına olan rağbeti arttırdı ve bu yönde bir sanayi gelişti. Özellikle uyuşturucu madde kullanmaları paraya daha fazla ihtiyaç duymalarına neden oldu. Toptan reddedilen toplumsal kurumlar hippileri yavaş yavaş asimile etmeye başladı. Çünkü var olanı reddetmek yetmiyordu. Müdahale etmeden, değiştirmeye çalışmadan, kendi halinde dilediğince yaşamak mümkün değildi. Böylece hippilik 6 Ekim 1967’de San Fransisco’daki Buena Vista Parkı’nda yapılan törenle son buldu. Her yer siyah ölüm ilanlarıyla donatıldı, bir kutu LSD (bir tür uyuşturucu madde) yakılarak, reddedilen yaşam biçiminin bir parçası haline gelen bu alt kültürün bireylerinin çoğu kendi köşelerine çekildi (Bulut, 2009: 18). Aslında Hippi kültürü 1967’de bitmemişti. 1967’den sonra Abbie Hoffman, Jerry Rubin, Paul Krassner ve birkaç arkadaş bir araya gelerek YIP’i kurdu (Youth International Party). Yippiler olarak bilinen bu grup toplumda yozlaşmış kurumların toptan kaldırılmasını ve sonsuz özgürlüğü savunmuştur (Akalin, 1995: 23).

Dünya genelinde yaşanan öğrenci olaylarının başlayış nedeni, zamanı ve şiddeti birbirinden farklılıklar gösterir. Bunun sebebi birden fazladır. En temel sebep olarak, toplumsal yapıların farklı olması ve devletlerin bu ayaklanmalara karşı almış olduğu tedbirlerdir. Batılı birçok ülke bu ayaklanmaları bazen şiddete başvurarak; ama özellikle de demokratik yolları kullanarak bitirme yoluna gitmiş ve başarı da

sağlamıştır. Ülkemizde ise bu tarz olaylarda demokratik kanallar pek kullanılmamıştır. Tabii bu durum öğrenci hareketlerinin uzunca bir süre devam etmesine yol açmıştır.

2.2. Türkiye’de Yaşanan Öğrenci Hareketleri

2.2.1. Osmanlı Dönemi Öğrenci Hareketleri

2.2.1.1. Suhte Ayaklanmaları

Osmanlı Devleti’nde öğrencilere “suhte” veya “softa” denilmekteydi. 16. yüzyılda öğrencilerin Anadolu’da ve Rumeli’de ayaklandıklarını görmekteyiz. Ayaklanmaların sebeplerini, yaygınlığını ve devletin bu hareketler karşısında aldığı tedbirleri ele alırken Divan-ı Hümâyun’da alınan kararların yazıldığı Mühimme Defterlerinden (Mumcu, 1986: 107-117) faydalanarak aktarmaya çalışacağız.

16.yy’da Osmanlı düzenini tehdit etmeye başlayan iç ve dış etkenler ortaya çıkmaya başlamıştı. Dış etkenler arasında; Amerika kıtasının keşfiyle birlikte Avrupa’ya aktarılan altın ve gümüşün ortaya çıkardığı ekonomik dönüşüm, XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilgiyi hızlı yayma araçlarının gelişmesi, Avrupa devletler sisteminde yer alan monarşilerin siyasi, ekonomik ve yönetim alanlarında birbirleriyle kıyasıya rekabete girişmeleri, ateşli silah teknolojisinin gelişmesi vb. gelişmeler sayılabilir. İçeride ise; nüfus artışı, devletin sınırlarının genişlemesi ve imparatorluğa yeni nüfus kitlelerinin dâhil olması, savaşların yarattığı mali, idari ve siyasi krizler, merkezden uzak alanlarda yapılan savaşların yarattığı sıkıntılar gibi faktörler sayılabilir. Devletin içinde bulunduğu bu durum, medreselerin yoğun bulunduğu bölgelerde öğrencilerin isyan etmesine sebep olmuştur (Koç, 2013: 150).

Osmanlı Devleti’nde, XVI. yüzyılda, medrese-talebe dengesinin bozulduğunu görmekteyiz. Çiftçilerin tarımdan karın doyurma imkânları azalınca köy gençleri şehirlere gelip yerleşmişlerdir. Medreseler de bu süreçten etkilenmiştir. Medrese kapılarına bu dönemde epey öğrenci yığılmasının nedeni olarak da; medreseyi bitirenlere kadılık, naiplik, müderrislik, imamlık ve benzeri vazife edinme kapılarının

ardına kadar açık olması yatmaktadır. Ancak bir süre sonra arz-talep dengesi bozulduğundan öğrenciler medreseyi bitirmiş olmalarına rağmen açıktaki kalmış ve bu işsiz kalan kitleler toplumsal sorunlar yaratmaya başlamıştır (Akdağ, 1975: 153-154).

Osmanlı Devleti'nde her eğitim kurumunun yönetimi ve harcamaları diğer birçok alanda olduğu gibi bir vakıf aracılığıyla yapılmaktaydı. Medreselerde öğrencilere eğitimin yanı sıra beslenme, barınma ve burs imkânlarının sağlanmış olması öğrencilere cazip gelmekteydi. Kırsal kesimde ekonomik durumu kötüleşen aileler çocuklarını medreseye göndermeyi tercih ediyordu. Bu tercihin en belirgin görülebildiği yerlerden birisi, kırsal nüfusun vergi mükellefi olarak kaydedildiği tahrir defterlerinde görülen “muhassıl” kayıtlarındaki artıştır. Zira 16. yüzyılın son çeyreğinde düzenlenen tahrir defterlerinde, şehirlerde ve köylerde çok sayıda “muhassıl” kaydına rastlamak mümkündür. XVIII. yüzyılın başlarından itibaren “vergi toplayan” anlamı kazanmış olan “muhassıl” tabiri, XV. ve XVI. yüzyıllara ait tahrir defterlerinde “ilim tahsil eden, ilim hâsıl eden” anlamlarında kullanılmaktaydı. XVI. yüzyılın başından sonuna gelinceye değin muhassıl kayıtlarındaki artış bir göç hareketinin olduğunu göstermektedir.

Medreselerin toplumsal dönüşümü sağlayan araçlardan biri olduğu, bilinen bir gerçektir. Zira kırsalda ve kentlerde yaşayan genç ve dinamik nüfus için en önemli yükselme araçlarından birisi olan askeriye kanalında, XVI. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren ciddi bir tıkanma yaşanmıştır. Bu dönemde sipahi sayısındaki azalma ile birlikte Kapıkullarının etkinliği giderek artmaya başlamıştır. Ayrıca devam eden savaşlar halk üzerinde yılgınlık yarattığı için genç nüfus medrese önlerinde yığılmaya başlamıştır. Köylüyü; içinde bulunduğu vergi mükellefiyeti, toprağını işleme zorunluluğu, coğrafi şartlar, kuraklık, çekirge istilası vb. etkenler zor duruma sokmuştur. Bu durum medreseye olan rağbeti daha da arttırmıştır.

Osmanlı Devleti'nde medreseleri bitirenler devlet kademelerinde ya da dini kurumlardan birinde küçük de olsa bir unvan elde etmekteydi. Klasik Osmanlı toplum tasnifine göre, beratla ataması yapılan herkes askeri sınıfa dâhil olmakta, bu da ilgiliye başlangıçta önemli vergi bağımsızlıkları sağlamakla birlikte saygın ve müreffeh bir hayat yaşamasına kolaylık sağlamaktaydı. Medrese önünde toplanan

talebe adaylarının sayıca fazlaşması ve medreselerin kapasite sorunu öğrenci ayaklanmalarını başlatmıştır (Koç, 2013: 151-154).

Öğrencilerin ayaklanıp çocuk kaçıarak (Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA] Mühimme Defteri 3 [MD], 1993: 13; BOA, MD 6, 1995: 720) halkın bağını ve bostanını harap ederek, imarethanede fukaranın yemeğini yiyerek (BOA, MD 3, 1993: 91), halkın koyunlarını toplayarak (BOA, MD 3, 1993: 122), Sancakbeyleriyle beraber hareket edip halka baskı yaparak (BOA, MD 3, 1993: 145), leventlerle beraber adam öldürerek (BOA, MD 3, 1993: 160), pazarlara girip cer alarak (BOA, MD 3, 1993: 184), güvenlik güçleriyle harp ederek (BOA, MD 3, 1993: 187) ev basıp kız kaçıarak (BOA, MD 3, 1993: 202) gayrimüslim halka zarar vererek (BOA, MD 3, 1993: 402) toplumsal huzuru bozduğu belgelerden anlaşılmaktadır.

Suhte ayaklanmaları Anadolu'da Tarsus'tan başlayarak, Toroslar'ı takiben, Sivas ve Erzincan'dan Giresun'un doğusuna çekilen bir hattın batısında kalan sahalarda devamlı surette görülmüştür. Orta Anadolu'da ve adı geçen hattın doğusunda kalan yerlerin halkı da Celali Ayaklanmaları'nda aktif rol oynamıştır. Yeşilirmak havzası, Kastamonu, Bolu ile Üsküdar arası, Eskişehir-Akşehir-Karaman hattının batısında kalan sahalarda isyanın yoğun olarak yaşandığı bölgelerdir (Akdağ, 1949: 361). Suhte isyanlarının genişlemesinin nedenlerinden biri de devlet memurları arasında görülen ihtilaflardır. Kadılar, müderrisler, naipler ve ümera arasındaki geçimsizlikten faydalanmasını bilen suhteler isyanı genişletmişlerdir. Ayrıca suhteler ve leventler "Gurbet ve Çingene taifesi" ile birlikte kalabalık şekilde dolaşarak huzursuzluk çıkarmaktaydılar. Yine ellerindeki cariyeleri kullanıp, genç bekâr erkekleri etrafına toplayıp birçok hadiselere karışmışlardır. Ayaklanmaların genişlemesi üzerine devlet bu isyanlar karşısında bir takım önlemler almıştır. Bu önlemler şunlardır:

- Halk arasında muhâfaza kuvvetleri teşkil ederek ve eski bir Sancakbeyi'ni de bu kuvvetler üzerinde daimi bir muhafız olarak atayarak bunlarla mücadele etmiştir (İl Erleri).
- İstanbul'dan ayrılmayan Kapıkulları'nın Anadolu'nun içlerine gidip oturmalarına müsaade edilmiştir.

- Vilâyetlerde ve sancaklarda beylerbeyinin ve sancakbeyinin yerlerini bıraktıkları kethüdâların maiyetlerini takviye etmesine müsaade edilmiştir.
- 26 kişilik bir sipahi grubu kurulmuş daha sonra buna 150 kişilik bir yardım kolu daha eklenmiştir (Akdağ, 1949: 361-366).

Alınan bu tedbirlere rağmen isyan gittikçe yaygınlaşmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti, bu ayaklanmalar karşısında bir takım önlemler almış olmakla birlikte mesele üzerinde çok fazla durmamış, sorunun temeline inip çözmek yerine zor kullanarak ayaklanmaları bastırma yoluna gitmiştir. Bundan dolayı ayaklanmalar uzun süre devam etmiştir.

2.2.1.2. Kuleli Vak'ası (1859)

Kuleli Vak'ası, Halife Abdulmecid döneminde meydana gelmiştir. 1839'da tahta geçen padişah Abdülmecid devleti 1861'e kadar yönetmiştir. Bu süre zarfında Türk demokrasisini yakından ilgilendiren gelişmeler vukû bulmuştur. Tanzîmât ve Islâhât Fermanları bu dönemde ilan edilmiştir. Ancak iktidarının son yıllarına doğru halk ve hükümet padişahından memnun değildir. Kırım Muharebesi'nden sonra hayat pahalılığı artmış, devletin mali durumu sarsılmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti ilk dış borcunu Kırım Savaşı'nın başlamasıyla (1854) birlikte Londra'dan Palmer & Co, Paris'ten Gold Schmit et. Ass. isimli kuruluşlardan almıştır. Osmanlı Devleti, 3.300.000 Osmanlı lirası tutarındaki borç karşılığında, 2.547.000 lira elde etmiştir. %2'lik bir komisyon ödenmiş ve faiz oranı da % 6 olarak tespit edilmiştir. Borç taksiti için Mısır vergisinden 231.000 liranın doğrudan Fransa ve İngiltere bankalarına yatırılacağı kararlaştırılmıştır (Yavuz, 2009: 206). Buna mukabil toplumun üst tabakasında görülen Batı tarzı yaşam şekli göze batmaya başlamıştır. Bu cereyanın yabancılardan alınan borç para ile gelişmesi ve genişlemesi ile birlikte Büyük Devletler'in her türlü işlerimize müdahalesi de ayrı bir şikâyet konusu olmuştur. İstanbul camilerinde bile hocalar hükümetin umumî siyasetini açıktan açığa tenkîd ediyorlardı. Padişahın artık sık sık sadrazam değiştirmesi usûlü de,

umumî efkârı oyalamıyordu. Kuleli Vak'ası böyle bir atmosferin yaşandığı bir dönemde meydana gelmiştir.

1859 yılında gerçekleşen Kuleli Vak'ası, Sultan Abdülmecid'i tahttan indirmeyi amaçlayan ilk darbe teşebbüsüdür. Bu vak'anın taşıdığı isimle bir alakası yoktur. Vak'anın mahiyeti bir hükümet darbesi yapmak için kurulmuş olan gizli bir cemiyetin meydana çıkarılmasıdır (Yazıcı, 2002: 44). İsmi olayın cereyan ettiği yerden değil, sorumluların hapsedildiği yerden almıştır (Bagheri, 2012: 97). Kuleli Vak'ası'nı gerçekleştiren cemiyete "Fedaîler Cemiyeti" ismi de verilmiştir. Üyelerin mühim bir kısmının suikast yapabilecek kişilerden oluşması ve cemiyete girenlerden "Süleymaniyeli Şeyh Ahmed ile aramda âhdi kabul ettim ve ben mûahid fedaîyim" ibareli yazılı bir taahhütname alınması dikkat çekici bir durumdur. Cemiyetin reisi 46 yaşındaki Süleymaniyeli Şeyh Ahmed'dir. Diğer üyeler ise Hüseyin Daim Paşa, Caferdem Paşa, Arif Bey ve Rasim Bey'dir. Cemiyetin toplam üye sayısı 45 ile 50 arasındadır. Cemiyet üyesi olan şeyhlerden Hezargrathlı Şeyh Feyzullah Efendi'nin bin kadar müridiyle, Kütahyalı Şeyh İsmail Efendi'nin de altı bin müridi ile yardımda bulunacaklarını Şeyh Ahmed'e vaat etmiş olmaları, bir isyan çıktığında geniş bir katılımın olacağını işaret etmektedir (İğdemir, 1937: 30-31).

Cemiyet üyeleri genellikle medrese talebesi, asker, şeyh ve hocalardan oluşmaktadır (Tunaya, 1950: 89). Cemiyetin oluşumunu Mirliya Hasan Paşa hükümete ihbar etmiştir. Cemiyet üyeleri, Kılıç Ali Paşa Camii'nde toplantı halindeyken basılıp tutuklanmış ve Kuleli Kışlası'nda yargılanmıştır. Cemiyeti yargılayan kurulda şu kişiler bulunmaktadır: Ali Paşa (Sadrazam), Mehmet Paşa (Meclis-i Âlî-i Tanzîmât Reisi), Kamil Paşa (Meclis-i Vâlâ Reisi), Mustafa Zarif Paşa (Dâr-ı Şûrây-ı Askeri Reisi) ve kâtip Mithat Paşa (Kuran, 1945: 8). Caferdem Paşa kışlaya götürülürken kendini denize atmış ve boğulmuştur. Şeyh Ahmet, Hüseyin Daim Paşa, Arif ve Rasim Beylerin önce idam olunmalarına karar verilmiş ancak bu kararlar padişaha arz edildiğinde, padişah idam cezalarını müebbet küreğe tahvil etmiş ve diğer verilen cezaları da onaylamıştır (İğdemir, 1937: 32). Bu olayın nedenlerini kimi yazarlar Sultan Abdülmecid'in savurganlığına bağlarken, kimi yazarlar ise Sultan Abdülaziz'i tahta çıkarmak amacıyla yapılmış bir hareket olarak değerlendirmektedir. Yine bu olayın meşrutiyetin habercisi olduğunu belirten

yazarlar da bulunmaktadır. Bu konuyla ilgili kaynakların sınırlılığı nedeniyle olayın mahiyeti tam olarak anlaşılamamıştır.

2.2.1.3. Talebe-i Ulûm Ayaklanması

Tarihe “Talebe-i Ulûm İsyanı” adıyla geçen olay, Sadrazam Mahmut Nedim Paşa’nın kötü yönetiminden kaynaklanmıştır. İkinci kez getirildiği sadrazamlıkta on bir ay kalan Paşa, ekonomiden dış politikaya kadar hemen her alandaki icrâatlarıyla geniş bir hoşnutsuzlar kitlesi yaratmıştır. Rusya elçisi İgnatiyev’i adeta özel başdanışman edinmesi, Rusya’nın amaçları doğrultusunda eylem ve işlemlere yönelmesi üzerine halk kendisine “Moskof Nedim”, “Nedimof” gibi adlar takmıştır. İzlediği politika başlıca şu dört noktada eleştirilmektedir: Hersek İsyanı’nı Bosna’da yaygınlaştırması, ekonomideki hataları, Bulgaristan Ayaklanması ve Selanik Olayı.

Bu dönemde Selanik’teki Müslüman-Hıristiyan çatışmalarının ardından “Türkler Hıristiyanları boğazlıyor” şeklinde yapılan propagandayı bitirmek için suçsuz yere birçok görevli ve sivilin idam edilmesi ayrıca Bulgaristan Ayaklanması’ndan ötürü İstanbul’a sığınmış yoksulluk içindeki göçmenlerin dramı öğrencileri harekete geçirmiştir (Kabacalı, 2007: 17-18).

Namık Kemal, Mahmut Nedim Paşa dönemiyle ilgili şunları yazmıştır:

Yani on bir aylık bir idare geçirdik ki, Devlet-i ‘Aliyye’nin Kazak süngüleri Silivri’de, süvari bayrakları Kütahya’da görüldüğü zamanlar bile o kadar şiddetli bir buhran geçirdiği yoktu. Allah devleti o muhâtaradan da muhâfaza eyledi. Mahmut Nedim Paşa’ya baktıkça Rusya’yı görür gibi oluyorum. Mademki Reşit Paşa İngiltere’ciydi, mademki çırakları Fransa’cı ve Avusturya’cıydılar, bende Rus’cuyum derken Mahmut Nedim Paşa’da ne nisap ne nüâns mefhumu o kadar yok ki, bir Türk veziri Moskof acentesi oluyordu.

Talebe-i Ulûm ayaklanmasında dış tesirlerin olduğu görülmektedir. Ayaklanmada Mithat Paşa ile birlikte Yeni Osmanlılar cemiyetinin de rolü olduğu ve bilhassa Tercüman-ı Ahvâl gazetesi sahibi Agâh Efendi’nin büyük gayreti bulunduğu ifade edilmektedir. Gerek Yeni Osmanlılar Cemiyeti’nin körüklediği bu harekete yardım için İngiliz donanmasının İstanbul’a girmesi, gerekse şöhretli Rus sefiri

İgnatıyef'in, medrese talebesi kıyafetine soktuğu Bulgarları Hıristiyan mahallelerine, Hıristiyan kıyafetindeki bir başka takım Bulgarları da Müslüman mahallelerine saldırtması olayın dış boyutunu ortaya koymaktadır (Taylak, 1969: 3-4).

12 Mayıs 1876 günü ayaklanıp derslere girmeyen medrese talebeleri muhtelif camilerden hareketle Yıldız Kasrı önünde toplanıp sadrazamla şeyhülislamın görevden alınması için gösteri yapmaya başlamışlardır. Kalabalığın öfkesini yatıştırmak için şeyhülislamın azledildiği hemen açıklanmış, ama sadrazam konusunda talebelerin taleplerinin yerine getirilmeyeceğinin işareti verilmiştir. 17 Mayıs günü daha büyük bir kalabalıkla Beyazıt ve Fatih meydanlarını dolduran talebeler Bâb-ı Âli' ye doğru yürüyüşe geçerek Sadrazam Mahmut Nedim Paşa'nın görevden alınmasını istemişlerdir. Talebelerin gelişini haber alan Mahmut Paşa "Bunlar beni parçalar" deyip sadaret mührünü bir mabeyin görevlisine teslim edip binadan ayrılmıştır².

Sonuç olarak Mahmut Nedim Paşa, Sadâretten uzaklaşmış, kabine düşmüş; fakat bu olaya sebebiyet verenler ve kamuoyu, Sadrazamlığa Mithat Paşa'yı beklerken yerine Mütercim Rüştü Paşa'nın getirilmiş olmasını şaşkınlıkla karşılamıştır. Medrese öğrencilerinin daha iyi öğrenim yapmak ve bilimsel çalışmalarını daha sağlıklı yürütebilmek için "Ders okumayacağız, felakete çare bulacağız" diyerek ülke meseleleri ile yakından ilgilenmeleri önemli bir husustur.

2.2.1.4. 1876-1908 Arası Yaşanan Öğrenci Hareketleri

Padişahın Mithat Paşa'yı sadrazamlığa getirmemesi hoşnutsuzlukları daha da arttırmıştır. Mithat Paşa, Hüseyin Avni Paşa, Askeri Mektepler Nâzırı Süleyman Paşa birlikte hareket ederek Sultan Abdülaziz'i tahttan indirmek için harekete geçmişlerdir. Halktan gelen tepkileri önlemek için de Şeyhülislam Hayrullah Efendi'den fetva alınmıştır. Fetvada şunlar yazmaktadır: " Halife olan kişi, şuuru bozulmuş ve siyasi işlerden habersiz olup devlet mallarını ülkenin ve milletin dayanamayacağı bir oranda kişisel harcamalarına sarf eder, din ve dünya işlerini

² <http://www.radikal.com.tr/yorum/buyuk-mitinglere-yabanci-degiliz-813425/>
(Erişim Tarihi 2.12.2014)

ihmâl edip karıştırır, milletin ülkesini tahrip edip devletin sürekliliği ve millet için zararlı olsa, tahttan uzaklaştırılması lâzım olur mu? El cevap: Olur”.

Süleyman Paşa önderliğindeki Harbiye öğrencileri, sarayı kuşatıp padişahı teslim alarak önce Bab-ı Seraskerî'ye, daha sonra ise Çırağan Sarayı'na götürmüşlerdir. Sultan Abdülaziz bir hafta sonra intihar etmiştir (Bir suikasta kurban gittiği de ayrıca belirtilen bir husustur). Sultan Abdülaziz'in yerine Sultan V. Murat geçmiştir. Ancak saltanatı pek kısa sürmüştür. Bundan sonra Mithat Paşa'yı sadrazamlığa getireceğini ve ayrıca meşrutiyeti ilan edeceğini vaat eden Sultan II. Abdülhâmit padişah olmuştur. Tahta geçtikten sonra Türk tarihinin ilk anayasası olan Kânûn-i Esâsî'yi kabul etmiş ve Mithat Paşa'yı sadrazamlığa getirmiştir. Ancak ilerleyen zamanlarda ülke hâkimiyetini ele geçirmek için, Kânûn-i Esâsî'nin 113. maddesine dayanarak Mithat Paşa'yı sürgüne göndermiştir. Kânûn-i Esâsî'nin 113. maddesi şu şekildedir: “Mülkün bir cihetinde ihtilâl zuhûr edeceğini müeyyid âsâr ve emârât görüldüğü halde Hükûmet-i Seniyye'nin o mahalle mahsûs olmak üzere muvakkaten (idâre-i örfiye) ilânına hakkı vardır. (İdâre-i örfiye) kavânîn ve nizâmât-ı mülkiyenin muvakkaten tâtilinden ibâret olup (idâre-i örfiye) tahtında bulunan mahallin sûret-i idâresi nizâmı mahsûs ile tâyin olunacaktır. Hükûmetin emniyetini ihlâl ettikleri idâre-i zabitanın tahkikat-ı mevsûkası üzerine sâbit olanların Memâlik-i Mahrûsa-i Şâhânedan ihrâç ve teb'id etmek münhasıran Zât-ı Hazîret-i Pâdişâhînin yed-i iktidarındadır”.

Padişahın Mithat Paşa'yı sürgüne göndermesi üzerine medrese ve Harbiye öğrencileri, Mithat Paşa'nın tekrardan göreve dönmesi, Mahmut Celaleddin ve Redif Paşaların görevden alınmaları isteğiyle gösteri düzenlemiştir. Hükümet yetkilileri, ilk olarak öğrencilere bir takım vaatler vererek kalabalığın dağılmasını sağlamış, sonrasında ise sert tedbirler alarak hareketi sonlandırmıştır. Sultan Abdülhâmit'i tahttan indirip V. Murat'ı tahta çıkarmak amacıyla Ali Suavi tarafından 1878 yılında gerçekleştirilen Çırağan Baskını başarılı olamayınca, Mason locası üstadı Kleanti Skalyeri, Evkâf Nezâreti Senedât Odası ikinci başkanı Aziz Bey, Şûrâ-yı Devlet Tanzimât Dairesi muavinlerinden Ali Şefkati Bey ve V. Murat'ın annesinin cariyelerinden Nakşibend Kalfa ve V. Murat yanlısı bir komite Sultan II. Abdülhâmit'e suikast düzenlemeyi planlamış, ancak ihbar üzerine komite üyelerinin

bir kısmı yakalanarak cezalandırılmıştır. Bu hareketin içerisinde öğrenciler de yer almıştır (Filibeli Abdurrahim ve Filibeli Abdullah).

19. yüzyıldaki öğrenci hareketlerini doğru anlayabilmek için bu dönemde ortaya çıkmış olan İttihat-Terakki Cemiyeti'nin kuruluşundan ve faaliyetlerinden bahsetmemiz gerekmektedir. Çünkü bu hareketin kadrosunda çok sayıda öğrenci yer almaktadır. İttihat-Terakki Cemiyeti'ni anlayabilmek için öncesinde kurulan Yeni Osmanlılar Cemiyeti'ni ele almak gerekmektedir. Çünkü İttihat-Terakki Cemiyeti, Yeni Osmanlıların devamı niteliğindedir. Yeni Osmanlılar Cemiyeti, 1865'te İstanbul'daki Belgrat Ormanı'nda piknik yapan altı genç tarafından İttifak-ı Hamiyyet adı altında gizli bir dernek olarak kurulmuştur. Ortak tutumları Ali ve Fuat Paşaların siyasetine muhalefet etmeleridir. İktidardaki bu paşaları fazla tavizci bulmuşlardır. Bu yapı, Osmanlı'nın içte ve dışta bulunduğu kötü durumdan kurtulmasının ancak halka bir takım siyasal yetkiler tanımak yoluyla olacağını düşünenlerdendi. Böylece, Büyük Devletler azınlıklardan yana Osmanlı'ya müdahale edemeyecekti. Aynı zamanda halk, siyasi olarak kendi kaderini kendisi tayin edebilecekti. Böylelikle Tanzimât idarecilerinin baskıları da sonlanmış olacaktı (Akşin, 2011: 45).

Cemiyet kendisine yeni bir isim de bulmuştur. 1867 yılı Şubat ayı başlarında Belçika gazetesi Le Nord, Prens Mustafa Fazıl'ın Türkiye'de bir banka kurduğuna dair haber yayınladı. Prens Mustafa Fazıl bu yanlışı düzeltmek için gazeteye gönderdiği mektubunda, kendisini Türkiye'de destekleyenlerden bahsederken Avrupa'daki Genç Fransa, Genç Almanya, Genç İtalya gibi ifadelerden esinlenerek, "Genç Türkiye" (Jeune Turquie) diye atıfta bulunmuştu. Bu tekzip mektubu Beyoğlu'nda bulunan Courrier d'Orient gazetesince adı geçen Belçika gazetesinden alıntılandı ve ardından 21 Şubat 1867 tarihinde Muhbir'de yayımlandı. "Jeune Turquie" adı Ali Suavi ve Namık Kemal tarafından beğenildi, Türkçe karşılık bulmaya çalıştılar ve sonunda Yeni Osmanlılar ifadesinde karar kılarak bu ismi kullanmaya başladılar (Lewis, 2010: 211).

1865 Haziran'ında yapılan ilk toplantıda, mutlakiyet idaresinin, meşrutiyet idaresine çevrilmesi için alınacak tedbirler yani bir başka ifadeyle inkılâp cemiyeti

kurmak hedeflenmiştir. Cemiyet nizamnâmesi Carbonari esaslarına göre düzenlenmiştir. Carbonari (Kömürcüler) Cemiyeti İtalya’da Fransız Devrimi’nin etkisiyle kurulmuş bir cemiyettir. Amacı; ulusal, cumhuriyetçi bir İtalyan siyasi birliği kurmaktır. Carbonari Cemiyeti’nin örgütlenişinde bir takım değişiklikler yapıldıktan sonra sistem Cemiyet tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. Yeni Osmanlılar Cemiyeti’nin doğmasına o dönemdeki bazı grupların, yerlerin ve kuruluşların önemli tesiri olduğu muhakkaktır. Bunlar: Paşa Konakları, Basın, Mason Locaları ve Mültecilerdir (Yazıcı, 2002: 49-61).

Yeni Osmanlılar Cemiyeti, padişaha meşrutiyeti ilan ettirerek istedikleri sonuca ulaşmıştır. Ancak 1877-1878 yılında çıkan Osmanlı - Rus savaşı padişahın işini kolaylaştırmış, padişah ertesi gün meclisi feshederek vekillerden seçim bölgelerine dönmelerini istemiştir. Bu durum Yeni Osmanlılar’ın sonu olmuştur. Yeni Osmanlıların fikirleri açık biçimde türetilmiş fikirlerdir. Cemiyetin kurumsal alt yapısı Montesquieu’nün hukuk felsefesine, Rousseau’nun siyasetine, Smith ve Ricardo’nun iktisadına dayanmıştır (Lewis, 2010: 235). Devletin demokratikleşmesi için uzun süre mücadele etmiş olan bu cemiyet, yerini aynı hedef doğrultusunda hareket eden İttihat – Terakki’ye bırakmıştır.

İttihat- Terakki Cemiyeti, ilk olarak İttihâd-i Osmanî adıyla Tıbbiye-i Askeri mektebinde kurulmuştur. Kurucuları; Ohrili İbrahim Temo, Arapkirli Abdullah Cevdet, Diyarbakırlı İshak Sukûti, Kafkasyalı Mehmet Reşit, Bakülü Hüseyinzâde Ali’dir. İstanbul’da Sirkeci Demirkapı’daki Askeri Tıbbiye’nin hamam ve mutfaklarında kullanılacak odunlar üzerinde toplanan gençler, daha sonra Edirnekapı dışındaki “İnciraltı Toplantısı”nda örgütün kuruluşunu kesinleştirmişlerdir. Bu toplantıya Tıbbiye öğrencilerinden Trabzonlu Abdülkerim Sebati, Üsküdarlı Şerafeddin Mağmumi, Asitaneli Asaf Derviş ile Adliye Nezâreti’nde görevli Bosnalı Ali Rüştü de katılmıştır. Ali Rüştü; Reis, Şerafeddin Mağmumi; Yazman, Asaf Derviş, Sayman seçilmiştir.

Bu toplantı sonrasında İtalya’daki “Carbonari” örgütlenme modeli uygulanarak hücreler oluşturulmuş; her hücre ve üyeye, 1/1’den başlayarak numara verilmiştir. Çok geçmeden örgüt Mekteb-i Mülkiye, Mekteb-i Harbiye ve Mekteb-i Tıbbiye

(sivil) öğrencileri ile de ilişki kurup; ülke içinde ve dışında şubeler açarak genişleyip yaygınlaşmıştır (Kabacalı, 2007: 24). Cemiyet memleket dışında Ahmed Rıza başkanlığında olan Paris şubesinin yanı sıra Cenevre ve Kahire’de de şubeler açmıştır (Tunaya, 1950: 110). İttihat – Terakki’nin yayın organları ise Meşveret ve Şûrây-ı Ümmet’tir. Cemiyet daha sonra Selanik’teki Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile birleşerek merkezîyetçi bir anlayış benimsemiştir (Yazıcı, 2002: 142).

Cemiyetin 1902 yılında yapılan ilk kongresinde iki önemli mesele ortaya çıkmıştır. Birincisi, sadece basın-yayın yoluyla devrim yapılamayacağı, bunun için askeri harekâta ihtiyaç olduğuna dair görüşür. Prens Sabahattin bu görüşü savunular arasındadır. İkinci mesele ise Osmanlı İmparatorluğu’nda etkin bir reform hareketinin garantisi olarak Avrupalı güçlerin müdahale etmesi gerektiğine dair olan görüşür. Ahmed Rıza ve İttihat- Terakki Cemiyeti’ndeki Türklerin çoğunluğu buna karşı çıkmışlardır. Ahmed Rıza ve Prens Sabahattin’in grubu arasındaki farklılık o andan itibaren Türk milliyetçiliği ile Osmanlı hürriyetçiliği arasındaki farklılıklardan birisi olarak netlik kazanmaya başlamıştır. Bunun üzerine Prens Sabahattin, Paris’te Teşebbüs-i Şahsi Âdem-i Merkeziye Cemiyeti’ni kurmuştur. Bu Cemiyet, Suriye, Şam, Erzurum, Trabzon, İzmir ve Alanya’da şubeler açmıştır. Aynı zamanda cemiyet İstanbul’da Eylül 1904’te kurulan Cemiyet-i İnkılâbiye tarafından temsil edilmiştir. Prens Sabahattin, Fransız yazar Edmond Demolins’in görüşlerinden etkilenmiştir. Yazarın tezi şuydu: Anglo-Saksonların üstünlüğü, onların, diğer toplumlarda yaygın biçimde kabul gören kolektif güven yerine, kişiyi geliştiren, öz güveni destekleyen eğitimlerinin üstünlüğüne dayanmaktaydı. Bu tarihsel ve eğitimsel çerçeve içerisinde Prens Sabahattin, federal ve âdem-i merkezîyetçi bir Osmanlı Devleti fikri geliştirmiştir. İngiliz örneğinde olduğu gibi anayasal bir monarşi, merkezi hükümetin en hafif modelini oluşturacaktı ve gerisi içinde imparatorluğun farklı millet ve toplulukları bölgesel ve yerel yönetimler altında haklarını koruyabilecek ve hedeflerini gerçekleştirebilecekti (Lewis, 2010: 274-276).

İttihatçılar, yurtdışında basılan birçok bildiri ve dergiyi kaçak yollardan yurda sokarak faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. İttihat-Terakki’nin yayın organı olan “Meşveret Gazetesi” de bunlardan biridir. Bu gazete hem halkın İttihat-Terakki’den

haber almasına hem de devletin bu yapı hakkında bilgi sahibi olmasına hizmet etmiştir (Demirtaş, 2007: 399).

Bu dönemde (1876-1908) öğrencilerin de içinde yer aldığı diğer örgütler ise şunlardır:

İhtilalci Askerler Cemiyeti: Kuleli Askeri İdadisi'nde kurulan cemiyetin kurucuları şunlardır: Trabzonlu Ahmed (Ahmed Bedevi Kuran), Darendeli İsmet, Nişanlı Mazhar, Bosnalı Veli. Cemiyetin kuruluş amacı, Sultan II. Abdülhâmit'in yönetimini eleştirmek, memleketin içinde bulunduğu duruma çareler bulmak, Kânûn-i Esâsî'nin yeniden ilanı için gereken zemini oluşturmak, ordu mensupları içinde birlikler kurup vatani bulunduğu zor durumdan kurtarmaktır. Komite üyeleri, Kuleli'yi bitirip Harbiye mektebine geçtikten sonra da faaliyetlerine devam ederek (Taylak, 1969: 48) cemiyetin devamı niteliğinde olan Harbiye ve Yüksek Mektepler İttihâdı adlı cemiyeti kurmuşlardır.

Cemiyet-i İnkılâbiye: Mercan İdadisi ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinden Hamid, Satvet Lütfi, Namık Zeki, Ferid Necdet Mübin, Mahmud Bey, Köprülü Hamdi, Mustafa Asım, Nafi Atuf (Kansu), Vehbi Semuh tarafından 1904 yılında kurulmuştur³. Bu öğrencilerin amaçları Kânûn-i Esâsî'yi tekrardan yürürlüğe koymaktır. Mecmûa-i İnkılâbiye adlı dergi çıkarmışlardır. “Carbonari” örgütü gibi yapılanmışlardır. İdadi öğrenimini bitirip Mekteb-i Mülkiye'ye geçen öğrenciler burada da kısa sürede örgütlenip faaliyetlerine kaldığı yerden devam etmişlerdir (Taylak, 1969: 51). Cemiyet, daha sonra Prens Sabahattin'in kurucusu olduğu Teşebbüs-i Şahsi ve Âdem-i Merkeziyet Cemiyeti'nin İstanbul şubesine dönüşmüştür (Kabacalı, 2007: 28).

Selâmet-i Umûmiye Kulübü: 1907 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Bu öğrenciler Mekteb-i Mülkiye'nin tarih hocası Mehmed Murat Bey'in derslerinde Fransız Devrimi'nin “Convention” aşamasından ve bu meclisin olağanüstü yetkilerle donatılmış “Selâmet-i Umûmiye Heyeti”nden söz etmesinden esinlenerek örgüte bu adı vermişlerdir. Kurucuları: İbrahim Naci, Giritli Ali, Fuad Şükrü, Abdullah Abud,

³ <http://www.tbmm.gov.tr/kütüphane/siyasi-partiler.html> (Erişim Tarihi: 10.03.2014)

Yenişehirli Salih, Dr. Rıza Abud, Pertev Tevfik, Mustafa (Demokrat) ve Rıza Beyler'dir⁴. Cemiyete sözlü bir yeminle girilmektedir. Yakalandıklarında, arkadaşlarını ele vermemek için taşımakta oldukları zehri içeceklerine dair yemin etmişlerdir. Bu kulüp daha sonra kurulacak olan Osmanlı Demokrat Fırkası'nın çekirdeğini oluşturacaktır (Kabacalı, 2007: 29).

Askeri Tıbbiye'de Gizli Örgüt: Örgüt, mektep de 14 Mayıs 1907 günü Mazlum Bey'in girişimi ile Nazım Şakir (Haseki), Ahmed Nuri (Kadıçesmeli), Avni (Koca Mustafa Paşa), Nail, Sadrettin tarafından kurulmuştur. Cemiyete dâhil olan gençler birbirlerine sadık kalacaklarına, ihanet etmeyeceklerine ve memlekette Kânûn-i Esâsî ilan edilinceye kadar mücadeleye devam edeceklerine and içmişlerdir. Bu cemiyetin ilk faaliyeti, hükümeti idare edenleri tehdit edici bir lisanla, vatandaşları istibdat aleyhine tahrik etmek olmuştur. Hatta o sırada "Şûrây-ı Ümmet" te padişaha hitaben yazılmış bir yazıyı kopya ederek Yıldız Sarayı'na göndermişlerdir. Gönderilen yazıda şunlar yazmaktadır:

Vaktiyle Sırbistan Kralı ve Kraliçe Draga'nın sûret ve sebab-i katillerini mükerreren ve bütün gazetelerimizle ilan ettiniz. Bundaki maksad-ı şahaneniz mülki ve askeri memurlarınıza bir ibret olsun diye idi. Hâlbuki bugün nerede bir kral katledilse, nerede bir hanedan mahvolursa, enzâr-ı ammeye çarpan sizsiniz. Mithat Paşa'nın katliyle kalb-i millette açtığımız ceriha, elân kanıyor. Cemiyetimizin, meşveretimizin size bulduğu çare-i necât, taht-ı saltanattan feragat eylemenizdir. Bırakınız, bu taht-ı bî bahtı bırakınız. Meşveretimiz ve cemiyetimizin sizin hâl ve istikbâlinizi şöyle özetler: Haliniz kırmızı, İstikbâliniz de simsiyah" (Taylak, 1969: 65-66).

Bu gizli örgütün üyelerinden olanlar okulun duvarlarına "istibdâd aleyhine" yazılar yazması üzerine tutuklanmışlarsa da daha sonra serbest bırakılmışlardır (Kabacalı, 2007: 31).

2.2.1.5. 1908-1918 Yılları Arasında Yaşanan Öğrenci Hareketleri

Padişah II. Abdülhâmid (1876-1908) muhaliflerinin hedefleri şunlardır:

⁴ <http://www.tbmm.gov.tr/kütüphane/siyasi-partiler.html> (Erişim Tarihi: 10.03.2014)

- II. Abdülhâmid'in devrilmesi, Meclis-i Mebûsân'ın açılması ve Kânûn-i Esâsî'nin ilanı
- Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünün korunması
- İttihâd-ı Anasır yani ırkı, dini, mezhebi ne olursa olsun bütün fertlerin Osmanlı üst kimliğinde birleştirilmesi
- Düşman tecavüzünün ve müdahalesinin önlenmesi
- Kapitülasyonların kaldırılması
- Reformların yapılması.

Padişahın tahttan uzaklaştırılması ve meşrutiyetin ilanı muhalefetin tek ortak noktasıydı. Diğer konularda aralarında bir fikir birliği bulunmamaktaydı. Bu muhalefetin içinde farklı dinden ve görüşten kişiler bulunmaktaydı. II. Meşrutiyeti'n ilanı bir hoşgörü ortamı yaratacak ve bu durumdan devletten kopmak isteyen gayrimüslimler faydalanacaktı. II. Meşrutiyet'in ilanını hazırlayan ve hızlandıran önemli sebeplerden birisi de, 1907'de Selanik'te Bursalı Tahir, Talat, İsmail Canbolat, Mithat Şükrü tarafından kurulan Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile Jön Türkler'in Paris şubesinin özellikle Ahmed Rıza grubunun birleşmesidir. Bu birleşme ile Abdülhâmid rejiminin muhalifleri arasına silahlı gücü elinde bulunduran Osmanlı ordusunun liberal, meşrutiyetçi, milliyetçi, hürriyetçi Türk subayları da katılmış oluyordu. Artık askeri ve sivil kanat müştereken çalışacak ve hareket edecekti. Bu güç birliği ile moral kazanan Makedonya'daki Türk subayları 1908'de isyan bayrağını çekerek dağa çıkıp, II. Abdülhâmid'i 23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyeti ilan etmeye mecbur bırakacaklardı (Kodaman, 2002: 292-293).

Yine bu dönemde meydana gelen olaylarda öğrenciler gerekli hassasiyeti göstererek tepkilerini ortaya koymuşlardır. Bulgaristan'ın 5 Ekim 1908'de bağımsızlık kararı alması ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i kendi topraklarına katması üzerine, İttihatçılar 13 Ekim günü Ayasofya meydanında bir protesto mitingi düzenlemişlerdir. İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte sansür de kalkmıştır. İlk bir buçuk ay içerisinde yayımlanan iki yüzü aşkın gazete ve dergi hiçbir basın rejimine bağımlı olmaksızın istediklerini yazıp çizmişlerdir. Bu hava içerisinde Aralık 1908'de Meclisler (Meclis-i Âyân, Meclis-i

Mebûsân) toplanmış, Sadrazamlığa Kamil Paşa'nın getirilmesinin ardından Matbûat ve Matbaalar Kanun tasarıları meclise gönderilmiştir. 13 Şubat 1909'da güvensizlik oyu vererek Kamil Paşa hükümetini düşüren ve iktidara gelen İttihat-Terakki'nin, karşıtlarını sindirmeye yönelmesi basında ve öğrenci kesiminde tepkiyle karşılanmıştır. İttihat-Terakki'ye karşı sert bir muhalefet yürüten Serbesti gazetesi, basınla ilgili yasa tasarılarını protesto etmek ve basın özgürlüğünü savunmak üzere 8 Nisan günü Sultan Ahmet meydanında bir gösteri düzenleneceğini duyurmuş ise de Serbesti gazetesi başyazarı Hasan Fehmi'nin 7 Nisan'da öldürülmesi üzerine gösteri 15 Nisana ertelenmiştir. Bunun üzerine Darülfunun öğrencileri ayaklanarak Bâb-ı Âlî'ye yürüyüp burada sadrazamla konuşarak, katillerin yakalanarak cezalandırılmasını istemiştir.

Bu dönemde yaşanan bir diğer öğrenci hareketi ise Galatasaray Sultânîsi müdürü Tevfik Fikret'in görevden alınması ile ortaya çıkmıştır. Tevfik Fikret, 31 Mart Olayı'nı protesto için görevinden ayrılrsa da, Maarif Nâzırı Nail Bey'in ısrarlarıyla geri dönmüştür. Ancak sekiz ay sonra yeni Maarif Nâzırı Emrullah Efendi ile anlaşamayarak görevinden ikinci kez istifa etmiştir. Bunun üzerine aralarında Şehzade Ömer Faruk Efendi'nin de bulunduğu öğrenci grubu, dersleri boykot kararı alarak Meclis-i Mebûsân reisliğine mektup yazıp Tevfik Fikret'in tekrardan geri dönmesini sağlamaya çalışmıştır (Kabacalı, 2007: 38-45).

31 Mart Olayı'ndan ötürü 25 Nisan 1909 tarihinde ilan edilen sıkıyönetim 24 Temmuz 1912'de kaldırılmıştır. Bunun üzerine gösteriler için ortam oluşmuş ve Ekim ayının ilk haftası içerisinde üç miting yapılmıştır. Bunlardan ikisi doğrudan doğruya Dârülfünûn öğrencileri tarafından düzenlenmiştir. Bu gösteriler, Balkan devletlerinin Osmanlı ile savaşa hazırlanmasına karşın hükümetin hareketsiz kalması ve gereken önlemleri almaması üzerine düzenlenmiş olup İttihat-Terakki tarafından da desteklenerek yönlendirilmiştir (Dölen, 2009: 375-376).

Sıkıyönetimin kaldırılmasından sonra gerçekleşen ilk olay, Balkan Savaşı öncesinde Dârülfünûn öğrencileri tarafından düzenlenen Harp Mitingi'dir. Üniversite Öğrenci Derneği'nin 2 Ekim 1912 gecesini aldığı karar uyarınca öğrenciler, 3 Ekim 1912 günü sabah sekizde üniversite konferans salonunda toplanmışlardır. Burada

Müdür Yardımcılarından Sadık Bey tarafından verilen bir söylevden sonra, saat 10.30'da Dârülfünûn'un Hukuk, Edebiyat, Riyâziyat, Tıp vb şubeleri ile Mekteb-i Mülkiye talebeleri, Dârülfünûn'dan çıkarak doğruca Harbiye Nezâreti'ne gitmişlerdir. Fuat Paşa'dan uygun bir dille olumlu yanıt alan öğrenciler daha sonra padişahı görmek üzere Bâb-ı Âlî'den Yıldız Sarayı'na doğru harekete geçmişlerdir. Yolda saraydan dönen Şûrâ-yı Devlet Başkanı Kamil Paşa ve Harbiye Nâzırı Nazım Paşa'nın arabaları durdurularak öğrenciler harp isteklerini kendilerine iletmiş, olumlu yanıt alınca da yola devam etmişlerdir. Yıldız Sarayı önüne gelen öğrencilere Padişah Sultan Reşat şöyle seslenmiştir: “Evlad-ı vatanın böyle hamâset ibrâz etmelerinden mütehâssisim. Osmanlılığın şan ve şerefi lütf-u Hakla hiç zâil olmaz. Osmanlı padişahı olmakla müftehirim.” Daha sonra öğrenciler, İkdâm, Sabah, Yeni Gazete, Tanzimât ve Tanin gazeteleri'ni de ziyaret ederek gösterilerini bütün gün boyunca devam ettirmişlerdir.

Sıkıyönetimin kaldırılmasından sonra gerçekleşen ikinci olay ise Müzaheret Mitingi'dir. Bu toplantının öğrenci olaylarıyla doğrudan ilgisi yoktur. Çünkü toplantı İttihat-Terakki tarafından düzenlenmiştir. Ancak bu gösteriye çok sayıda Dârülfünûn öğrencisi de katılmıştır. Toplantı 4 Ekim 1912 günü öğleden sonra saat 14.00'te Sultan Ahmet meydanında başlamıştır. Toplantıyı eski Edirne milletvekili Talat Bey açmış, arkasından İttihat-Terakki Partisi ileri gelenleri sırasıyla çoşkulu konuşmalar yapmışlardır. Bu arada Türk Ocağı ve Türk Yurdu adına Yusuf Akçura da konuşmuştur. Daha sonra padişahı ziyaret etmek için Dolmabahçe Sarayı'na gidilmiştir. Sarayda yapılan konuşmaların arkasından Talat Bey, Hallaçyan Efendi ve birkaç kişi; niçin savaş istediklerini anlatmak amacıyla huzûra kabul edilmelerini istemişlerse de padişah pencereden: “Memnun oldum, mahzûz oldum” yanıtını vererek kurulu kabul etmeyeceğini belirtmesi üzerine dağılmışlardır (Aktar, 1999: 148-158).

Sıkıyönetim sonrası üçüncü olay ise Bâb-ı Âlî Nümâyîşi'dir. Ekimin ilk haftasında basın, siyasal partiler, halk ve Dârülfünûn öğrencileri tarafından “Yaşasın Harp” çılgınlıkları atılıp, bu yönde yazılar yazılarak gösteriler yapılırken, 6 Ekim 1912 günü Gazi Ahmed Muhtar Paşa Hükümeti, Balkan devletleri ve büyük devletlerin istekleri doğrultusunda 1880 tarihli Vilâyetler Kânûnu'nun 23. maddesi uyarınca

Rumeli’de ıslahat yapılmasına karar vermiştir. Hükümetin, Rumeli’de ıslahat yapma yolunu seçmesi üzerine, bu karara karşı hızla kamuoyu oluşturulmaya başlanmıştır. Öğrencilerin dönemin gazetelerine yapmış olduğu çağrılar sonucunda 7 Ekim 1912 günü Zeynep Hanım Konağı’ndaki Dârülfünûn Konferans Salonu’nda bir toplantı tertip edilmiştir.

Öğrenciler, Sâdaret makamına telgraf çekerek Rumeli’deki ıslahat girişimlerinden vazgeçilmesini ve acilen cevap beklediklerini bildirmişlerdir. Çekilen telgrafa cevap gelmemesi üzerine Bâb-ı Âlî’ye doğru yürüyüşe geçmişlerdir. Bâb-ı Âlî’de öğrenciler Sadrazam Gazi Ahmed Muhtar Paşa’nın çıkmaması üzerine Bâb-ı Âlî’nin camlarını kırmaya başlamışlardır. Bunun üzerine önce Bahriye Nâzırı Mahmud Muhtar Paşa ve ardından da babası Sadrazam Gazi Ahmed Muhtar Paşa dışarı çıkıp öğrencileri sakinleştirmeye çalışmıştır. İktidarı kaybetmiş olan İttihat-Terakki’nin yeniden iktidarı ele geçirmek için yaptığı tahriklerin eseri olarak değerlendirilen bu gösterinin iki sonucu olmuştur: İlk olarak Rumeli’de geri adım atılıp konunun “henüz tedkik ve müzâkere edilmekte” olduğu açıklanmış ikinci olarakta aynı akşam sıkıyönetim ilan edilmiştir. Sıkıyönetim, gösterileri yasakladığı için bu gösteri öğrenci olaylarının sonucusu olmuştur. Gösteriyi düzenleyenler tutuklanmış ve yargılanmak üzere Divân-ı Harb-i Örf-î (Sıkıyönetim Mahkemesi)’ye sevk edilmiştir (Dölen, 2009: 377-378).

II. Meşrutiyet döneminde öğrenciler yaşanan gelişmelere seyirci kalmayarak bu olayların bir parçası olmuş ve kurmuş oldukları paramiliter gençlik örgütlenmeleriyle de aktif bir şekilde mücadele etmişlerdir. Bu dönemde kurulan (1876-1908) paramiliter gençlik örgütlenmeleri şunlardır:

Türk Gücü Cemiyeti: Cemiyet Alman Pfadfinder (İz bulucu) izci örgütünden esinlenmiş, Harbiye Nezâreti ve İttihatçılar tarafından desteklenmiştir. İdeolojik olarak Türkçü bir söyleme sahiptir. Faaliyetleri beden terbiyesi, kamu sağlığı, çevrenin korunmasını kapsamaktadır. Ülkedeki bütün gençleri kapsayan ya da bunu amaçlayan bir teşkilat yapısı yoktur (Demirci, 2003: 62). Türk Gücü Cemiyeti’nin temel kaygısı, Türklüğü yok olmaktan kurtarmak ve manevi değerleri içselleştirmiş üretken bir nesil yetiştirmektir. Derneğin ilk aslî reisi İstanbul Muhafızı Miralay

Ahmet Cemal Bey'dir. Reis vekili Atıf ile Dr. Tevfik Rüştü ve mühendis Selim Beylerden başka, yönetim kurulunda Falih Rıfki Atay (Kâtip), makine mühendisi Kuzucuoğlu Tahsin Bey (Mesul murahhas) bulunmaktadır (Kabacalı, 2007: 54).

Cemiyetin en önemli yanlarından biri de Türkçülüğü savunmuş olmasıdır. Bundan dolayı İttihatçılar tarafından desteklenmişlerdir. Hatta Ziya Gökalp cemiyet için "Yeni Attila" marşını yazmıştır (Toprak, 1979: 96). Türk Gücü Cemiyeti'nin başarılı olmaması üzerine Enver Paşa, Nafi Atıf ve Ethem Nejat Beyleri yeni bir oluşum için Avrupa'ya göndermiştir. Burada çeşitli çalışmalar yapıldıktan sonra ideal gençlik teşkilatının izci örgütlenmeleri şeklinde olması gerektiği kanâatine varılmıştır. Bunun üzerine Belçika İzicilik Teşkilatı'nın kurucusu Harold Parfitt ülkeye davet edilmiş ve Harbiye Nezâreti denetiminde 9 Nisan 1914'te İziciler Ocağı kurulmuştur (Karaküçük, 1999: 66).

Batıda ortaya çıkan izcilik, Osmanlı toplumunda da görülmeye başlamıştır. İzicilik girişimi ilk etapta ailelerin tepkisini çekmiş ve halk tarafından büyük ölçüde özel elbiselerle haftada bir kaç kez kentin sokaklarında boru ya da trampet çalarak gezmek olarak algılanmıştır. Beden eğitiminin bu şekli ilkin Edirne Öğretmen Okulu ile Galatasaray ve İstanbul Liselerinde uygulanmıştır. Edirne'de İttihat Mektebi Müdürü olan Nafi Atuf Kansu, Manastır'da Öğretmen Okulu Müdürü Ethem Nejat'ın ve İstanbul'da Ahmet ve Abdurrahman Robenson kardeşlerin çabaları bu açıdan önemlidir. Gerek Galatasaray ve gerekse diğer okullarda yapılan izcilik çalışmaları, Baden Powell'ın kurduğu yapıyı örnek alarak devam etmiştir. Kuruluşunun üçüncü senesinde Robenson kardeşlerin çabasıyla İstanbul'da oymaklar oluşturulmuştur. Üsküdar Sultânîleri, Vefa, Kadıköy ve Nişantaşı İdâdilerinde de benzer kurumlar oluşturulmuştur. Bu arada bir kız izcilik örgütü de Haydarpaşa İttihat Mektebi'nde oluşturulmuştur. Bütün ilkeleri belirlenen izcilik Balkan Savaşları'ndan dolayı yeterince yayılamamıştır. İttihat-Terakki bu tür yapılanmaları sürekli desteklemiştir. Bu alandaki ilk çalışmalar askeri alanda yapılmıştır. 9 Nisan 1914'de "İzci Büyük Ortası" kurulabilmiş ve Enver Paşa Baş İzci seçilmiş, Parfitt ise vekil olmuştur. Orta koldaşlıklarına ise Doktor Nazım Bey, Eyüp Sabri (Toprak) ve Burdur Milletvekili Atıf, Trabzon Milletvekili Resuhi ve Ziya Beyler seçilmiştir (Güven, 2003: 67).

İzcilik faaliyetleri ilk olarak milli bir nitelik taşımamakla birlikte daha çok doğa kulübü izlenimi vermekteydi. İzcilik örgütüyle gençliğin tamamına ulaşamayacağı düşünüldüğünden, 15 Haziran 1914’de Osmanlı Güç Dernekleri kurulmuştur.

Osmanlı Güç Dernekleri: Osmanlı Güç Dernekleri’nin nizamname ve tâlimâtına göre, Güç Dernekleri, Harbiye Nezâreti’ne bağlı olarak kurulacaktı. Temel amaç, “genç evlâd-ı memleketi maddeten ve manen vatan müdâfaasına hazırlamak ve ölüncüye kadar kavi ve sağlam vatanperver hasletini muhâfaza etmesini temin etmektir”. Resmî okullarda ve medreselerde mecbûrî olarak kurulmaları beklenmekteydi ve bunlara Mektep Gücü Dernekleri adı verilecekti. Dinsel cemaat okulları, özel eğitim kurumları ve sivil halk düzeyinde de tesis edilmesi beklenen dernekler içince Harbiye Nezâreti doğrudan bir zorunluluk getirmemiş, kurma insiyatifini hukuki mevzûât dairesinde “mürâcaat” şeklinde sivil kişi ya da kurumlara bırakmıştı. Yani, derneklerin tasarım ve idaresinde yönlendirici kurum Harbiye Nezâreti’ydi, ama bu sürecin “gönüllü” bir katılım ayağının da olması beklenmekteydi. Öte yandan, bu gönüllülük, derneklerin askerî yönünü azaltan değil, bilakis o yöne sivil bir destek verecek tarzda olmalıydı. Hatta bu “sivil sahiplenme” noktasına otoritelerce özellikle dikkat edildiğine bir örnek olarak, derneklerle ilgili resmî yazılarda kullanılan “Ahaliye Ait Güç Dernekleri” ifadesi verilebilir.

Güç Dernekleri’nin 1914 yılına ait programından, okullarda ne gibi eğitim etkinlikleri öngörüldüğüne dair bilgiler yer almaktadır. Öncelikle, genel olarak bakıldığında, Güç Dernekleri’nin hedefi beden eğitimini geliştirmektir. Bununla birlikte, Güç Dernekleri’nin beden eğitiminden anladığı şeyin aslında askerî talim dersleri olduğunu da vurgulamak gerekir. Programda öğrencilere, silahsız ve silahlı olmak üzere iki tür eğitim verilecekti. Silahsız eğitimlerde vücut geliştirmenin yanı sıra coğrafi bilgilerin verilmesi planlanmıştı. Silahlı eğitimlerde ise gerçek silahlarla nişancılık eğitimi verilmesi öngörülmüştü. Silah ve mühimmât askeriye sağlanacaktı.

Ayrıca, bu kategorilerin yanı sıra, terbiye-i ahlâkiye derslerinin de programda özellikle vurgulandığını ve önemli bir yer tuttuğunu belirtmek gerekir. Çevik ve silah kullanmasını bilen asker adayları yetiştirmenin ayrılmaz bir parçası da, gerek nefesine

gerekse de vatandaşlarına ve büyüklerine karşı vazifelerini bilen, sağlığını koruyan, yalan söylemeyen gençlerin yetiştirilmesiydi. Bu gençler ayrıca devlete, askerlere, polislere, jandarmaya ve âmirlere nasıl davranılması gerektiğini de öğrenen itaatkâr kişiler olacaktı. Bu derneklerin hazırlık şubesi niteliğinde olan İzcilik Dernekleri'ne on iki yaşından on yedi yaşına kadar, asıl güç konumunda bulunan derneklere ise on yedi yaşından büyük olan Osmanlılar kabul edilecekti. Bu yapılar eğitim esnasında kullanacakları silah ve cephaneyi Harbiye Nezâreti'nden temin edecekti. Harbiye Nezareti bu yapıların her yönüyle destekçisi konumundaydı (Toprak, 1979: 534). Bu dernek, beklentileri karşılayamadığından dolayı kapatılmış ve yerine Genç Dernekleri kurulmuştur (Beşikçi, 2009: 57-58).

Genç Dernekleri: Birinci Dünya Savaşı sürerken, Güç Derneklerinin yerine yasayla kurulmuştur. Bu kez Almanya'dan esinlenilmiş; Almanya'da uzunca bir süre gençlik örgütleriyle uğraşmış olan Von Hoff, Enver Paşa tarafından çağırılmıştır. Miralay rütbesiyle bu derneklerin genel müfettişliğine getirilen Von Hoff'un yardımcılıklarına da Mekâtib-i Umûmîye Genç Dernekleri ünvanıyla Selim Sırrı (Tarcan) ve Müfettiş-i Umûmî sıfatıyla Mustafa Asım Bey atanmıştır (Kabacalı, 2007: 55).

Dernek, “Gürbüz” ve “Dinç” olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Buna göre dini bir ayırım gözetilmeden her genç, 12 yaşından itibaren “Gürbüz”, 17 yaşından itibaren de “Dinç” adı verilen derneklere kayıt olmak zorundadır. Bu durum gençleri silah altına alana kadar devam etmiştir. Gürbüz Dernekleri; okul öğretmenleri, rehberler, Dinç Dernekleri ise subay ve astsubaylar tarafından yönetilmiştir. Bu derneklerin kayıt ve örgütlenme işini askerlik şubeleri yapmıştır.

Genç Dernekleri'ne alınanlara jimnastik, yürüyüş, piyade eğitimi, avcılık, nişan alma vs. gibi askeri eğitimler verilmesi Osmanlı Genç Dernekleri'nin paramiliter olduğunu göstermektedir. Temmuz 1917 yılı itibariyle 351'i vilâyetlerde, 355'i müstakil sancaklarda olmak üzere ülke çapında sayısı toplam 706'ya ulaşan Osmanlı Genç Dernekleri, I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin yenilmesiyle birlikte kapatılmıştır (Kaya, 2010: 38).

Yukarıda zikredilen paramiliter gençlik kuruluşlarının haricinde yurtdışında da Türk Yurtları adı altında birçok dernek kurulmuştur. Kurulan derneklerden belli başlıları şunlardır: Lozan Türk Yurdu, Cenevre Türk Yurdu, Neuchatel Türk Yurdu, Paris Türk Yurdu, Berlin Türk Yurdu. Bu derneklerin amacı Türklük dünyasında bir bilinç uyandırmak ve Türklüğü ideolojik bir temele oturtmaktır. Bu kurulan dernekler İstiklâl Savaşı'nı da desteklemişlerdir.

2.2.1.6. 1918-1922 Yılları Arasında Yaşanan Öğrenci Hareketleri

Birinci Dünya Savaşı bittiğinde Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalayarak savaşı sonlandırmışlardır. Ateşkestten bir ay sonra 29 Kasım 1918' de Milli Kongre Cemiyeti kurulmuştur. Millî Kongre, başlı başına bir cemiyet olmadığı gibi bir fırka da değildir. Memleketin mârûz kaldığı bu tehlikeler karşısında, bütün çeşitli kuvvetleri birleştirip millî haklarımızı en az zararla bu tehlikeden kurtarmaya çalışmak için, belli bir program etrafında cemiyet ve fırkaların ve hatta hiçbirine mensup olmayan serbest aydınların birleşmesinden kurulmuş bir bloktur (Banoğlu, 1986: 198). Bu Cemiyet'in içerisinde dernek, parti vb. kuruluşlar olmak üzere 52 kuruluş temsil edilmiştir. Bunlar içerisinde öğrenci derneklerini de görmekteyiz. Bu dernekler şunlardır: Tıp Mezûnin (mezûnları), Ticaret Mekteb-i İnas (Kızlar Okulu) Cemiyeti, Amerikan Talabeleri Mezûnin Cemiyeti (Kabacalı, 2007: 60).

Ateşkes döneminde gerçekleşen en önemli öğrenci hareketlerinden biri de İzmir'in işgali üzerine gerçekleşen protesto gösterileridir. Yunanlılar 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmişlerdir. Bunun üzerine 18 Mayıs 1919 günü İstanbul'da Dârülfünûn öğrencileri toplantı tertip ederek işgalin protesto edilmesi kararını almışlardır. 19 Mayıs 1919 sabahı yapılan toplantıda büyük mitinglerin yapılması kararından sonra 19 Mayıs'ta Fatih Mitingi, 20 Mayıs'ta Üsküdar Mitingi ve 23 Mayıs'ta 1. Sultan Ahmet Mitingi, 30 Mayıs'ta ise 2. Sultan Ahmet Mitingi yapılmıştır. Fatih Mitingi'nde Halide Edip Adıvar, Devletler Hukuku hocası Ahmet Selahattin, Türk Ocağı Kâtib-i Umûmî'si Hüseyin Ragıp, Yedek Subaylar Yardımlaşma Derneği Başkanı Tahsin Fazıl, Dr. Sabit ve öğrencilerden Meliha adlı

kişilerin konuşmaları mitinge katılanlar üzerinde önemli bir etki bırakmıştır (Sunata, 2006: 33-36).

Dârülfünûn öğrencilerinin öncülüğünde düzenlenen büyük mitinglerden biri de 23 Mayıs'ta yapılan Sultanahmet Mitingi'dir. Yaklaşık olarak 200 bin kişi katılmıştır. Mitingde Halide Edip (Adivar), İsmail Hakkı (Baltacıoğlu), Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Şükufe Nihal Hanım ve diğer iki kişi konuşma yapmıştır. Bu mitingler Dârülfünûn öğrencilerinin önderliğinde Türk Ocağı ile birlikte düzenlenmiştir (Dölen, 2009: 570).

Bunun yanı sıra Mütâreke döneminde öğrencilerin katıldığı bir başka önemli gelişme ise Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in cenaze törenidir. Kemal Bey Ermeni Tehciri'nden sorumlu tutularak Nemrut Mustafa Paşa'nın başkanlığındaki Divân-ı Harp'te, sözde yargılanarak idam edilen bir devlet adamıdır. Tıbbiye öğrencileri fakültede toplanarak büyük bir tören düzenlemeye karar vermişlerdir. İngilizler, Askeri Tıbbiye öğrencilerinin okuldan çıkmalarına engel olmak istemişlerse de başarılı olamamışlardır. Öğrenciler bir yolunu bulup cenaze törenine katılıp görevlerini yerine getirmişlerdir. Tahsin Bey adlı bir öğrenci, mezarın başında yapmış olduğu bir konuşmadan dolayı tutuklanmış ancak daha sonra serbest bırakılmıştır. Fakülte Dâhiliye Müdürü Tevfik Bey ile çekilen fotoğraflarda görülen on bir öğrenci polis müdürlüğüne çağrılarak ifadeleri alınmak istenmişse de Askeri Tıbbiye Müdürü Hulusi Bey'in girişimi ile bu durum önlenmiştir. Daha sonra ise hükümetin düşmesi üzerine soruşturma askıya alınmıştır (Özbay, 1976: 135-136).

2.2.1.7. Dârülfünûn Grevi

Dârülfünûn öğrenci hareketi, Türk siyasi tarihinde yaşanan öğrenci hareketleri içerisinde en geniş çaplı olanıdır. Bu grevin ortaya çıkmasının nedeni, Dârülfünûn'da görev yapan beş hocanın Milli Mücadele aleyhindeki hareketleri ile söz ve davranışlarıyla Türklüğü aşağılamalarıdır. Bu beş hoca; Avrupa ve Devlet-i Osmaniye Munesabâtı dersini okutan Ali Kemal Bey, Türk Edebiyat Tarihi dersini okutan Cenab Şahabettin, Metafizik (Mâ-ba'dü't-Tabîyye) hocası Feylesof Rıza Tevfik, İran Tarihi ve Edebiyatı hocası Hüseyin Daniş ve İngiliz Edebiyatı hocası

Barsamyian Efendi'dir. Bu hocaları ve greve neden olan eylemlerini şöyle özetleyebiliriz:

Ali Kemal Bey: 1869'da İstanbul'da doğmuştur. Mülkiye Mektebi ve Paris Siyasal Bilgiler Okulu'nda eğitim almıştır. Siyasi sebeplerden ötürü 1889'da görevli olarak Halep'e sürülmüş, 6 yıl burada kaldıktan sonra İstanbul'a gelmiş, buradan Paris ve Mısır'a geçmiş daha sonra ise 1908'de İstanbul'a dönmüştür. İstanbul'a döndükten sonra Mülkiye ve Dârülfünûn'da dersler vermiştir. 31 Mart Olayı ile birlikte İngiltere'ye kaçmıştır. 1912 yılında çıkarılan af ile birlikte geri gelmiş ise de 1913 yılında gerçekleşen Bâb-ı Âlî Baskını'yla yeniden tutuklanmıştır. Serbest kalınca ilk olarak Sabah'ta yazılar yazmış, 1913 yılının Eylül ayında ise Peyâm Gazetesi'ni çıkarmıştır. 1914 yılında Peyâm'ın kapatılması ile yazı yazması engellenmiştir. Mondros Mütârekesinden sonra, Sabah'ta başyazarlık yapmış aynı zamanda Dârülfünûn'daki derslerine de devam etmiştir. Damat Ferit Hükümetlerinde Maarif ve Dâhiliye nâzırlıklarında bulunmuştur. Nâzır olduğu dönemde Sabah Gazetesi'ndeki başyazarlık görevini Refik Halid ve Yahya Kemal üstlenmiştir. Ali Kemal, Dâhiliye Nâzırlığı görevinden 26.6.1919 tarihinde istifa ederek ayrılmıştır (Çukurova, 2003: 357-358). Peyâm-ı Sabah gazetesinde İstiklâl Şartları ve Türkler başlıklı yazısında, Türklerin İstiklâle lâyık olmadıkları ve büyük devletlerin himayesi altında yaşamaları gerektiğini yazması üzerine tepkiyle karşılanmış ve kendisine Artin Kemal lakabı takılmıştır (Beyatlı, 1986: 86).

Cenâb Şahabettin: Cenab Şahabettin 1920'de Ali Kemal'in çıkardığı Peyâm-ı Sabah gazetesinde sanat ve politika üzerine yazılar yazmıştır. Milli Mücadele aleyhindeki yazıları epeyce tepki toplamıştır. Türk ordusunun Sakarya'nın gerisine çekildiği günlerde Elveda Yıldızlar ve Mehmizler isimli yazısında Türk ordusuyla alay etmesi, yine Fransız bir gazeteciye verdiği bir mülakatta şu sözleri sarfetmesi tepkileri çekmiştir:

Türk tarihinin dünya kültürüne hizmeti vardır. Fakat bu hizmeti nazari olmaktan ziyade amelî sahadadır. Türk kültürü, Yunan karşısındaki Roma kültürüne benzetilebilir. Yunanlılar sanat ve felsefede yaratıcı oldukları halde Romalılar onları taklîd etmişlerdir. Şarkta da Araplar ve Farslar edebiyat ve felsefede yaratıcı iken

Türkler onları taklîd etmişler; fakat devlet teşkilatı, hukuk ve şehircilikte onları aşmışlardır.

Bunun üzerine Yakup Kadri, İkdam gazetesinde “Bir Zübbenin Tekâmülü” adlı başlık ile kendisinin bu tutumunu eleştiren sert bir yazı yazmıştır (Bir Zübbenin Tekâmülü, 1922). Bu yazılar üniversite talebelerinin dikkatini çekmiş ve yazar aleyhinde tepkiler yükselmeye başlamıştır.

Rıza Tevfik: Rıza Tevfik, İstanbul'da Alyans Yahudi okulunda, İzmir'de Ermeni okulunda ve yine İstanbul'da Galatasaray Lisesi'nde okudu. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra Mekteb-i Mülkiye'ye kaydoldu. Ancak öğrenci iken bir dergi çıkarmaya girişmesinden ötürü bu okuldan kovuldu. Daha sonra tıbbiye okuluna kaydoldu. İttihat ve Terakki Cemiyeti'yle ilişki içinde olduğundan okul yönetimi ile başı derde girdi. Bir süre okuldan uzaklaştırılmışsa da tahsiline devam etti. 1899'da diploma almayı başardı. Görevine gümrük idaresinde doktorluk yaparak başladı. 1907'de İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin etkin üyesi oldu.

1908 yılında İkinci Meşrutiyet'in ilanı sırasında Selim Sırrı Tarcan'la birlikte Hareket Ordusu'na yardım etti. Halkı coşturmaya çalıştı. Bir ara spor hocalığı yaptı. Edirne'den milletvekili seçildi. Daha sonra İttihat ve Terakki Partisi'yle arası açıldığından muhalifler tarafına geçti. 1912'de Hürriyet ve İtilaf Partisi'ne girdi. Mütârekeden sonra Damat Ferit Paşa kabinesinde Milli Eğitim Bakanlığı ve Danıştay başkanlığı yaptı. 1920 yılında barış heyetine katılarak Sevr barışına imza attı (Çubukçu, 1990: 137). Antlaşmayı imzaladığı kalemi Robert Koleji'ne armağan etmesi öğrencilerin tepkisine neden oldu.

Hüseyin Daniş Bey: İstanbul'da doğdu. Babası Muhammed Hâşim, İsfahan'dan gelip İstanbul'a yerleşmiş bir tüccardır. Farsça'yı babasının yanında öğrenen Hüseyin Dâniş, ilk ve orta öğrenimini tamamlayıp Mekteb-i Mülkiye'ye girdi. Bir süre sonra Beyoğlu'nda “Institution” adlı bir Fransız okuluna kaydoldu. Bu okulu tamamlayınca Farsça ve Arapça'sını ilerletmek amacıyla İstanbul'da olan Debistân-i İrânîyân adlı okula gitti. Burada Hackuli-yi Horasânî ve Farsça yayımlanan Ahter

gazetesi yazarlarından Hacı Mirza Mehdî-i Tebrîzî'nin öğrencisi oldu. Bir yandan bu hocalardan istifade ederken bir yandan da hoca olarak bu okulda çalıştı.

Bu arada Sâhibkalem adıyla da tanınan Mirza Âka-yı Erûmiye adlı bir hattattan hat dersi aldı. Bu yıllarda İstanbul'a gelen Cemâleddîn-i Afganî'nin sohbetlerinde bulundu. Hüseyin Daniş Bey, İran edebiyatı alanında kendilerinden istifâde ettiği hocaları Mirza Âka Hân-ı Kirmânî ve Mirza Habîb-i İsfahânî'nin okuldan ayrılması üzerine bu okulu terketti. Fransızca ve İngilizcesini geliştirmek için hocalardan ders aldı. 1894'te İkdâm gazetesi yazı kuruluna girdi, ayrıca Servet-i Fünûn dergisinde Türkçe şiirler yayımlamaya başladı. 1894'ün sonuna doğru Damad Mahmud Paşa'nın oğulları Prens Sabahaddin ile Lutfullah'ın hocalığına getirildi. Mahmud Paşa ve çocuklarıyla birlikte on dört ay kadar Fransa, İngiltere, İsviçre, İtalya ve Mısır'ı dolaştı. İstanbul'a döndükten sonra Düyûn-ı Umûmiyye'de mütercim olarak görev aldı. Bir süre sonra bu dairenin müdürlüğüne yükseldi. Bu görevi devam ederken Galatasaray Sultânîsi'nde Farsça hocalığı yaptı. 1909'da ise Dârülfünun Edebiyat Fakültesi'nde İran Edebiyatı Tarihi muallimliğine tayin edildi (Yazıcı, 1998: 541).

Hüseyin Daniş Bey, Darülfunun'da İran Edebiyatı dersi vermekteydi. İran kültür ve medeniyetini öven yazılar yazıp bu medeniyetin Türk kültür ve medeniyetinin üstünde olduğunu belirtmesi üzerine Yakup Kadri kendisini sert bir dille eleştirmiş ve buna karşılık olarak şöyle demiştir: “ ...Firdevsi destan yazdı. Türkler destanı yaptılar, Cermenlerin, Cenup İslavlarının, Fars'ın Ehl-i Salibin menkûl ve muharrer destanlarında muhasım kahraman daima Türktür. Türk onlara bi-hakkın tarihi yapan benim, yazan siz” (Beyatlı, 1977: 117).

Marujan Barsamyan Efendi: Marujan Barsamyan Efendi, Dârülfünûn'da İngiliz Edebiyatı derslerine girmektedir. Öğrencilerin tepkisini çekmesinin nedeni Azerbaycan İçişleri Bakanı Behbud Han Çivanşirin'i katletmiş olan Torlakyan isimli bir Ermeni Taşnak fedaîsinin avukatlığını üstlenmiş olmasıdır. Yine İngilizlerin, Milli Mücadele yanlılarını yargıladığı mahkemelerde Türk milletini aşağılaması kendisine karşı nefretin yükselmesine sebep olmuştur (Tunç, 2002: 327)

Grevin Başlaması: 22 Mart 1922 tarihinde Dârülfünûn konferans salonunda iki konferans verilecekti. Konferanslardan birincisi Einstein'ın İzâfiyet teorisiyle ilgili olup Tıp Fakültesi hocası Akil Muhtar tarafından verilecekti. Diğeri ise Rıza Tevfik Bey tarafından verilecek olan *Fuzuli'nin İ'tikâdât-ı Hakimânesi* isimli konferanstı. Rıza Tevfik'in konferanstaki şu cümleleri tepkilere neden olmuştur:

Fuzuli Türk değildir, Acem'dir! demesi üzerine ön sıralarda bulunan Süleyman Nazif Bey ayağa kalkarak: “Hatip Bey yanılıyorsunuz, Fuzuli Türk'tür ve Azeri Türk'lerindedir.” demesi üzerine Rıza Tevfik: “Efendim, Türk değildir, eğer Türk olsa idi bir şiirinde: “Türk dili şiir dili olmaya müsait değilse de, benim kudret-i şâiranem bu lisana, bu kâbiliyeti bahşetmiştir” demezdi. Hem efendim Türk olsa ne çıkar? Siz Türkler bir tek Fuzuli'yi aramıza almakla ne kazanırsınız? İmam-ı Âzam da Türk değildir. Türk'ün asırlar boyu bileğinde salladığı kılıcından başka övünülecek nesi var? Siz Türkler bugün hâlâ daha mukarr-ı hilafet-i İslamiyye olan İstanbul'da oturabiliyorsanız, bunu düvel-i muazzamanın âlem-i İslam'a karşı olan hürmetine borçlusunuz.

Bu sözler üzerine talabeler birden ayaklanmış, sıra kapakları vurulmuş, “Sus namussuz, milliyetsiz herif” ve benzeri hakaretler arasında konferansçı salondan kaybolmuş, Tıbbiyeliler ile sarıklılar birbirilerine girmiş ve bir süre sonra da ortalık yatışmıştır. Edebiyat Fakültesi öğrencileri, gizlice yaptıkları bir toplantıda Müderrisler Ali Kemal, Rıza Tevfik, Cenab Şahabettin, Hüseyin Daniş ve Barsamyan'ın Dârülfünûn'dan uzaklaştırılmasını, aksi halde derslere devam etmeyeceklerini belirten bir dilekçeyi Meclis-i Müderrisi'ne verilmek üzere Fakülte Reisi İsmail Hakkı Bey'e sunmuştur. Dilekçede şu hususlara değinilmiştir:

1-Türk Dârülfünûn'unu, Türk milletinin ahlak ve ilim müessesesi bilen Edebiyat Medresesi talabesi kendi samimi varlığı arasında manevi heyecanların zevkinden mahrûm, İstiklâl, kudsîyet ve milliyet hislerine yabancı ve muhacim şahısları görmekle müteellimdir.

2-Dârülfünûn gençliği memleketin vicdanı ammesince esasen mahkûm edilmiş bulunan, fakat her nasılsa ahlak ve irfan ocağına sokulmuş olan bu efendilere karşı nefret ve istikrâhını beyan eder.

3.Kongreden müntehap bir heyet, müderris Cenab Şahabettin, Ali Kemal, Rıza Tevfik, Hüseyin Daniş ve muallim Barsamyan Beylere bu kararı tebliğ ile kendilerini istifaya davet ettiğini ve talabenin ilim ve irfan namına değil, alelade bir vatandaş sıfatıyla dahi kendileriyle münâsebette bulunmayacaklarını ilan eder. Müderris ve muallimlere karşı lâyezâl hürmet hisleriyle mütehassıs olan talabe kendisini en haklı

ve zarûrî bir takım mukarrerat ittihâzına sevkeden mühim bir vaziyet karşısında kalmıştır (Gürkan, 1971: 17-18).

Bunun üzerine Rıza Tevfik ve Hüseyin Daniş: “Bizi istemeyen öğrenciye ders vermeyiz” diyerek istifa etmişlerdir. Öğrenciler diğer hocalarında istifa etmelerini sağlamak için çalışmaya başlamışlardır. Ali Kemal Bey 3 Nisan 1922 sabahı derse girmek üzere Dârülfünûn’a gelmiş, sınıfın kapısında kendisini istifaya davet yazıya aldırış etmeden sınıfa geçip 10 dakika kadar oturmuş; ancak derse kimsenin gelmemesi üzerine sınıfı terk etmiştir.

Edebiyat Fakültesi Dekanı İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) Bey, Vakit gazetesine verdiği mülakatta hocalar hakkında ortaya atılan ağır iddiaların, öğrenciler tarafından zaman ve mekân gösterilerek delilleriyle kendilerine ulaştırılmasını istediğini belirtmesi üzerine öğrenciler harekete geçmiştir. Öğrenciler, Edebiyat Fakültesi’ne verdikleri dilekçenin yeterli kanıtları içermediğini ve bu nedenle işleme konulmayacağını düşündüklerinden Kohot Birahanesi’nde toplanarak aynı anda hem Edebiyat Fakültesi’ne hem de Dârülfünûn Divanı’na sunulmak üzere yeniden kapsamlı bir ithâmname hazırlama kararı almış ve gazete koleksiyonlarını tarayarak bunu yazmak üzere dört kişiyi görevlendirmişlerdir. İthâmname 3/4 Nisan 1922 gecesi görevlendirilen komisyon üyelerinden Reşad Şemsettin (Sirer) Bey tarafından kaleme alınmış, kalabalık bir öğrenci topluluğu önünde okunarak kabul edilmiş ve birer örneği ile makamlara sunulmuştur (Dölen, 2009: 580).

Bu İthâmnamede öğretim üyelerine yönelik iddalar şu şekilde sıralanmıştır:

İran Tarihi ve Edebiyatı dersinde müderris Hüseyin Daniş, Araplar ile İranlılar arasındaki Kadisiye Savaşı’nı anlatırken Hz.Ömer’in ordusundan “Çapulcu Sürüsü” diye bahsetmiştir. Sultan Osman’ın babası Ertuğrul Gazi’yi de bir “Tatar Yavrusuna” benzetmiştir. Bir manzumesinde de Türk milletini her türlü feyz ve kâbiliyetten mahrûm bir derbeder ve gelip geçici bir müstevlî şeklinde târif ederek, ilim ve medeniyet sahasında hiçbir şey ortaya koyamadığını söylemiş ve milli ve manevi değerleri tahkîr ve tezyif etmiştir.

Avrupa ve Devlet-i Osmaniye Münâsebatı dersi veren Ali Kemal Bey ise milli mücadele aleyhine sürekli karalayıcı yazılar yazdığı gibi İngiliz mandası taraftarlığı yapmıştır. Rıza Tevfik Bey ise Sevr’de Türk Milleti’nin berat-ı idamını imzaladığı kalemi Robert kolejine armağan etmiş, Türk bayrağını mâsûmların kanı ile boyanan bir bez parçası olarak, Yavuz Sultan Selim’i ise elli bin Kızılbaş’ın katili olarak

nitelemiştir. Cenab Şahabettin ise vatanın adım adım düşman istilasına mârûz kaldığı bir zamanda talebesine: “Niçin müteessir oluyorsunuz efendiler, memnun olmalısınız, çünkü Yunanlılar bizim menfaatimize çalışıyor, memleketi Bağlılardan tetkire uğraşiyor” diye konuşabilmektedir. İngiliz Edebiyatı Tarihi muallimi Barsamyan ise Behbud Han Civanşiri’in Ermeni katili Torlakyan’ın İngiliz mahkemesinde avukatlığını yapan kişidir (Yıldırım, 1998: 294-295).

Öğrenciler ithâm-nâmenin sonunda: “Yaptığımız siyaset değil, milliyettir. Bu ise bir Dârülfünûn’lu gencin en sarîh ve mukaddes hakkıdır... Bütün bu meselelerde hakikat, hislerimizin, mantığımızın ve vicdanımızın sesindedir” diyerek haklılıklarını dile getirmişlerir. Bunun üzerine ithâm edilen hocaların da katılımıyla toplanan Edebiyat Fakültesi Meclis-i Müderrisîn, büyük tartışmalar sonucunda Hüseyin Daniş Bey ile Rıza Tevfik Bey’in istifalarını kabul etmiş, Barsamyan Efendi’nin durumunu yeniden incelemeye ve bunun için Torlakyan davasındaki ifadelerinin mahkemeden getirilmesine karar vermiş ve siyasi görüşlerinin tadrîsâta engel olamayacağı görüşüne vararak Cenab Şahabettin ve Ali Kemal Beylerin görevlerini sürdürmesini uygun görmüştür. Bunun ardından öğrenciler “heyet-i müderrisîn” tarafından verilen kararı teessüfle karşılayarak, kalan müderrislerinde istifasına kadar okula gitmemeye karar vermiştir.

Meclis-i Müderrisîn, müderrislerin azli konusunda kendisinin yetkili olmadığını ileri sürerek konuyu Dârülfünûn Divanı’na havale etmiştir. Dârülfünûn Divanı, 9 Nisan 1922 günü yaptığı toplantıda müderrisler hakkında karar yetkisinin Meclis-i Müderrisîn’e ait olduğu yönünde karar alarak konuyu Edebiyat Fakültesi’ne iade etmiştir (Dölen, 2009: 582-583). Ali Kemal Bey, “Dârülfünûn’da” başlıklı bir yazı yazarak kendisini ve diğer müderrisleri savunmakta, öğrencilerin hareketini bir milliyet meselesi olarak değerlendirmeyip bu işin İttihatçılar (Ocakçılar) tarafından gerçekleştirilen bir hareket olarak adlandırması, olayı çarpıtmaya yönelik bir hareket olarak dikkat çekmektedir (Tunç, 2002: 338).

Öğretim üyelerine bu suçlamada bulunan öğrenciler, onların hemen Dârülfünûn’dan uzaklaştırılmalarını istiyordu. Edebiyat Medresesi Meclis-i Müderrisi konuyu görüşmek üzere 12 Nisan 1922 tarihinde toplanmıştır. İsmail Hakkı Bey’in başkanlığında toplanan ve aralarında Yahya Kemal, Mehmet Emin, Köprülüzâde Fuad, Ahmet Refik, Şemsettin Günaltay gibi hocaların da bulunduğu

kurul, 5 öğretim üyesi hakkında ithâma değer herhangi bir kayıt bulunmadığını belirterek, oybirliğiyle öğrencilerin isteklerinin reddine karar vermiştir.

Edebiyat Fakültesi öğrencileri boykotu daha da güçlendirmek için diğer fakülte öğrencilerinin de boykota katılmaları yönünde girişimlerde bulunmuştur. Tıp, Fen, Mülkiye, Hukuk, Orman, Eczacı ve Dişçi mektebi öğrencileri de boykota katılma kararı almıştır. Bunun üzerine Dârülfünûn'a bağlı medrese ve yüksekokulların öğrenci temsilcileri bir araya gelerek bir toplantı yapıp yoğun ve hararetli tartışmalardan sonra Dârülfünûn ve Mekâtib-i Aliye Cemiyeti Merkezi adı altında bir birlik oluşturarak boykota katılma kararı almıştır (Yıldırım, 1998: 296). Boykotu Lozan'da eğitim gören Türk öğrencileri de desteklemiştir. Lozan Türk Öğrenci Cemiyeti, Dârülfünûn öğrencilerinin verdiği mücadeleyi desteklediklerini bildirerek arkadaşlarına moral vermeyi ihmâl etmemiştir. Aynı zamanda Bakü'deki Türk öğrenciler de bu hareketi desteklediklerini bildirmişlerdir. Edebiyat Fakültesi Kurulu ile Üniversite senatosu arasındaki anlaşmazlık 5 Temmuz 1922 'de Dârülfünûn nizamnamesinin 13. maddesinde bir değişiklik yapılarak halledilmiş ve Senato; Ali Kemal, Cenab Şahabettin ve Barsamyan Efendi'nin görevlerine son vererek yerlerine yeni hocaları atamıştır. Dârülfünûn Grevi toplamda 4 ay 20 gün sürmüştür. Bu yönüyle tarihimizin kapsamlı öğrenci hareketlerinden biri olma özelliğine sahiptir.

2.2.2. Cumhuriyet Dönemi Öğrenci Hareketleri

2.2.2.1. Atatürk Dönemi Öğrenci Hareketleri

Atatürk döneminde meydana gelen öğrenci hareketlerini incelerken, ilk olarak bu dönemdeki birçok gelişmenin merkezinde olan Milli Türk Talebe Birliği (MTTB) hakkında daha sonra ise diğer gelişmeler hakkında bilgi verilecektir. Birliğin kuruluş tarihiyle ilgili olarak farklı tarihlerin verildiği görülmektedir. 1922 Dârülfünûn Grevi sırasında, 12 Nisan 1922'de kurulan Dârülfünûn ve Mekâtib-i Âliye Cemiyeti-i Merkeziyesi'nin (Üniversite ve Yüksekokullar Öğrenci Birliği), 1924'te yeniden örgütlendikten sonra MTTB adını aldığı belirtilmektedir (Kabacalı, 2007: 71). Cemiyetin bir başka kaynakta 1929 yılının ilk aylarında kurulduğu belirtilmektedir

(Darendelioğlu, 1968: 58). Yine bu cemiyetin kuruluşunu 1933 yılında CHP önderliğinde kurulduğuna dair bilgilerde yer almaktadır (Çavdar, 1995: 322).

MTTB zaman içerisinde farklı siyasi yelpazelerde yer almıştır. Birlik 1916-1936 yılları arasında Kemalist Milliyetçi bir çizgi izlemiştir. Bu dönemde meydana gelen öğrenci hareketlerinin büyük bir kısmında birliğin ismi görülmektedir. Öyle ki 1933 kongresinde Birlik, “Bozkurt”u amblem olarak belirlemiştir. MTTB amacını: Ülkede yüksel tahsil oranını arttırmak, öğrencinin ilmi, toplumsal, sağlık vs. ihtiyaçlarını karşılamak, öğrenciler arasında ilişkileri arttırmak, okulları bitince öğrencilere iş bulmak, öğrencilerin maddi ve manevi ihtiyaçlarını temin etmek olarak belirlemiştir. Ayrıca MTTB vatani ilgilendiren konularda da çok önemli çalışmalar yapmıştır.

MTTB'nin kuruluşundan 1980 yılına kadarki olan süreci, dört dönem halinde incelenebilir: Birinci Dönem (1916-1936), İkinci Dönem (1946-1960), Üçüncü Dönem (1960-1965), Dördüncü Dönem (1965-1980)⁵. Birliğin faaliyetleri ise şunlar olmuştur: Vatandaş Türkçe Konuş Kampanyası, Çanakkale Abidesi Kampanyası, Vagon-Lits (Vagon- Li) Olayı, Razgart Olayı, Cenab Şahabettin'i protesto, Kadro Dergisi ile mücadele, yabancı okullar ile mücadele, tramvay şirketi ile mücadele, Hatay sorunu, kooperatifçilik kampanyası, İstiklâl Marşı öğretme faaliyeti, köycülük projesi vb.

Birlik, 1936 yılında Hatay'da Türklere yapılan baskıları protesto etmek için Dâhiliye Vekâletine miting yapmak için başvurmuş, ancak vekâlet buna izin vermemiştir. Bunun üzerine birliğin izinsiz bir gösteri düzenlemesi kapatılmasına sebep olmuştur. Türk Talebe Birliği adıyla 1946'ta yeniden kurulmuştur. 1947'de “Milli” kelimesi de eklenerek Milli Türk Talebe Birliği adını almıştır. Demokrat Parti'nin iktidarı yıllarında (1950-1960) parti çizgisinde faaliyet göstermiştir. Yine bu dönemde Ticani tarikatının Atatürk heykellerini kırma faaliyetleri, Çanakkale'de Atatürk posterlerine yapılan saldırılar, 1957 yılında Bursa'da yeniden halifeliğin getirilmesine yönelik faaliyetler ve çıkan olaylar, 1960'da Said-i Nûrsi'nin yandaşlarına Medrese-i Nûr'u açacağını söylemesi üzerine yaşanan olaylar MTTB

⁵<http://www.profyasarozdemir.com/?pnum=12&pt=MTTB> KısaTarihi (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2015)

tarafından yapılan mitinglerle kınanmıştır. Bu anlamda bu süre zarfında birliğin anti-islamcı olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Birlik, 1960-1965 yılları arasında 27 Mayıs darbesini destekleyen sol bir çizgiye kaymıştır. 1965'ten sonra ise solla bağlantısını büyük ölçüde koparmış ve milliyetçi-muhâfazakâr çizgiye kaymıştır (Okutan, 2004: 101-137). 1967'den sonra İslamcı çizgi, daha ağır basmaya başlamış ve Türk-İslam düşüncesi birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak kabul edilmeye başlanmıştır. 1970-1980 yılları arasında İslamcı çizgisi belirgin olan Birlik 1980 darbesiyle kapatılmış ise de 2008 yılında tekrar açılmıştır.

2.2.2.1.1. Tramvay Şirketini Protesto (15 Kasım 1924)

Kent içi yolcu taşımacılığında ilk raylı taşıma hattı 1832 yılında New York'un Harlem mahallesinde hizmete açıldı. Avrupa'da ise yine atla çekilen ilk tramvay hattı 1853'te Paris'te açıldı. Türkiye'ye ilk tramvay 3 Eylül 1869'da Konstantin Karopano Efendi'nin kumpanyası tarafından getirilmiştir. 30 Ağustos 1869 tarihindeki "Dersaadet'te Tramvay ve Tesis İnşaaı"na dair bir sözleşmeyle İstanbul caddelerinde yolcu, eşya taşımacılığı için demiryolu yapılarak hayvanların çektiği araba işletmeciliği, 40 yıl süreyle Konstantin Karopano Efendi'nin kurduğu "Dersaadet Tramvay Şirketi" isimli şirkete verilmiştir.

İlk atlı tramvay 1871 yılında Azapkapı - Galata, Aksaray - Yedikule, Aksaray-Topkapı ve Eminönü - Aksaray olmak üzere 4 hatta çalışmaya başlamıştır. Savunma Bakanlığı, tramvay atlarını 1912 yılında başlayan Balkan Savaşı sırasında 30000 altın karşılığı alınca, İstanbul bir yıldan fazla süreyle tramvaysız kalmıştır. İstanbul'da 1869 yılında çalışmaya başlayan atlı tramvay yerini 1914 yılında elektrikli tramvaya bırakmıştır. 12 Haziran 1939 tarihli ve 3642 sayılı yasayla Hükümete devredilen Tramvay İşletmesi daha sonra ise İETT'ye bağlanmıştır⁶.

Olay şöyle gelişmiştir: İstanbul'da Dersaadet Tramvay Şirketi haricindeki öteki toplu taşıma araçları öğrencilere indirim uygularken bu şirketin uygulamaması tepkilere neden olmuştur. Bunun üzerine MTTB bir kampanya düzenlemiş,

⁶<http://anadoluraylisistemler.org/tr/announcementDetail/tramvayin-tarihcesi/186>, (Erişim Tarihi:25.12 2015)

öğrencilerde bu kampanyaya uyarak 15 Kasım 1924 günü bindikleri tramvaylara yarı ücret ödemişlerdir. O gün Harbiye'den tramvaya binen üç Tıp öğrencisi de yarı ücret ödeyince tartışma başlamıştır. Tramvay işçilerinin de katılmasıyla kısa sürede büyüyen tartışma kavgaya dönüşmüştür. Bu sırada olay yerinde bulunan polis memurunun iki öğrenci ve bir gazeteciyi silahla yaralaması üzerine olay daha da büyümüştür. Ertesi gün öğrenciler olayı protesto etmek için yürüyüş düzenlemişlerdir. Bu protesto yürüyüşü sırasında polisin silahla iki öğrenciyi yaralaması üzerine ortam daha çok karışmış, öğrencileri yaralayan polis memuru ise Harbiye'ye sığınarak hayatını zor kurtarmıştır. Kalabalık, şirketin Tünel'deki Metro Han'da bulunan merkezine yürümüş ve şirket merkezini tahrip ederek zarar vermiştir (Kabacalı, 2007: 73).

Dârülfünûn Emîni İsmail Hakkı Bey gazetecilere olayla ilgili şu demeci vermiştir:

Çarşamba sabahı üç Tıbbiyeli talebenin tramvaya yarım ücret vermek istemesi üzerine zuhûr eden hadiseden beni polis müdürü haberdâr etti. Beş, on dakika sonra olay yerine gittim. Talebenin isteğinin meşru olduğunu gördüğüm için vaktiyle şirket nezdinde teşebbüste bulunmayı lüzumlu addettim. Şirket merkezine, selâhiyettar bir memuru Dârülfünûn'a göndermesini bildirdim. Gelen memurla yarım saat kadar görüştim. Her memlekette talebeye kolaylıklar gösterilmesinin tabii olduğunu ve bu kolaylığın şirket tarafından memleket gençliğine bir hizmet teşkil edeceğini ve bilahare zuhûr edebilecek herhangi bir vaka sebebiyle bana vâkî olacak mürâcaatı kabul etmeyeceğimi, çünkü bu talebin haklı olduğuna benim de kanâatim bulunduğunu söyledim. Bunun üzerine şirket tarafından derhal kolaylık gösterileceğini ümit ediyordum. Maalesef böyle olmadı (Taylak, 1969: 104).

2.2.2.1.2. Putları Kırıyoruz Kampanyası

Şair Nazım Hikmet 1928 yılında Sovyetler Birliği'nden döndükten sonra Zekeriya Sertel'in 1929 yılında çıkardığı Resimli Ay dergisinde yazmaya başlamıştır. Nazım Hikmet bu dergide yazarken "Putları Kırıyoruz" adlı bir kampanya başlatmış bu kampanya dâhilinde şair Abdülhak Hamit Tarhan ile Mehmet Emin Yurdakul'u hedef almıştır. Abdülhak Hamit için şunları yazmıştır:

Abdülhak Hamit Efendi Dâhi-i Âzam değildir. Devri için yeni, kuvvetli bir Osmanlı şairidir; o kadar. Bir yarı için en büyük imtihan her lisanda aşağı yukarı aynı kuvveti muhafaza edecek kadar mahalli ve beynelmilel olmasıdır. Dâhi-i

Âzam'ın en kuvvetli yazısını başka bir dile çevirin, bakın nasıl sırtır. Başka bir dile değil bugün konuştuğumuz Türkçe'ye tercüme edin ve bakın dâhinin dehâsı nasıl sabun köpüğü gibi dağılıveriyor (Hikmet, 1929: 24-25).

Eleştirilen ikinci şair ise Mehmet Emin Yurdakul'dur. Milli şair olmak için milli dille şiir yazmanın yeterli olmayacağı, Mehmet Emin'in emperyalizme karşı savaştığını ve cümlesinin bozuk olduğunu belirtmiştir (Hikmet, 1929: 37-38). Bu yazılara karşılık Türk Ocağı'nın başında bulunan Hamdullah Suphi, Yakup Kadri ve Ahmet Haşim anılan şairleri savunmuşlardır. Bu sürtüşme yaklaşık on beş ay kadar sürmüştür. Türk Ocağı'nın yönlendirmesiyle üniversite öğrencileri Resimli Ay'ı basma girişiminde bulunmuşlardır. Nazım Hikmet'in kendileriyle konuşması üzerine yaptıklarından vazgeçip utanarak özür dilemişlerdir (Kabacalı, 2007: 74). Dönemin öğrencilerinin basın-yayın organlarında geçen bu tartışmaların dışında kalamayarak olaylara müdahil olmaları dikkat çekicidir.

2.2.2.1.3. Vagon Lets (Vagon Li) Olayı

Vagon-Li olayı, 22 Şubat 1933'te, Fransız Vagon-Li (Yataklı Vagonlar) Şirketi'nin Beyoğlu acentesinde memur olarak çalışan Naci Bey'in Türkçe konuştuğunu duyan Belçikalı müdür Jannoni'nin, şirkette resmi dilin Fransızca olduğunu söyleyip Türk dilini küçümsemesi, Naci Bey'i azarlaması, kendisine para ve on beş gün işten uzaklaştırma cezası vermesi üzerine meydana gelmiştir. Olay, bu durumu duyan ve öğrenen Dârülfünûn ve diğer yüksekokullardan yüzlerce öğrencinin 25 Şubat'ta şirketin Beyoğlu acentesi önünde izinsiz ve şiddet içeren bir protesto gösterisi düzenlemesiyle başka bir boyut kazanmıştır (Uzun, 2009: 61).

Öğrenciler olayı Cumhuriyet gazetesinin 24 Şubat 1933 günlü baskısından öğrenince tepki göstermeye başlamıştır (Kabacalı, 2007: 75). Bunun üzerine Dârülfünûn öğrencileri hemen harekete geçmişlerdir. Müderris Tahir Bey, talebinin hareket teşebbüsünü haber alarak, sınıflara gitmiş ve böyle bir şey yapmalarının mesûliyeti mucip olacağını söylemiş ise de, talebeler kararından dönmemişlerdir (Taylak, 1997: 151).

Jannoui basına yaptığı açıklamada:

Şirketin karmakarışık olan işlerini düzeltmek, sorunları halletmek, yolsuzlukların önüne geçmek için iki ay önce Türkiye'ye geldiğini, bunları yapabilmek için memurların hareketlerini kontrol etmek zorunda olduğunu, bazı memurların müşterilerle konuşurken bu müşterilerin memnuniyetsizlik gösterdiklerini görüyordum. Bittabî memurlardan Fransızca olarak izâhât istiyordum. Geçen gün mevzûbahis memur Galata acentesi ile konuşuyordu. Meseleyi bana izâh etmesini söyledim. Cevap vermedi ve konuşmasına devam etti. Müşteri gittikten sonra, memurun yanlış muâmelesini gördüm ve kendisini on lira ile değil, on kuruş ile tecziye edeceğimi söyledim. Bu ihtârım üzerine sinirlendi. Bana Fransızca izâhât vermeyeceğini, ceza veremeyeceğini söyledi. Bunun üzerine diğer arkadaşlara sû'î-misâl olmasın diye kendisine on beş gün mezûniyet vereceğimi söyledim; fakat iyi bir memur olduğu için, mezûniyetini yedi güne indirdim. O da şapkasını alıp gitti.

Jannoui, açıklamaları ile Türklere hakaret ettiği, Türkçe'yi sevmediği yolundaki iddiaları yalanlamış hatta Türkçe öğrenmeye başladığını da vurgulamıştır. Ancak müdürün yapmış olduğu bu hareketin dönemin kanunlarına aykırı olması sebebiyle suç niteliği taşımaktadır. Çünkü İttihat-Terakki döneminde çıkarılan “Müessesât-ı Nafia ile İmtiyazsız Şirketler Muhaberât ve Muamelâtında Türkçe İstimâli Hakkında Kanun” o dönemde halen yürürlükte olduğundan yapmış olduğu hareket suç niteliği taşımaktadır (Halıcı, 2007: 65).

Türk diline yönelik kimi tavırlardan uzun süredir rahatsız olan, hatta tepkisini de dillendiren üniversite öğrencileri, Galatasaray'da toplanarak şirketin Beyoğlu şubesi önüne yürümüşlerdir. Bu arada kalabalık nedeniyle duran tramvayın basamağına çıkan bir öğrencinin: “Arkadaşlar! Türkiye’de Türk dili hâkimdir” diye başlayan heyecanlı konuşması öğrencileri galeyana getirmiştir. Yaklaşık üç yüz polisin tüm engellemelerine karşın gençler, taşlarla şubeye saldırmış, “Türk topraklarında Türkçe konuşmayı menedenlerin mevcûdiyetine tahammül edemeyiz”, “Yaşasın Türklük, Yaşasın Gençlik” nidâları ile demir parmaklıkları indirip şubenin camlarını kırmışlardır. Halkın alkışları arasında şubeye girip, şirket duvarında asılı duran Gazi Mustafa Kemal’e ait resmi alıp “Bu resim buraya ait değildir” diye bağırarak resmi başları üzerinde ve alkışlar arasında dışarı çıkarmışlardır. Öğrenciler: “Türklüğü tahkîr edenler, Türkçe konuşmayanlar bu memleketten kovulacaklardır” diye bağırarak binadan dışarı çıkmışlardır.

Ardından, Eminönü'ne gelip Gazi'nin resmini Halkevi'ne teslim etmişlerdir. Halkevinden ayrılırken de “Gazinin resmi buraya yakışır” diye bağırılmışlardır.

Ardından şirketin Haydarpaşa'daki şubesine gidip olay yaratmadan dağılmışlardır. Gençliğin tepkisine destekler sürerken savcılık konu ile ilgili iki yönlü bir soruşturma yürütmüştür. Birincisi, öğrencilerin yaptıkları gösteriye yöneliktir. Bu kapsamda gözaltına alınan on beş öğrenci sorguya alınmıştır. Ancak Vagon-Li şirketi savcılığa herhangi bir şikâyetle bulunmadığı için gençler serbest bırakılmıştır. İkinci soruşturma Vagon-Li şirketi müdürü hakkında “Türklüğe hakaret”ten yürütülmüş ve müdürün görevden alınmasına karar verilmiştir. Müdür, Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü dolayısıyla hazırlanan ve 26 Ekim 1933'te TBMM'de kabul edilen Genel Af Yasası ile affedilmiştir (Burgaç vd., 2013: 77).

Tepkiler yalnızca İstanbul ile sınırlı kalmamıştır. Ülkenin farklı yerlerinden, İstanbul'da gösteri yapan öğrencilere destek yağmıştır. Polatlı Belediye Başkanı Baha Bey: “Polatlı gençliği İstanbul Dârülfünûn gençliğinin Türk diline ve Türk benliğine karşı gösterdiği yüksek hassasiyeti takdirle karşılar ve alkışlar” demiştir. Bursa'daki gençlik de Halkevi önünde toplanarak desteklerini sunmuştur. Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü de bir telgraf yayımlayarak Dârülfünûn gençliğine desteklerini sunmuştur (Uzun, 2009: 64).

2.2.2.1.4. Razgrad Olayı

1930'lu yıllardan sonra Bulgaristan'da Türk ve Müslüman nüfusa yönelik baskılar artmaya başlamıştır. Bunun en önemli göstergelerinden biri de 1932 yılında gerçekleşen Kesenova fâciasıdır. Kuzey Bulgaristan'a bağlı Kessarevo adlı (Kesenova) köyde bir Türk köylüsü ile Bulgar bekçi arasında çıkan kavgada bekçinin ölmesi üzerine köyde birçok Türk öldürülmüş, kadınlara tecâvüz edilmiş, bir camii ve Türk okulu yakılmış, köylüler evlerini terk etmek zorunda bırakılmıştır (Polat, 2013: 90).

Yine bu dönemde Bulgaristan'daki Türk nüfusa eziyet etmesiyle bilinen Rodna Zachtita Teşkilatı'nın başına geçen emekli General Markof, Türk nüfusa bundan sonra baskı yapılmayacağı konusunda Türkiye'nin Sofya Elçisi ile bir görüşme yapması, daha önce bölgede Türklere kötü bir muâmele yapıldığını ortaya koymaktadır. Daha sonraki süreçte ise Razgrad Hadisesi meydana gelmiştir (Kaştan, 2008: 196).

17 Nisan 1933'te Bulgaristan'ın Rusçuk vilâyetine bağlı Razgrad kasabasında bulunan bir Türk mezarlığı, örgütlü iki yüz kişilik bir Bulgar topluluğu tarafından tahrip edilmiştir. Saldırganlar mezarlığa girip mezar taşlarını yıkmış ve bazı cenazelerin kemiklerini mezardan dışarı attıkları gibi, henüz yeni gömülen cenazeleri de mezarlarından çıkarmışlardır. Bölge halkı olaydan büyük üzüntü duymuş ve Bulgar üst düzey mercilere telgraflar çekmişlerdir (Uzun, 2009: 68).

Bu mezarlık baskını olayına en büyük tepki Türk gençliğinden gelmiştir. Millî Türk Talebe Birliği (MTTB) Başkanı Tevfik Celâl (İleri) Bey'in gelişmelere kayıtsız kalmayacakları yönünde yaptığı açıklamaya Cumhuriyet gazetesi de destek vermiş ve bunun üzerine üniversite öğrencileri de miting yapmak için valilikten izin istemiştir. Ancak izin çıkmayınca gençler daha sonra 21 Nisanda Maçka'daki Bulgar Konsoloslugu önünde toplanmaya başlamıştır. Grup, civar okullardan gelen öğrencilerin ve halkın da katılımı ile giderek büyümüş ise de daha sonra MTTB Başkanı Tevfik Celâl Bey'in konuşması sırasında polisin müdahalesi ile dağıtılmıştır. Bunun üzerine öğrenciler bir süre sonra Bulgar Mezarlığı yönünde yeniden toplanmışlardır. Öğrenciler, İstiklâl Marşı'nı söyleyerek Bulgar Mezarlığı'na doğru devam etmiş ancak güvenlik güçlerinin önlemesine karşın gençler mezarlık duvarını aşip mezarlığa girdikten sonra şu açıklamayı yapmışlardır: "Bulgarlar insanlık ve medeniyet dersi almalıdır, biz ölümlere hakaret değil, böylece hürmet ederiz!" diyerek mezarlığa çelenk koyup dağılmışlardır. Ancak Taksim'e doğru yürüme istekleri polis tarafından engellenmiş ve dağılmaları istenmiştir. Öğrenciler dağılmamakta direnince polis güç kullanarak dağıtmış ve gösteriye katılan seksen öğrenciyi gözaltına almıştır. 21 Nisan günü başlayan soruşturma bütün gece sürmüştür; 57 öğrenci tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılırken, 23 öğrenci ise tutuklanmıştır (Burgaç vd., 2013: 78).

Ankara'ya yeni atanan Bulgar elçisi Türk basın mensuplarıyla yaptığı toplantıda yaşanan olayların üzüntü verici olduğunu, olayların Türkiye'ye yanlış bir şekilde aktarıldığını ve Türk insanının olayları abarttığını belirten bir açıklama yapmıştır (Özgiray, 1995: 63). Bu olayların cereyan ettiği ve üniversiteli 80 kişinin tutuklandığı gün, hükümet bir tebliğ ile Milli Türk Talebe Birliği'ni feshetmiştir (Taylak, 1997: 154).

2.2.2.1.5. Atatürk Dönemi Diğer Öğrenci Olayları

Atatürk döneminde, öğrenciler yaşanan birçok gelişmeye seyirci kalmayarak gerekli duyarlılığı göstermişlerdir. Bu dönemde yukarıda anlattığımız olaylar dışında öğrencilerin, Hatay'ın anavatana katılması için gösterdikleri çaba, Fransız Başvekili Laval'ın bir gazeteye verdiği demeçte Türklüğü aşağılayıcı sözler söylemesi üzerine yapılan protesto, Türkçe konuşulmasına ve bazı ticarethanelerin tabelasının Türkçe yazılmasına yönelik yapılan çalışma, Çanakkale Şehitleri için abide yapılmasına yönelik başlatılan kampanya, Türk bayrağına saygı çabaları, yabancı okullarda okuyan öğrenciler için açılan kampanyalar, köylüye yardım çalışmaları, yerli malının kullanılmasını yaygınlaştırmak amacıyla düzenlenen mitingler, Hronika gazetesinin Türklüğü alçaltan ifadeleri üzerine gazeteye yapılan baskın bu dönemde vatanperver duygularla gerçekleştirilen diğer önemli hareketler olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2.2.2. İsmet İnönü Dönemi Öğrenci Hareketleri

İsmet İnönü döneminde öğrencilerinde katıldığı Irkçılık-Turancılık ve Tan Olayı olmak üzere iki önemli gelişmenin olduğunu görmekteyiz. Bu dönemde meydana gelen bu gelişmeleri şöyle özetleyebiliriz:

2.2.2.2.1. Irkçılık-Turancılık Olayı

İrkçılık-Turancılık olayı, Başbakan Şükrü Saraçoğlu'nun 5 Ağustos 1942 tarihinde mecliste: "Biz Türküz, Türkçüyüz ve daima Türkçü kalacağız. Bizim için Türkçülük bir kan meselesi olduğu kadar ve en az o kadar da bir vicdan ve kültür meselesidir. Biz azalan ve azaltan Türkçü değil, çoğalan ve çoğaltan Türkçüyüz ve her zaman bu yönde çalışacağız." konuşmasını yaptıktan sonra Hüseyin Nihal Atsız'ın, Başbakan Saraçoğlu'na Orhun Dergisi'nin 15. sayısında açık mektup yazmasıyla başlamıştır. Atsız, Başbakana iki mektup yazmıştır. Birinci mektupta:

Sayın Başvekil, Hem Türkçü, hem de başvekil olduğunuz için size bu açık mektubu yazıyorum. Yalnız başvekil olsaydınız bunları yazmak emeğine katlanmazdım. Çünkü Türkçü olmayan bir başvekil ile hitap etmenin ne kadar boş olduğunu bilirim. Yalnız bir Türkçü olsaydınız yine yazmaya lüzum görmezdim.

Çünkü faydasız kalacak olduktan sonra, sizden daha eski Türkçülerle yurdun dertlerini her zaman konuşabilirim. Fakat Türkçü olarak idare mekanizmasının başında olduğunuz için sizinle konuşmaktan faydalar doğabileceğine inanıyor, onun için size hitap ediyorum...

Türk tarihi ile uğraşmış bir münevver olarak söyleyebilirim ki ne ırkımızın, ne de devletimizin tarihinde, Türk milliyetçiliği resmî bir ağızdan bu kadar kesin sözlerle hiçbir zaman açığa vurulmamıştır. Bu sözlerin Türkçü çevrelerde nasıl sevinçle karşılandığını anlatmaya lüzum yoktur. Fakat ardından bir buçuk yılı aşan bir zaman geçtiği hâlde biz, bu Türkçülüğün iş alanına geçmediğini görmekten doğan bir sıkıntı içindeyiz. Fikirler iş hâline geldiği zaman manalıdır. Buna ülkü deriz. İş hâline gelmeyecek fikirler ise ham hayalden başka bir şey değildir. Yetmiş yıldan beri işlene işlene bugünkü duruma erişen kuvvetli Türkçülüğün artık tatbikat alanında da kendisini göstermesi zamanı elbette gelmiştir. İşte bu satırların güttüğü istek, size, Türkçülüğün niçin yalnız sözde kalarak, bugünün imkânları nispetinde iş hâline gelmediğini sormak ve Türkçülük tatbikat sahasına geçmediği için yurdumuzun düşmanı olan fikirlerin nasıl gelişip yayıldığını anlatmaktadır. Bir başvekil hangi sıfat ve cüretle bu soruyu soruyorsun diyemezsiniz. Halkçı bir hükümetin başvekili iseniz, mensup bulunduğunuz, partinin gazeteleri tarafından birçok defa tekrarlandığı gibi rejimimiz demokrat bir rejimse ve siz de birçok defa söylediğiniz gibi halk arasından yetişmiş olmanızdaki gururu belirten sözlerinizde samimî iseniz ve eğer Millet Meclisinin azaları hakikaten bizim vekillerimiz iseler, siz de bir başvekil, halk adamı, demokrat, halkçı ve Türkçü olmak dolayısıyla beni dinlemeye mecbursunuz. Yok, bunlar doğru değil de birer gösterişten ibaretse, şüphesiz, benim bu hitabım cüretkârlığı da aşan bir küstahlıktır ve bunun için ilk karşılığı da Orhun'un susturulmasıdır...

Niçin bu memlekete istiklâli çok görmüş, onu başkalarına köle etmek istemiş olanlara yüksek makamlarda yer veriyorsunuz? Bunlar demokrasinin icapları ise o zaman memlekette, bilhassa ilmî alanda da geniş bir fikir hürriyeti olması gerekir. Bu sözlerim, demokrasiye has tesâmuh ile karşılanırsa daha söyleyecek çok sözlerim vardır. O zaman ben size ilmî sahada bile fikir hürriyetinin nasıl olmadığını, bu hürriyeti boğmaya çalışanların kimler olduğunu, bizi başkalarına köle etmek istedikleri hâlde mühim mevkiiler işgal edenlerin listesini, Türkçülükle eğlenen, Türk geldiğine pişman olan öğretmenlerin kimler olduğunu söyleyebilirim ve inanın ki sözlerimi şahitler ve maddî deliller ile ispat edebilirim. Fakat bunun için bu ön sözümün karşılanacağını bilmem lâzımdır.

Bu sözlerimin göreceği Türkiye'de ciddî bir yazı hürriyetinin olup olmadığını gösterecek, millet fertlerinin hiçbir karşılık beklemeden hükümete yardım etmesi kâbil midir bunu ortaya koyacak, sizinde hakikî bir demokrat olup olmadığını belirtmek bakımından pek önemli bir sonuç vererek daha birçok karanlık noktaları aydınlanmasına yardım edecektir. Aksi takdirde, eski bir tarihî efsaneyi tanzir ederek diyebilirim ki 700 yıl önce Anadolu'ya gelen 400 arslana karşılık, bugün 400 koyun

hâlinde çadırlarımızı yeniden dererek arslanların geldiği yolun tam dikine doğru yola koyulmamız gerekecektir⁷.” diyerek düşüncelerini dile getirmiştir.

Arkasından hemen hemen aynı içerikte olan ikinci mektubunu Başbakana göndermiştir. Bu mektuplarında eğitim sahasına girmiş komünistlerden, solcu dergilerden ve Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'den dert yanmış ve Hasan Ali Yücel'in görevden alınmasına yönelik tekliflerde bulunmuştur (Kabacalı, 2007: 87). Yazısında Sabahattin Ali ile ilgili tespitleri de büyük ilgi uyandırmıştır. Atsız, Sabahattin Ali ile ilgili sözlerinden dolayı mahkemelik olmuştur. Sabahattin Ali, savcıya ve Konservatuar Müdürü Orhan Şaik Gökyay'a “Ben dâvâ açmayacaktım, Hasan Âli Bey böyle istedi” (Müftüoğlu, 1977: 46) itirafında bulunmuştur.

İlk duruşma 26 Nisan 1944 günü, saat 10.00'da başlamış ancak yoğun katılım olmasından dolayı dâvâcı, Adliye Sarayını terketmiştir. Bunun üzerine dâvâ, aynı gün öğleden sonra devam etmiştir. Savunmaların yapılmasından sonra yargıç Saffet Unan, “Hakarete dair kelimeler ‘vatan haini’ kelimelerinden ibaret olduğuna göre vatan haini olduğunun ispat edilmesini isteyip istemediği sualinin” dâvâcıya sorulmasına karar vererek duruşmayı ertelemiştir.

03 Mayıs 1944 günü kalabalık bir kitlenin katıldığı ikinci duruşma yapıldı. Milliyetçi gençlik Adliye Sarayı'nı doldurmuştu. Bu ikinci duruşmada Atsız'ın avukatlarının, “soruşturmanın genişletilmesi” isteği reddedildi ve savcının son iddianamesini sunmasından sonra, duruşma 09 Mayıs 1944'e bırakıldı. 09 Mayıs 1944 Pazartesi günü yapılan son duruşmada, avukatlarının savunmalarını okumalarından sonra, Atsız savunmasını şu şekilde yapmıştır:

Söze başlarken de bildirdiğim gibi kararı kendi lehime çevirmek için hiçbir kaçamak yolu aramadığıma inanmanızı rica ederim. Şu kadar söyleyebilirim ki, Sabahattin Ali'nin bir komünist olduğu, yani rejimi değiştirmek ve istiklâlimizi yok etmek istediği, yani vatan hâini olduğu için Başvekile olan mektubumda bir vatan hâininin Maarif Vekâleti tarafından korunduğunu belirtmek üzere bu tabiri kullandım.” dedikten sonra savunmasını, “Sözlerimin burasında siz belki benim bir talepte bulunmamı beklersiniz. Ben büyük bir vicdan huzuru ve inanç sağlamlığıyla, bütün samimiyetimle size her şeyi anlattım. Sizden beraat istemiyorum. Aile

⁷ <http://www.ulkucaklari.org.tr/ulkucuhareket/tarihi-donemecler/3-mayis-1944/3-mayis-1944-davasi>. (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2015)

ocağıma bir an önce dönmek için çabuk bir karar vermenizi istiyorum (Sefercioğlu, 2009: 8-9).

3 Mayıs günü gerçekleşen olaylarla ilgili yüzlerce kişi tevkîf edilmiş; daha sonra bu sayı seksen üçe indirilmiş ise de mahkemeye sanık olarak yirmi üç kişi sevk edilmiştir. Bunlar arasında Harp Okulu, Yedek Subay Okulu, Yüksek Mühendis Mektebi ve diğer üniversitelere mensup öğrencilerde bulunmaktadır. Uzunca bir süre devam eden yargılamalar sonunda tutuklu bulunan 23 kişi, 1945 yılında tahliye edilmiş, 1947 yılında ise beraat etmiştir⁸. Bu davada yargılananlar arasında öğrencilerin de bulunması tarafımızca olayın araştırılması ve nakledilmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Türk milliyetçiliğinin tam anlamıyla başını kaldırıp özellikle yayın yoluyla yoğun bir propaganda kampanyasına girişmesi İkinci Dünya Savaşı öncesinde gerçekleşmiş ve bu kampanya savaş boyunca sürmüştür. Bu yayınların dışında, aşırı milliyetçiler, savundukları düşüncelere yakınlık duyan devlet yönetimindeki kişilerle yakın ilişkiler kurmuş ve üniversite gençliği ile genç subaylar arasında büyük etkinlik göstermişlerdir. Türkçülüğün aniden bu denli canlılık kazanmasının nedenlerinden biri de, Atatürk'ün 1938'de ölümünden sonra "Millî Şef" rejimine giren Türkiye'nin Nazi Almanya'sı ile yakın ilişkiler kurmasıdır.

Türkiye'nin Almanya ile olan ilişkileri, Nazilerin Haziran 1941'de Sovyetlere savaş açmasıyla birlikte büyük yoğunluk kazandı. Bundan dolayı Türkçü fikir adamları ile onlara sempati duyan kişiler hükümet yetkilileri tarafından teşvik edildi. Savaşta tarafsız kalan, ama Sovyetler Birliği'nin yenilmesini isteyen Türk Hükümeti ise milliyetçilerin bazı girişimlerini gayri resmî bir biçimde pasif kalarak destekledi (Ağaoğulları, 2006: 204-205). Aynı zamanda Alman Hükümeti de Turancı eylem ve düşünceleri desteklemekteydi. Buradaki amaçları Türkiye'yi Sovyetler Birliği'ne karşı Almanya'nın yanında savaşa sokmaktı. Bundan dolayı bu dönemde Turancı yayınlarda artış görülmüştür. 1939 yılında Reha Oğuz Türkkan, "Bozkurt" dergisini yayınlamaya başlamıştır. Yine 1939 yılının Nisan ayında Turancı dergi "Kopuz" çıkmıştır. Reha Oğuz Türkkan'ın 1939'da "İrk Muhite Tabi midir" ve 1940'da

⁸ <http://www.ulkucaklari.org.tr/ulkucuhareket/tarihi-donemecler/3-mayis-1944/1944-yili-turkculuk-turancilik-davasi-ve-turk-milliyetcilerine-baskilar>. (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2015)

“Türkçülüğe Giriş” adlı kitapları yayınlanmıştır. 1939’da Reha Oğuz Türkkan tarafından “Ergenekon” dergisi çıkmaya başlamış ve yine Zeki Velidi Toğan’ın 1940 yılında “1929-1940 Seneleri Arasında Türkistan’ın Vaziyeti” adlı kitabı yayınlanmıştır. 1 Eylül 1940’da “Küllük” dergisi yayın hayatına başlamıştır. 1 Ağustos 1940’da Hamle dergisi çıkmış ayrıca İstanbul’da faaliyet gösteren Türkistan Gençler Birliği adını taşıyan dernek, 1940 yılında adını Türk Kültür Birliği olarak değiştirerek aktif bir faaliyet göstermiştir. 1941 yılında Reha Oğuz Türkkan’ın, “Dört İctimâî Mesele” adlı kitabı ile “Çınaraltı” dergisi yayınlanmaya başlamıştır. 1940 yılının Temmuz ayı sonlarında Ahmet Caferoğlu tarafından “Türk Amacı” adlı dergi yayınlanmıştır. 1 Eylül 1941 yılında “Türk Yurdu” dergisi yayınlanmış ve Zonguldak’ta 1941’de “Karainci” dergisi çıkmıştır. 1942 yılında ise “Doğu” ve “Ocak” dergileri çıkmaya başlamıştır. Ayrıca “Doğu”, “Hareket”, “Oluş” ve “Yeni Türk” dergileri de yukarıda bahsedilen desteğin sonucunda çıkan diğer dergiler olmuştur (Koçak, 2010: 665-672).

Almanlar, I. Dünya Savaşı’nda Turancılık düşüncesini kullanarak Türkleri kendi yanında savaşa sokmayı başarmışlardır. Aynı oyunu II. Dünya Savaşı’nda da kullanmak istemişlerdir (Karpas, 2010: 226). Bu kapsamda Almanya’nın Ankara Büyükelçisi Franz Von Papen, Türkiye’de başta Enver Paşa’nın kardeşi Nuri Killigil olmak üzere Zeki Velidi Toğan ve Reha Oğuz Türkkan ile görüşmüştür (Glasneck, 1979: 142). Franz von Papen, Alman Dışişleri Bakanı Ribbentrop’tan Türkiye’de kullanılmak üzere para talep etmiş, Ribbentrop’ta çektiği telgrafta: “Türkiye’deki dostlarımızı içinde buldukları güç durumdan kurtarmak üzere, size 5 milyon altın Alman Markı’nın iletilmesini emrettim. Bu parayı cömertçe kullanmanızı ve bana raporla durumu bildirmenizi rica ederim” şeklinde bir cevap vermiştir. Ribbentrop’un, 7 Aralık 1942 tarihinde, Orient Bank Müdürü Lebrecht ile görüşüp 5 milyon Alman Markı’nı bu amaç için aktardığı belirtilmektedir (Koçak, 2010: 673).

Almanya’nın II. Dünya Savaşı’nda Sovyetler karşısında almış olduğu Stalingrad yenilgisi ve Kuzey Afrika’nın Müttefiklerin eline geçmeye başlamasıyla birlikte Sovyet topraklarından çekilmeye başlamış olması Türkiye’deki iç dengeleri de değiştirmeye başlamıştır. 1943 yılından itibaren savaşın müttefiklerin lehine dönmesi üzerine Türk hükümeti, Pan-Turanist eğilimleri hoş karşılamamaya başlamıştır.

Alman destekçisi bilinen Cumhuriyet, Tasvir ve Vakit gazeteleri Almanların yenilmeye başlaması ile birlikte milliyetçilik karşıtı bir tutum takınmışlardır. Aslında gazetelerin bu şekilde ağız değiştirmeleri İnönü'nün basın üzerindeki etkisinin güçlü olmasıyla izâh edilebilir.

Bu dönemde Türk milliyetçiliği devlet katındaki prestijli konumunu yitirmiştir. Milliyetçilikten boşaltılan yere ise, kozmopolitizm ve komünizm yerleşmeye başlamıştır. Komünizm, devlet tarafından benimsenmiş olmamakla beraber, sayıca az fakat etkin bir entelektüel zümre arasında, dinin, geleneklerin pasifize edilmesinin yanında bir de milliyetçiliğin pasifize edilmesinin meydana getirmiş olduğu boşluğu doldurmakta etkili olmaya başlamıştır. Kozmopolitizm konusunda Hasan Ali Yücel döneminde yapılan tercümelemler de bunun önemli göstergesidir (Bütüner, 2012: 97).

Bu tercümelemlerin dağılımı şu şekildedir: Babil Klasiklerinden bir, Hint Klasiklerinden bir, Çin Klasiklerinden dört, İslam Klasiklerinden 19, Eski Türkçe Klasiklerinden bir, Yunan Klasiklerinden 62, Latin Klasiklerinden 18, Alman Klasiklerinden 53, Amerikan Klasiklerinden 10, Fransız Klasiklerinden 171, İngiliz Klasiklerinden 56, İskandinav Klasiklerinden altı, İtalyan Klasiklerinden 12, Macar Klasiklerinden 13, Rus Klasiklerinden 63 vd. şeklindedir (Çakır, 1976: 92).

Yine bu dönemde öğrencilerin de içerisinde yer aldığı İlerici Gençler Birliği – Vurgunculuk ve Faşizmle Savaş Cephesi adıyla kurulan bir teşkilatın olduğunu görmekteyiz. Teşkilatın niçin bu ismi aldığı komünist örgütün lideri Dr. Hüsnü Değmer şöyle izâh etmektedir: “İleri tabiri komünistleri ifade etmektedir. Cephe ise bazı Avrupa memleketlerinde teşekkül etmiş bulunan demokratik müesseselerin sırf memleketlerindeki faşizmi ve irticâyı yok etmek üzere beraberlik tesis etmeleri demektir.” diyerek açıklamaktadır. İlerici Gençler Birliği örgütünün ilk icrâatı Süleymaniye camiine “Saraçoğlu Faşisttir” ve “Vurgunculuk ve Faşizme Karşı Savaş Cephesi” afişi asmaya teşebbüs etmeleri şeklinde gerçekleşmiştir. Ancak başarılı olamamışlardır. Teşkilatın bir başka eylemi ise 29 Ağustos 1944 akşamı pasif koruma sebebiyle şehir ışıklarının karartılmasından istifade ederek, Fatih, Vezneciler, Eminönü, Kuledibi, İstiklâl Caddesi ve Şişli’de duvarlara, binaların kapı yanlarına, dükkân kepenklerine afişler asmış olmalarıdır. Bu gelişmeden sonra polis

bu teşkilat üzerinde durmaya başlamıştır. Edebiyat Fakültesi öğrencilerinden Tahsin Berken'in aniden kaybolması polisin dikkatini çekmiştir. Yapılan aramalar neticesinde Tahsin Berken Samsun'da yakalanarak İstanbul'a getirilmiş burada suçunu itiraf ederek teşkilatın yapısını açıklamıştır. Bunun üzerine büyük kısmını üniversiteli öğrencilerin oluşturduğu 50 sanık hakkında soruşturma başlatılmış, Sıkıyönetim Mahkemesince başlayan yargı süreci Askeri Mahkemece devam ettirilmiştir. Teşkilat bu müdahaleden sonra dağılmaya yüz tutmuştur (Taylak, 1997: 198-203).

2.2.2.2.2. Tan Olayı

İş Bankası tarafından İstanbul'da çıkartılan Tan gazetesi, 15 Temmuz 1936'dan itibaren Ahmet Emin Yalman'ın Gazetecilik ve Neşriyat Türk Limited Şirketi tarafından yayımlanmıştır. Gazete ve matbaa, Zekeriya Sertel, Halil Lütfi Dördüncü, Ahmet Emin Yalman ve kardeşi Rifat Yalman tarafından satın alınmıştır. Gazetenin köşe yazarları başlangıçta Burhan Felek, Fikret Adil ve Eşref Şefik iken bunlara daha sonra Refi Cevat Ulunay ve Refik Halit de katılmıştır. Sabiha Sertel de gazetede "Görüşler" adlı köşesinde yazılar yazmaktadır. Ancak Sertel'in yazıları Yalman'ın sansüründen geçmektedir. Sertel'in deyişiyle sağcı, dinci, değişik renkte solculardan oluşan yazı kadrosuyla Tan, "Babil Kulesi" gibidir. Sertel ve Dördüncü, bir süre sonra Yalman'la yollarını ayırınca, önce Felek, ardından Ulunay ve Refik Halit, gazeteden ayrılmışlardır. Sorumluluk daha sonra Zekeriya Sertel'e geçince, Sabiha Sertel de gazeteye sürekli yazı vermeye başlamıştır. Gazetenin yayın politikasında, Sovyet dostluğu, savaş karşıtlığı, antifaşizm ve tek parti iktidarına karşı gerçek bir demokrasi talebi öne çıkmıştır (Acar, 2012: 4).

Tan gazetesinin ahvali II. Dünya Savaşı'nın gidişatıyla doğrudan alakalıdır. Savaşın ilk yıllarında (1939-1942) bariz bir şekilde görülen Alman üstünlüğü, Sovyet yanlısı gazete üzerinde baskıya yol açmıştır. Alman firmalar bu gazeteye reklam vermemeye başlamışlardır. Ancak savaşın ikinci bölümünde yani 1942-1945 yılları arasında Almanların savaştaki üstünlüğünü kaybetmesi üzerine Tan gazetesi bu gelişmeleri fırsat bilip daha rahat bir şekilde, düşüncelerini yüksek sesle, özgürce ifade etmeye başlamıştır.

Ancak 1945 yılının mart ayında SSCB'nin Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Paktı anlaşmasını feshedeceğini açıklaması üzerine SSCB ile olan ilişkiler bozulmaya başlamıştır. Bunun üzerine dikkatler tekrardan Tan gazetesi üzerine çevrilmiştir. Tanin gazetesinde çıkan “Kalkın Ey Ehli Vatan” isimli yazı ile gençler Tan'a karşı harekete geçmiş (Kalkın Ey Ehli Vatan, 1945) ve çok sayıda üniversite öğrencisi önce İstanbul Üniversitesi'nde, sonra da Tan gazetesi önünde eylem yapmıştır. Daha sonra Tan Gazetesi matbaası yağmalanmış, bu yağmadan sonra sol içerikli yayınlar yapan ABC ve Berrak isimli kitapevleri de yağmalanmıştır. Ayrıca sol eğilimli Yeni Dünya ve La Turquie gazeteleri de tahrip edilmiştir.

2.2.2.2.3. Diğer Öğrenci Hareketleri

İsmet İnönü döneminde meydana gelen diğer öğrenci hareketleri şunlardır: 11 Kasım 1946'da İstanbul Üniversitesi öğrencileri Yugoslavya'da Türklere yapılan zulmü protesto etmek için bir gösteri düzenlemiştir. İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği, Başbakan Recep Peker'e bir telgraf çekerek: “ Sayın Başbakan Recep Peker. Balkanlardaki kardeşlerimize yapıldığını her gün gazetelerden okuduğumuz zulümlerden dolayı İstanbul Üniversitesi gençliği büyük bir teessür içindedir. Bu engin teessür ve acı ile yüksek özünüze başvuran biz üniversiteliler göstereceğiniz yolda harekete âmâde olduğumuzu arz eder, derin saygılarımızı sunarız”. Yine İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Talebe Birliği Başkanlığı da Başbakana bir telgraf çekmiştir. Başbakan Recep Peker her iki talebe birliğine şu cevabi telgrafi çekmiştir:

Varlığımızın en kuvvetli dayanağı olan milliyet duygusu üstündeki hassasiyeti takdir ederim. Sınırlarımızın dışında yaşayan Türklerin mukadderatı gibi geniş bir konu üzerinde nümayişler tertibi, yurdumuzda nizâmı bozmak isteyen zararlı unsurları sevindirecek bir hareket olur. Bana müracaat tarzınızda gördüğüm takdir ettiğim ince anlayışın sizlere sükûnet yolunu tercih ettireceğine kânîyim (Taylak, 1969: 180-181).

Ayrıca gençlik 1946'da Ankara'da Sovyetler Birliği'nin Doğu illerimizden bazılarını istemesi üzerine protesto mitingi düzenlemiştir. 1947'de ise Ankara'daki üniversite öğrencileri solcu akademisyenlerin Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nden çıkarılması için miting düzenlemiş ve üniversite'den bu yönde bir talepte bulunmuşlardır (Can, 1996: 531-538). Bunun neticesinde Ankara Üniversitesi

Senatosu; Pertev Naili Boratav, Behice Boran ve Niyazi Berkes'i öğretim üyeliğinden çıkarmıştır.

1947 yılında Mehmet Ali Aybar, Hür adında bir gazete çıkarmıştır. Bu gazetenin sol içerikli haberler yapması milliyetçi gençlerin tepkisini çekmiştir. Gazete ancak 6 sayı çıkarabilmiş ve baskılar üzerine kapatılmıştır. Aynı yılın Nisan ayında M. Ali Aybar, Zincirli Hürriyet isimli bir gazete neşretmeye başlamıştır. Bunun üzerine milliyetçi gençlik ve üniversite talebeleri bir miting tertip etmişlerdir. Miting sırasında gazete matbaasına girilerek araç-gereçler tahrip edilmiştir. 1947 yılının haziran ayında Büyük Doğu mecmuasında Rıza Tevfik'in yayınlanmış olan şiiri öğrenciler arasında büyük bir infîal yaratmıştır. Şiir "Sultan Hamid'in Ruhaniyetinden İstimtad" başlıklıdır. Tepkiler üzerine Büyük Doğu Mecmuası mahkeme kararıyla 4 ay süreyle kapatılmıştır.

1947 yılında öğrenciler Ankara Üniversitesi Rektörü Şevket Aziz Kansu'nun odasını basarak şiddet uygulamışlardır. Bu durum öğrencilerin komünizm konusunda ne kadar duyarlı olduklarını gösteren bir olaydır. Üniversitenin basılması ve öğretim üyelerinin tehdit edilmesi diğer üniversitelerdeki öğretim görevlileri tarafından kınanmıştır. Rektörün odasını basan 25 öğrenci savcılığa sevk edilerek gerekli işlemler başlatılmıştır.

1948 yılında Oktay Rifat'ın Kadınlar Arasında adlı oyununda geçen sözler öğrencileri rahatsız etmiş bunun üzerine öğrenciler oyunun sahneden kaldırılmasını istemişlerdir (Taylak, 1969: 209-213). 1949'da Londra'da gösterilen Olimpiyat isimli filmde, Türk sporcularına yer verilmemesi ve filmde milli hislerimizi rencide edici görüntülerin olması ülkemizde tepkiyle karşılanmıştır. Bunun üzerine 4 Şubat 1949 tarihinden itibaren Milli Türk Talebe Birliği, "Olimpiyat" filminin Türkiye'deki sinemalarda gösterime girmemesi için mücadeleye başlamıştır. Bu dönemde yaşanan bu gelişmeler öğrencilerin milli konularda ne kadar hassas olduklarını göstermektedir (Güven, 2012: 580-586).

Yine 1949 yılının Mayıs ayında Atina'da yapılan "Akdeniz Dostluk Kupası" futbol müsabakasında, milli futbol takımımızın saldırıya uğraması, ülkemizde

gençler tarafından protesto edilmiştir. Bu müsabakaya Türkiye, Mısır, İtalya ve Yunanistan olmak üzere dört ülke katılmıştır. Bu müsabaka “Doğu Akdeniz Dostluk Kupası” olarak da adlandırılmıştır. Kupanın dördüncü karşılaşması, 20 Mayıs 1949 tarihinde Türkiye ile İtalya arasında oynanmıştır. Yunanlı hakemin aleyhimize olan çabaları neticesinde Türkiye, İtalya’ya 3-2 mağlup olmuştur. Maçın bitmesi ile beraber milli takımımıza çirkin hareketler devam etmiştir. Yunanlı taraftarların, sporcularımıza değişik cisimler atmaları ve İtalyan takımını omuzlarına alarak sevgi gösterisinde bulunmaları Türkiye’de tepkiyle karşılanmıştır. Burada özellikle dikkati çeken durum, İtalyan futbolcuları omuzlara alanların Yunanlı er ve subayların olmasıdır.

Durumu protesto etmek için 23 Mayıs 1949’da yüksekokul gençleri Marmara lokalinde, Teknik Üniversite Salonu’nda ve İnönü Gezisi’nde toplantılar yapmıştır. Türkiye Milli Talebe Federasyonu tarafından düzenlenen bu harekete, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği, Teknik Üniversite Talebe Birliği, Ankara Üniversitesi adına Türkiye Milli Talebe Federasyonu temsilcileri ve çeşitli fakültelerden binlerce öğrenci ve genç katılmıştır. Aynı gün 20.000 kişinin katıldığı büyük bir miting de İzmir’de yapılmıştır. 25-29 Mayıs arasında, Ankara ve Balıkesir’de Atina hadisesini protesto eden büyük çaplı mitingler düzenlenmiştir (Güven, 2002: 56-59). Bu dönemin son öğrenci olayı ise 1949 yılında İstanbul Belediyesi’nin pasoları kaldırması üzerine üniversite öğrencilerinin durumu protesto etmesi ile yaşanmıştır.

2.2.2.3. 1950-1960 Yılları Arasında Yaşanan Öğrenci Hareketleri

1950 yılında Kıbrıs’ta yaşanan olaylar protesto edilmiş, Mareşal Fevzi Çakmak’ın cenazesinde gösteriler olmuş, Nazım Hikmet’in affı için İstanbul’da tertip edilen toplantıda solcu öğrencilerin tutuklanması, Ankara ve İstanbul’da komünizmi tel’în gösterilerine sebep olmuş ve Kore’de şehit olan askerlerimiz için anma toplantıları yapılmıştır.

Yükseköğrenim gençliği Atatürk ile ilgili mevzûlarda her zaman çok hassas davranmıştır. 1951 yılında Kırşehir’de Atatürk büstünün kırılışını ve Ticanileri kınamak için mitingler yapılmıştır (Can, 1996: 531-538). Ticaniler ilk eylemini 1949

yılında TBMM’de Arapça ezan okuyarak gerçekleştirmiştir (İki Meczub, 1949). Daha sonra ise 27 Şubat 1951 tarihinde Kırşehir’deki Atatürk büstünün parçalanması olayı ile adlarını daha sık duyurmaya başlamışlardır⁹(Aydın Tarihi, 27 Şubat 1951: 128-130).

Bu hareketlere yenileri eklenmiş ve yurt genelinde 20’ye yakın Atatürk büstü tahrip edilmiştir. 27 Nisan 1951 tarihinde Mardin Milletvekili Mehmet Kamil Boran, “Atatürk’ün Manevi Varlığına ve Maddi Hatıralarına Vâkı Tecavüzler Hakkında” Başbakanlığa bir soru yönelmiştir. İçişleri Bakanı Halil Özyörük ise sözlü cevap vererek toplamda 15 saldırının olduğunu açıklamıştır (TBMM Tutanak Dergisi, 1951: 69. Birleşim, 288-290). Cumhurbaşkanı Celal Bayar bunun üzerine Çankaya Köşkündeki Atatürk büstünü Kırşehir’e naklederek, İçişleri Bakanı ve 3 parti temsilcisinin katılımıyla büstün açılışı gerçekleştirmiştir (Kırşehir’deki Atatürk, 1951). Ticaniler yalnızca büstlere zarar vermemiş aynı zamanda kolsuz elbiselerle dolaşan kadınlara da usturalarla saldırmışlardır (Ortaylı ve Küçükçaya, 2012: 178). Öğrenciler bu gelişmeler karşısında mitingler yaparak durumu protesto etmişlerdir.

1956’da İstanbul Üniversitesi’nin açılış etkinliğinde öğrencilere söz hakkı tanınmaması, Turan Feyzioğlu’nun Bakanlık emrine alınması, H. Nail Kubalı tarafından düzenlenen toplantının polis tarafından engellenmesi gibi gelişmeler öğrenciler tarafından protesto edilmiştir. 1958 yılında da Kıbrıs’ta yaşananlar protesto edilmiştir. Ayrıca Ankara Veteriner Fakültesi öğrencileri, tıp mensuplarına verilmesi düşünülen ödemelerden yararlanamadıkları için boykot ilan etmiştir. 1959’da ise Büyükdoğu dergisinde Atatürk aleyhine yazılan yazılar gençlik tarafından protesto edilmiştir (Can, 1996: 531-538).

1960 yılında gerçekleşen öğrenci hareketlerini ise üç başlık altında toplayabiliriz: Said-i Nûrsi’nin Yurt Gezisi ve Öğrenci Tepkileri, 27-29 Nisan 1960 Olayları, 555 K Eylemi ve Harp Okulu Öğrencilerinin Yürüyüşü.

⁹ Aydın Tarihi, 1-28 Şubat 1951,s.128-130

2.2.2.3.1. Said-i Nûrsi'nin Yurt Gezisi ve Öğrenci Tepkileri

Said-i Nûrsi, 1878 yılında Bitlis'in Hizan ilçesine bağlı Nurs köyünde dünyaya gelmiştir. Babası sûfî olarak tanınan Mirza, annesi ise Nuriye Hanım'dır. İlköğrenime kendi köyünde başlamış, daha sonra öğrenimini çevre medreselerde devam ettirmiştir. 1907 yılında doğuda dini bilimlerle birlikte pozitif bilimlerin beraber okutulacağı Medresetü'z-Zehra adında bir okul açmayı planlamıştır. Bu proje, II. Abdülhâmit döneminde başarısızlığa uğramışsa da Sultan Reşad döneminde Kosova'da 19.000 altın ödenekle kurulması düşünülen okulun, I. Balkan Savaşı sonucunda Kosova'nın elden çıkması üzerine Said-i Nûrsi'ye aktarılmasıyla birlikte hayata geçmiştir. Said-i Nûrsi hemen Van'a gelerek medrese kurma işine girişmiştir. Ancak mevsimsel şartlar sebebiyle inşaat tamamlanamamış, dönemin Van Valisi Tahsin Paşa kendisine Van Kalesi'ndeki Horhor medresesini tahsis ederek çalışmalarına buradan devam etmesini sağlamıştır.

Said-i Nûrsi İttihâd-ı Muhammediye fırkasının kurucuları arasında yer almaktadır. Bu fırkanın İttihat-Terakki karşısında yer alan bir parti olması Said-i Nûrsi'nin İttihatçılarla olan ilişkisi hakkında az da olsa bize fikir vermektedir. Aynı zamanda bu fırkanın yayın organı olan Volkan gazetesinde de yazılar yazmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nda Muş ve Bitlis savunmasında bulunmuş ve burada Ruslara esir düşmüştür. İki yıllık esaretten sonra firar ederek Avusturya üzerinden İstanbul'a gelmiştir. Milli mücadele yıllarında Abdullah Dürriyade'nin Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları hakkında vermiş olduğu fetvayı doğru bulmamıştır. Bu yöndeki duruşu Ankara'da açılan meclise davet edilmesine kapı aralamıştır. Mecliste İstiklâl Savaşı'nda dinin etkisi üzerine bir konuşma yapmıştır. Şeyh Said (1925) isyanı nedeniyle önce Burdur'a sonra da Isparta Barla'ya sürgün edilmiştir. Daha sonra Eskişehir, Kastamonu, Denizli ve Afyon'da tutuklu kalmıştır. Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle rahat bir nefes alan Said-i Nûrsi, 1960 yılında Urfa'da hayatını kaybetmiştir (Açıkgenç, 1988: 565-566).

Said-i Nûrsi Demokrat Parti döneminde rahat hareket edebilme imkânına sahip olmuştur. Said-i Nûrsi 1959 yılının son aylarında yurt gezisine çıkmış, gittiği yerlerde büyük kalabalıklar toplamıştır (Mardin, 1997: 31). Bu gezi esnasında bir

takım olaylarda meydana gelmiştir. Konya’da Mevlânâ türbesini ziyareti sırasında yaşanan gelişmeler muhalefetin ve öğrencilerin tepkisine neden olmuştur¹⁰.

Ankara’da Said-i Nürsi’nin Ali ismindeki genç müridi, şeyhinin fotoğrafını çekmek isteyen foto muhabirine engel olması üzerine Nursi’nin şu sözleri söylemesi öğrenciler tarafından tepkiyle karşılanmıştır: “Fotoğraf çekmekte ısrar ettiklerini görüyorum. Hâlbuki Risale-i Nûr’dan parçalar okusalar kendileri için daha faydalı olur. Ben 50 seneden beri gençliği kurtarmak istiyorum.” Yine 5 Ocak 1960 tarihinde müridlerine İstanbul Üniversitesi’ni kastederek “Yakında Medrese-i Nûr’un açılacağını” söylemesi üzerine M.T.T.B. idarecileri: “30 bin gencin nûr aldığı İstanbul Üniversitesi’ne Medrese-i Nûr diyen Said-i Kürdi bu cesareti nereden alıyor” açıklaması öğrencilerin bu konudaki hassasiyetlerini göstermektedir.

Bu gelişmeler üzerine İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri de: “Atatürk devrim ve prensipleri aleyhine yapılacak her hareketle sonuna kadar mücadeleye azimle devam edeceğiz” diyerek tepkilerini dile getirmişlerdir. Ege Üniversitesi temsilcileri de Şehit Kubilay’ın mezarını ziyaret ederek “İnkılapların bekçiliği uğrunda icap ederse bir Kubilay gibi hareket edeceğiz” diyerek tepkilerini ortaya koymuşlardır. S.B.F. Dernek Başkanı Orhan Erdivanlı’da bir basın toplantısı düzenleyerek: “Atatürk devrimlerini korumak için yapılacak savaşa bütün öğrenciler katılmalıdır. Atatürk devrimleri savaşı Türk ulusu için bir ölüm kalım savaşıdır” açıklamasında bulunarak Said-i Nürsi’nin açıklamasını protesto etmiştir. MTTB ise irticâ hareketlerini kınamak için bir miting tertip etmek istemişse de idari makamlar buna izin vermemiştir (Taylak, 1969: 270) .

Yükselen tepkiler üzerine Demokrat Parti Devlet Bakanı İzzet Akçal: “Türkiye’de irticâ tehlikesi yoktur” diyerek tepkisini ortaya koymuştur. Said-i Nürsi gerginliği meclise taşınmış, İsmet İnönü meclis kürsüsünden sert bir konuşma yapmıştır: “Sizler Said-i Kürdi’yi neden Türkiye’de şehir şehir dolaştırıyorsunuz? İrticâyı seçim kazanmak için mi hortlatıyorsunuz? Atatürkçüleri bilerek mi hiddete getiriyorsunuz? Amacınız nedir?” şeklindeki açıklamasına karşılık olarak Başbakan

¹⁰ <http://www.hurriyet.com.tr/said-i-nursi-yi-kim-hedef-yapti-12664460> (Erişim Tarihi: 05.08.2014)

Adnan Menderes de “Said-i Nürsi gibi bir pîr-i fani bütün hayatını iman ve Kuran davasına vakfetmiş; dünyayı bu derece bırakmış bir insandır. Bütün dünyasını ilme, Kuran’a ve ahirete feda etmiş bir zattır. Siz bundan ne istiyorsunuz?” şeklinde cevap vermiştir.

2.2.2.3.2. 27-29 Nisan 1960 Olayları

Bu tarihte çıkan olayların sebebi 1950-1960 yılları arasında iktidarda olan Demokrat Parti’nin uygulamaları ve bu uygulamalara karşı muhalefetin yürüttüğü faaliyetlerdir. Çıkan olaylara bakmadan önce kısa bir şekilde Demokrat Parti’nin kuruluşu, iktidara gelişi, icrâatları, muhalefet ile olan ilişkilerinin ele alınması 27-29 Nisan 1960’da çıkan öğrenci hareketlerini anlamamız açısından önem arz etmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünden sonra İsmet İnönü Cumhurbaşkanı olmuştur. Cumhurbaşkanı olduktan sonraki yıl II. Dünya Savaşı başlamış ve Türkiye bununla zor bir süreç içerisine girmiştir. İnönü, dış politikada 19 Ekim 1939 Türk-İngiliz-Fransız İttifak Antlaşması ile Batılı devletler tarafında yer almıştır. Türkiye II. Dünya Savaşı’nda, kısa süren denge politikası seyretmekle birlikte Batılı devletler çizgisinde yer almaya özen göstermiştir. Savaşın sonuna doğru Almanya ve Japonya’ya savaş ilan etmesi bunun en önemli kanıtıdır.

İnönü, iç politikada ise kendine bağlı yeni kadrolar oluşturmuş ve Atatürk dönemindeki kadroların önemli bir kısmını tasfiye etmiştir. İnönü döneminde savaş yılları dolayısıyla çıkarılan kanunlar halk nezdinde ve parti içerisinde tepkilere yol açmıştır. Atatürk döneminde kaldırılan Aşar Vergisi’nin, bu dönemde Toprak Mahsulleri Vergisi adı altında geri getirilmesi halkı büyük bir sıkıntı içerisine sokmuştur. Ayrıca savaş yıllarında Milli Korunma Yasası, Varlık Vergisi Yasası, Basın Yasası, Polis Yetkileri Yasası gibi yasalar çıkarılarak toplumsal ve ekonomik özgürlüklerin kısıtlanması yoluna gidilmesi halkın tepkisini çekmiştir.

TBMM’de Toprak ve Tarım Reformu Kanunu’nun görüşülmesi sırasında parti içerisindeki anlaşmazlık bir kez daha gün yüzüne çıkmıştır (Albayrak, 2014: 297-298). Demokrat Parti’nin ortaya çıkışına neden olan olay ise Cumhuriyet Halk Partisi

dört milletvekilinin parti grubuna vermiş oldukları bir önerge'dir. Önergeyi veren milletvekilleri İzmir Milletvekili Celal Bayar, Aydın Milletvekili Adnan Menderes, İçel (Mersin) Milletvekili Refik Koraltan ve Kars Milletvekili Fuad Köprülü'dür. Önerge 12 Haziran 1945'te görüşülmüş ve önergeyi veren milletvekilllerinden Adnan Menderes ve Fuad Köprülü, Vatan Gazetesi'nde CHP'yi eleştiren yazıları da göz önünde bulundurularak 21 Eylül 1945'te partiden çıkarılmıştır. Refik Koraltan ise arkadaşlarının çıkarılmasının parti tüzüğüne aykırı olduğunu beyan etmesi üzerine partiden uzaklaştırılmıştır. Son olarak Celal Bayar da eylül sonunda milletvekilliğinden, aralıkta da CHP'den istifa etmiştir.

Bundan sonra "Dörtlü Takrir" in sahipleri 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi kurmuşlardır. Demokrat Parti'nin açıklamaları ve çalışmaları CHP'yi tedirgin etmiş ve CHP, DP'den daha liberal olduğunu vurgulamak amacıyla birtakım düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir. Bu dönemde tek dereceli seçim usûlü kabul edilmiş, haziran ayında basın yasasının hükümete gazete kapatma yetkisi veren hükmü kaldırılmış, üniversitelere özerklik tanınmış ayrıca 1947'de yapılması düşünülen seçimler bir yıl öne alınmıştır. 21 Temmuz'da yapılan seçimlerde CHP 396, DP ise 96 milletvekili çıkarmıştır. Demokrat Parti, 1950 yılındaki seçime kadar olan sürede seçimlerin adil bir şekilde yapılmadığını ve seçim usûlünün gizli oy açık sayım şeklinde yapılması ve idari denetim yerine adli denetim getirilmesi gerektiğini öne sürerek gerekli değişikliklerin yapılmasını sürekli dile getirmiştir. Bu çaba sonunda karşılık bulmuş ve gerekli düzenlemeler yapılarak 1950 seçimlerine gidilmiştir (Dağcı, 2006: 29-32).

1950 yılında yapılan seçimlere yedi parti katılmıştır. Seçimin sonucunda CHP 69, DP ise 408 milletvekili çıkarmıştır. Bağımsız milletvekillerinin sayısı ise 9'dur. Meclis 22 Mayıs'ta toplanmış; Meclis Başkanlığı'na Refik Koraltan, Cumhurbaşkanlığı'na ise Celal Bayar seçilmiştir¹¹. Demokrat Parti iktidarda kaldığı 10 yıl boyunca üç kez seçimlere gidilmiş, üçünden de en fazla oyu almayı ve iktidarda kalmayı başarabilmiştir. 1957 yılındaki seçimde oyu düşse de yine iktidarda kalabilmiştir. Demokrat Parti'nin 10 yıllık karnesine kısaca değinmemiz bu dönemde

¹¹ https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss376_Cilt1.pdf (Erişim Tarihi: 02.01.2015)

çıkan öğrenci olaylarını doğru anlamamızı sağlayacaktır. İktidarda kaldığı süre boyunca yaşanan gelişmeleri şöyle özetleyebiliriz:

- 5 Haziran 1950’de bir albayın, Başbakan Adnan Menderes’i ziyaret ederek kendisine 8-9 Haziran gecesi darbe yapılacağını bildirmesi üzerine Adnan Menderes, Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın da görüşünü alarak 15 general ve 150 albayı emekliye sevk etmiştir.
- 16 Haziran 1950 tarihinde T.C.K’nın 526. maddesinde değişiklik yapılarak Arapça ezan ve kamet okuma serbest bırakılmıştır (Dağcı, 2006: 39).
- 14 Temmuz 1950 tarihinde “Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkındaki Kanun Tasarısı” oy birliğiyle kabul edilmiştir [TBMM Zabıt Ceridesi (ZC), 1950: Dönem (D) 9, 1.Yasama Yılı (YY), 23. Birleşim (B), Cilt 1 (C), 712; Sönmez, 2012: 126].
- 1 Ağustos 1951 yılında Yabancı Sermaye Yatırımları Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun genişletilerek 18 Ocak 1954 tarihinde Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu adını almıştır.
- Demokrat Parti TBMM’de görüşülmeden 4500 kişilik bir askeri birliği Kore’ye gönderme kararı almıştır (Dağcı, 2006: 39).
- 25 Temmuz 1951 tarihinde Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun kabul edilmiştir (TBMM ZC, 1951: D.9, 2.YY, C.9, 104.B, 324; Eroğul, 1990: 79).
- 21 Temmuz 1953’te Üniversiteler Kanunu’nun 46. maddesinin d fıkrasının değiştirilmesi hakkında kanun kabul edilmiş ve öğretim görevlilerinin siyaset yapmalarına yasak getirilmiştir (TBMM ZC, 1953: D.9, 4.YY, C.24, 113. B, 795; Güney, 2011: 262).

- 14 Aralık 1953'te "Cumhuriyet Halk Partisi'nin İktisaplarının İadesi" hakkında kanun çıkarılmış ve (TBMM ZC, 1953: D.9, 5.YY, C.26, 17. B, 231) CHP'nin bütün mallarına el konulmuştur.
- Adnan Menderes'in, Millet Partisi'ni dini siyasete alet etmekle suçlaması üzerine partiye iddianame hazırlanarak dava açılmıştır. Bu iddianamede Arap harflerinin, peçenin, sarığın parti tarafından yeniden serbest bırakılması istendiği belirtilerek partinin kapatılması istenmiştir. Parti, 27 Ocak 1954 tarihinde Ankara Sulh Ceza Mahkemesi tarafından kapatılmıştır (Nal, 2005: 166-167).
- 14 Haziran 1954'te Adıyaman, Malatya'dan ayrılarak il yapılmıştır (TBMM ZC, 1954: D.10, 1.YY, C.1, 8.B, 186). Kırşehir ise 30 Haziran 1954'te il olmaktan çıkarılıp ilçe yapılmıştır (TBMM ZC, D.10, 1.YY, C.1, 15.B, 378).
- 30 Haziran 1954'te Milletvekilleri Seçimi Kanunu'nun bazı maddelerinde değişiklik yapılmış (TBMM ZC, 1954: D.10, 1.YY, C.1, 15.B, 374) böylelikle karma liste usûlü kaldırılarak muhalefetin birleşmesinin önüne geçilmiştir.
- 21 Haziran 1954 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu'nun bazı maddeleri değiştirilmiş (TBMM ZC, 1954: D.10, 1.YY, C.1, 11.B, 251) bununla birlikte 25 yılını doldurmuş bütün memurlar emekliye sevk edilmiştir. Bu gelişmenin muhalefetin destek bulduğu tabanın tasfiyesine yönelik bir hareket olduğu iddia edilmiştir.
- 24 Şubat 1955'te Bağdat'ta Adnan Menderes ile Nuri Said, Bağdat Paktını kuran Türkiye-İrak Karşılıklı İşbirliği Antlaşması'nı imzalamışlardır. Bu antlaşmanın esas amacı üye ülkeler üstündeki Sovyet tehdidini savuşturmaktır (Bostancı, 2013: 176).

- 9 Ağustos 1954'te Yugoslavya'nın Bled kentinde Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Kıbrıs meselesi yüzünden Türk-Yunan ilişkilerinin bozulması ve Sovyet-Yugoslavya yakınlaşması bu antlaşmayı etkisiz kılmış, 1960 yılında Yugoslavya ve Yunan dışişlerince yapılan açıklamalarla antlaşma zımnen feshedilmiştir (Bulut, 2008: 54-56).
- 6-7 Eylül 1955'te İstanbul Ekspres gazetesinde Atatürk'ün Selanik'teki evinin bombalandığı haberi çıkmış; bunun üzerine İstanbul, Ankara ve İzmir'de Rumlara karşı yağma hareketi başlamıştır. Bunun üzerine bu şehirlerde sıkıyönetim ilan edilmiştir (Örfi İdare İlan Edildi, 1955).
- 6 Haziran 1956'da Basın Kanunu'nda değişiklik yapılarak (TBMM ZC, 1956: D.10, 3.YY, C.12, 73. B, 192) basın üzerindeki hükümet denetimi arttırılmıştır.
- 27 Haziran 1956 yılında seçim propaganda dönemi dışında siyasi partilerin toplantı yapmasına sınırlamalar getirilmiştir. Kurala uymayanlar hakkında 1 seneden 3 seneye kadar hapis ve 1000 liradan 5000 liraya kadar para cezası öngörülmüştür (TBMM ZC, 1956: D.10, 3.YY, C.12, 82. B, 232). Bu yolla muhalefetin etkisiz hale getirilmek istendiği iddia edilmiştir.
- 20 Nisan 1957 yılında Ankara'da 7 yıldan beri faaliyet gösteren ve 8 sendikayı içine alan Ankara İşçi Sendikaları, 5018 sayılı Sendikalar Kanunu'na aykırı hareket ettiği için kapatılmıştır (Ankara, İşçi Sendikaları, 1957; İşçi Sendikaları, 1957).
- 13 Eylül 1957 yılında Milletvekilliği Seçim Kanunu'nda, bir siyasi partiye adaylık için müracaat etmiş olan kimsenin, diğer seçim bölgelerinde aday olamayacağına dair bir düzenleme yapılmıştır (Muhalefet Kanuna, 1957).

- 23 Aralık 1957’de Dokuz Subay Olayı yaşanmıştır. Samet Kuşçu isimli bir binbaşı hükümete karşı darbe yapılacağı haberini vermiş ancak olay kanıtlanamadığı için Kuşçu iki yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Bunun üzerine Celal Bayar, Milli Savunma Bakanlığına Şemi Ergin yerine Ethem Menderes’i getirmiştir (Birand vd., 2005: 100). Celal Bayar meseleyi önemsemiş olayın üzerine gidilip her yönüyle ortaya çıkarılmasını istemiştir (Ağaoğlu, 1972: 143). Celal Bayar’ın ordunun hükümete karşı bir hazırlık içinde olduğunu sezmesi ve olay üzerine gitmesi önemlidir. Ancak konu ayrıntılı bir şekilde analiz edilememiş ve hükümete karşı ordu içerisinde oluşan bu yapılanma tam olarak tespit edilememiştir.
- TBMM görüşmeleri Meclis Zabıt Cerideleri’nden çıkmadan basında yalnızca devlet radyo ve ajansında yayınlanabilecektir. Bu görüşmelerin diğer gazetelerde basılmasına müsâade edilmeyecektir (Dağcı, 2006: 41).
- 1958 tarihinde muhalefet partilerinin birleşmesi (CHP, Hürriyet Partisi ile Cumhuriyetçi Millet Partisi de Köylü Partisi ile birleşmiştir.) Demokrat Parti’yi harekete geçirmiş ve DP Vatan Cephesi ocaklarını kurarak çalışmalarına hız kazandırmıştır. Bu cepheleşme iktidar ve muhalefet arasındaki çatışmaları arttırmıştır (Albayrak, 2014: 305).
- CHP yurt genelinde geziler düzenlemeye karar vermiş bu kapsamda İnönü, 29 Nisan 1959’da Uşak’a gitmiş ve gezi esnasında çıkan olaylar nedeniyle yaralanmıştır (Eroğul, 1990: 231-232; İnönü, Yeşilhisar’a Sokulmadı, 1960). İnönü buradan Manisa’ya geçmiş ve hükümet aleyhine sert bir konuşma yapmıştır. İzmir’e geçip bir konuşma yapmayı planlayan İnönü, İzmir Valisi’nin engeli ile karşılaşmıştır. Oradan İstanbul’a geçmiş burada da Topkapı civarında bir grubun saldırısına uğramıştır (Birand vd., 2005: 110). Kayseri Yeşilhisar gezisi de olaylı geçmiş, burada askerin İnönü’ye olan yakınlığı dikkatlerden kaçmamış ve bu durum hükümeti rahatsız edici bir hâl almıştır. İnönü Ankara’ya

döndüğünde yeniden olaylar çıkmış, 11 Mayıs 1959'da CHP ile DP'liler birbirlerine girmiştir (C.H.P. Mebûsları, 1959).

Bu yaşanan gelişmeler üzerine Demokrat Parti 12 Nisan 1960 günü CHP hakkında Tahkikât Komisyonu kurmayı planlamış ve bu yönde DP Denizli Milletvekili Baha Akşit ile Bursa Milletvekili Mazlum Kayalar, 18 Nisan 1960 günü Meclis Tahkikâtı açılmasına dair tavrı meclise sunmuşlardır (TBMM ZC, 1960: D.11, 3.YY, C.13, 58. B, 192; Tahkikat Önergesi, 1960; CHP ve Basınla İlgili, 1960). Buna göre bu Tahkikât Komisyonu 15 kişiden oluşacak ve bu komisyona; cumhuriyet savcısına, sorgu hâkimine, sulh hâkimine, askeri hâkimlere tanınan haklar tanınacaktır. Ayrıca bu komisyonun çalışmalarını engelleyen yayınlar yasaklanacak ve buna uymayanlar hakkında komisyona ceza verme hakkı tanınacaktır. Komisyon gerekli gördüğü her türlü belgeye el koyabilecek, aleyhteki bütün faaliyetleri yasaklayabilecektir. Yine komisyonun kararlarına itiraz edenler 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezasına çarptırılabilir. Ayrıca komisyon üyeleri yaptıklarından dolayı da sorgulanmayacaktır. (Eroğul, 1990: 243; Akşam, 19 Nisan 1960).

İsmet İnönü, 27 Nisan 1960 tarihinde Tahkikât Komisyonu'nun kurulması kesinleşince TBMM'de şunları söylemiştir: "... Bu baskı rejimine, bu tedbirlere teşebbüs eden baskı tertipçileri zannediyorlar ki Türk milleti Kore milleti kadar haysiyetli değildir. ...Artık sizi ben bile kurtaramam" (Öztuna ve Gökdemir, 1987: 55). Bu sözleri üzerine İnönü'ye 12 oturuma katılmama cezası verilmiştir (TBMM ZC, 1960: D.11, 3.YY, C.13, 61.B, 306).

1950-1960 yılları arasında yaşanan gelişmeler muhalif tabanda ciddi anlamda rahatsızlığa sebep olmuştur. 27-29 Nisan olayları, Tahkikat Komisyonu hakkındaki kanun kabul edildikten sonraki gün patlak vermiştir. İlk olaylar İstanbul Üniversitesi'nde başlamıştır (Birand vd, 2005: 111). Bu olaylarda İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Sıddık Sami Onar'ın polis tarafından tartaklanması, bardağı taşıran son damla olmuştur. 28 Nisan'da İstanbul Üniversitesi'nde gösteri yapan öğrencilere polisin ateş açması, Turan Emeksiz adlı Orman Fakültesi öğrencisinin hayatını kaybetmesine ve çok sayıda öğrencinin ise yaralanmasına

neden olmuştur. Bundan dolayı İstanbul ve Ankara’da sıkıyönetim kararı alınmıştır. Mehmet Ali Aybar yaşanan bu durumu şöyle izâh etmiştir:

Sıkıyönetim ilan edilmişti ama gösteriler ertesi gün de sürdü. Bunlar baskın biçiminde gösterilerdi. On-on beş genç bir sokaktan fırlıyor, “Yaşasın Hürriyet” ya da “Kahrolsun Menderes” diye bağırıp, polis yetişmeden sokak aralarına dalıveriyorlardı. Ama asıl Ankara’da kanlı olaylar olmuştu. Yayın yasağı konduğu için gerçeği öğrenemiyorduk. Yüzlerce yaralı ve ölü olduğu söyleniyordu. Sıkıyönetim Komutanlığı’nın bildirisinde, 11 gencin ve 11 emniyet görevlisinin hafifçe yaralandığı açıklanmıştı. Vahim olayların cereyan ettiği kuşkusuzdu (Aybar, 2014: 21).

Tahkikât Komisyonu’nun kurulmasından sonra çıkan öğrenci olayları İstanbul ve Ankara ile sınırlı kalmamış İzmir’e de sıçramıştır. Ancak İzmir’de olaylar çok büyümeden bastırılmıştır. Bu dönemde Demokrat Parti ile üniversite ilişkileri de pek sağlıklı yürümüyordu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu’nun, 1956–1957 öğretim yılında, fakültenin açılış töreninde iktidar aleyhinde yaptığı bir konuşma nedeniyle bakanlık emrine alınması bunun bir göstergesidir. Feyzioğlu’nun, üniversitenin aslî vazifesinin hürriyet ortamı içinde hakikati arama, edinme ve açıklama yapma olması gerektiğini aksi takdirde üniversitelerin nabza göre şerbet veren bir kurum olup çıkacağını belirten açıklaması üzerine tartışmalar başlamıştır. Bu açıklamanın basına düşmesinin ardından Bakanlık emrine alınan Feyzioğlu, üniversiteden istifa ederek CHP’de siyaset yapmaya başlamıştır (Bozkır, 1996: 208).

Yine Başbakan Menderes’in üniversiteki öğretim görevlileri için “Kara Cüppeliler” diye hitap etmesi ve konuşmalarında bunları eleştirmesi iktidar-üniversite arasının çok da iyi olmadığını göstermektedir. Celal Bayar, üniversite ile olan ilişkilerini ve sonrasını şu şekilde özetlemiştir: “Anânevi iktidar ortakları olan ilmiye, kalemiye ve seyfiye arasındaki ittifaka reaya lehine müdahil olan DP, bunun bedelini 27 Mayıs darbesiyle devrilerek ödemiştir” (Bayar, 1991: 12-13).

2.2.2.3.3. 555K Olayı ve Harp Okulu Öğrencilerinin Yürüyüşü

27 Mayıs 1960 İhtilali'nin en önemli işaretlerinden biri sayılan 555K Olayı, Demokrat Parti'ye muhalif olan öğrencilerin eylem yapmak için kullandıkları bir şifredir. Şifre beşinci ayın beşinde saat beşte Kızılay'da toplanma anlamını taşıyordu. Öğrenciler bu şifreyi üniversitede yayarak geniş katılımın olmasını sağlamaya çalışmıştır. Yukarıda zikredilen zamanda öğrenciler toplanmış ve hükümet protesto edilmeye başlanmıştır (Kabacalı, 2007: 151-152). Adnan Menderes, göstericileri yatıştırmak için Kızılay'a gitmiş ve göstericilerle konuşmuştur. Bu esnada Menderes'e linç girişiminde bulunulmuş, Menderes bir gazetecinin arabasına bindirilerek oradan uzaklaştırılmıştır (Bozbağı, 1974: 695). Ankara'da yaşanan bu gelişmelerden sonra Menderes istifa etmeyi düşünmüş ancak İzmir gezisinde kendisini iki yüz bin kişilik bir kalabalık karşılayınca istifa etmekten vazgeçmiştir (Birand vd., 2005: 122).

Harp Okulu öğrencilerinin yürüyüşü ise şöyle cereyan etmiştir: 21 Mayıs'ta Harp Okulu öğrencileri komutanlarıyla görüşme yaptıktan sonra silahsız bir gösteri yapmaya karar vermiştir. Harp Okulu öğrencileri ve subayları, üniversitelilere haber göndererek yapacakları gösteriye katılmamalarını rica etmiştir. 300 dolayında öğrenci, Kızılay'da toplanıp Çankaya'ya doğru yürüyüşe geçmiş ve Sovyet Elçiliği önünde yollarının kesilmesi üzerine Zafer Anıtı'na çelenk koyduktan sonra İstiklâl Marşı'nı okuyup dağılmıştır.

Harp Okulu Komutanı Sıtkı Ulay daha önceki gösterilerde gözaltına alınan Albay İsmail Atak'ın serbest bırakılması için bu eylemin düzenlendiğini telefonla Cumhurbaşkanı başyaverine bildirmiştir. Bu gelişmeden sonra Albay İsmail Atak serbest bırakılmış ve okula gidip öğrencilerle görüşmüştür (Kabacalı, 2007: 155). Bu karışıklıklar üzerine Demokrat Parti Genel Kurulu, kabinede değişiklik yapılması için girişimde bulunmuşsa da bu durumun muhalefete taviz vermek anlamını taşıyacağını düşündüklerinden gerçekleştirilmemiştir. Ayrıca 25 Mayıs'ta doksan milletvekili, Tahkikat Komisyonu'nun kaldırılması, erken seçime gidilmesi gibi değişiklik içeren bir önerge vermiş ancak kabul edilmemiştir (Eroğul, 1990: 249). Bazı Demokrat Partililer, Harp Okulu öğrenci ve subaylarının yürüyüşünü hükümete

müdahale olacağı yönünde değerlendirmişler ve bu yönde Menderes'e gerekli tedbirlerin alınmasını teklif etmişlerdir. Ancak Menderes, Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhun'un askerden hükümete karşı bir hareketin gelmeyeceği teminatını verdiğini belirtmiş ve Harp Okulu Komutanı Sıtkı Ulay için ise: "Yalnız okul komutanı değil, hayatımı korumak üzere bir çeşit fedai olarak düşünülmüş ve o mevkiye getirilmiştir" açıklamasını yaparak ordunun kendisine karşı bir darbe teşebbüsünde bulunmayacağını belirtmiştir. Ancak Menderes'in dediği şekilde olaylar gelişmemiş ve 27 Mayıs Darbesi gerçekleşmiştir.

2.2.2.4. 1960-1980 dönemi Faaliyette Olan Legal ve İlegal Örgütler

1960-1980 dönemi arasında gerçekleşen öğrenci olaylarını aktarmadan önce bu dönem aralığında faaliyet gösteren farklı görüşteki legal ve illegal örgütleri ele almak gerekmektedir. Bu çalışma, olayları daha iyi anlamamızı ve olaylar etrafında daha fazla yorum yapabilmemizi sağlayacaktır. Çünkü bu dönem aralığında meydana gelen olayların büyük çoğunluğunu, öğrencilerinde içerisinde olduğu bu yapılar gerçekleştirmiştir. Bu örgütlenmeler sol ve sağ şeklinde iki kısım olarak ele alıp incelenecektir.

2.2.2.4.1. Sol Örgütlenmeler

2.2.2.4.1.1. Fikir Kulüpleri Federasyonu

1965 yılı sonbaharında çeşitli üniversitelerde kurulmuş olan sol görüşlü beş fakültenin fikir kulübü birleşerek, 17 Aralık 1965 tarihinde Fikir Kulüpleri Federasyonu'nu (FKF) oluşturmuşlardır (Feyzioğlu, 1993: 255). 21 Aralık 1965 günü Genel Yönetim Kurulu toplanmış, Genel Başkanlığa Hüseyin Ergün, Merkez Yürütme Kurulu üyeliklerine ise Asaf Köksal, Ataol Behramoğlu, Zülküf Şahin, Mevlüt Korkmaz, Kudret Ulutürk ve Dudu Körücekli, yedek üyeliğe ise Orhan Ali Yücealp, Erol Temelkuran, Ahmet Ali Arlı seçilmişlerdir (Feyzioğlu, 2004: 680). FKF'nin amacı tüzüğünde şöyle belirtilmiştir:

Fikir Kulüpleri Federasyonu; gençlik, yurt ve dünya olaylarını bir bütün olarak ele alır. Gençlerin mutluluğunu, insanın kendini yetiştirebileceği olanakların var olduğu bir düzende görür. Bu ileri düzene ulaşabilmek için gençlere ödevler düştüğü kanısındadır. Gençlerin ödevlerini yerine getirebilecek olgunluğa erişmesi, bilinçlenmesi, eşgüdümlü ve örgütlü eylemlere girişerek yurda ve dünyaya yön verebilmesi amaçlanır (Yılmaz, 1997: 108).

FKF birinci kurultayını 22 Ocak 1967 Pazar günü, saat 10.00'da, FKF Genel Merkezinin bulunduğu Selanik Caddesi, 31/2, Yenişehir adresinde yapmıştır. Bu kurultayda İzzet Polat Ararat FKF genel başkanı, Ahmet Ali Arlı genel yazmanı, Asaf Köksal ise genel saymanı seçilmiştir. FKF ikinci kurultayını 23-24 Mart 1968 tarihlerinde Ankara'da yapmıştır. Bu kurultayda başkanlığa Doğu Perinçek seçilmiştir. FKF Merkez Yürütme Kuruluna ise Ömer Özerturgut, Adnan Altıparmak, Gün Zileli, Ruhi Koç, Gülhan Germiyan, Ahmet Kazan, Ekrem Öztürker ve Yavuz Tarakçıoğlu seçilmiştir (Feyizoğlu, 2004: 129-149). Doğu Perinçek'in başkan olduğu dönem uzun sürmemiştir. Perinçek'in Milli Demokratik Devrim fikrini savunması üzerine başkanlığına son verilmiştir. Bunun üzerine Perinçek ve taraftarları Milli Cephe'yi kurmuştur. Sosyalist Türkiye yerine Bağımsız Türkiye sloganını ve Milli Demokratik Devrim stratejisini benimseyen bu grup, Maoculuğu benimsemiş olmakla birlikte Proleter Devrimci Aydınlik Dergisi etrafında sert bir muhalefet yürütmüştür (Tavkul, 2001: 19).

FKF üçüncü kurultayını, 4 Ocak 1969 Cumartesi günü İstanbul'da Aksaray Küçük Opera Tiyatrosu'nda yapmıştır. Bu kurultayda genel başkanlığa Yusuf Küpeli getirilmiştir. FKF, 9 Ekim 1969 günü yapmış olduğu dördüncü kurultayında ise ismini, amacını ve tüzüğünü değiştirmiştir. Tüzük değişiklikleri sonucunda Fikir Kulüpleri Federasyon'un adı Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (TDGF) şeklinde değiştirilmiş, başkanlığına ise Atilla Sarp getirilmiştir (Feyizoğlu, 2004: 176-203). Fikir Kulüpleri Federasyonu, kurulduğu 1965 yılından dönüştüğü 1969 yılına kadar birçok eylem düzenlemiştir. Bu eylemlere öğrenciler aktif şekilde katılmıştır. 4 yıllık zaman zarfında FKF'nin düzenlediği ve katıldığı eylemler şunlardır:

- Amerikan 6. Filosu'nun Türkiye'ye gelmesi üzerine düzenlenen protesto gösterileri

- Akhisar ve Ödemiş'te yapılan tütün mitingleri
- Keban Barajı Grevi
- 17 Şubat 1969'da İstanbul'da meydana gelen Kanlı Pazar olarak bilinen eylem
- Singer işçilerinin grevleri
- Söke ve Diyarbakır mitingleri
- 1969 yılında Üniversite Reform Tasarısı kanunlaşmadan TBMM'nin tatile girmesi üzerine, üniversitelerde eylem başlatma (Tavkul, 2001: 19-20).

2.2.2.4.1.2. DEV-GENÇ

Fikir Kulüpleri Federasyonu 1969 yılından sonra isim değiştirerek Dev-Genç adını almıştır. 12 Mart Muhtırası'na kadar, hatta ondan sonraki hemen hemen bütün anarşik olayları (adam kaçırma, banka soyma, cinayetler, kır gerilla hareketleri) bu örgüt organize etmiştir. Dev-Genç'in ilk genel başkanı Atilla Sarp, ikincisi ise Ertuğrul Kürkçü idi. Yürütme Kurulu'nda ise şu kişiler yer almaktaydı: Ruhi Koç, Cihan Alptekin, Ömer Güven, Mustafa Zilkadiroğlu, Necmi Demir, Oktay Etiman, Ergün Aydınoglu, Nurettin Öztürk, Hüseyin Onur, Aktan İnce, Ömer Özerturgut, Sinan Kazım Özdoğu, Zafer Kutlu, Oğuzhan Müftüoğlu, Hüseyin Yavuz, Feyzi Bal, Münir Ramazan Aktolga, Mahir Töre, Haşmet Atahan, Gökalp Eren, Ersen Olgaç, Ahmet Bozkurt, Tunçay Çelen, Gün Zileli, Levent Eren, Adnan Altıparmak vd....

Dev-Genç mensupları, toplumun devrimci gücünün kendileri olduğunu düşünmekteydi. Ordularının işçi ve köylülerden kurulu halk ordusu olduğunu iddia etmekteydiler. Diğer sol gruplara bakış açıları ise pek olumlu değildi. Örneğin: Türkiye İşçi Partisi her türlü şiddet hareketini frenlediğinden, Mihri Belli grubu da işçi-köylü gücüne dayanmayıp, ordu içindeki milliyetçi devrimcilere bel bağlayıp

teslimiyetçi bir yol tuttukları ve hareketi yasal düzeye çıkarmaya çalıştıklarından, dergicilik zihniyeti etrafında birleşmekten ileri gidemeyen Proleter Aydınlik Grubu gazete satarak, toplantılar yaparak devrim yapacaklarına ve Çin'deki devrim yolunu Türkiye'ye uygulayabileceklerini düşündüğünden dolayı hain olarak görülmüştü. Bu örgüt, devrimci hareketin ağırlığının kendilerinde olduğu düşüncesine sahipti.

Dev-Genç'in İzmir Bölge Yürütme Kurulu'nun, 13 Nisan 1970'te yayınladığı genelgede örgüt mensuplarına verilen talimat şu şekildedir:

Mücadelemiz gittikçe sertleşmektedir. Bunun için militan örgütlenmeye gidilecektir. Bütün arkadaşlar kendilerini bu sert mücadeleye hazırlamalıdır. Bunun için yurt ve yüksek öğretmen sahalarında çeşitli sporlar yaparak üyeler kendilerini her türlü dövüğe alıştıracak, fazla içki ve sigara bırakılacaktır. Örgütlenme, dernekler şeklinde olmaktadır. Ancak bu yeterli değildir. Her eyleme gruplar kurulacak, bir grup başkanı tayin edecek, gruptaki militanlar grup başkanına, grup başkanı da bölge yürütme başkanına itaat edecektir. Karşı devrim, gelişen devrimci mücadelemizi bastırmak için silahlı saldırılar tertiplemekte ve mücadelemiz gittikçe sertleşmektedir. Tüm üyeler çağrıldıkları bütün eylemlere gelme zorunluluğundadırlar. Eylemlerden ve verilen görevlerden kaçanlara örgütümüzde yer yoktur (Tavkul, 2001: 22).

Bu örgüt, uzun zaman geniş cephe stratejisini benimsemiş, ancak bu yol kendilerine pek bir şey kazandırmayınca yeni yeni stratejiler geliştirmiştir. 1970 yılı başlarında gerilla kitapları örgüt üyeleri arasında sıklıkla görülmeye başlamıştır. Bu süre zarfında örgüt içerisinde bölünmeler de görülmüştür. Kır gerillacılığını savunan Doğu Perinçek grubu ile şehir gerillacılığını benimseyen örgüt üst kademesi çekişmeye başlamış, bu durum kısa süre içerisinde örgütte dört grubun ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu gruplar şunlardır:

Kır Gerillacıları: Türkiye'de devrim hareketinin şehirlerde değil de köylerde başlaması gerektiğini savunan gruptur. Bu grup aynı zamanda Amerikan ve Sovyet emperyalizmini eşdeğer olarak görmüştür (Tavkul, 2001: 23).

Kıvılcımlı Grubu: Hikmet Kıvılcımlı'nın organize ettiği bu grup Türkiye'de her eylemden daha önce siyasi bir partinin kadrolarını kurmanın gerekli olduğuna inanmıştır (Tavkul, 2001: 23).

Askerciler Grubu: Mihri Belli ve destekçilerinden meydana gelen bu grup “revizyonizm” den dolayı şehir gerillacılarıyla ters düşmüştür (Tavkul, 2001: 23).

Şehir Gerillacıları: Demokratik devrimi benimsemişlerdir. Teorik altyapılarını pratiğe dökmek için ODTÜ yakınlarında bir gerilla kampı kurmuş ve El-Fetih Örgütü’nden eğitim vermesi için iki kişi getirmişlerdir. Bu grup kendi arasında Türk Halk Kurtuluş Ordusu (THKO) ve Türk Halk Kurtuluş Cephesi (THKC) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu iki grubu ise Türk Halk Kurtuluş Partisi (THKP) yönetmektedir. Sovyetler Birliği sosyalizmini Kıvılcımlı ve Kır Gerillacı gruplarından farklı düşünmüş ve bu sosyalizmin makbul olduğunu ileri sürmüşlerdir. Aynı zamanda Maoçuluğun uygulanmasında da Kır Gerillacılarla görüş ayrılıkları yaşamışlardır (Tekin, 1977: 184).

Dev-Genç, 1965-1980 yılları arasında birçok eylem düzenlemiştir. Bu eylemlerden birkaçı şunlardır:

- Çeşitli tarihlerde “NATO’ya Hayır” haftaları düzenlenmiş ve NATO ile birlikte Amerikan üs ve tesisleri de bu kapsamda protesto edilmiştir. 5 Aralık 1967 tarihinde Amerikan aleyhtarı sloganlarla “NATO’dan Çıkma Mitingi” yapılmış, 14-20 Mayıs 1968 tarihlerini ise “NATO’ya Hayır Haftası” ilan ederek Amerikan karşıtı eylemler gerçekleştirmişlerdir.
- 16 Şubat 1969 tarihinde İstanbul’da işçilerle birlikte “Emperyalizme Karşı Mustafa Kemal Yürüyüşü ve Mitingini” düzenlemiştir. Bu gösteri sırasında Kanlı Pazar olarak bilinen, iki kişinin ölümüyle sonuçlanan olay meydana gelmiştir.
- Amerikan 6. Filosunu protesto eden eylemler düzenlemiştir.
- Amerikan devlet ve siyaset adamlarının Türkiye’yi ziyaretlerinde eylemler yapmışlardır. Robert W. Kommer’in Ankara’ya elçi olarak atanması, Ankara ve İstanbul’da bir takım olayların çıkmasına sebep olmuştur. Öğrenciler, Kommer’i “Vietnam Kasabı” olarak nitelemişler

ve ODTÜ rektörünü ziyareti esnasında arabasını 6 Ocak 1969 tarihinde yakmışlardır.

- 1970 yılı Kasım ayında Ürdün Krallığı'nın Filistin'e saldırması üzerine Dev-Gençli öğrenciler Ürdün Elçiliğini basarak elçilik balkonuna Filistin bayrakları asmışlardır (Babuş, 2003: 30-35).
- Genelkurmay Başkanlığı Plan Daire Başkanı Korgeneral Atıf Erçikan olmak üzere birçok kişinin evine dinamit atmışlardır.
- Dört Amerikalıyı kaçırıp fidye istemişlerdir.
- Kızıldere'de üç İngiliz'i öldürmüşlerdir.
- Unkapanı ve Selamiçeşme ile Ankara'daki iki bankayı soymuşlardır.
- Boğaziçi ve Truva adlı THY'ye ait uçakları Sofya'ya kaçırmışlardır (Darendelioğlu, 1968: 526). Yaptıkları bu eylemlerden dolayı Dev-Genç 12 Mart Muhtırası'ndan sonra kapatılmıştır.

2.2.2.4.1.3. Türk Halk Kurtuluş Ordusu

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan, Sinan Cemgil ve arkadaşları tarafından kurulmuştur. Örgüt genel olarak şu görüşleri savunmaktaydı:

Türkiye ABD'ye bağlı yarı bağımsız bir ülkedir. Devrimci güçler, devlet güçlerinin baskısı altındadır. Sömürü düzenine karşı çıkan gençler öldürülmektedir. Düzene karşı yasal mücadele yolları kapatılmıştır. Bu yüzden bu mücadele silahlı olacaktır. Marksist-Leninist düzen silah zoruyla getirilecektir. THKO bu düzenin öncülüğünü yapacaktır. Mücadele, şehirlerden kırlara intikal ettikçe, kitleler bu mücadeleye sahip çıkacaktır (Sayılğan, 1976: 545).

Bu örgütü kuranlara göre:

- Dev-Genç, Milli Demokratik Devrim yanlısı halk ihtilâlini gerçekleştirmek için tam manasıyla yeterli bir teşekkül değildir.
- Devrim, istihşâl (üretim) vasıtalarının belli bir zaman içinde yeni bir sınıfın eline geçmesidir. Öyle ise aşağıdan yukarı mevcut devlet cihazının parçalanması, siyasi iktidarın ele geçirilmesi lazımdır.
- Eylemde birinci merhale ilmi sosyalizm, ikinci merhale ise sosyalist devrimdir.
- THKO, merkezîyetçi bir teşkilat olarak bazen gizli bazen de açık faaliyet gösterecektir.
- Temel mücadele metodu, politikleşmiş askeri savaş metodu olmalıdır.
- Silahlı mücadelenin şartları, her emperyalist harekette vardır. Türkiye’de de olmalıdır (Darendelioğlu, 1968: 536-537).

Devlet, örgütün şehir gerillacılığı yapan mensupları üzerinde baskısını arttırınca Sinan Cemgil ve arkadaşları Malatya’nın Akçadağ ilçesinde Kır Gerillası uygulamasına başlamıştır (Tüfekçi, 1978: 176). Ancak bu hareket de fazla büyümeden bastırılmıştır. THKO yandaşları, 1975 yılı sonlarına doğru toparlanma faaliyetlerine yönelmiştir. Bu kapsamda THKO Geçici Merkez Komitesi (THKO-GMK) adı ile bir bütünleşme imkânı bulmuş olsa da bu durum fazla uzun sürmemiştir (Türkiye’de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, 1985: 87).

2.2.2.4.1.4. Türk Halk Kurtuluş Cephesi Partisi (THKP/C)

1970 yılı başlarında Mahir Çayan, Münir Aktolga, Yusuf Küpeli tarafından kurulmuştur. Örgütün en önemli isimleri arasında Ertuğrul Kürkçü, Ulaş Bardakçı, Hüseyin Cevahir vardır. Bu örgütün temel stratejisi Milli Demokratik Devrim’dir. Örgütlenme ise şu şekildedir: Vurucu kadro, işçi sınıfı kadrosu, gençlik ve Dev-Genç, bölgesel çalışma, yayın organı (Tavkul, 2001: 24).

30 Mart 1972 tarihinde meydana gelen Kızıldere Olayı sonunda militan kadrosunu büyük ölçüde kaybeden örgüt, bir müddet pasifize olmuştur. Söz konusu örgüt, ancak 1973-1975 yılları arasında toparlanma çalışmalarına girişmişse de bu defa liderlik mücadelesi ile birlikte “geçmişin eleştirisi” ve “bundan sonra takınılacak tavır” gibi konularda yaşanan ayrılık nedeniyle içerisinde bölünmeler yaşamıştır (Türkiye’de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, 1985: 87).

2.2.2.4.1.5. Türkiye Komünist Partisi Marksist-Leninist (TKP-ML)

Bu örgütün kökeni, Doğu Perinçek ve destekçileri tarafından 1971 yılında kurulan Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi (TİİKP) adlı örgüte dayanmaktadır. Örgütün kurucusu olan İbrahim Kaypakkaya daha önce Fikir Kulüpleri ve Dev-Genç çatısı altında çalışmalarda bulunmuştur. Dev-Genç bölündükten sonra kurulan örgüt, faaliyetlerini Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine kaydırmıştır.

Perinçek ve destekçileri tarafından silahlı mücadelenin henüz erken olduğu savunulmuş olmasına rağmen, Kaypakkaya acilen silahlı mücadeleye başlanması gerektiğini savunmuştur. Bunun üzerine 1972 yılında Kaypakkaya, TİİKP'den ayrılarak TKP/ML'yi kurmuştur. Örgüt silahlı faaliyetlerini yürütmek için de Türkiye İşçi Köylü Ordusu (TİKKO) adlı bir milis güç oluşturmuştur. Örgüt, muhbir olarak gördüğü bir köy muhtarı ile bir bekçiyi öldürmüş, bir teğmenin evine dinamit atmış ve bir de emniyet binası bombalamıştır. Bunun üzerine güvenlik güçlerinin düzenlediği bir operasyonla Tunceli’de yakalanan Kaypakkaya, 17 Mayıs 1973 günü Diyarbakır Cezaevi’nde hayatını kaybetmiştir. Destekçileri işkenceden öldüğünü iddia ederken, yetkililer ise örgüt liderinin intihar ederek öldüğünü açıklamıştır. Kaypakkaya'nın ölmesinden sonra örgütte parçalanmalar yaşanmıştır. Bu terör örgütünün bölünmesiyle kurulan TKP/ML-BİRLİK adlı grubunun herhangi bir faaliyeti bulunmazken, TKP/ML-KONFERANS ve TKP-ML-DABK farklı isimler olarak faaliyetlerini günümüze kadar devam ettirmiştir. Bu iki grubun hedefi mevcut sistemi yıkarak yerine komünist bir devlet kurmaktır (Arslan, 2010: 15).

Bu örgüt, Marksist eylemi özellikle Kürtlere dayandırıp, Kürtlerden oluşan bir örgüt meydana getirip, Milli Demokratik Devrim Stratejisi’ni silahlı bir devrimle

uygulamayı prensip edinmiştir (Tavkul, 2001: 24). 1973'te Kaypakkaya'nın ölmesi üzerine örgüt önemli ölçüde güç kaybetmiştir. 1974-1975 yıllarında yeniden toparlanan ve çalışmalarını sürdüren TKP-ML yandaşları, 1976 yılında çıkardıkları yasal derginin adından hareketle Halkın Birliği ismini kullanarak eylemlerini sürdürmüştür (Türkiye'de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, 1985: 87).

2.2.2.4.1.6. Türkiye İhtilâlcı İşçi Köylü Partisi (TİİKP)

TİİKP, 1970 yılında Çin (Maocu) yanlısı olarak faaliyetlerini sürdüren, başlarında Doğu Perinçek'in bulunduğu Proleter Devrimci Aydınlik mensuplarınca kurulmuş bir örgüttür. Örgüte yönelik yapılan operasyonlarda ele geçirilen parti programında şunlar yazılı idi: "Hareketimiz uluslararası proleteryanın büyük öncüleri, Marks, Engels, Lenin ve Stalin'in ihtilâlcı yolunda mücadele vermiş olan Şefik Hüsnü (Degmer)'lerden aldığı kıvılcığı Türkiye işçi ve köylülerin elinde daha yükseltilere kaldırmak azmini bütün halkımıza açıklar. Türkiye Komünist Partisi'nin gerçek mirasçısı olduğunu ilan eder."

23 Kasım 1972 tarihinde Birinci Sıkıyönetim Komutanlığı'nın yapmış olduğu açıklamada, partinin perde arkasındaki isminin Mihri Belli olduğunu ve örgütün Demokratik Devrim tezine bağlı ihtilâlcı bir örgüt olarak faaliyet gösterdiği belirtilmiştir. 27 Temmuz 1973 tarihinde yapılan Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı'na bağlı üç numaralı Askeri Mahkeme'de yapılan duruşmada, örgütün tüzük taslağında temel ilkeler şu şekilde belirlenmiştir:

- TİİKP'nin nihâî hedefi komünizmi gerçekleştirmektir.
- TİİKP, ihtilâlcı mücadelede Türkiye halklarına önderlik eder.
- Parti teşkilatı, halka öncülük eden işçilerden, yoksul köylülerden ve diğer proleter devrimcilerden meydana gelir.
- TİİKP, halk savaşı yoluyla gerici iktidarı, bütün yurttaki yıkmak ve halkın ihtilâlcı iktidarını kurmak için halkın silahlı kuvvetlerini toplar ve işçi-

köylü ittifakı temeli üzerinde halkın devrimci cephesini gerçekleştirmek için çalışır.

- TİİKP'nin mücadelesine yol gösteren teorik temel, Marksizm-Leninizm ve Mao Zedung düşüncesidir.
- Proleteryanın ihtilâlcî düşüncesinin esaslarını Marks, Engels, Lenin, Stalin ve Mao Zedung koymuş ve geliştirmiştir.

267 sanıklı TİİKP Davası 1974'te çıkarılan Af Kanunu dolayısıyla düşmüştür. Bu yasadışı örgütün lideri olan Doğu Perinçek 38 arkadaşı ile 1978 yılının başında Türkiye İşçi Köylü Partisi'ni (TİKP) kurmuştur. Partinin bir de Aydınlık isminde günlük gazetesi vardır (Darendelioğlu, 1968: 555-564).

2.2.2.4.1.7. Devrimci Gençlik Birliği

Türkiye İşçi Köylü Partisi'nin yandaşı olan ve 1974'te kurulan Devrimci Gençlik Birliği, Maoculuğun gençlik içindeki uzantısıdır. 1974'te genel olarak bütün Maocu gençleri çevresinde toplamış olan yapı, aynı zamanda TİİKP (Türkiye İhtilâlcî İşçi Köylü Partisi)'in çalışmalarını da yapmaktadır. Sol gençlik içerisinde fazla etkili olamamışlardır.

2.2.2.4.1.8. Yurtsever Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu

1979 yılında kurulan bu federasyon, Arnavutluk çizgisi izleyen ve Çin yanlısı akımlarla irtibatını koparan Halkın Kurtuluşu Örgütü'nün gençlik teşkilatıdır. İdeolojik olarak, Arnavutluk Emek Partisi çizgisini izlemiştir. Sovyet aleyhtarı olan bu örgüt, 1971 döneminde THKO adıyla faaliyet gösteren grubun devamı niteliğindedir. Bu yapılanma Çin-Arnavutluk tartışmasında Arnavutluk'tan yana tavır koyup Mao'yu (Çin) küçük burjuva devrimcisi ilan etmiştir. Gençlik içerisinde etkili olan bu grup, 1978 yılında aşırı solcu gruplardan ayrılma gereğini hissetmiş ve federatif biçimde birleştirdiği yeni örgütler kurmuştur.

2.2.2.4.1.9. Partizan

1971’de TIKKO/TKP-ML adlı örgütün devamı niteliğinde olan Partizan grubu, Halkın Birliği isimli dergileri ve sahada bu ismi kullanan grubun gençlik kesimindeki ismidir. İdeolojik yapılarını Arnavutluk Emek Partisi’ne göre belirlemişlerdir. Bir dönem birleşmek için çalışma yaptıkları Halkın Kurtuluşu grubuna karşı örgütlenmişlerdir. İdeolojik ve politik yapıları genelde Halkın Kurtuluşu ile aynı olmakla birlikte bireysel teröre daha ağırlık vermişlerdir (Tavkul, 2001: 24-25). Partizan örgütü özellikle kırsal kesimde faaliyet göstermiştir. 12 Eylül’den sonra, önceden olduğu gibi örgütlenme ve eylem alanlarını iki bölümden oluşturmuştur. Doğu Anadolu Bölgesi Komitesi olarak faaliyet gösteren yapının merkezi Tunceli, Batı Anadolu Bölgesi Komitesi olarak faaliyet gösteren yapının merkezi ise İstanbul’dur. 12 Eylül’den sonra özellikle DABK (Doğu Anadolu Bölge Komitesi)’ın, Tunceli kırsal kesiminde şiddet eylemlerini arttırdığı, bölgede korku ve terör icrası ile halkı sindirme ve halkın devlete olan güvenini sarsmaya yönelik eylemler gerçekleştirdiği tespit edilmiştir (Türkiye’de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri, 1985: 93).

2.2.2.4.1.10. DEV-YOL

1971 öncesi Dev-Genç hareketinin 1974’te yeniden canlandırılması sırasında Dev-Yol, Maocu ve Kurtuluş adını alan bir kesimle örgütlenme çalışmalarına başlamıştır. Mahir Çayan’ın en sadık izleyicileridirler. Daha sonra birçok parçalanma geçirmişlerdir. Genel gençlik hareketi içerisinde öğrenciler arasında en etkin grup olmuşlardır (Tavkul, 2001: 26).

2.2.2.4.1.11. DEV-SOL

Dev-Yol içinden 1978’te ayrılarak kurulmuş bir örgüttür. Mahir Çayan’ın takipçisi olan bu örgüt, özellikle İstanbul’da yoğunlaşmış ve bireysel teröre ağırlık vermiştir (Tavkul, 2001: 26).

2.2.2.4.1.12. Kurtuluş Grubu

Dev-Yol ile aynı kökenden gelmiş bu örgüt 1974 yılında bu örgütten ayrılarak çalışmalarına başlamıştır. Dünya görüşü açısından bilimsel sosyalizmi benimsemiş ve dünya komünist hareketleriyle aynı paralelde hareket etmiştir. Başlangıçta öğrenciler içerisinde etkin olarak görülen bu grup, bilimsel sosyalizmden kaynaklanan yanlarıyla da işçiler içerisinde de görülmeye başlamıştır. Fakat asıl etkinliği öğrenciler arasındadır. DÖB, Dev-Gör, Karadeniz Dev-Genç, Akdeniz Dev-Genç adlı gençlik kuruluşları bulunmaktadır (Tavkul, 2001: 26).

2.2.2.4.1.13. Devrimci Doğu Kültür Ocakları (DDKO)

DDKO, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan vatandaşlarımızın arasında sol faaliyetleri yaymak ve geliştirmek, aynı zamanda Kürtçülük şuurunu da aşılacak amacıyla kurulmuş bir örgüttür. Bu örgütün kurucuları aynı zamanda Türkiye İşçi Partisi'ne mensup olan Musa Anter, Tarık Ziya Ekinci, Dr. Naci Kutlay, Said Elçi, Canip Yıldırım, Muhsin Ekinci, Hüseyin Musa Sağnıç ve arkadaşlarıdır. Örgüt gayesini şu şekilde belirtmiştir: “İleri üretim biçimine geçişin etkin bir unsuru olan devrimci kültürün geliştirilip yayılmasını, halkımızın arasındaki dayanışmayı, eylem birliğini, karşılıklı eğitim ve işbirliği yolu ile gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır”.

DDKO yurdun birçok yerinde mitingler tertip etmiştir. Bu mitingler şunlardır: “Silvan, Diyarbakır, Siverek, Batman, Tunceli, Ağrı, Ankara, Suruç, Hilvan, Varto ve Lice mitingleri” (Darendelioğlu, 1968: 573-579). Örgüt Diyarbakır-Ergani-Silvan-Batman-Kozluk ve İstanbul'da şubeler açmış ise de 1971 yılında kapatılmıştır.

2.2.2.4.1.14. Devrimci Demokratik Kültür Dernekleri (DDKD)

1974 yılında çıkan af sonucunda DDKO'ya mensup kişiler tarafından 1975 yılında kurulmuştur. Genel merkezi Diyarbakır'dır. Kürtçülük bilincini geliştirmek için İstanbul, Ankara ve İzmir'de şubeler açan dernek 1980 yılında kapatılmıştır.

2.2.2.4.1.15. Anti Sömürgeci Demokratik Kültür Derneği (ASKD. DER)

1974 yılında Kürtçülük faaliyetlerini yürütmek için kurulmuş komünist bir yapılanmadır. 1980 yılında kapatılmıştır (İmset, 1993: 415).

2.2.2.4.1.16. Devrimci Halk Kültür Derneği (DHKD)

1971 öncesi DDKO ve TİP, Kürt gruplarının etkili olduğu yapılardır. 1975'te TİP içerisinde yer alan ancak belli bir süre sonra parti ile bağları kopan örgüt 1980 yılında kapatılmıştır. (Tavkul, 2001: 26).

2.2.2.4.1.17. Demokratik Devrimci Kürtçüler

Bu örgüt, adını ilk defa 1967 yılında düzenlediği Doğu Mitingleri ile duyurmuştur. Çin ile bağlantıları olan ve Filistinli gerillalar tarafından desteklenmiş olan örgütün esas amacı federatif bir Kürt devleti kurmaktır. Üniversitedeki gençleri kendi saflarına katmak için çalışmalar yapmışlardır.

2.2.2.4.1.18. İlerici Gençler Derneği

1976 yılında kurulmuştur. Amaçları gençleri sosyalist çizgide toplamaktır. Kurulduktan sonra DİSK'in himayesine girdiği için ister istemez Moskova eğilimli bir yol takip etmiştir. 1979 yılında kapatılmıştır (Darendelioğlu, 1968: 580).

2.2.2.4.1.19. Genç Sosyalistler Birliği (GSB)

1974 yılında kurulmuştur. Örgütün amacı şu şekilde açıklanmıştır:

Örgüt emekçi ve öğrenci gençliğin gönül birliği olup genç kuşağın ekonomik, sosyal, kültürel ve politik hakları için mücadele eder. GSB'nin dünya görüşü sosyalist fikirlerden oluşur. GSB mevcut yasa yolundan mücadele ederek gençliğin temel demokratik haklarının gerçekleştirilmesi için bütün olanakları kullanır. GSB'nin etkin mücadelesi kalıcı dünya barışına ulaşılması, dünya haklarının kardeşliğinin sağlanması içindir. Özellikle anti-demokratik, militarist, milliyetçi-şövenist eğilimli akımlara şiddetle karşı çıkar. GSB emekçi ve öğrenci gençliğin

birliği olarak genç insanların yurtsever ve demokratik dayanışması içinde eğitilip yetiştirilmesi için çalışır. Kollektif çalışmalarla eğitim ve seminelerle üyelerin toplumsal bilinçlerini geliştirir. GSB gençlik; ekonomik, sosyal, kültürel, sağlık ve ruhsal gelişimini sağlayan ve koruyan faaliyetlerini yukarıda belirtilen prensipler doğrultusunda yapar. GSB aynı amaçlı demokratik işçi, öğrenci ve yükseköğrenim kuruluşlarıyla dostluk bağları kurar. GSB partilerden diğer kuruluşlardan bağımsızdır. Ancak bütün sosyalist ve demokratik güçlerle birlikte çalışmaya çaba sarfeder (Darendelioğlu, 1968: 565-566).

Genç Sosyalistler Birliği, Devlet Güvenlik Mahkemesi kararı ile kapatılınca aynı kişiler Genç Sosyal Devrimciler Birliği'ni kurmuştur. Yeni kurulan örgüt hakkında 1976 yılında dava açılmıştır. Örgütün birçok ortaöğretim kuruluşlarında Marksist-Leninist görüşleri yaydığı, bazı liselerde ise öğrencileri boykota teşvik ettiği tespit edilmiştir. DGM'lerin kapatılması üzerine dava sivil mahkemelere intikal ettirilmiş ise de delil kifayetsizliği dolayısıyla düşürülmüştür.

2.2.2.4.2. Sağdaki Örgütlenmeler

2.2.2.4.2.1. Milli Türk Talebe Birliği

Bu yapı hakkında yukarıda bilgi verildiğinden dolayı burada yalnızca MTTB'nin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlere değinilenecektir. MTTB'nin süreç içerisinde gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler kısaca şunlardır:

- İstanbul Tramvay Şirketi'ni protesto
- Vagon- Lee protestosu
- Razgard protestosu
- Çanakkale şehitleri için anıt yapılması girişimi
- Yabancı okullara ve Genç Hıristiyanlar Cemiyeti'ne karşı kampanya
- Beyoğlu'ndaki yabancı ad taşıyan dükkân adlarının Türkçeleştirilmesi kampanyası

- Yerli malı kullanma kampanyası (Kabacalı, 2007: 79).
- 1936'da Hatay'ın anavatana katılması için düzenlenen miting (Bu miting sonrasında örgüt kapatılmışsa da 1946 yılında Türk Talebe Birliği adıyla tekrardan açılmıştır. 1947 Bakanlar Kurulu kararıyla "Milli" kelimesinin eklenmesiyle MTTB adını yeniden almıştır)
- Ticanilerin Atatürk heykellerine saldırısını protesto
- Said-i Nürsi'nin Medrese-i Nûr'u açacağını söylemesi üzerine gerçekleştirilen protesto (Okutan, 2004: 101-109)
- 1966'da SSCB Başbakanı Kosigin'in Türkiye ziyaretini protesto
- 1968'de Ankara İlahiyat Fakültesi'nde Hatice Babacan adlı öğrencinin derslere başörtüsüyle girme ısrarı üzerine fakülte tarafından okuldan uzaklaştırılması ile sonuçlanan olayla ilgili fakülte yöneticilerini protesto

MTTB, dönemin siyasal gelişmelerine göre değişim geçirmiştir. İlk dönemlerde Kemalist milliyetçi çizgi izleyen yapı zamanla İslamcı bir çizgiye kaymıştır.

2.2.2.4.2.2. Türkiye Milli Talebe Federasyonu

1948 yılında sağ görüşlü kişiler tarafından kurulan yapı 1950'den sonra solcuların eline geçtiyse de 1966'da gerçekleştirilen olaylı kongreden sonra yapı tekrardan milliyetçilerin eline geçmiştir. TMTF'nin süreç içerisinde gerçekleştirdiği eylemler şunlardır:

- 22 Kasım 1967'de yapılan Kıbrıs mitingi
- Ayasofya'nın tekrar cami haline getirilip ibadete açılması kampanyası

- 26-27 Temmuz 1968 tarihinde İstanbul'a gelen Papa VI. Jean Paul'i protesto
- 1968 yılında İstanbul'u ziyaret eden Ermeni Yakovas'ı protesto
- 1968'de SSCB'nin Çekoslovakya'yı işgalini protesto
- Türkiye İşçi Partisi'nin gerçekleştirdiği Doğu Mitinglerini protesto (Aykol, 2011: 123).

2.2.2.4.2.3. Milliyetçiler Derneği

Ankara'da Türk Milliyetçiler Derneği'nin hükümet tarafından kapatılmasının ardından 1954 yılında İstanbul'da Milliyetçiler Derneği adı ile yeni bir dernek kurulmuştur. Derneğin kurucusu Ercüment Konukman'dır. Derneğin amacı, dernek nizamnamesinde şu şekilde belirtilmiştir: "Milletimizi vücuda getiren kıymetlerin muhâfaza ve tekâmülüne hizmet etmek ve tarih şuûruna, ilim zihniyetine, feragat, fedakârlık, hak ve fazilet duygularına sahip örnek Türk milliyetçileri yetiştirmektir."

Derneğin çatısı altında dönemin önemli ilim adamları konferanslar ve seminerler vermiştir. Bu önemli ilim adamlarından birkaçı şunlardır: Nurettin Topçu, İsmail Hami Danişmend, Mümtaz Turhan, İbrahim Kafesoğlu, Erol Güngör, Nevzat Yalçıntaş vd. Dernek kurulduktan sonra gerçekleştirdiği etkinlikler şunlardır:

- 29 Mayıs gününde fetih toplantısı
- Kıbrıs toplantısı
- Remzi Oğuz Arık, Mehmet Akif, H.Avni Ulaş, Mevlana, Rahmi Eray, Yahya Kemal Beyatlı, Yunus Emre, Mimar Sinan için anma günleri
- Orhan Gazi'nin Bursa'yı fethinin 637. yıldönümü dolayısıyla Bursa'da gerçekleştirilen fetih töreni (Darendelioğlu, 1968: 282-285).

2.2.2.4.2.4. Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği

Üç ayrı ilde ve tarihte bu adla dernek kurulmuştur. İlk olarak 1950 yılında Zonguldak'ta kurulmuştur. Zonguldak'ta kurulan derneğin başkanlığına Bahattin Dökerel, ikinci başkanlığına da Tahsin Baysal seçilmiştir. Zonguldak Komünizmle Mücadele Derneği, Nejdet Sancar tarafından kaleme alınan “Nazım Hikmet Meselesinde Ahmet Emin Yalman'a Cevap” adlı eserini 3 bin adet basıp yayınlamıştır. Bununla birlikte derneğe katılım artmıştır. Derneğe, Ereğli Kömür İşletmesi o gün için küçümsenmeyecek bir meblağ olan 500 lira bağışlamıştır. İkinci büyük yardımı ise 500 lirayla Karabük Demir-Çelik fabrikası yapmıştır. Dernek gelen bu yardımlarla Komünizme Karşı Türklük adı ile 15 günde bir çıkan gazete çıkarmıştır. Dernek faaliyetini 1953 yılında bitirmiştir.

Dernek ikinci defa 1956 yılında İstanbul'da, üçüncü defa da 1963 yılında İzmir'de kurulmuştur (Darendelioğlu, 1968: 222- 224). Derneğe dönemin iktidarları ile birlikte ABD'de önemli para yardımında bulunmuştur (İlhan, 2015: 254).

2.2.2.4.2.5. Üniversiteliler Kültür Derneği

1961'in Aralık ayında “Üniversiteliler Kültür Kulübü (ÜKK)” adıyla Galip Erdem, Hikmet Tanyu, Vecihi Öğütçüoğlu gibi isimlerin öncülüğünde kurulmuştur. Dernek 1962 yılında yeniden bir yapılanma içerisine girmiştir. 1965 yılında ise ÜKK'nın ismi Üniversiteliler Kültür Derneği (ÜKD) olarak değiştirildi; başkanlığına da Acar Okan getirildi. 1965'te CKMP'ye giren Türkeş'in en büyük destekçilerinden biri de bu dernek olmuştur.

Türkeş, dernek üyesi olan Namık Kemal Zeybek'i CKMP Gençlik Kolları Genel Başkanı yaptı. CKMP'nin adının MHP'ye dönüştüğü 1969 Adana Kongresi'nde Türkeş'e büyük destek veren ÜKD'lilerin çıkardığı Ocak, Milli Hareket, Devlet, Bozkurt ve Töre dergileri, milliyetçi hareketin teorik temellerin oturmasında önemli bir görev ifâ edip MHP'nin altyapısına ciddi katkılar sundu. 1977'de “misyonusunu doldurdu.” gerekçesiyle Türkeş tarafından kapatılması istenilen ÜKD'nin misyonu sonraki yıllarda MHP'de görev yapan “eğitimci” kadrolar tarafından sürdürüldü.

1961-1977 yılları arasında faaliyet gösteren ÜKD, Ülkücü Hareket'e fikri ve siyasi bakımdan çok büyük hizmetler yaptı. ÜKD'den yetişen birçok Ülkücü, 1980'li yılların ortalarından bugüne kadar gelen süreçte gerek akademik hayatta, gerek bürokraside ve gerekse sivil toplum kuruluşlarında üstlendikleri görevlerle Türkiye'nin son çeyrek asrına damgalarını vurdular. Süreç içerisinde Naci Özcan, Acar Okan, Dr. Cezmi Bayram, Dr. Celal Er ve Dr. Rasih Demirci, ÜKD Genel Başkanlığı görevini yürüten isimler olmuştur (Aykol, 2011: 126-127).

2.2.2.4.2.6. Türk Ocağı

Askerî Tıbbiye Mektebi öğrencilerinin yanı sıra Mehmet Emin Yurdakul, Yusuf Akçura, Rıza Tevfik gibi Türkçülüğü benimsemiş aydınların, siyasetçilerin (Ahmet Ferit Tek), gazetecilerin (Hüseyin Cahit Yalçın) katılımıyla 20 Haziran 1911'de yapılan geniş katılımlı toplantıda "milliyet fikrine" dayalı yeni bir cemiyetin kurulması kararlaştırılmıştır. Toplantıda yer alan Dr. Fuat Sabit Bey'in teklifi üzerine kurulacak cemiyete Türk Ocağı adı verilerek kurucu ve geçici idare heyeti oluşturulmuştur (Sarımay, 1990: 34).

Türk Ocağı'nın Kurucu Heyeti Üyeleri şu kişilerden oluşmaktadır: Mehmet Emin, Ahmet Ferit, Ahmet Ağaoğlu, Fuat Sabit. Geçici İdare Heyeti Üyeleri ise şu kişilerden oluşmaktadır: Mehmet Emin, Yusuf Akçura, M. Ali Tevfik, Fuat Sabit. Türk Ocağı, İstanbul'daki ilk toplantısını Yusuf Akçura'nın da desteğiyle Türk Yurdu idarehânesinde gerçekleştirmiştir. Türk Yurdu mecmûasının Türk Ocakları'na verdiği bu destek neticesinde, Ocak, Türk Yurdu dergisini resmi yayın organı haline getirmiştir. İttihat-Terakki partisinden Talat, Enver ve Cemal Paşaların yanı sıra Osmanlı hanedanından bazı kimseler de Türk Ocaklarına maddi ve manevi destek vermişlerdir (Orkun, 1977: 102-103).

Türk Ocağı resmen 25 Mart 1912'de kurulmuştur (Akyüz, 1986: 201). Resmi kuruluş Tanin gazetesinde ilan edilmiş ve yönetim kurulu üyeleri şunlardan oluşmuştur: Ahmet Ferit (Tek), Yusuf Akçura, Mehmet Ali Tevfik ve Dr. Fuat Sabit. (Tunaya, 1988: 432). Türk Ocağı 1912 tarihli nizamnâmesinde kuruluş amaçlarını 2.3.4. maddelerinde şu şekilde belirtmiştir:

Madde 2. Ocağın amacı, İslam kavimlerinin en mühimlerinden olan Türkler'in millî terbiye, sosyal, iktisadî ve ilmî seviyelerinin ilerletilmesiyle Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmaktır.

Madde 3. Ocak amacına ulaşmak için, Türk Ocağı adlı kulüpler açarak dersler, konferanslar, müsamereler düzenleyerek, kitap ve risaleler yayınlayarak, mektepler açmağa çalışacaktır. Millî serveti korumak ve çoğaltmak için her türlü meslek ve sanat erbâbıyla görüşerek iktisadî ve ziraî teşvik ve irşadlarda bulunacak ve bu gibi müesseselerin doğup yaşamasına elinden geldiği kadar yardım edecektir.

Madde 4. Ocak, amacına ulaşmaya çalışırken sırf millî ve içtimaî bir vaziyette kalacak, asla siyasetle uğraşmayacak ve hiçbir vakit siyasî fırkalara hadim bulunmayacaktır" (Tuncer, 1990: 17).

Türk Ocağı, 1918 yılında yurt genelinde toplam otuz beş şube açmıştır. Türk ocakları bünyesinde Türk Gücü Derneği, Köycüler Cemiyeti, İhtiyat Zâbitleri Teâvün Cemiyeti, Dârülfünûn Talebe Cemiyeti gibi dernekler de kurulmuştur (Sarınay, 2012: 546). Türk Ocakları'nın Milli Mücadeleye çok önemli katkıları olmuştur. Ocak üyeleri rejimin yerleşmesinde ve yayılmasında ciddi hizmetler yapmışlardır. Mustafa Kemal, kültürel yöndeki faaliyetlerini topluma aktarmada Türk Ocakları'nı kullanmayı planlamıştır. Türk Ocakları'nın 1926 yılında şube sayısı 217'ye, üye sayısı 30.000'e ulaşmıştır. Türk Ocakları'nın kapatıldığı 1931 yılında ise şube sayısı 278'e ve üye sayısı 32.000'e ulaştığı görülmektedir (Arıkan ve Temiz, 2004: 406).

Ocak, CHP'nin 1931'deki kurultayında Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle 10 Nisan 1931'de kapatılmıştır. Türk Ocakları'nın bütün mal varlığı ise Cumhuriyet Halk Fırkası'na devredilmiştir. Türk Ocakları daha sonra 1931 tarihinde CHP'nin mülkiyetinde olan halkevlerine dönüştürülmüştür (Sarınay, 2012: 546). Türk Ocakları 10 Mayıs 1949 tarihinde Hamdullah Suphi Tanrıöver başkanlığında yeniden açılmıştır. 1958 yılında genel merkezini Ankara'ya taşımış, 1960 darbesinden sonra ise kısa süreli bir sarsıntı geçirdikten sonra 1968-1980 döneminde faaliyetlerine devam etmiştir. 1980 darbesinden sonra kapatılmış ise de 1984'te tekrar açılmıştır (Aykol, 2011: 138).

2.2.2.4.2.7. Ülkü Ocakları

Ülkü Ocakları, “Ülkü Ocağı” adıyla ilk kez Ankara Üniversitesi Hukuk, Dil-Tarih ve Coğrafya (DTCF) ve Ziraat Fakültelerinde milliyetçi gençler tarafından fikir kulübü olarak kurulmuştur. Açılan ilk Ülkü Ocağı, 18 Mart 1966’da CKMP Gençlik Kolları tarafından kamuoyuna duyurulmuştur¹². 1960 darbesi sonucu tasfiye edilen Alparslan Türkeş 1963 yılında büyükelçi müşaviri olarak görev yaptığı Hindistan’dan geri dönmüştür. Döndükten sonra iktidara gelebilmenin yollarını aramaya başlamış ve bu yönde ilk olarak Adalet Partisi’ne girmeye çalışmışsa da başarılı olamamıştır. Daha sonra gerek milliyetçi derneklerin katkıları, gerekse darbe sürecinde tasfiye edilen arkadaşlarının desteğiyle Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP)’ne girmeyi başarmıştır. Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP), Türkiye Köylü Partisi’nin Cumhuriyetçi Millet Partisi’ne katılmasıyla 16 Ekim 1958’de kurulmuştur. Osman Bölükbaşı, 1962’de 29 milletvekili ile CKMP’den ayrılıp Millet Partisi’ni kuracağı güne kadar Parti’nin Genel Başkanlığı görevini yürütmüştür. Osman Bölükbaşı’nın istifası ile boşalan Genel Başkanlık görevine Ahmet Oğuz seçilmiştir.

Alparslan Türkeş, CKMP’ye katıldıktan kısa bir süre sonra 1965 yılında Genel Başkanlık makamına yükselmiştir. Alparslan Türkeş 1965’ten Milliyetçi Hareket Partisi’nin kuruluş tarihi olan 1969 yılına kadar Türk Milliyetçiler Birliği’nin de katkılarıyla ülke sathında örgütlenmesini genişletmiştir. 9 Şubat 1969 günü Adana Kongresi’nde alınan karar ile CKMP’nin ismi Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olarak değiştirilmiştir (Bora ve Can, 1994: 53-55). Bu kongrede milliyetçi söylemin ve sembollerin nasıl olacağı da tartışılmış, parti içerisindeki Türkçülük’ten yana tavır sergileyenler Bozkurt’un amblem olmasını diğerleri ise Üç Hilal’in amblem olmasını istemiştir. Sonuçta Üç Hilal parti, Bozkurt ise Ülkü Ocakları’nın amblemi olmuştur. Yine 1969 Kongresi’nde ırkçı, Turancı düşünceye sahip olanlar ile partinin İslami vurgusunun daha önde tutulması gerektiğini savunanlar karşı karşıya gelmiştir. Ancak sonraki gelişmeler doğrultusunda parti Türk-İslam Sentezi anlayışını benimseyerek yoluna devam etmiştir (Ete vd., 2014: 22).

¹²<http://www.ulkuocaklari.org.tr/biz-kimiz>, (Erişim Tarihi: 27.12 2015)

Bu gelişmeler bir orta yol arayışını da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde yaşanan bu tartışmalar Osman Yüksel Serdengeçti'ye izafe edilen ve yetmişli yıllarda Ülkücüler tarafından sıklıkla kullanılan “Tanrı Dağı Kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslümanız” sözü orta yol bulunmasına yönelik çabaların bir ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Akgün ve Çalış, 2009: 597).

CKMP Genel Başkan Yardımcısı Dünder Taşer, Ülkü Ocakları'nın kurulması işiyle bizzat kendisi ilgilenmiş ve partinin gençlik kollarını bununla görevlendirmiştir. Kısa sürede birçok üniversitede Ülkü Ocakları kurulmuştur. 1969 yılından itibaren bir Ülkü Ocakları birliği kurmak amacıyla çalışmalara başlanmış ve bu yönde Ankara Ülkü Ocakları Birliği kurulmuştur. Bu çalışmalar ekseninde İstanbul'da İstanbul Ülkü Ocakları Birliği, İzmir'de de İzmir Ülkü Ocakları Birliği kurulmuştur. Ülkü Ocakları Birliği, 12 Mart 1971 muhtırasıyla birlikte Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. Bunun üzerine 15 Şubat 1972'de Çankırı'da Türk Ülkücüler Teşkilatı kurulmuştur. Ülkücüler bu dernek adı altında yeniden faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu teşkilat 23 Aralık 1973'te Ülkü Ocakları Derneği'nin açılması üzerine faaliyetlerini bitirip bütün şubeleri ile Ülkü Ocakları Derneği'ne katılmıştır.

Ülkü Ocakları Derneği başkanlığına Muharrem Şemsek getirilmiştir. Genel merkezi Ankara'ya taşınan Ülkü Ocakları Derneği, ülke genelinde şubeler açarak teşkilatlanmaya başlamıştır. Ülkü Ocakları Derneği'nin Aralık 1978'de kapanması üzerine, 1977'de Konya'da kurulan Ülkücü Gençler Derneği'nin adı, Ülkücü Gençlik Derneği olarak değiştirilmiş ve genel merkezi de Konya'dan Ankara'ya taşınmıştır. Ülkü Ocakları Derneği'nin kapatılması üzerine Türkiye'deki 1250 Ülkü Ocağı şubesi Ülkücü Gençlik Derneği şubesine dönüştürülmüştür¹³. Ülkücü Gençlik Derneği'nin genel başkanlığına Muhsin Yazıcıoğlu getirilmiş ise de 1980 askeri darbesinden sonra dernek kapatılmış ve üyeleri hapsedilmiştir (Aykol, 2011: 134).

12 Eylül darbesi sonrası Türk-İslam Ülkücülerini hapse konulma nedenini “İ'layı Kelimetüllâhı (Allahın ismini ve İslamiyeti yaymak) yaymak” olarak göstermişlerdir.

¹³<http://www.ulkuocaklari.org.tr/biz-kimiz>, (Erişim Tarihi: 27.12.2015)

Bu dönemde hapse giren Ülkücüler hapishaneleri “Yusufiye”, “Yusufiye Medresesi”, “Taş Medrese” olarak adlandırmışlardır. Bu şekilde adlandırmanın nedeni ise haksız yere zulüm gören ve bunun karşısında sabır gösteren Hz. Yusuf peygamberin yaşadıklarıyla kendi yaşadıklarını özdeşleştirmeleridir (Bayraktar, 2015: 36-37). 1960-1980 yılında cereyan eden öğrenci olaylarında Ülkü Ocakları sık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Ülkücü öğrenciler bu yapı altında birçok legal ve illegal eylemler yaparak mücadele etmiştir.

2.2.2.4.2.8. Akıncılar Derneği

Ankara Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi’nde okuyan bir grup islamcı öğrenci, 1975’te Tevfik Rıza Çavuşoğlu başkanlığında Ankara’da Akıncılar Derneği adında bir dernek kurmuştur. Dernek amacını: “Mevcut anarşik ortamdan gerek kendileri gerekse gençleri kurtarmak, maddi ve manevi yönden üstün meziyetli bir gençlik yetişmesine yardımcı olmak ve bu yönde çalışmalar yapmak” olarak açıklamıştır.

Akıncılar 1960-1980 dönemi arasında okullarda solcular ve ülkücüler karşına üçüncü bir kuvvet olarak çıkmıştır. Özellikle İmam Hatip Liseleri, Yüksek İslam Enstitüleri ve İlahiyat Fakültelerinde örgütlenmişlerdir. Üst düzey yöneticilerin büyük bir çoğunluğu Nakşî İskenderpaşa cemaatine bağlıdır. Bu durum teşkilatlarda dini atmosferi hâkim kılmıştır. Bu kapsamda toplanılan yerlerde dini sohbetler yapıp MTTB’lilerle tartışmalara girmişlerdir.

MTTB’liler ile metotsal görüş ayrılıkları yaşasalar da bunlarla aynı ortamları paylaşmış ve bunların tertip ettikleri eylemlere iştirak etmişlerdir. Ayrıca islami anlamda önemli gördükleri konu ve alanlarda kendileri de müstakil olarak çeşitli eylemlerde bulunmuşlardır. Ayasofya’nın tekrar ibadete açılması en büyük hedeflerinden biriydi ve bunun için birçok eylem düzenlemişlerdir. Antiemperyalisttiler ve en az Erbakan kadar da antisyonisttiler. Evrenselci ve ümmetçiydiler. Eylemlerinde doğrudan sistemi hedef alan, “şeriat gelecek vahşet bitecek”, “dinsiz devlet yıkılacak elbet” gibi sloganlar kullanmışlardır. Farkındalık yaratmak için kendilerine has tokalaşma yöntemleri geliştirmişlerdir. Akıncılar,

kültürel faaliyetleri önemsedikleri için bu yönde Necip Fazıl Kısakürek'i takip etmiş ve MTTB'nin kültürel faaliyetlerine katılmışlardır. Derneğin en önemli yayın organı ise 1977'de çıkarmaya başladıkları "Akıncı" dergisidir (Uzun, 2011: 128-129).

Akıncılar Derneği yasal olarak Akıncı Memurlar Derneği (AK-MEM), Akıncı İşçiler Derneği (AK-İŞ), Akıncı Sporcular Derneği (AK-SPOR) isimleriyle dernekler kurmuşlardır. Bunun yanı sıra bu yapının yasadışı örgütlenmeleri de söz konusudur. Bunlar: Akıncı Liseliler (AK-LİS), Türkiye İslam Kurtuluş Ordusu (İKO), Türkiye İslam Kurtuluş Cephesi (TİKC), İslam Devriminin Acil Mücahitleri (İDAM), Türkiye İslam Kurtuluş Birliği (TİKB), Dünya Şeriat Kurtuluş Ordusu (DŞKO), Evrensel Kardeşlik Cephesi Şeriatçı İntikam Mangası (EKC-ŞİM), Evrensel İslam Kurtuluş Savaşının Türkiye Mücahitleri (Türkiye'de Anarşi ve Terörün, 1982: 63-64). Akıncılar Derneği 1979 yılında Sıkıyönetim Komutanlığı'na kapatılınca yerine 1980 yılında Akıncı Gençlik Derneği kurulmuştur. Yeni kurulan dernek "Seriyye" adında bir dergi çıkarmaya başlamıştır. 12 Eylül askeri darbesinden sonra diğer dernekler gibi Akıncı dernekleri de kapatılmıştır (Aykol, 2011: 133). 1960-1980 dönemindeki İslamcı gençlik hareketlerinde Akıncılar Derneği ile birlikte bu derneğin yasal ve yasal olmayan yapıları, çıkan olaylarda adından sıkça söz ettirmiştir.

2.2.2.4.2.9. Mücadele Birliği

1967 yılında Konya'da kurulmuştur. Liderleri Necmeddin Erişen, Aykut Edibali, Mevlüt Baltacı, Melih Gökçek ve Yılmaz Karaoğlu'dur. Amacı, merkezi otoriteye bağlı islami esaslardan kuvvet alan bir devlet nizâmı kurmaktır. İslama bağlı olmak ve islami esaslara göre yaşama bu örgütün temel prensipleridir (Marmara Brifingi Devletin Gözüyle Sol ve Sağ Örgütler, 1995: 141).

Mücadele Birliği'nin resmi yayın organı 1970 yılında yayımlanan Yeniden Milli Mücadele dergisidir. Dergi; Milli Mücadele'nin sadece askeri başarılarla sınırlı kalmaması gerektiğini bunun yanı sıra siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda da gelişme göstermesi gerektiğine işaret etmiştir. Mücadele Birliği'nin amblemi kırmızı zemin üzerinde bir kitap, kitabın üzerinde bir sağ yumruk ve yumruğun

arkasında bir yıldızdan ibarettir. Kırmızı; toplumu, kitap bilgiyi temsil ediyordu. Kitabın üstündeki yumruk gücü, yıldız ise milletin geleceğini ifade ediyordu. 12 Mart 1971 muhtırası sonrasında hareketin çekirdek kadrosu parçalanmıştır (Yorgancılar, 2010: 41).

2.2.2.4.2.10. Komando Kampları

1970 yılında dönemin iktidarı Adalet Partisi tarafından Emniyet Genel Müdürlüğü'ne hazırlattırılan raporda Komando Kamplarıyla ilgili bilgiler yer almaktadır. Milliyetçi yapıların (MHP Gençlik Kolları, Ülkü Ocakları Birliği, Genç Ülkücüler Teşkilatı, Milli Türk Talebe Birliği) yönettiği ve desteklediği komando kampları, gençliği fikri ve fiziki yönden geliştirmek ve onlara Turancılık ülküsü vermek amacıyla 1968 yılında yurdun farklı il ve ilçelerinde kurulmuştur. İzmir, Ankara, İstanbul, Gaziantep, Adana, Kayseri, Mersin, Sakarya, Konya, Çankırı, Mudanya, Tokat, Amasya, Kars, Antalya, Erzurum ve Trabzon'da kamplar kurarak faaliyet göstermişlerdir.

Raporda ayrıca; Turancı ve Türkçü gençlerin her geçen gün silahlanma yoluna gittikleri, kamplarda yetişenlere silahların kimler tarafından verildiği, bu kampların hangi siyasi partilerle ilişki içerisinde olduğu, kampların günlük programları gibi konulara da yer verilmiştir. (Ecevit'in Açıkladığı, 1978). 1960-1980 yılları arasındaki öğrenci olaylarında Komando Kampları önemli bir yer teşkil etmiştir. 1960-1980 yılları arasında solda Dev-Genç, sağda ise Ülkü Ocakları ile Komando Kampları en fazla öne çıkan gruplar olmuşlardır.

2.2.2.5. 1960-1980 Yılları Arasında Yaşanan Öğrenci Hareketleri

Bu bölümde, öğrencilerin 1960-1980 yılları arasında gerçekleştirmiş olduğu eylemler, farklı gazeteler taranarak yıl yıl ele alınmıştır. Bu dönem aralığında görülen öğrenci ayaklanmaları iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. 1960-1970 yılları arasında gerçekleşen ayaklanmalar daha çok eğitsel sorunlar ve milli meselelerdeki hassasiyet üzerine çıkmıştır. 1970-1980 yılları arasında görülen hareketler ise masum öğrenci istekleri olmaktan çıkmış, rejimi değiştirmeyi

hedefleyen bir harekete dönüşmüştür. Sonuç olarak bu süreçte yaşananlar dikkatle incelendiğinde gençlerin tecrübesizliğinden birilerinin istifade ettiği görülmektedir. Bu zaman aralığında (1960-1980) gerçekleşen öğrenci hareketlerinin seyri ise şu şekilde olmuştur:

2.2.2.5.1. 1960

Demokrat Parti'nin Tahkikât Komisyonu'nu kurması üzerine öğrenci olayları 19 Nisan 1960 tarihinden itibaren başlamıştır. Ankara'da üniversite öğrencileri ve halktan 8-10 bin kişilik bir kalabalık CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün sokakta önünü keserek tezahüratta bulunmaları üzerine polis olaya müdahale etmiş, bunun sonucunda biri gazeteci, 11'i öğrenci olmak üzere 22 kişi gözaltına alınmıştır (Siyasi Faaliyetler Durduruldu, 1960). 20 Nisan'da mahkemeye sevk edilen 22 kişiden 5'i tutuklanmıştır. Tutuklananlar arasında Barbaros Sinanoğlu (Lise), Fahri Özbaki (üniversite), Nedim Tekin (üniversite), İlhan Görelî (üniversite) isimli öğrencilerde bulunmaktadır (Tahkikat Komisyonu'na, 1960).

25 Nisan 1960 tarihinde Ankara Koleji öğrencileri çıkan yemekleri beğenmediklerinden dolayı okul yönetimini protesto etmiştir. Kolej yönetimi, öğrencilerle konuşup bundan sonra yemek listelerinin öğrenciler tarafından hazırlanacağını bildirerek soruna çözüm bulmuştur (Ankara Koleji, 1960). 26 Nisan'da Fransa'da Türk Talebe Cemiyeti kurulmuştur. Cemiyet, Fransız makamlarınca da tanınmış ve cemiyetin kuruluşu resmi gazetede yayınlanarak tescillenmiştir. Bu cemiyet TMTF'ye bağlı olarak faaliyetlerini devam ettirmiştir (Fransa Türk Talebe Cemiyeti, 1960). 27 Nisan'da İstanbul Üniversitesi Tıp Talebe Cemiyeti'nin olağan yıllık kongresinde hazırlanan faaliyet raporunun belli kısımları emniyet birimlerince mahzûrlu görülmüştür. Bu kısımların okunmaması yönündeki uyarılara rağmen raporun okunması nedeniyle polis kongreye müdahale etmiş ve Tıp Talebe Cemiyeti Başkanını gözaltına almıştır (Dün Tıp Talebe Cemiyeti, 1960).

28 Nisan'da öğrenciler Tahkikat Komisyonu'nu protesto etmek için İstanbul Hukuk Fakültesi'nde toplanarak gösteriye başlamıştır. Göstericileri polisin zor

kullanarak dağıtması üzerine olaylar üniversite dışına taşarak devam etmiştir. İçişleri Bakanlığı olaylar üzerine şu bildiriye yayınlamıştır:

28.04.1960 tarihinde İstanbul Beyazıt'ta, Hukuk Fakültesi içinden başlayarak Fatih, Aksaray, Unkapanı, Eminönü, Cağaloğlu, Alemdar mıntıklarında ve Vilâyet Konağı önünde devam eden üzücü olayların cereyan tarzlarının olduğu gibi kamuoyuna bildirilmesi uygun görülmüştür... Bu sabah 10.00 sıralarında Hukuk Fakültesi anfisinde fakülte öğrencilerinden birisi kürsüye çıkarak hoparlör ile mecliste cereyan eden olaylar aleyhinde gençliği protestoya teşvik ve tahrik eden bir konuşma yapmış ve arkadaşlarını gösteriye davet etmiştir... Gösterinin büyümesi karşısında ordudan takviye istenilmiş ve gaz bombası kullanılarak öğrenciler üniversite bahçesi ve binası içinde kordon altına alınmıştır. Ancak, dışardakilerinde zamanla toplanması ve öğrenciler arasında birçok partizan ve çapulcunun katılmasıyla büyüyen kalabalık muhtelif yönlerde doğru önceden hazırlanmış bayraklar ile yürüyüşe başlamış, bir taraftan da engel olmak isteyen zabıta ve asker kuvvetlerine karşı şiddetle direnme ve saldırıya cüret etmişlerdir... Suçlulardan birçoğu yakalanmış, diğerlerinde saptanması ve soruşturulmasına başlanmıştır.

Bu olaylar sırasında 15 polis memuru çeşitli yerlerinden yaralanmış ve hastahaneye kaldırılmıştır. Birinin yarası çok ağırdır. Göstericilere gelince, bunlardan Orman Fakültesi'nde öğrenci olduğu anlaşılan Turan Emeksiz ölmüş ve ikisi ağır olmak üzere 16 yaralı saptanmıştır. Bu durum karşısında bugün 15.00'ten itibaren sıkıyönetim ilanına hükümetçe gerekli görülmüştür... Bilinen olaylar ve düzen bozucu bilumum girişim ve hareketler hakkında muhterem vatandaşlarımıza gereken açıklamalar zamanında arz olunacaktır" (Ankara'da Çıkan, 1960).

Çıkan olaylar üzerine İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetim ilan edilmiş ve İstanbul Üniversitesi bir ay süreliğine kapatılmıştır. İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı, 1 Mayıs'ta bir günlüğüne sokağa çıkma yasağı ilan etmiş; bu kapsamda öğrenci yurtlarında yapılacak toplantıları yasaklamış ve taşralı öğrencilerin memleketlerine geri dönmelerini istemiştir.

İstanbul ve Ankara'da yaşanan olaylar İzmir'deki öğrencileri de etkilemiş ve bu kapsamda 29 Nisan'da İzmir'de yürüyüş düzenlenmiştir. Bu gösteriler sırasında polis gerekli önlemleri alarak herhangi bir sorun çıkmasını engellemiştir (İzmir'de Dün Talebe, 1960). 3 Mayıs 1960 günü Balıkesir Necatibey Eğitim Enstitüsü öğrencileri Atatürk büstünün bulunduğu yere doğru yürüyerek sessiz protesto gerçekleştirmiştir. Grup, polisin müdahalesi üzerine dağılmış ancak saat beşte tekrar toplanarak Atatürk büstünde saygı duruşunda bulunduktan sonra İstiklâl Marşı'nı okuyup dağılmıştır (Feyizoğlu, 1993: 36).

5 Mayıs 1960'da 27 Mayıs darbesinin en önemli işaretlerinden biri sayılan 555K Olayı gerçekleşmiştir. Bu parola Demokrat Parti'ye muhalif olan öğrencilerin eylem yapmak için kullandıkları bir şifredir. Şifre beşinci ayın beşinde saat beşte Kızılay'da toplanmayı amaçlıyordu. Öğrenciler bu şifreyi üniversitede yayarak geniş katılımın olmasını sağlamıştır. Adnan Menderes, göstericileri yatıştırmak için Kızılay'a gitmiş ve göstericilerle konuşmuştur. Bu esnada Menderes'e linç girişiminde bulunulmuş, Menderes bir gazetecinin arabasına bindirilerek oradan uzaklaştırılmıştır. Bunun üzerine Menderes istifa etmeyi düşünmüş ancak yapılan Ege gezisi esnasında halkın yoğun ilgisi ile karşılaşınca bu kararından vazgeçmiştir (Bozbağlı, 1974: 695).

Ankara'da meydana gelen öğrenci olayları sonrasında Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı yeni yasaklar koymuştur. Buna göre daha önce konulan siyasi maksatlı toplantıların men edilmesiyle birlikte siyasi maksat taşımayan toplantılarda yasaklanmıştır. Kişilerin açık veya kapalı alanlarda yapacağı toplantılar Örfî İdare Komutanlığı'nın iznine tabi kılınmıştır. Gece sokağa çıkma yasağı 20.00'den 05.00'e kadar uzatılmıştır. Ayrıca olaylar sırasında göstericilerin kapalı yerlere sığınmalarına yardımcı olacak kişilerin de cezalandırılacağına dair düzenleme yapılmıştır (Ankara'da Yeni, 1960).

21 Mayıs'ta Harp Okulu öğrencileri, komutanlarıyla görüşme yaptıktan sonra silahsız bir yürüyüş yapmaya karar vermiştir. Bu yürüyüşe üniversiteli öğrencilerin katılmamaları için haber gönderilmiştir. 300 kadar öğrenci Kızılay'da toplanıp Çankaya'ya doğru yürüyüşe geçmiş ancak Sovyet Elçiliği önünde yolları kesilmiştir. Bunun üzerine öğrenciler Zafer Anıtı'na çelenk koyduktan sonra İstiklâl Marşı'nı okuyup dağılmıştır. Harp Okulu Komutanı Sıtkı Ulay bu yürüyüşün daha önceki gösterilerde gözaltına alınan Albay İsmail Atak için yapıldığını üst makamlara bildirmiştir. Bu gelişmeden sonra Albay İsmail Atak serbest bırakılmış ve okula gidip öğrencilerle görüşmüştür (Kabacalı, 2007: 155).

27 Mayıs askeri darbesi olduktan sonra öğrenci örgütlerinin Orgeneral Cemal Gürsel'e teşekkür telgrafları çekip darbeyi alkışlamaları öğrencilerin nasıl politize olduklarını göstermektedir. Teşekkür telgrafı çeken öğrenci kuruluşları şunlardır: Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı, İstanbul Teknik Üniversite Talebe Birliği, Milli

Türk Talebe Birliği, Robert Koleji, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğrenci Derneği.

3 Haziran günü Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde düzenlenen toplantıda Rektöre öğrenciler bazı sorular sormuşlardır. Rektör bazılarına cevap vermeyince protestolar başlamış ve toplantı dağılmıştır. Öğrencilerin sorduğu sorulardan bazıları şunlardır: 27 Mayıs darbesinden sonra Türk Silahlı Kuvvetlerine bağlılık telgrafı neden çekilmemiştir?, İstanbul ve Ankara'da çıkan olaylarda öğrenci arkadaşlarımız hayatlarını kaybettiğinde üniversitede düzenlenen baloya neden engel olmadınız?, Ankara ve İstanbul'daki öğrenci hareketine neden Balkan Komitacılığı dediniz? (Atatürk Üniversitesi'nde, 1960).

10 Haziran günü Ankara'da Hürriyet Mitingi düzenlenmiş ve bu mitinge birçok öğrenci derneği katılmıştır. Demokrat Parti aleyhine atılan sloganların ağırlıkta olduğu ve gösteriye katılanların şarkılar, marşlar söylediği miting çok heyecanlı geçmiştir (Hürriyet Şehitleri, 1960). 18 Haziran'da Ankara Harp Okulu öğrencileri okuldan Cebeci'ye kadar bir gösteri yürüyüşü yapmış ve yürüyüşe halk ile birlikte Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesi öğrencileri de destek vermiştir (Feyizoğlu, 1993: 55).

24 Haziran tarihinde Türk Polisi ile Türk Gençliği Elele Mitingleri Ankara ve İzmit'te yapılmıştır. Demokrat Parti iktidarı döneminde polisin öğrencilere karşı sert tavrı gençliğin ciddi tepkisini çekmiş ve bu olumsuz algıyı ortadan kaldırmak için bu tarz mitingler tertip edilmiştir (Gençlikle Polis, 1960). 27 Temmuz'da TMTF Başkanı Alp Kuran öğrencilerin ve öğretim görevlilerinin de görev alacağı bir rapor hazırlamıştır. Raporda, 27 Mayıs inkılâbının neden meşru olduğu, Atatürk devriminin kırsal bölge insanına tekrar anlatılması ve demokrasinin sağlam temeller üzerine oturtulması gibi konular ele alınmıştır (Üniversiteli Gençler, 1960).

30 Temmuz'da üniversite öğrencileri, Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil'in yazılarından ve açıklamalarından rahatsız olup istifasını istemiştir. Ali Fuat Başgil'in evi önünde yapılması planlanan gösteriyi, polis önceden haber alarak gerekli tedbirleri almış olmasına rağmen olayların çıkmasını engelleyememiştir. Çıkan

olaylarda birçok kişi gözaltına alınmıştır (Prof. Başgil'e, 1960). İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği (İÜTB) daha sonra Başgil'in durumunun görüşülmesi için Rektörlüğe dilekçeyle başvurmuştur (Üniversiteliler Başgil'in Durumu, 1960).

4 Ağustos'ta ise Türkiye Ticaret Lisesi öğrencileri, Akademiklerarası Kurul'un ticaret lisesini bitiren öğrencilerin sınavsız bir şekilde İktisadi ve Ticari İdari İlimler Akademilerine geçişini engelleyen kararı üzerine, Milli Birlik Komitesi'ne ve Milli Eğitim Bakanlığı'na durumdan rahatsız olduklarını bildirmişlerdir (Ticaret Liseleri Talebelerinin Dilekleri, 1960).

4 Eylül günü İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü bir genelge yayınlayarak üniversite içerisindeki siyasi içerikli etkinlikleri yasaklamıştır. Ayrıca kurallara uymayanları da şiddetle cezalandırılacağını duyurmuştur (Üniversite'de Siyasi Faaliyet, 1960). 11 Eylül günü Milli Birlik Komitesi üyesi üç subay MTTB ve TMTF adlı öğrenci birliklerini ziyaret etmiş ve öğrenci sorunlarıyla yakından ilgilenmiştir. Üyeler, öğrenci temsilcileriyle; ihtiyacı karşılamayan özel ve resmi öğrenci yurtlarının durumu, öğrenci bankası kurulması ve öğrenciye uzun vadeli kredi sağlanması, öğrencilere istihdam yaratılması, harç ve sağlıkla ilgili sorunların giderilmesine yönelik görüş alışverişinde bulunmuştur (Milli Birlik Komitesi, 1960).

8 Ekim günü Milli Birlik Komitesi Üyesi Kurmay Binbaşı Rıfat Baykal, Kurmay Yüzbaşı Muzaffer Özdağ ve İstanbul Vali Muavini Kurmay Binbaşı Nazım Özveli, MTTB'yi ziyaret ederek öğrenci sorunlarını dinlemişlerdir. Muzaffer Özdağ gençlere şöyle hitap etmiştir:

Her sınıftan olan mürtecileri ulusun kaderinde söz sahibi olmaktan uzaklaştırmak emelindeyiz. Türk ulusunun mutlu günü, büyük günü, Atatürk gençliğinin söz sahibi olduğu gün olacaktır. İhtilâlin felsefesi var olmak ya da yok olmaktır. Yok olmaktan kurtulmak için ilmin ve ulusun yaşamasını sağlamak için maddi, manevi bütün gücümüzü seferber edeceğiz. Memleket yok edilme, parçalanma tehlikesi önündedir. Bu tehlikeler dıştan çok kendi yapısından ve seviyesinden doğmaktadır. Ortaçağ safsataları ile gününü gün eden bir politika selâmete yol almaz.... (Özdağ, Türkiye Tarihinin, 1960).

27 Ekim günü 147 öğretim üyesi görevlerinden uzaklaştırılmıştır. MBK'nın aldığı 114 Sayılı Yasa ile 147 öğretim üyesi tasfiye edilmiştir. Bunun üzerine

İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar ve İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Dr. Fikret Narter istifa etmişlerdir. Sıddık Sami Onar: “147 arkadaşımdan ayrıldıktan sonra artık bu koltukta oturamam. Onların itimadları ve oylarıyla bu göreve getirildim ve onlarla beraber mücadele ettim. Onlar ayrıldıktan sonra ödevimin bir mânâsı kalmadı” diyerek istifa etmiş ve bundan sonraki süreçte siyasete atılmayacağını belirtmiştir. Bu yaşananlar üzerine Üniversite ve Yüksek Öğretim Talebe Teşekküllerinin Başkanları, Talebe Federasyonu’nda biraraya gelerek üzüntülerini ve hareketi bazı yönleriyle tasvib etmediklerini bildirmişlerdir (Üniversitedeki Tasfiye Hareketi, 1960).

15 Kasım’da Milli Birlik Komitesi’nin, 14 üyesini komiteden uzaklaştırıp yurtdışında görevlere yollaması üzerine Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT) İkinci Başkanı Yekta Güngör Özden, Cemal Gürsel’e şu telgrafi çekmiştir:

Birçok endişeleri ortadan kaldıran ve son kararınızla ülkü ve kültür birliği konusundaki sözlerinizi sevinçle karşılıyoruz. Demokratik rejimin en sağlam şekilde kurulması için daima hizmetinizde olacağız. En büyük ülküsü Atatürkçülük olan Türk gençliği adına vatan ve ulus yolundaki çalışmalarınızda başarı dileklerimizi en derin saygılarımızla sunarız (Gençlik Gürsel’e, 1960; Gençlik Gürsel’e Bağlılığımı Bildirdi, 1960).

5 Aralık’ta İstanbul Üniversitesi öğrencilerinden bir grup, talebe teşekküllerinin kendilerini temsil etmediklerini, Kurucu Mecliste öğrenci gençliğini temsil edecek 6 kişinin öğrenci teşekkülleri dışından ve çift dereceli seçimle tespit edilmesi gerektiğine dair imza toplaması dikkat çekicidir (Üniversite Gençliğinin, 1960). Bu gelişme, öğrenci teşekküllerinin, öğrencilerin istek ve arzularını tam olarak yansıtmadığını ve yalnızca belli bir siyasi görüşe hizmet ettiklerini göstermektedir.

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi kantininde öğrencilere verilen yemeğin zamlandırılması üzerine öğrenciler zammı protesto etmiştir (Yemek Boykotu Devam Ediyor, 1960). 12 Aralık günü TMTF’ye bağlı öğrenci birlikleri Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle’ün Cezayir’e karşı tutumunu protesto etmek için yürüyüş düzenlemiştir (Üniversiteliler Cezayir İçin, 1960). 13 Aralık’ta ise Ankara’daki Yükseköğrenim gençliği Fransa’yı protesto yürüyüşü düzenlemiştir (Ankaralı Öğrencilerde, 1960). 20 Aralık’ta İskenderun’da Atatürk heykelinin dinamitle

parçalanması yurt genelinde infîâl uyandırmış, bu durum İskenderun ve İstanbul başta olmak üzere birçok şehirde mitingler yapılarak protesto edilmiştir (Menfur Tecavüz, 1960).

2.2.2.5.2. 1961

4 Ocak'ta TMTF adlı öğrenci birliği görevlerinden uzaklaştırılan 147 öğretim üyesinin affıyla ilgili olarak Milli Birlik Komitesi'ne telgraf çekmiştir. TMTF Başkanı Nurettin Sözen telgrafında şu hususlara değinmiştir: “114 sayılı kanun ile ilgili çalışmalarınızı dikkat ve ümitle izliyoruz. Yükseköğrenim gençliği, gerekli değişikliklerin yapılmasını istiyor. Temsilci olmayan bazı kişilerin, öğrenciler hakkında size yanlış bilgiler verdiğini üzülererek öğrendik. Ulusumuz ve üniversitelerimiz için hayırlı olacak kararınızı bekliyoruz. Saygılarımızla” (Yüksek Tahsil Gençliğinin, 1961).

7 Ocak günü Zonguldak'taki Maden Teknik Okulu öğrencileri okullarındaki asil öğretmen sayısının azlığından dolayı derslere girmemeye başlamıştır. Öğrenciler kendilerine asil öğretmen verileceye kadar derslere girmeyeceklerini ve Anadolu'ya geçip öğretmenlik yapmak istediklerini ilgililere iletmiştir (37 Öğretmeninden 1961). 19 Ocak günü MTTB'nin 45. kongresinde teşkilat TMTF ile birleşme kararı almıştır. Böylelikle dönemin iki önemli öğrenci teşekkülü birleşip önemli bir cephe oluşturmuştur (İki Gençlik Teşekkülü, 1961).

İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Ayhan Efeoğlu'nun, burs meselesini öğrencilerin birinci problemi olarak gördüklerini belirten açıklaması önemlidir. Efeoğlu: “Burslu yüksek tahsil gençlerine insanca yaşama şartlarının asgarisi temin edilmelidir.” diyerek bursların 175 liradan 300 liraya çıkartılmasını istemiştir (Talebe, Bursların 300 Lira, 1961). Ankara Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Atalay Zoral'da öğrenci burslarının azlığından dert yakınmış ve ödenen miktarın 175 liradan 250 liraya çıkartılmasını istemiştir. Hükümetin içinde bulunduğu ekonomik durumu da göz önüne aldıklarını belirten Zoral, basit harcamaların çok yüksek bir meblağ tuttuğunu ama varolan ekonomik durum gözönüne alındığında 250 lira verilmesinin öğrencilerin ihtiyaçlarını şimdilik karşılayabileceğini ifade etmesi bu

teşekküllerin bursların arttırılması için mücadele ettiğini göstermektedir (Öğrenci Burslarının, 1961).

2 Şubat'ta, 27-29 Nisan 1960 tarihlerinde Ankara ve İstanbul'da çıkan olaylarla ilgili duruşma Yassıada'da başlamıştır. Bu duruşmada 118 sanık yargılanmıştır. Öğrenciler ve öğretim üyelerinden oluşan kalabalık bir kitle olayları takip etmek için mahkeme salonuna akın etmiştir. Sanıkların çok olmasından dolayı duruşma 6,5 saat sürmüştür (Üniversite Olayları Duruşması, 1961). 23 Şubat'ta Güzel Sanatlar Akademisi Talebe Cemiyeti mensupları, Akademililer Kanunu'nun bir an önce çıkması için seslerini duyurmaya çalışmışlardır. Bu cemiyet mensupları, üniversitelerde olduğu gibi bizde de öğretim üyeleri asistanlıktan yetişmeli ve doçentlik, profesörlük gibi ünvanlara sahip olabilmelidir, diyerek akademik kariyer istediklerini vurgulamışlardır (Akademililer, "Akademik Kariyer İsteriz", 1961).

7 Mart tarihinde Siyasal Bilgiler Fakültesi Fikir Kulübü Başkanı Varol Sezen: "Cemal Gürsel'in Türkçe ezan okunması konusunda yapmış olduğu çağrısına katılıyoruz ve ezanın Türkçe okunması önerisini getirmek isteyen Kurucu Meclis üyelerini candan destekliyoruz" diyerek bu konuda Kurucu Meclisle aynı çizgide olduğunu belirten açıklama yapmıştır (Türkçe Ezan Davası, 1961). Daha önceki dönemde de çokça tartışılan Türkçe ezan konusunda öğrencilerin askerin yapmış olduğu açıklamaları desteklemesi, bu dönemdeki asker-öğrenci işbirliğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

17 Mart'ta Kerkük'te üç Türk'ün öldürülmesi üzerine üniversite gençliği durumu protesto etmek için Taksim ve Beyazıt'ta iki yürüyüş gerçekleştirmiştir. Öğrenciler "Türk Düşmanlarına Ölüm", "Sakın Türk'e Dokunma O Bir Arslandır", "Türk Her Zaman Affetmez", "Kerkük Türk'tür Türk Kalacak" pankartlarıyla valilik önüne kadar yürüyerek yaşananları protesto etmiştir. Kalabalık daha sonra da vali ve emniyet müdürüyle görüşerek olaysız dağılmıştır (Kerkük'teki Hadiseler, 1961).

25 Mart'ta Tunceli Lisesi öğrencileri, Okul Müdürü Musa Tüzün'ün öğrencilere baskı yaptığını ileri sürüp okula gitmemiştir. Tunceli Valisi devreye girip sorunu halletmeye çalışmışsa da öğrenciler, Milli Eğitim Bakanlığı'ndan müfettiş gelinceye

kadar derslere girmemeye kararlı olduklarını bildirmiştir (Tunceli Lisesi Öğrencileri, 1961). 14 Nisan'da TMTF nükleer silahların yasaklanmasına yönelik bir açık oturum düzenlemiştir. Açık oturum sonunda şu bildiri yayınlanmıştır: “Türk aydınları ve Türk yükseköğrenim gençliği olarak nükleer silahların yasak edilmesinin gereğine inanıyoruz. Bunların durdurulması için dünya aydınlarıyla aynı düşünce ve safta olduğumuzu Türk ve dünya kamuoyuna açıklamayı yararlı buluyoruz” (Gençlik ve Aydınlar, 1961). 2 Haziran günü İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileri sınav süresinin iki haftadan üç haftaya çıkarılması için Senato'ya yaptıkları başvuruya yanıt alamamaları üzerine durumu protesto etmek için derslere girmemiştir (Teknik Üniversite Öğrencileri, 1961).

18 Haziran'da Türkiye Milli Talebe Federasyonu bir basın toplantısı düzenleyerek yeni anayasa konusunda şu açıklamayı yapmıştır:

Geçirdiğimiz buhranlı ve haince bir 10 seneden sonra, inanmış ve ideal sahibi büyük Türk milletinin başardığı 27 Mayıs devrimiyle başlayan demokrasi yolundaki çalışmalar sonunda, geleceğimizi garanti altına alan yeni bir anayasa hazırlanmış ve halkımızın onayına sunulmuştur. Federasyonumuza bağlı birlik başkanları ile yaptığımız görüşme sonucu, Türk yükseköğrenim gençliği yeni anayasaya evet diyecektir....” (Gençlik Yeni Anayasa İçin, 1961).

TMTF'nin böyle bir açıklama yapması bu teşekkülün siyaset yaptığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. 10 yıl iktidarda kalan Demokrat Parti için “haince bir on yıl” diyen bu teşekkül, darbecileri överek politik duruşunu net bir şekilde ortaya koymuştur.

16 Eylül'de Yassıada Mahkemesi'nin Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan için vermiş olduğu idam cezaları yerine getirilmiştir (Zorlu ve Polatkan, 1961). 17 Eylül günü ise Demokrat Parti Başkanı ve eski Başbakan Adnan Menderes idam edilmiştir (Menderes İdam Edildi, 1961). Tatbik edilen bu idam cezalarına karşı dönemin öğrenci teşekküllerinin büyük çoğunluğunun herhangi bir tepki ortaya koymaması bu teşekküllerin nasıl bir yol izlediklerini görmemiz açısından büyük önem arz etmektedir.

23 Aralık'ta MTTB'nin düzenlediği özel bir törenle Türk gençliğinin şükran borcunu ifade için Milli Birlik Komitesi üyelerine plaket ve armağanlar verilmiştir. İstanbul Üniversitesi bahçesinde ve 27-29 Nisan 1960 yılında gerçekleşen olaylarda hayatını kaybeden Turan Emeksiz'in öldüğü yerde tören yapılmıştır. Törende MBK üyesi tabii senatör Mehmet Özgüneş gençlere hitaben şu konuşmayı yapmıştır:

27 Mayıs, Atatürk inkılapları uğrunda, hürriyet uğrunda bütün bir milletin şahlanmasıdır. 27 Mayıs inkılâbına siz başladınız, onu siz koruyacaksınız. Genç arkadaşlarım, Atatürk inkılaplarına, gizli, açık, vasıtalı, vasıtasız olarak alınacak her cephe, uzanan her kol, bilmelidir ki, Türk gençliğini her zaman karşısında bulacaktır. Sevgilerin en güzeli, minnetlerin en güzel sesi ile sesleniyorum. Sağ olun" (Gençlik Tabii Senatörlere, 1961).

2.2.2.5.3. 1962

6 Ocak'ta milliyetçi gençler, Komünizmi te'lin etmek amacıyla bir gösteri düzenlemiş ve bu gösteri sırasında Milliyet, Cumhuriyet, Yön, Dünya ve Akşam gazetelerini protesto etmişlerdir (Kabacalı, 2007: 160). 30 Ocak'ta TMTF İkinci Başkanı Yalçın Gürsel, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Ayhan Efeoğlu, İTÜ Talebe Birliği Başkanı Kemal Özelçi, İstanbul Yüksekokullar Talebe Birliği Başkanı Mengüç Özduru'dan oluşan temsilciler kurulu Başbakan İnönü'nün öğrenci teşekküllerini ziyareti esnasında kendilerine öğrenci sorunlarını aktarmışlardır. Başbakana iletilen öğrenci sorunları şunlardır:

- Yükseköğrenim Yurtlar ve Kredi Kanunu'nun bir an önce uygulanmasına geçilmesi gerekliliği.
- Öğrencilerin kitap ve öğretim üyesi eksiklikleri
- Çiftçi ve köylü çocuklarına yükseköğrenim olanağının sağlanması
- 147 öğretim üyesinin uzaklaştırılmasından dolayı üniversitelerde oluşan boşluklar
- Teknik öğrenime ait kitapların az ve yetersiz oluşu

- Dışarıdan gelen kitaplardan alınan gümrük vergilerinin çokluğu (Başbakan Gençlerle Görüştü, 1962).

4 Şubat'ta İstanbul Üniversitesi öğrencileri, 2 yıl önce onarım nedeniyle kapatılan mescitlerinin tekrar açılmasını istemişlerdir. 533 imzalı yayınlanan bildiriye "Bizler bugün laik üniversitelerde ve hatta Türkiye'deki yabancı okulların birçoğunda kiliselerin varolduğunu hatırlatır, üniversitemiz toplumumuzca gereği belli olan mescidimizin açılmasını rektör Sıddık Sami Onar'dan ve TBMM'den, Türk halk kamuoyu önünde kapalı kalmasına hiçbir neden bulunmadığı şu anda mübarek Ramazan-ı Şerife girmeden açılması isteminde bulunuyoruz" (Üniversitede Mescid İsteniyor, 1962) diyerek haklı taleplerini dile getirmişlerdir. Bu durumu belirtmek üzere öğrenciler aralarında organize olarak imza toplayıp rektörlüğe sunmuşlardır. Normalde öğrencilerin bu taleplerini öğrenci teşekküllerinin dile getirmesi gerekirdi. Ancak darbecilere plaket veren teşekküller, öğrencilerin bu isteklerini dile getirmemişlerdir.

5 Nisan'da Atatürk Üniversitesi öğrencileri müstehcen içerikli Peri adlı derginin toplattırılması ve Erzurum'a sokulmaması için Cumhuriyet Savcılığı'na dilekçe vermişlerdir (Müstehcen Bir Dergi, 1962). 29 Nisan günü Ankara gençliği 27-29 Nisan 1960'da meydana gelen olayların ikinci yıldönümünü yapılan bir törenle kutlamışlardır. TMTF adına konuşan Serdar Tüzün şu açıklamayı yapmıştır: "Bir takım yüzü karalıları affettirmek isteyenlere Türk Gençliği daha 29 tane 29 Nisan yaratacak kuvvette ve imândadır." (Ankara Gençliği, 1962).

8 Mayıs'ta üniversiteli öğrenciler, 27 Mayıs devrimlerinin bekçisi ve tamamlayıcısı olmak üzere 27 Mayıs Fikir Kulübü'nü kurmaya karar vermiştir. Tüzüğü hazırlanan kulüp 27 Mayıs'tan önce faaliyete geçecektir. Tüzük bütün illere gönderilecek ve her ilde kulübün bir şubesi kurulacaktır. Kulübün gayesi, tüzüğünde şu şekilde açıklanmıştır: "Atatürk devrimlerini ve 27 Mayıs Devrimini bilimsel yönden inceleyerek uygulanmasını istemesi bakımından bir fikir yuvasıdır. Devrimlerimiz, devletin yapıcı unsurlarını meydana getirerek ulusumuzun var oluşunun ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını sağlayacak ileri kuruluşların ve ilkelerin temel dayanağını oluşturmaktadır" (Üniversiteliler 27 Mayıs, 1962). 27

Mayıs 1962 tarihinde 27 Mayıs Fikir Kulübü açılmıştır. Açılış toplantısına katılan eski MBK üyelerinden Mucip Ataklı şu konuşmayı yapmıştır: “Zamanı gelince gençlerin arkadaşı olan Türk Silahlı Kuvvetleri, ahlaksızların, değersizlerin elinden bu milleti kurtaracaktır. Davamız başlamış fakat bitmemiştir. Bitirinceye kadar çalışacağız” (27 Mayıs, 1962).

1 Haziran günü 27 Mayıs Fikir Kulübü kurucularından olan Kemal Bingöllü adlı şahsın kulübün siyaset yaptığını öne sürerek istifa etmesi bu anlamda önemlidir. Kemal Bingöllü’nün istifa mektubu şu şekildedir:

Bugün kuruluş günü münasebetiyle vaki konuşmalarda anlaştığımız prensiplere sırt çevirerek her türlü fikirlerin dışında 27 Mayıs devrimine bir kaba kuvvet mahiyeti verilmek istendiğini ve bu milli birlik beraberlik bayramında en çok huzura, güvene ihtiyaç hissedilen bir dönemde siyasi hayatımızın teminâtı meşru demokratik kurumların ve aziz milletimizin büyük kitlesini yarının ümit ufuklarını siyaha boyayacak, kanlı bir ihtilâlin uğursuz korkusu altında bulundurmaya özel bir çaba harcadığımı gördüm. Resmi makamlarca da hazırlanmış bir tüzüğe aykırı hareket ederek kulübü siyasi amaçlarınıza alet edişinizi, memleketi uçuruma sürükleyecek maksatlı bir oyun sayıyor, bu davranışa sahip kişilerle memleket yararlarını özenle düşünen bir insan olduğum ve millet çoğunluğuna dayanmayan her hareketin karşısında bulunduğum için artık bu kuruluşta çalışamayacağımı üzümlere bildirir, istifamın kabulünü rica ederim (27 Mayıs Fikir Kulübü’nün, 1962).

Yaşanan bu gelişme, 27 Mayıs Fikir Kulübü’nün olaylar karşısındaki duruşunu, hangi amaçla kurulduğunu ve hangi ideolojiye hizmet ettiğini anlamamız açısından bize az da olsa bir bilgi vermektedir.

23 Temmuz’da TMTF’nin daha önce başlanan ancak olaylar nedeniyle yarı kalan 16. Kongresi yapılmıştır. Kongrede Geçici Komite Başkanı Cevdet Acaroğlu şu konuşmayı yapmıştır:

Memlekette çeşitli düşüncelerin çarpıştığı zamanlarda TMTF daima olaylara eğilmiş ve gerçek Türk gençliğinin temsilcisi olduğunu göstermiştir. Hükümeti aflu meşgul ederek çalışamaz hale getiren ve 27 Mayıs’a karşı yapılan hareket ve yazışmalara karşı durduk ve eserimizi yaşatmak için elimizden geleni yaptık. Türk Silahlı Kuvvetleri ile o gün olduğu gibi bugün de görüş ayrılığımız yoktur. Onlarla beraberiz (Gençlik, Ordu İle Beraberiz, 1962).

Yine ordu-geçlik yakınlaşmasının göstergelerinden biri de 2 Ağustos'ta TMTF'nin yeni yönetim kurulundan altı kişinin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'i ziyaretidir. TMTF Başkanı Erdoğan Tuncer, Cumhurbaşkanı'na çalışmalarını hakkında bilgi verip Atatürk rozeti armağan ettikten sonra şu konuşmayı yapmıştır:

Türk Gençliği demokrasiye inanmıştır. Anayasa düzeninin gerçekleşmesi ve yürümesi için çalışacağız. Buna karşı hareket nereden gelirse gelsin karşısında olacağız. Atatürk ilkelerinin sahibi ve bekçisiyiz. Sözlüğümüzde taviz kelimesi yoktur. 27 Mayıs en kutsal emanetlerimizdendir. Bizden sonraki nesillere bütün tazeliğiyle devredeceğiz." Cemal Gürsel'de: "Sizlerin ağzından bunları duymaktan mutlu oldum. Gençlik bunlara sahip olmadıkça memleket karanlığa girebilir. Memleketin geleceğinden endişe edilebilir. Biz gençlikle beraberiz (Gençlik Taviz Yok Diyor, 1962) sözleriyle karşılık vermiştir.

16 Eylül'de İstanbul Üniversitesi'nden 500 öğrencinin, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel'e bazı kanunların demokratik olmadığını ve ihtiyaçları karşılanmadığını iddia ederek Anayasa Mahkemesi tarafından bu kanunların iptal edilmesi gerektiğini belirten bir dilekçe sunmaları dikkat çekicidir (500 Üniversiteli, 1962). 2 Ekim'de Ankara'da, gençlerinde katıldığı gösteride hükümet protesto edilmiştir. 7 saat devam eden olaylarda Adalet Partisi (AP) Genel Merkezi ile İl binası, Yeni İstanbul ve Tercüman gazeteleri büroları tahrip edilmiştir. Olay saat 10.15'te küçük bir grubun İnönü aleyhinde yürüyüşü ile başlamış, ancak daha sonra AP ve af aleyhtarları bir gösteriye dönüşmüştür. Ankara Valisi'nin ordudan yardım istemesi ile beraber 28. Tümeğe bağılı askeri birlikler şehre gönderilmiştir (Ankara'da Bazı Gazeteler, 1962).

11 Ekim'de Alibeyköy Kılıçarslan İlkokul'unda görev yapan bir öğretmen 4/B sınıfı öğrencilerini Eyüp'ten otobüsle Hürriyet Meydanı'na getirterek "Katillere Af Yok" diye bağırtmıştır. Öğretmen, öğrencileri ilk olarak Turan Emeksiz'in hayatını kaybettiği yerdeki bayrak direği önünde saygı duruşunda bulundurmuş, daha sonra da Osman Paşa marşını söyleterek Çağaloğlu'na kadar yürütmüştür. Çağaloğlu'nda Turan Emeksiz büstünün önünde saygı duruşunda bulunup büste çiçek bırakmış ve "Katillere Af Yok" diyerek öğrencilere slogan attırmıştır. Olaydan sonra okul başöğretmeni Sıtkı Yücel, öğretmen vekilinin işine hemen son verileceğini belirten bir açıklama yapmıştır (Bir İlkokul Öğretmeni, 1962). İktidardakilere yaranmak için küçük yaştaki öğrencilerin bu yönde kullanılması vahim bir olaydır. Öğretmeni böyle

bir harekete yönelten sebepleri ortaya koymak önemlidir. 27 Mayıs darbesi sonrası Demokrat Parti aleyhine genişleyen atmosfer birçok kişiye bu yönde cesaret vermiştir. Öğretimde böyle bir atmosferde bu eylemi gerçekleştirmiştir.

17 Ekim’de TMTF ve Teknik Okul Talebe Birlik Başkanları çıkarılan Af Kanunu’nu protesto ederek şu açıklamayı yapmışlardır: “Affin çıkması temsilcisi bulunduğumuz Türk yükseköğrenim gençliği için pek büyük bir önem taşımamaktadır... İkinci bir 27 Mayıs kanlı eldivenlerini giyerse politikacıların Türk yükseköğrenim gençliğine söyleyecek sözleri olmayacaktır. Dün olduğu gibi bugün de affın karşısındayız. Af edenleri vicdanımızda boğduk ve buna devam edeceğiz...” (Talebe Birlikleri, 1962). Öğrencilerin çıkarılan Af Yasası’na bu kadar sert tepki göstermesi ve tekrardan bir darbenin yaşanabileceğini îmâ etmeleri vahim bir durumdur.

5 Kasım’da İstanbul Üniversitesi Talebe Cemiyeti Başkanı Mustafa Ünaltay’ın, Ceza Kanunu’nun 141., 142. ve 161. maddelerinin antidemokratik maddeler olduğunu ve bunların değiştirilmesi gerektiğini belirten açıklaması dikkat çekicidir (Gençlik Anti demokratik, 1962). 3 Aralık’ta Cumhuriyet Senatosu’nda doğum kontrolü ile ilgili konuşma yapan AP senatörü Dr. Suat Seren’in sözleri üniversite gençliği tarafından protesto edilmiştir. Seren’in: “Bizim düşmanlarımız yalnız Ruslar değil, Doğudaki Kürtler de bizim düşmanlarımızdır. Bu bakımdan nüfusumuzun artması gereklidir” (Gençlik Irkçılık Yapan, 1962) sözleri öğrencilerin tepkisini çekmiştir. Bunun üzerine Cumhuriyet Senatosu Isparta Üyesi Dr. Suat Seren, kendisinin 5 sene Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde görev yaptığını ve doğudaki vatandaşlarımızı asla ayırmadığını, böyle bir fikri de her daim te’lîn ettiğini açıklaması öğrencilerin tepkilerini dindirememiştir (TBMM ZC. Cumhuriyet Senatosu, 1962: 2.Toplantı Yılı, C.7, 16.B, 314).

2.2.2.5.4. 1963

7 Ocak günü Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi öğrencileri, Ankara’da bir yürüyüş düzenleyerek Bütçe Komisyonu’nda fakülte hakkında ithâm edici sözler söyleyen AP Giresun Milletvekili Ethem Kılıçoğlu’nu protesto edip partiden ihracını

istemiştir. Kılıçoğlu fakülte hakkında: “Ahlaki bakımdan çöküntü halindedir. Kız kardeşim olsa Fakültenin kapısına dahi göndermem” şeklinde bir açıklama yapmıştır. Öğrenciler, Kılıçoğlu’nun ihraç edilmesi için her gün meclise yürümeye karar vermiştir. DTCF Dekanı Mustafa Akdağ ise basın toplantısı düzenleyerek Kılıçoğlu’nu iddiasını kanıtlamaya davet etmiştir. Dekan:

Saptadığı veya vesikasına sahip olduğu çirkin olaylar varsa, bunu hemen dekanlık makamına vermek suretiyle fakültemizin binlerce şerefli ve onurlu öğrencileri arasına nasıl ise sızmış bir iki ahlaksız varsa bunları bulup uzaklaştırmamıza yardım etmesi gerekir. Aksi halde, kız ve erkek evladlarını milletimize daha layık bir vatandaş olsun diye fakültemize öğrenci yazdıran binlerce Türk ailesinin kutsal ve temiz aile şeref ve namusu ağır bir iftiranın karşısında kalır (Öğrenciler Ankara’da, 1963) diyerek tepkisini ortaya koymuştur.

19 Ocak günü AP Gençlik Kolu Başkanı Orhan Sakarya, Celal Bayar’ı Kayseri’de ziyaret etmek için Ankara Hukuk Fakültesi’nden öğrenci toplamaya başlaması üzerine Fakülte öğrencileri tarafından zorla dışarı çıkartılmıştır. Daha sonra olayla ilgili olarak Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride:

Kayseri’de 27 Mayıs devriminin kendine ve ruhuna karşı olan ve mahkûm edilmiş olan kimseleri ziyaret etmek üzere AP Gençlik Teşkilatı tarafından yirmi günü aşkın zamandan beri fakülteler arası çalışmada bulunduğu bizce bilinmekte ve yakından izlenmekteydi. Bugün fakültemiz kantininde AP Gençlik Teşkilatı başkanının bu yönde yaptığı çalışmalar cemiyetimiz tarafından haber alınmış ve kendisine bu hareketlerine son vermesi veya bu çatıyı terketmesi bildirilmiştir. Yapılan bütün uyarılara rağmen fakülteyi terketmemekte ısrar eden AP Gençlik Teşkilatı Başkanı, fakültemiz öğrencilerince tepkiyle karşılanmış ve zorla dışarı çıkartılmıştır (A.P. Gençlik Kolu Başkanı, 1963).

20 Ocak günü Şehremini Kız Öğrenci Yurdu öğrencileri, şartların kötü olmasından ve yurt müdürünün söylemlerinden rahatsız oldukları için yürüyüş yapmıştır. Yürüyüş saat 10.00’da Beyazıt’taki yurdun önünden başlamış, vilâyetin önünde son bulmuştur. Gençler ellerindeki pankartları vilâyet önüne bıraktıktan sonra İstiklâl Marşı’nı okuyup dağılmıştır. Yine bu tarihte Ankara Üniversitesi’nden 180 kişilik bir öğrenci kafilesi dört otobüsle Kayseri’de tutuklu eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar’a başsağlığı dilemek için Kayseri’ye hareket etmiştir. Burada kafileyi Adalet Partililer karşılamış, Atatürk Anıtına çelenk bırakıldıktan sonra cezaevine

doğru yürüyüş başlamıştır. Ancak öğrencilerin Celal Bayar ile görüşmesine savcı müsaade etmemiştir (Kayseri'ye Gidenler, 1963).

3 Mart'ta MTTB'ye bağlı Edebiyat Fakültesi Talebe Derneği Başkanı Nadir Bayır, “Dünyanın en antikomünist memleketi bilinen Türkiye'mizde komünizme karşı vazedilmiş kanunları antidemokratik diye ilgaya yeltenmek, bu mesut yurdu ve asil milletimizi komünizmin kucağına atmak demektir.” şeklinde bir açıklama yaparak Türk Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddelerinin daha da ağırlaştırılması gerektiğini ortaya koymuştur (E.F.T Derneği, 1963). 17 Mart günü İktisat Fakültesi Talebe Cemiyeti, Anayasanın teminatı altında bulunan halkımızın sosyal adalet ve kültürel gelişmesini temin için lüzumlu tedbirlerin bir an önce alınmasını bir bildiri yayımlayarak talep etmiştir. Bildiride: “Demokratik nizam içinde sosyal adaletin teminini, yıkıcı sol cereyanlara karşı en müessir tedbir saymaktayız. Milli bütünlüğümüzü zedeleyici hareketlerin karşısındayız. Fikre, insanlığa hayat hakkı tanımayan rejimlerin uşaklarına hayat hakkı tanımıyoruz” denilerek komünizmle mücadeleye dikkat çekilmiştir (İ.F.T. Cemiyeti, 1963).

26 Mart'ta TMTF ve MTTB “28 - 29 Nisan ve 27 Mayıs Ruhunun Şahlanacağı Mitinge Gel” çağrısı ile öğrencileri mitinge çağırmıştır. Aynı zamanda AP'lilerle işbirliği yapan birkaç öğrenci de Saraçhane'de “Komünizmi Kınama” adı altında miting tertip etmiştir. Yine üniversitelerde Genç Üniversiteliler Çemberi (GÜÇ) adı altında faaliyet gösteren, kim tarafından kurulduğu tam olarak bilinmeyen bir grupta öğrenciler arasında Atatürkçülük propagandası yaparak öğrencileri sokaklara çekmeye çalışmıştır. Sonuç olarak TMTF ve MTTB'li öğrencilerle Milliyetçi-Mukaddesatçı çizgide olan gençler İstiklâl Caddesi'nde karşı karşıya gelmiştir. Çıkan kavgada birçok öğrenci yaralanmıştır (20 Bin Üniversiteliyle, 1963). Ertesi gün olaylar devam etmiş ve Adalet Partisi Genel Merkezi tahrip edilmiştir (A.P. Genel Merkezi Dün Tahrip Edildi, 1963).

27 Mart'ta MTTB yaşanan olaylarla ilgili bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride “Milli yararlar ekseninde gençlik ve ordunun kucak kucağa olduğunu ve olacağını bir daha kanıtlamış bulunuyoruz. Türk gençliği hiçbir siyasi arzunun, yasadışı ve yabancı ideolojinin aracı olamaz ve olmayacaktır” diyerek ordu ile olan ilişkilerine

dikkat çekmiştir (A.P. Genel Merkezi, 1963). 28 Mart'ta Galatasaray Lisesi öğrencileri bundan birkaç gün önce çıkan olaylarda okullarının komünistlikle suçlanması üzerine bir protesto yürüyüşü gerçekleştirmiştir. Kalabalık, Taksim'deki Anıta çelenk koyduktan sonra olaysız bir şekilde dağılmıştır (Karşı Mitingçiler Arasında, 1963). 30 Mart'ta Celal Bayar'ın tahliye edilmesi üniversite ve lise talebesinin tepkisini çekmiştir. İstanbul ve Kabataş Lisesi öğrencileri ayrı ayrı affi protesto eden bir miting düzenlemiştir (Protesto Hareketlerine, 1963).

6 Nisan'da MTTB Genel Başkanı Cafer Karadağoğlu, Millet Meclisi toplantısında Adalet Partili Gökhan Evliyaoğlu'nun gençliğe "Sürü" diye hitap etmesini kınamış ve hakkında dava açacaklarını ifade etmiştir (Gençler Sürü Diyen Mebûsu, 1963). 10 Nisan'da TMTF ve MTTB adlı öğrenci birlikleri, yaz aylarında ağırlıklı Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerine bağlı köyler olmak üzere Anadolu köylerine dağılarak Atatürk Devrimleri, 27 Mayıs ilkeleri ve zararlı propagandalarla ilgili halkı bilinçlendireceklerini duyurmuştur. Ayrıca bu kampanyayı her yıl 1 Temmuz - 15 Ağustos günleri arasında tekralayacağını da ilan etmiştir (Üniversiteliler Köylerde, 1963).

6 Kasım'da Kayseri'de Cumhuriyet Bayramı töreninde liseli öğrencilerin taşıdığı pankartları gündemine alan Yeni Dünya gazetesinin, bu pankartların laiklik ilkesine aykırı olduğunu belirten haberi sonrasında Kayserili lise öğrencileri, bu gazetenin nüshalarını yakarak tepkilerini dile getirmiştir (Kayseri'de Öğrenciler, 1963). 28 Aralık'ta ise Vefa, Pertevniyal, İstiklâl ve İstanbul Kız Lisesi öğrencileri, Kıbrıs'ta yaşanan olayları protesto etmiştir (Liseli Gençler, 1963).

2.2.2.5.5. 1964

3 Ocak günü TMTF ve MTTB, ortak bir bildiri yayınlarak siyasi partileri milli birlik konusunda uyarmış ve ortak bir dava olan Kıbrıs konusunda birlikte hareket etmeye davet etmişlerdir (Siyasi Partiler, 1964). MTTB, Kıbrıs olayları nedeniyle Türkiye'de okuyan Kıbrıslı mağdur öğrencilere en az ellişer lira dağıtmıştır. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı'nın bu öğrencilerin öğle yemeğinin ücretsiz olacağını ve

ayrıca yurt ücretlerini şubat ayının sonuna kadar erteleyeceğini duyurması öğrenciler arasında olumlu karşılanmıştır (Kıbrıs, Sizden Yardım Bekliyor, 1964).

24 Mart'ta Bertolt Brecht'in "Sezuanın İyi İnsanı" adlı oyununun sergilenmesi üzerine komünizm propagandası yapıldığı gerekçesiyle oyun Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından ikinci bir emre kadar yasaklanmıştır (Bilirkişi Eserde, 1964). 11 Mayıs'ta MTTB Başkanı Yüksel Çengel, Kıbrıs olayları ile ilgili olarak ABD Başkanı Johnson'a Türk gençliğinin düşüncelerini belirten bir telgraf göndermiştir. Telgafıta:

Sayın Başkan, son Kıbrıs olaylarından bu yana, Türk gençliği olarak hür dünyanın lideri ABD'nin tutumunu üzüntü ile izledik. Yarım asırlık dostane ilişkilerimizin ana ilkesi olan kişi özgürlüğünü yitiren, genç bir ulusun hain lideri ve yandaşlarına karşı tutumunuz yeni dünyaya yakışmayan ve ulusumuzun hala çözemediği bir problemdir. Birleşik Amerika bu tutumu ile Türk gençliği arasındaki saygınlığını zor tamir edecek şekilde sarsmıştır. Türk milletinin gençleri olarak, haklı milli davamız Kıbrıs meselesinde NATO içinde bağlaştığımız, Kore'de silah arkadaşımız Amerikan milletinden ve onun sayın yöneticilerinden davamız gerçeklerine uygun bir anlayış, daha yakın bir ilgi ve daha kuvvetli bir destek beklemekteyiz. Kıbrıs davasında Türk haklarının başarısı, adaletin ve Batı dünyasının savunduğu ideallerin başarısı olacaktır." (MTTB Başkanı'nın, 1964) diyerek gençliğin bu konudaki tepkilerini dile getirmiştir.

29 Temmuz'da İstanbul Üniversitesinin harçları arttırma kararı karşısında MTTB durumu protesto etmiş ve öğrencileri harç yatırmamaya davet etmiştir. MTTB Genel Başkanı Yüksel Çengel, öğrenci dernekleri tarafından da destekleneceği söylenen boykot kararının nedenini bir bildiriyle açıklamıştır. Bildiride: "Bu karar ile Türk ulusunun toplumsal gerçekleri inkâr edilmektedir. İstanbul Üniversitesi Senatosu'nun bu kararı genç ülkemize yararlı olabilme duyguları ile dolu Üniversiteliyi normal aylık gelirin dışında gayrimeşru yollara başvurmaya zorlar" diyerek yapılan zammın yanlışlığına dikkat çekmiştir. (Üniversite'de Harçlara, 1964)

27 Ağustos'ta Ankara'da çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu bine yakın genç Amerika aleyhtarı bir gösteri düzenlemiştir. Kalabalık: "Amerikalı Evine Dön, Herkes Uyuyor, Amerika'nın Politikasını Öğrenin, Ordu Kıbrıs'a" şeklinde bağıarak Amerikan Haberler Bürosu'nun önünden Zafer Meydanı'na doğru yürümüştür. Kalabalık daha sonra Zafer Anıtı'nda: "Amerika'nın tutumu Ortadoğuda,

Uzakdoğuda, dünyanın her tarafında emperyalisttir, sömürücüdür. Gençlik olarak Kıbrıs konusunda takındıkları tavrıda tasvip etmiyoruz. Bunu kendilerine anlatıncaya kadar bu anıt etrafında toplanacağız” diyerek durumu protesto etmiştir (Amerika Aleyhine, 1964).

21 Eylül’de TMTF, MTTB, İÜTB, İTÜTB ortak bir basın toplantısı düzenleyerek İstanbul Üniversitesi’nin harçlara yapmış olduğu zammı bir kez daha protesto etmiş ve üniversitenin almış olduğu bu kararı değiştirmesini talep etmiştir (Üniversite Harçları, 1964). İstanbul Üniversitesi, harçlarla ilgili kararın yeniden gözden geçirilmesi amacıyla Senato’nun bu konuyla ilgili toplanacağını duyurmuştur. Bunun üzerine öğrenci birliklerinden MTTB, üniversiteye yeni öneriler sunmuştur. Bu öneriler şunlardır: Sınıfını normal bitiren öğrencilerden harç alınmaması, burslar ve kredi yardımlarının arttırılması, öğrenimi aksatmayacak yeni iş sahalarının kendilerine bulunması, yapılması düşünülen zamların eski dönem harçların toplamının yüzde 20’sini geçmeyecek oranında olması ve bu zammın 1965 yılı Haziran döneminde uygulanması vb. (Teknik Üniversiteli Öğrenciler, 1964). Bu gelişmeler üzerine İstanbul Üniversitesi Senatosu harçlara yapılan zammı kaldırdığını duyurmuştur. Bu durum öğrenci birlikleri tarafından memnuniyetle karşılanmıştır (Üniversite Harçlarına, 1964).

20 Ekim’de Barış Gücü’nde görevli iken Kıbrıslı Türklere silah kaçırmakla suçlanan iki İsveçli teğmen ikişer yıl hapse mahkûm olmuştur. Teğmen Lars W.Lindh ile Teğmen Helge Hjalmarsson’un rütbeleride indirilmiştir. Subayların: “Türklerin çektiği ızdıraba seyirci kalamazdık, silah kaçırdık menfaat gözetmedik.” şeklindeki açıklamaları öğrencileri heyecandırmıştır (Silah Kaçıran 2 İsveçli, 1964). Bunun üzerine İstanbul Teknik Okulu Talebe Birliği (İTOTB) Başkanı Sırrı Sakız, iki teğmenin affedilmesi için İsveç Kralı’na telgraf çekmiştir. Çekilen telgraf şu şekildedir:

Ekselans Güstav, Kıbrıslı Türklerin çektikleri ızdıraba dayanamayarak sırf vicdanlarının sesine uyarak ve bu sebeple Türklere yardım eden Teğmen Lars W.Lindh ve Teğmen Helga Hjalmarsson gençliğin kalbinde unutulmaz bir yer almışlardır. Asırlardır Türklerin İsveç milletinin sevgisine dayanarak söz konusu iki teğmenin affi için aracılığınızı istirham ederim (Mücahitlere Silah Veren, 1964).

2 Kasım'da İstanbul Üniversitesi'nin, 1964-1965 öğrenim yılında resmi açılış töreni yapmaması öğrencilerin tepkisine neden olmuştur. Öğretim üyelerini sert bir dille eleştiren öğrenciler Atatürk Anıtı önünde and içmiştir (Üniversitedeki Anıta, 1964). 15 Kasım'da İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği (İÜTB) Başkanı ve üyeleri hakkında dağıttıkları bildirimlerle orduyu ayaklanmaya teşvik etmeleri sebebiyle haklarında soruşturma açılmasına karar verilmiştir. Savcılık "Büyük Türk Ordusu" başlığını taşıyan bildirimde suç olduğunu saptamış ve kovuşturmanın siyasi polis tarafından yapılmasını istemiştir. Dosyanın savcılıktan siyasi polise devredilmesi üzerine İÜTB Başkanı ile 12 kişilik yönetim kurulunun ifadeleri alınmıştır (İÜTB Yöneticileri, 1964).

16 Aralık'ta İsmet İnönü, Milli Eğitim Bakanı Dr. İbrahim Öktem'in başkanlığında İstanbul, Ankara ve Atatürk Üniversiteleri Rektörler Heyetini evinde kabul ederek kendileriyle üniversite-gençlik meselelerini görüşmüştür. Öğrenci birlikleri tarafından sıkça dile getirilen Üniversite Reformu konusunda görüş alışverişinde bulunan İnönü'nün, konunun önemli olduğunu ve gerekenlerin yapılacağını belirtmesi öğrenciler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır (İnönü, Rektörlerle, 1964).

2.2.2.5.6. 1965

10 Ocak'ta, Türkiye İşçi Partisi'nin, Eminönü öğrenci lokalinde yapmayı planladığı toplantı milliyetçi gençler tarafından engellenmek istenmiştir. Özellikle Hukuk Fakültesi Talebe Derneği ve Yüksek İslam Enstitüsü'ne mensup öğrenciler tarafından toplantı engellenmek istenmiş, olayların büyümemesi için polis olaya müdahale etmiş ve yakaladığı öğrencileri adliyeye sevk etmiştir (Bir Grup, TİP Toplantısının, 1965). 13 Ocak'ta İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği "Türk Petrolü Kullan" adlı bir kampanya başlatmıştır. İÜTB Başkanı Uygut Bayaz konuyla ilgili: "Petrol ve Yabancı Sermaye Kanunları memleketin can evine dokunmaktadır. İktidara gelirsek düzeltereğiz diyen İnönü şimdi bir şey yapmamıştır" şeklinde bir açıklama yaparak İnönü'yü eleştirmiştir (Türk Petrolü Kullan, 1965).

14 Şubat'ta Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF), İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği (İÜTB), İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği (İTÜTB) ve Yüksek Okullar Birliği bir bildiri yayınlarak üçüncü İsmet İnönü Hükümeti'nin düşürülmesinde dış kaynaklı bir desteğe dikkat çekmiştir. Bildiride konuya şöyle değinilmiştir:

TBMM bütçe görüşmeleri sırasında CHP hükümetine karşı AP'nin CKMP, MP ve YTP ile işbirliği yapması ve neticede hükümeti düşürmesi gerçekte iktidar ile muhalefet arasında olan ve her demokratik ülkede rastlanan bir hal ise de, olayların gerçek yüzü hiçte öyle değildir. Sistemli bir şekilde Amerikan Büyükelçisi'nin CKMP ve AP'yi ziyaret etmesi ile CKMP lideri Ahmet Oğuz'un son beyanati birleştirildiğinde işin aslı ortaya çıkmaktadır. Amerikan emperyalizminin, geri kalmış ülkelerde oynadığı Vietnam, Kongo olaylarının bir başka perdesini Türkiye'de sahneye koymanın hazırlıkları içinde olduğu gözden kaçmamaktadır. Emperyalizmin son günlerde yurdumuzdaki açık örneklerinden biri olan Ereğli Demir-Çelik meselesi ve onu takip eden milli petrolerimizin durumu ortadadır. Bugün yurdumuz, doğal kaynaklarının yabancı sömürgelere peşkeş çekildiği ortama gelmiştir... Biz Türkiye'nin kalkınması, politik ve ekonomik bağımsızlığa kavuşması için takip edilecek metodun, anti-feodal ve anti-emperyalist bir kalkınma yolu olduğuna inanıyoruz (Gençlik Olayların, 1965).

17 Mart'ta ise Siyasal Bilgiler Fakültesi Fikir Kulübü, Zonguldak'ta meydana gelen ve iki kişinin ölümüyle sonuçlanan işçi grevlerini destekleyen bir yürüyüş tertip etmiştir. (Zonguldak Olayı İçin, 1965). 11 Nisan 1965 günü MTTB'nin yapılan kongresinde genel başkanlığa Devrimci Grup'tan Aydın Velioglu seçilmiştir. Bu değişim MTTB'nin çizgisinde kaymaya yol açmıştır. 26 Mayıs'ta Türkiye İşçi Partili üniversiteli öğrencilerin "Dönüşüm" adlı dergiyi satarken aynı yere milliyetçi gençlerin gelip "Orkun", "Ötüken", "Toprak" isimli dergileri satmaya başlamasıyla başlayan gerginlik kavgaya dönüşmüştür. (Sağcı ve Solcu Öğrenciler Arasında Arbede, 1965).

28 Mayıs'ta Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mehmet Turgut'un, petrolerin millileştirilmeyeceğini ve yürürlükte olan kanunun tatbikine devam edileceğini söylemesi öğrencilerin tepkisine neden olmuştur. Bunun üzerine TMTF ile İÜTB bir bildiri yayınlarak Bakanı istifaya davet etmiştir (Petrol, A.P. Yalnız Kaldı, 1965). 29 Mayıs'ta Ortadoğu Teknik Üniversitesi öğrencileri petrolün millileştirilmesi hususunda ilginç bir eyleme imza atarak Petrol Ofisi istasyonlarında ücretsiz çalışıp

petrol satışı gerçekleştirmiştir (Ankara'da Gençler, 1965). 27 Ekimde İstanbul Aksaray'da Pertevniyal Valide Sultan Camii önünde "Yargı" dergisi satan öğrencilere bir başka grup tarafından "Bunlar komünisttir." diyerek müdahale edilmesi üzerine olaylar çıkmıştır. Polisin olaya müdahalesi sonucu öğrenciler gözaltına alınmıştır (Dergi Satışı Yüzünden, 1965). 28 Kasım'da ise 38 öğretim üyesinin Vietnam ve Kıbrıs konusunda izlenen dış politikayı eleştirmesi üzerine TMTF'de bir bildiri yayınlayarak bunları desteklemiştir (Amerika, Kıbrıs ve Vietnam, 1965). Bu gelişmeler üzerine İstanbul Üniversitesi'ne mensup seksen öğretim görevlisi de Ankara bildirisini destekleyen bir bildiri yayınlamıştır (Öğretim Üyeleri Bildiri Yayınları, 1965).

2.2.2.5.7. 1966

7 Şubat'ta, 27 Mayıs Fikir Kulübü, 1946 yılından bu yana Meclis onayından geçmeyen ikili anlaşmaların gayri meşru olduğunu kabul edenleri protesto etmiştir (27 Mayıs Kulübü, 1966). 22 Şubat günü MTTB, Batı'ya rejim aleyhtarı yazı ve emperyalizme malzeme vermekle suçlanan Yuli Daniel ile Andrei Synyavsky adlı iki Rus yazara verilen cezayı bir bildiri yayınlayarak protesto etmiştir (Komünizmi Tenkid Eden, 1966).

1 Mart'ta Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı Genel Başkanı Alp Kuran Amerikan Cumhurbaşkanı Johnson'a bir mektup göndererek, Honolulu Konferansı'nda Amerika Vietnam'da savaşa son verip çekildiği takdirde komünistlerin Türkiye'de tehdit ve baskı ile işbaşına geleceklerine dair sözlerini protesto etmiştir. Bu sözlerin bir ülkenin içişlerine karışılması anlamını taşıdığını belirten Alp Kuran mektubunda özetle şunlara değinmiştir:

Türk ulusu ve Türk Silahlı Kuvvetleri dışarıdan gelecek herhangi bir komünist tecavüzünü doğrudan doğruya kendi gücüne dayanarak önlemek ve yok etmek imkânına sahiptir. Bu sözleriniz Türkiye'de komünizm tehlikesi yok iken, sırf Amerika'nın Türkiye'deki haksız menfaatlerini korumak amacı ile Türkiye'de komünizm tehlikesi vardır bahanesi ve gerçeğe aykırı iddiası ile gerekirse ülkemizi Vietnam'a döndürme emelini ve teşebbüslerini de taşıyıp taşımadığı hususunda şüpheler yaratmıştır (TMGT Başkanı, 1966).

6 Mart günü İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri, üniversite özerkliği ve sınav yapma yetkisinin kısıtlanması ile ilgili çalışmalarını protesto etmek için Büyük Millet Meclisi'ne, 3219 imzalı ve 33 metre uzunluğunda olan bir protesto metni yollamıştır (Hukuk Talebeleri, 1966). 8 Mart günü ilginç bir olay olmuştur. Ankara'da bir ortaokulda Türkçe öğretmeni olarak görev yapan Nihal Özsan, öğrencilerine Atatürk ile dünya büyüklerinin karşılaştırılması amacıyla bir ödev vermiştir. Öğrencilerden birinin Atatürk ile Lenin'i karşılaştırması ve komünizmi öven ifadeleri üzerine öğretmen durumu emniyete bildirmiş ve öğrenci gözaltına alınmıştır (Yaşar Kemal, 1966).

13 Mart'ta MTTB'nin liderliğinde öğrenci ve işçi kuruluşları ile çeşitli teşekküllerin temsilcileri, Eminönü Öğrenci Lokali'nde komünizmle mücadele konusunda bir basın toplantısı düzenleyerek ortak bir bildiri yayınlamıştır. MTTB Genel Başkanı Rasim Cınisli'nin; kalkınmanın sosyalist metodla sağlanamayacağını, komünizm tehlikesine karşı safların sıklaştırılması gerektiğini ve komünizmi bertaraf edecek iktisadi tedbirlerin hükümetce alınmakta olduğunu ve Türk gençliğinin komünizm karşısındaki onurlu ve dik duruşunu bozmayacağını belirten bir açıklama yapması MTTB'nin bu konudaki hassasiyetini göstermesi bakımından önemlidir (69 Teşekkül, 1966).

16 Mart günü TMTF'nin İstanbul Cağaloğlu'ndaki binası, kendilerine "Milliyetçi Gençlik" adını veren 25-30 kişilik bir grup tarafından basılmıştır. Bunun üzerine TMTF'ye bağlı yüzlerce öğrenci bina önüne gelip içeri girmek istemiş, ancak polis olayların büyümemesi için buna müsaade etmemiştir. İçerideki grubu da binanın arka kapısından dışarı çıkararak gözaltına almıştır (Milliyetçi Gençlik, 1966). 6 Nisan günü Ankara Basın Savcılığı, gayelerinin dışına çıktıkları ve siyasetle uğraştıkları gerekçesiyle içlerinde öğrenci teşekküllerinin olduğu yapıları kapatmak amacıyla dava açmıştır. Basın Savcılığının bu kararı alması o dönem de faaliyet gösteren öğrenci derneklerinin sadece eğitsel konularla ilgilenmediğini göstermektedir (13 Derneğin, 1966).

12 Nisan günü TMTF başta olmak üzere birçok öğrenci kuruluşu Atatürk'e yapılan saldırıları kınamak amacıyla ortak bir bildiri yayınlamıştır. Bildiri şu

şekildedir: “Cumhuriyetin ilanından bu yana zaman zaman hortlayan ve ulu önder Atatürk’ün şahsına saldırıyla kendisini kesin şekilde belli eden malûm zihniyetin son zamanlarda arttırdığı iğrenç saldırıları Türk yükseköğrenim gençliği şiddet ve nefretle karşılar... Türkiye ya gerçek Atatürkçülerin olacak ya da hiç kimsenin olmayacaktır.” (C.H.P. İrtıcaı, 1966).

1 Temmuz günü TMTF Genel Başkanı Yücel Akıncı, Uludağ çevresindeki Wolfram madeninin işletme hakkının, Etibank tarafından Amerikalı bir şirkete verilmesi üzerine bir bildiri yayınlamıştır. Tepkilerin dile getirildiği bildiri şu şekildedir:

Ülkemizde petrol meselesinin mücadelesini millete mal etmiş bulunan Türk yükseköğrenim gençliği olarak madenlerimizle ilgili her türlü mücadeleyi devam ettireceğimizi bildirir, wolfram madeni ile ilgili olarak alınan bu ulus yararına aykırı kararı ve yapılan anlaşmayı protesto eder, bu haklı davamızın karşısına çıkacak her kurum ve şahsı milli menfaatlerimizin hasmı îlân ederiz (Wolfram Anlaşmasını, 1966).

5 Eylül’de Türkiye Milliyetçi Gençlik Derneği, bütün müftülere, komünizme karşı birlikte hareket etme çağrısında bulunmuştur (Müftülerimiz Milliyetçi Gençlikle, 1966). 26 Ekim günü İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde 1500’den fazla öğrencinin belge verilerek kayıtlarının silinmesi üzerine Hukuk Fakültesi Talebe Derneği Başkanı Atilla Kılıçoğlu bir açıklama yaparak durumu protesto etmiştir. Bundan mağdur olan öğrenciler Fakülte Dekanlığına isteklerini bildiren bir belge sunmuştur. Öğrencilerin istekleri şunlardır: Birinci sınıfta 1965-1966 döneminde belge alanlara bir sene daha okuma hakkı tanınması, üç sene aynı sınıfta kalanlara belge verilmesi, yükseltmenin kaldırılması, bütün derslerden şubat hakkı tanınması vb. (Hukuk Talabeleri, 1966).

2.2.2.5.8. 1967

3 Ocak günü TMTF kongresi bitiminde, tartışmalı bir şekilde ikinci başkan seçilen Ekrem Özer’in bir bildirisinin, MTTB yöneticileri tarafından dağıtılması üzerine Teknik Üniversite’den 300 kadar öğrenci Cağaloğlu’ndaki MTTB binasını basarak birlik yöneticilerini protesto etmiştir. Daha sonra MTTB taraftarı

öğrencilerde Gümüşsuyu'ndaki Teknik Üniversite kantini ile öğrenci yurdunu basmıştır. Gümüşsuyu'nda sandalye, masa ve sopaların havada uçtuğu kavgada 12 öğrenci yaralanmıştır (Karşılıklı Baskınlarda, 1967).

3 Ocak'ta meydana gelen olaylar ertesi günde devam etmiştir. Teknik Üniversiteli ve Teknik Okullu 5 binden fazla genç, MTTB'nin yapmış olduğu saldırıyı kınamak amacıyla Taksim'e kadar bir yürüyüş gerçekleştirmiştir. Teknik Üniversite Talebe Cemiyeti Başkanı Bayhan Kalaba konuyla ilgili şu açıklamayı yapmıştır:

Atatürk ilkelerine bağlı bir kuruluş olan üniversitemize yapılan saldırı, aslında devrimci Türk gençliğine yapılmıştır. Üniversiteyi polislerin gözü önünde eşkiyalar basmış fakat müdahale edilmemiştir... Türkiye ne ümmetçi, ne nurcu ne de 1960 öncesi âşıklandırır. Başbakan Demirel ve İçişleri Bakanı Sükan bizim huzur içinde bir tahsil geçirmemizi sağlayamadıkları takdirde, huzura kavuşana kadar okula gitmeyeceğiz (5 Bin öğrenci, 1967).

6 Ocak günü İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği tarafından organize edilen ve öğretim üyelerinde katıldığı bir protesto yürüyüşü yapılmıştır. Saat 11.00 de Gümüşsuyu'ndan hareket eden binlerce genç, Taksim'deki Cumhuriyet Anıtı'na çelenk koyduktan sonra Unkapanı, Aksaray, Hürriyet Meydanı, Sultanahmet, Sirkeci, Karaköy yolu ile tekrar okullarına dönmüştür. Kalabalık: "Sükan İstifa, Atam İzindeyiz, Kahrolsun Faşistler, Biz Polise Karşıyız, Ordu Çok Yaşa" gibi sloganlar atarak yürümüştür (Yürüyüşte Sükan, 1967). Öğrencilerin "polise karşıyız ordu çok yaşa" sloganını atması, devletin temel kurumları arasında ayırım yaptığını göstermektedir.

7 Ocak günü TMTF, Petrol-İş Sendikası ile Petrol Ofisi arasında üç yerde devam eden grev için bu iki kuruluşa arabulucu olma teklifinde bulunmuştur (TMTF, Petrol-İş Grevinde, 1967). Teklifi iki tarafta kabul ederek görüşmelere başlamıştır. Bu durum öğrenci kuruluşlarının diğer toplumsal sorunlara karşı da duyarsız kalmadıklarını göstermektedir. 19 Ocak günü TMTF binasının boşaltılıp yeddiemine teslim edilmesi üzerine olaylar çıkmış, polis binaya girip çıkmak istemeyen öğrencileri zorla dışarı çıkarmıştır. Olaylarda Deniz Gezmiş'e, Bülent Yardımcı'ya ve Atilla Özdemiroğlu'na "Polise Mukâvemet ve Adli Kararın İnfâzına Manî

Olmaya Teşebbüs” suçlamasıyla işlem yapılmıştır. Daha sonra bu kişiler adliyeye sevk edilmiştir (TMTF Binası Mühürlendi, 1967).

10 Şubat’ta İstanbul Teknik Üniversitesi Rektörü Bedri Karafakioğlu cezaevinde bulunan öğrenciler için lazım olan 10 bin lirayı kendi cebinden ödeyerek öğrencilerin kefaletle serbest kalmalarını sağlamıştır. Bu durum öğretim üyesi ile öğrenci arasındaki yardımlaşmayı ortaya koyması bakımından önemli bir gelişmedir (Cezaevindeki TMTF’li, 1967). 31 Mart günü MTTB’li gençler, İyi Komşuluk ve Kültürel İşbirliği adı altında Belediye Sarayı’nda açılan sergide Lenin heykelini yere indirmiştir. Bunun üzerine olay yerine gelen Rus Kültür Ataşesi’nin durumu valiye bildirmesiyle polis tarafından yakalanan gençler hakkında soruşturma açılmasına karar verilmiştir (MTTB’li Gençler, 1967). 1 Nisan’da, MTTB, serginin kapatılması için mücadele başlatmıştır. MTTB Başkanı İsmail Kahraman, 15 yükseköğrenim öğrencisi ile birlikte İstanbul Belediye Başkanı Haşim İşcan’ı ziyaret edip serginin kapatılmasını istemiştir. Ancak Başkan’ın, serginin Milli Eğitim Bakanlığı’nın izni ile açıldığını ve her isteyen bu sarayda sergi açabileceğini belirten açıklaması öğrencileri hayal kırıklığına uğratmıştır. Bunun üzerine öğrenciler sergi kapatılıncaya kadar mücadele etmeye karar vermiştir (MTTB’li Öğrenciler, 1967).

22 Nisan’da İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Talebe Cemiyeti’nin düzenlediği Atatürkçülük ve Sosyalizm konulu konferansta, İstanbul T.İ.P. Milletvekili Çetin Altan’ın, Atatürk’ün, “Komünizm her görüldüğü yerde ezilmelidir.” sözünü söylemediğini iddia etmesi üzerine salonda bulunan sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasında kavga çıkmıştır (İzmir’de Çetin Altan, 1967). 9 Mayıs günü İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Talebe Cemiyeti, Orman Kanunu Tasarısı taslağını protesto etmek için bir yürüyüş düzenlemiştir. Herhangi bir olayın yaşanmadığı yürüyüş esnasında öğrenciler pankartlar ve sloganlarla yasa tasarısını protesto etmiştir (Orman Kanunu Tasarısı Taslağını, 1967).

26 Mayıs günü altı öğrenci kuruluşu temsilcisi; Amerikan, Yunan ve Güney Vietnam elçilikleri kapısına birer siyah çelenk bırakıp bir bildiri yayınlamıştır. Bildiride: “Biz Türk milliyetçileri olarak şu anda oyuna getirilmiş olan, emperyalizmin yönettiği faşist darbenin kurbanı olan Yunan halkının ve kurtuluş

savaşı veren Vietnam halkının milliyetçi güçleri ile dayanışma halindeyiz” şeklinde bir açıklama ile emperyalizme karşı oldukları belirtmişlerdir (Ankara’da Amerikan Elçiliği Kapısına, 1967). Yunanistan’daki darbeyi protesto eden gençlerimizin, ülkemizde darbe yapanlarla işbirliği içerisinde olmaları ve toplumsal olaylarda “Ordu Göreve” , “Polise Karşınız Asker Çok Yaşa” tarzı sloganlar atmaları kendileriyle çelişiklerini göstermektedir.

27 Mayıs günü İstanbul’daki 1500 Arap öğrenciyi temsilen 30 kadar Arap öğrenci, İsrail’in Ortadoğu’da izlemiş olduğu politikayı protesto etmek amacıyla bir gösteri düzenlemiştir. İsrail’in 1948’den bu yana izlemiş olduğu saldırgan tutum eleştirilmiş ve Türkiye’den hiçbir Amerikan uçağının Ortadoğu’ya havalanmasına izin verilmemesi gerektiği belirtilmiştir. İsrail’in 2 milyon müslüman Arabı yurtlarından kovduğunu ve bunların çadırlarda yaşadığını söyleyen Arap öğrenciler aralarında 480 kişinin gönüllü olarak askere yazıldığını açıklayarak; Amerika, İngiltere, Fransa ve İsrail’in bölge ile ilgili izledikleri politikaları protesto etmiştir (İstanbul’da Okuyan Arap Öğrenciler, 1967).

28 Mayıs’ta Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT) “Açlıkla Savaş” adlı bir miting düzenlemiştir. 1500 kadar işçi ve öğrenci İstanbul Hürriyet Meydanı’ndan Taksim’e kadar yürümüştür. Yürüyüş esnasında “Gıda Emperyalizmine Paydos, açlık, bilgi ve ilgi ile yenilir, yetersiz beslenme yüzünden halkımızın yüzde 2,5’u veremli” şeklinde pankartlar taşıyarak durumu protesto etmiştir (Açlıkla Savaş Kampanyası, 1967). 13 Haziran’da TMGT ve TMTF adlı öğrenci birlikleri ortak bir bildiri yayınlamak Ankara’da yapılan Uluslararası 57. Jinekoloji Semineri’ni protesto etmiştir. Bildiride; bu seminerin Türk ulusunu kısırlaştırmak amacıyla yapıldığı iddia edilmiştir. Bildiride ayrıca seminerin bilimsel bir nitelik taşımadığı, az gelişmiş ülkeler aleyhine çalışan kuvvetlerin tavsiyelerine uyularak düzenlenmiş olduğu ve doğum kontrolü çalışmalarının durdurulması gerektiği konularına yer verilmiştir (Türk Milleti Kısırlaştırılmak İsteniyor, 1967).

22 Haziran’da İstanbul’da bulunan 6. Filo Kumandanı’nın Taksim Atatürk Anıtı’na koyduğu çelenk TMTF’li öğrenciler tarafından yakılmıştır. Olayla ilgili olarak TMTF ikinci başkanı ve iki öğrenci gözaltına alınmışsa da daha sonra serbest

bırakılmıştır (Amiral: “6. Filo Savaşa Karışmadı”, 1967). 6. Filo’yu protesto gösterileri sonraki günlerde de devam etmiştir. 24 Haziran da TMTF’nin düzenlediği mitingde öğrenciler “Yankee Go Home” yazılı pankartlarla yürüyüş yapmıştır. Dolmabahçe Sarayı’nda asılı bulunan Amerikan bayrağı indirilmiş, yerine Türk bayrağı asılmıştır. Polis, sarayda görevli bulunan Amerikan subaylarını oradan uzaklaştırmıştır (Gençler Amerika Aleyhine, 1967). 6. Filo protestoları 7 Ekim günü de devam etmiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Okulu ve ODTÜ Talebe Birlikleri düzenlediği mitingle Amerikan 6. Filosu’nun yurdu terketmesini istemiştir. Dolmabahçe Sarayı önüne gelen yüzlerce genç, Amerikan askerlerini protesto etmiş, çıkan olaylar sebebiyle 6. Filo Komutanı helikopterle bölgeden ayrılp Yeşilköy’e gelmiş; oradan da doğrudan Amerikan Konsolosluğu’na geçmiştir (Miting Yüzünden, 1967).

6.Filo eylemleri her geçen gün daha da şiddetlenmiştir. İzmir’de gençlik 6. Filo yurdu terkedinceye kadar oturma eylemi yapmaya karar vermiş; ancak valilik bu girişime izin vermemiştir. Bunun üzerine gençler Pazar günü yapacakları miting için izin istemişlerdir. Bu gelişmeler karşısında Amerikan makamları gençlerin protestosu nedeniyle Amerikalı denizcilerin şehre çıkışını yasaklamıştır. Fikir Kulüpleri Federasyonu İstanbul Sekreterliği’de Dolmabahçe’de açlık grevi düzenlemiştir.

13 Ekim’de İzmir’de Atatürk ve Namık Kemal liselerinde okuyan 500 kadar öğrenci ile High School’da öğrenim yapan Amerikalı öğrenciler arasında kavga çıkmıştır. Olay, Atatürk Lisesi’nde okuyan Tayfun Toyraz adındaki öğrencinin Amerikalı öğrenciler tarafından dövülmesi üzerine yaşanmıştır. Her iki Türk Lisesi öğrencileri, durumu protessto etmek için High School önüne gitmiştir. Burada Amerikan öğrencilerin Türklüğe hakaret etmeleri üzerine kavga çıkmış ve yaralananlar olmuştur (Amerikalı ve Türk Gençler Döğüştü, 1967).

9 Kasım’da öğrenciler Özel Yüksekokulların devletleştirilmesini sağlamak amacıyla İstanbul’dan Ankara’ya kadar bir yürüyüş düzenlemiştir. İzmit’te öğrenci temsilcileri bir konuşma yaparak durumu halka anlatmıştır (Protesto Yürüyüşü Yapan Gençler, 1967). 10 Kasım’da, boykotçu öğrencilerin eylemleri yüzünden İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi yönetimi okulu bir hafta süreliğine tatil

etmiştir. Üniversite yönetimi daha sonra boykotçu öğrencilerin birinci sınıfta iki yıl kaldıkları için kayıtları silinen öğrenciler olduğunu açıklayarak durum hakkında kamuoyunu bilgilendirmiştir (Hukuk Fakültesi, 1967).

19 Kasım'da MTTB, TMTF, İstanbul Yüksek Okullar Talebe Birliği ve Ankara Üniversitesi Talebe Birliği'nden oluşan öğrenci teşekkülleri, Kıbrıs'ta yaşanan olaylar yüzünden Yunan Elçiliği'ne şu savaş bildirisini asmıştır: “Türk yükseköğrenim gençliği olarak, mevcut bütün Yunan hükümetlerini tarih ve insanlık önünde suçlu olarak ilan eder, bütün sorumluluğu kendilerine ait olmak üzere Yunan milletine ve onu temsil eden hükümetine savaş kararımızı bildirmekle gurur ve şeref duyarız.” (Genel Kurmay Önünde, 1967).

22 Kasım'da Türk gençliği “Savaş Mitingi” düzenlemiştir. Beyazıt Meydanı'ndan başlayıp Taksim'de sona eren miting süresince on binlerce kişi “Ordu Kıbrıs'a” diye haykırmıştır. Yapılan konuşmalarda Kıbrıs davasının artık notalarla, görüşmelerle çözümlenemeyeceği ve en kesin hâl çaresinin savaş olduğu belirtilmiştir (Gençlik Savaş Mitinginde, 1967). 24 Kasım'da MTTB'nin kurduğu sayıları 14 bini aşan “Gönüllü Ordu”nun ilk öncüleri Fatih Camii'nde öğle namazını kıldıktan sonra Yunan sınırına doğru harekete geçmiştir. Ekip, sınırdan alacağı toprağı, bir Türk bayrağı, bir kılıç ve Ku'ran-ı Kerim'le birlikte Ankara'ya götürerek Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural'a hediye edecektir. MTTB Genel Başkanı İsmail Kahraman yaptığı basın toplantısında şunları söylemiştir:

Parola Kıbrıs, işareti de harptir. Her an harekete hazır gönüllü ordusunun öncüleri ve keşif kolu olarak sınır boyuna gidiyoruz. Bu gidişimiz aynı zamanda temenni ile başlamaktadır. Bu da başlamasını mutlaka istediğimiz bir harbe ilk iştirâk edenler olmaktır. Davamızda azimliyiz. Sonuna kadar çarpışmaya ve davamızı yürütmeye hazırız (Gönüllü Öğrencilerin Öncüleri, 1967).

2.2.2.5.9. 1968

4 Şubat günü Adalet Partisi İl Gençlik Teşkilatı Başkanı İbrahim Çetinkaya'nın yaptığı basın toplantısındaki “Şuurlu milliyetçi gençlik, bugün yurt sathında icab ederse komünist avına çıkacaktır.” (Şuurlu Milliyetçi Gençlik, 1968) sözleri ülke

içerisindeki kamplaşmanın daha da derinleştiğini göstermektedir. 5 Şubat günü ise Cumhuriyet Senatosu'nda konuşan İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın "Bilimsel sosyalistleri yakından takip etmekteyiz ve nefes alışlarını dahi bilmekteyiz." (Bilimsel Sosyalistlerin, 1968) şeklindeki konuşması devletin bu dönemde sosyalizmle nasıl mücadele ettiğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

19 Şubat'ta TBMM'de Adalet Partisi milletvekilleri, Türkiye İşçi Partisi (TİP) milletvekilleri üzerine hücum etmiş ve çıkan olaylarda Yunus Koçak, Çetin Altan, Kemal Nebioğlu, Ali Karcı, Rıza Kuas, Sadun Aren ile Cemal Hakkı Selekli yaralanmıştır. İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın, kürsüde TİP Genel Başkanı M. Ali Aybar'ı ve TİP milletvekillerini "Moskova'dan emir alıyorlar." diye suçlaması üzerine, Çetin Altan'ın "Sizde Amerika'dan emir alıyorsunuz." diyerek mukabelede bulunması üzerine tartışma başlamıştır. Bunun üzerine Faruk Sükan, Çetin Altan'a "Size soruyorum, siz Türk mahkemesinin mahkûm ettiği Nazım Hikmet'e vatan şairi dediniz mi?" Çetin Altan oturduğu yerden yanıt vererek "Evet Nazım Hikmet en büyük Türk şairidir." diyerek karşılık vermesi üzerine olaylar başlamış ve çıkan olaylarda TİP'li milletvekilleri yaralanmıştır.

24 Şubat günü Ankara Tandoğan Meydanı'nda bazı öğrenci kuruluşları tarafından Anayasa Mitingi düzenlenmiştir. Miting sırasında 200 kişilik bir grup mitinge katılanların üzerine saldırmış ve çıkan olaylarda 50'ye yakın genç yaralanmıştır. Mitingi destekleyen öğrenci kuruluşları şunlardır: ODTÜ Öğrenci Birliği, FKF, İTÜ Talebe Birliği, İTÜ Teknik Okulu Talebe Birliği, Ankara Üniversitesi SBF Öğrenci Derneği, Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğrenci Derneği, ODTÜ Sosyal Demokrasi Derneği.

Sol görüşlü öğrenci birliklerinin tertip etmiş olduğu "Uyanış Mitingi" ne karşı olarak MTTB öncülüğünde İstanbul'da 3 Mart'ta "Şahlanış Mitingi" düzenlenmiş ve bu mitinge 18 öğrenci kuruluşu ile birlikte 11 sendika, 80 dernek, 10 Komünizmle Mücadele Derneği ve 14 milliyetçi kuruluş katılmıştır. Sultanahmet, Üsküdar ve Şişli'de toplanan, üç koldan yürüyüşe geçen topluluk Taksim Meydanı'nda toplanmıştır. Mitingde komünizm lanetlenmiş, bunun yanı sıra AP iktidarı eleştirilmiş ve CHP ile TİP aleyhine de sloganlar atılmıştır. İkinci Şahlanış Mitingi

ise 30 Mart'ta Ankara'da yapılmış ve bu mitingde de benzer durumlar yaşanmıştır (Çetinkaya, 2010: 51-55).

15 Nisan'da Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde derse başörtülü olarak giren, ancak uyarılara rağmen başörtüsünü çıkarmayan Hatice Babacan ile onu desteklediği ve öğretim üyelerine hakaret ettiği ileri sürülen Mustafa Demirsoy adlı öğrenciler, Fakülte kararı ile okuldan uzaklaştırılmıştır. Bu karar üzerine protestolar başlamış, çıkan olaylar sonrasında Üniversite yönetimi fakülteyi bir ay süreliğine kapatmıştır. Bunun üzerine öğrenciler fakülteyi işgal etmiştir (Bakındı, 2001: 67).

29 Nisan günü, 29 Nisan 1960 olaylarının yıldönümü dolayısıyla Ankara'da bir miting düzenlenmiştir. Miting esnasında "Kahrolsun Komünistler" diye slogan atan bir grup, mitingi düzenleyenlerin üzerine karşı saldırıya geçmiştir. Çıkan olaylarda çok sayıda öğrenci yaralanmıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi Talebe Birliği, İstanbul Teknik Üniversitesi Teknik Okul Talebe Birliği (İTÜTOTB) ve Fikir Kulüpleri Federasyonu ile birlikte toplam 17 kuruluş, 14-19 Mayıs arası haftayı "NATO'ya Hayır" haftası olarak ilan etmiştir. Bu kuruluşların yayınladıkları bildiri de şu ifadelerle yer verilmiştir: "NATO'ya hayır diyoruz çünkü Amerika'ya karşıyız, NATO'ya hayır diyoruz çünkü emperyalizme karşıyız, NATO'ya hayır diyoruz çünkü emekçi halk yığınlarının yani Türkiye'nin çoğunluğunun çıkarlarından yanayız." (Kabacalı, 2007: 173-176).

10 Haziran'da Ankara Üniversitesi Dil, Tarih-Coğrafya Fakültesi öğrencileri, bir profesörün Latince sınavı yapıldığı sırada sınavı erteleme üzerine fakülteyi işgal etmiştir. Öğrenci derneği başkanı Celal Kargılı boykot ve işgalin nedenini şu şekilde açıklamıştır:

Dünya gençliği bizden çok daha iyi şartlarda bulunurken, daha iyi olanaklara kavuşmak için mücadele verirken pek ilkel koşullarla ve ilkel yönetmeliklerle öğrenimize devam etmemiz, Türk gençliğinin devrimcilik görüşü ile bağdaşmamaktadır. Biz, bu hareketle Türkiye'deki bütün üniversite gençliğinin devrimci hareketlerine, fakültemiz bahçesini mücadele alanı olarak ayırdık. Haklarımız verilinceye kadar mücadelemize devam edeceğiz ve gereken her çareye başvuracağız. İsteklerimizin gerçekleşmesi için 8000 öğrenci, kanımız pahasına ant içmiş bulunuyoruz (Dil-Tarih Öğrencileri, 1968).

Öğrenciler, isteklerini 13 madde halinde açıklamış ve isteklerinin önemli bir kısmı okul idaresince karşılanınca boykota 22 Haziranda son vermişlerdir (Kabacalı, 2007: 186).

12 Haziran'da İstanbul Hukuk Fakültesi öğrencileri reform isteğiyle boykota başlamıştır. Sınavların yapılmasına engel olduktan sonra rektörlük binasını, profesörler evini ve Hukuk Fakültesi'ni işgal edip büyük demir kapıları kapayarak, merkezi binaya el koymuşlardır. Öğrenciler merkez binada ilk olarak üniversite santralini daha sonra ise bildirimlerini basmak için teksir odasını ve rektörlüğü işgal etmişlerdir (İstanbul Hukuk Dün İşgal Edildi, 1968). Üniversite Senatosu ve öğrenci temsilcileri 22 Haziran'da bir araya gelmiş ise de bir anlaşma sağlanamamıştır. 26 Haziran'da yapılan toplantıda öğrenci isteklerinin pek çoğu kabul edilince boykot ve işgaller sonlandırılmıştır (Kabacalı, 2007: 192-193).

13 Haziran'da Ankara Üniversitesi DTCF'deki boykot ve işgaller, Fen ve Tıp Fakültelerine de sıçramış ve bu fakültede okuyan öğrenciler fakültelerini işgal ederek isteklerini açıklamışlardır (Boykot Yayıldı, 1968). İstanbul ve Ankara'daki boykot ve işgaller diğer illere de sıçramıştır. İzmir Ege Üniversitesi'nde Fen Fakültesi ile İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri'nde boykot ve işgal hareketleri yaşanmıştır. Bu boykot ve işgallere daha sonra aynı üniversitenin Tıp ve Ziraat Fakülteleri de katılmıştır (Özel Yüksek Okullarda, 1968).

15 Temmuz'da Amerikan 6. Filosu İstanbul'a gelince İTÜ'lü öğrenciler Dolmabahçe Rıhtımı'nda protesto gösterilerine başlamıştır. Dolmabahçe önündeki bayraklar yarıya indirilmiş ve İTÜ Öğrenci Birliği Başkanı Harun Karadeniz şu konuşmayı yapmıştır: "Türkiye'nin tam bağımsız olduğuna inanmıyoruz ve onun için de bayrakları yarıya kadar indiriyoruz." Öğrenciler rıhtımdan ayrıldıktan sonra bayrak tekrardan yukarı çekilmiştir. İstanbul'da 8 gün kalan Amerikalı askerlere karşı öğrenciler şiddetli tepki göstermiştir. Bu süre zarfında öğrenciler, Amerikan askerlerinin üzerlerine boyalar atarak, keplerini alarak ve döverek baskı uygulamışlardır.

17 Temmuz'da İTÜ Öğrenci Yurdu'nu polis basmıştır. Öğrencilerin çoğu uykuda olduğundan dolayı yurttan bir panik yaşanmıştır. Olaylar sırasında 35 öğrenci, 70 polis yaralanmıştır. Polisin İTÜ baskınına protesto etmek için bir yürüyüş düzenlenmiştir. Yurt binası önünden Taksim Meydanı'na kadar yürüyen gençler polis baskınına ve 6. Filo'yu protesto etmişlerdir. Daha sonra Amerikan denizcilerin kadınlarla beraber girdiği iddia edilen Opera Oteli'ni ve Dolmabahçe Rıhtımı'nda 6.Filo'ya ait motorları taşlamışlardır. İstanbul Valisi Vefa Poyrazçıkan olaylarla ilgili gazetecilere şu açıklamayı yapmıştır: “Limanımızda konuk bulunan donanma mensuplarına karşı iki gündür yapılan tecavüzî hareketlerin sorumluları aralıksız takip edilerek adalete teslim edilmiştir. Bu arada kanuni vazifelerini yapan polislerimize karşı da aşırı tahrip ve tecavüzler yapılmaktadır.” Bunun üzerine Amerika'nın Ankara Büyükelçiliği Maslahatgüzarı William Burdett, Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Zeki Kuneralp'e durumdan endişeli olduklarını bildirmiştir (Çetinkaya, 2010: 69-76).

23 Temmuz'da Konya Yükseköğrenim Gençliği'nin emperyalizmi kınamak amacıyla ertesini gün yapmayı planladığı mitingden önce başlarında yeşil sarık bulunan kalabalık bir grup; Öğretmenler Derneği Lokali, TİP İl Merkezi, üç kitapçı dükkânı, Yeni Konya Gazetesi binası ve matbaası, Yeni Kitap Basımevi, bazı pavyonları, Alaaddin Tepesi'ndeki bir gece kulübünü ve iki içkili lokantayı basıp tahrip etmiştir (Konya'da Gericiler Ayaklandı, 1968).

24 Temmuz'da polisin İTÜ Öğrenci Yurdu'nu bastığı sırada yaralanan Vedat Demircioğlu ölünce öğrenci olayları tekrar başlamıştır. Durumu protesto etmek isteyenler ile polis arasında çıkan çatışmada birçok öğrenci yaralanmış ve 50 öğrenci gözaltına alınmıştır (Yaralı Genç Öldü, 1968). Olaylar 25 Temmuz'da da devam etmiştir. İstanbul'da kanlı sokak çarpışmaları olmuştur. Olaylarda 25 polis, 40'tan fazla öğrenci yaralanmıştır. Vedat Demircioğlu'nun cenazesi gizlice Konya'ya gönderilmiş ise de öğrenciler üniversite bahçesinde bir gıyabî tören düzenlemişlerdir. Türk bayrağına sarılı sembolik bir tabutu Atatürk Anıtı önüne getiren öğrenciler saygı duruşunda bulunmuş ve ardından hükümeti istifaya çağırmışlardır (Demircioğlu'nun Cenazesini, 1968).

29 Ağustos'ta, bir gün önce İzmir'e gelen Amerikan 6. Filosu protesto edilmiştir. Miting sırasında ellerinde sopalar bulunan bir grup "Satılmışlar Moskova'ya" diye bağırarak saldırıda bulunmuştur. Çıkan kavgayı polis güçlükle yatıştırmıştır. Çıkan olaylarda iki öğrenci ağır yaralanmıştır (Protesto Mitinginde Kavga, 1968). 3 Eylül'de Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) Adana İl Teşkilatı bir komando kampı kurmuştur. Teşkilat kampın açılış amacını; gençleri kahve köşelerinden, dans pistlerinden kurtarıp imanı tam, vücudu ve kafası zinde, bileği kuvvetli, ailesine ve milletine karşı mesuliyetini bilen ve bunun vecibelerini yerine getiren gençlik yetiştirmek şeklinde açıklamıştır. Kampta gençlere judo ve komando dersleri de verildiği belirtilmiştir (CKMP'nin Komandoları, 1968). Komando kurslarının açılması tepkileri de beraberinde getirmiştir. CKMP'nin açtığı bu kurslar Almanya'da Hitler'in açmış olduğu S.S. ve S.A'lara benzetilmiştir. Bu kursların izcilik ve spor faaliyeti hudutlarını aştığı söylenmiş ve kapatılması için soruşturma açılmıştır. Bir yetkili kurslar için şunları söylemiştir: "Hitler'de S.S. ve S.A. teşkilatlarını kurup, bunları ellerinde sadece kürek olduğu halde eğitime tabi tutmuştu. Sonra bu kürek alınıp, ellerine silah verilince, silahlı kuvvetler haline gelmişlerdir" diyerek kursların farklı amaçlarla kurulduğu iddia etmiştir (CKMP'nin Komando Kursları, 1968).

TMGT tarafından 30 Ekim'de Samsun'da başlanan ve 10 Kasım'da Ankara'da bitirilmek istenen "Tam Bağımsız Türkiye ve Mustafa Kemal Gençlik Yürüyüşü" ne katılanlar Samsun'a 5 km uzaklıkta polis tarafından çevrilip gözaltına alınmıştır (TMGT'nin Atatürk Yürüyüşüne, 1968). Yürüyüş daha sonra devam etmiş ve 10 Kasım'da Ankara'da sonlanmıştır. 28 Kasım'da yeni Amerikan Büyükelçisi Robert W. Commer'in Türkiye'ye gelişi İstanbul ve Ankara'da öğrencilerin büyük protesto gösterilerine yol açmıştır. İstanbul Yeşilköy Havaalanında Büyükelçi'yi protesto etmek isteyen öğrenciler polisle çatışmıştır. Ankara'da ise 700 kadar öğrenci polisle çatışmıştır. Polis, çıkan olaylar nedeniyle Ankara'daki Amerikalılara ait bütün binaları çembere almıştır (Elçi Komer, 1968). 30 Aralık'ta ise CKMP'li komandolar Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'ni basmıştır. Çıkan olaylarda çok sayıda öğrenci yaralanmıştır (Akşam, 31 Aralık 1968).

2.2.2.5.10. 1969

Modern çağın gereklerine cevap vermediği için eğitimde reform yapılması amacıyla başlayan öğrenci olayları sonraki dönemde yerini anarşi ve teröre bırakmıştır. 1968 yılında başlayan bu tarz hareketler 1980 yılına kadarki süreçte artarak devam etmiştir. 1969 yılında meydana gelen öğrenci hareketleri ise şu şekilde gelişmiştir:

6 Ocak'ta Parker Hart'ın yerine atanan ABD'nin yeni Büyükelçisi Robert W.Commer, ODTÜ Rektörü Kemal Kurdaş tarafından öğle yemeğine davet edilmiştir. Büyükelçi'nin üniversitede olduğu öğrenciler tarafından öğrenilince protesto gösterileri başlamıştır. Rektörlük binası önünde toplanan öğrenciler Büyükelçi'nin Cadillac marka arabasını ters çevirip ateşe vermiştir. Olay sonrası, Rektör konuşmasında şu hususlara değinmiştir:

Türkiye'de fikir özgürlüğünün kurulması ve korunması için yıllarca inatla savaşılmış bir insan olarak bu hareketi takbih ediyorum. Bu zorbalık hareketi yalnız memleketimizin değil üniversitemizin de gerçek düşmanlarının eseridir. Fikir özgürlüğünü yurttan ne kadar inatla korumuşsak, bu zorbalık hareketine de o kadar inançla karşı koyacağız. Benim kanâatimce Türk-Amerikan dostluğu bu hareketten zayıflamış olarak değil, kuvvetlenmiş olarak çıkacaktır. Bu üniversiteye gerçek ihanettir. Türkiye'de siyasi kaanatler ne olursa olsun kimse bir başkasının malına tecavüz edemez. Bu zorbalıktır diyerek durumu protesto etmiştir.

Büyükelçi Commer'da: "Müttefik bir ülkenin temsilcisinin, büyük bir Türk üniversitesi rektörü tarafından öğle yemeğine davet edildiği bir sırada otomobilinin ufak bir grup tarafından devrilip ateşe verilmesi üzücü bir husustur. Böyle bir olayın Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde bizzat Birleşik Amerika'nın geniş dostane destek sağlamış olduğu bir okulda cereyan etmiş olması bilhassa şâyânî teessüftür diyerek tepkisini dile getirmiştir (A.B.D. Elçisinin, 1969).

Savcılık olaylara karıştığı iddia edilen dokuz öğrenci için yakalama kararı çıkarmıştır. Bu olaylar üzerine üniversite konseyi toplanarak, eğitime bir ay ara verilmesini kararlaştırmıştır (ODTÜ Bir Ay, 1969). Olay mahkemeye taşınmış ve Danıştay aldığı kararlar yürütmeyi durdurmuştur (Danıştay Tatil Kararını Bozdu, 1969).

6. Filo'nun 10 Şubat'ta İstanbul'a yeniden gelmesi üzerine protestolar başlamıştır (6. Filo, 1969). 11 Şubat'ta düzenlenen gösteride öğrenciler ile polis arasında çatışma çıkmıştır. Bu çatışmalarda 50'den fazla öğrenci yaralanmış, 68 öğrencide gözaltına alınmıştır (Gençlerle Polis Çatıştı, 1969). 12 ve 13 Şubat'ta da gösteriler devam etmiştir. 13 Şubat'ta İstanbul'da kız öğrenciler yürüyüş yapmıştır. İzmir'de de Şehitler Abidesi önünde açlık grevi yapan 10 öğrenciyi polis gözaltına almıştır (Kız Öğrencilerde, 1969).

14 Şubat'ta MTTB'nin önderliğinde milliyetçi kuruluşların katılımıyla "Türk Bayrağına Saygı" mitingi düzenlenmiştir. Beyazıt Meydanı'nda toplanan kalabalık, önceki gün yapılan gösteriler sırasında hayatını kaybeden Vedat Demircioğlu'nun resminin bulunduğu bir bayrağın asılmasına tepki göstermiştir. Aynı gün İzmir ve Trabzon'da da olaylar çıkmış, İzmir'de otuz kişi yaralanmış, Trabzon'da da onbeşi öğrenci olmak üzere 20 kişi yaralanmıştır (Türk Bayrağına Saygı, 1969). 16 Şubat'ta Taksim Meydanı'nda "Emperyalizm ve Sömürüye Karşı İşçi Yürüyüşü" ne katılan solcularla, Dolmabahçe ve Beşiktaş camilerinde namaz kılıp Taksim'e çıkan sağcılar arasında kavga çıkmış, olaylarda iki kişi ölmüş 114 kişi de yaralanmıştır (Taksim'de Arbede, 1969).

4 Nisan'da Ankara Hukuk Fakültesi'nde boykot yapan sol görüşlü öğrencilerle sağ görüşlü öğrenciler arasında kavga çıkmıştır. Öğrenciler sınıflarda barikatlar kurarak ders yapılmasını engellemiştir. Bunun üzerine fakülte yönetimi, fakülteyi 5 gün süreliğine kapatmıştır. İstanbul'da da İstanbul Üniversitesi'ne mensup 70 kadar öğrenci, üzerinde "Demokratik Üniversite Burada Yatıyor" yazılı tabutla Rektörlük binasına yürümüştür. Öğrenciler tarafından, üniversite içerisinde forum yapılmasını ve bildiri dağıtılmasını yasaklayan madde kaldırılmadığı takdirde, salı gününden itibaren direnişe geçileceği açıklanmıştır. Bir öğrenci temsilcisinin önceki gün Rektör Vekili'ne, yönetmelikle ilgili kendilerince yapılan uyarıların dikkate alınmaması durumunda "Yöneticilerin hiç ummadıkları şekilde direnişe geçeceklerini" söylemesi, öğrenci hareketlerinin mahiyet değiştirdiğini göstermektedir (Çatışma Çıkınca, 1969).

7 Nisan'da Ankara'da bir süreden beri sürdürülen öğrenci boykotlarına dün Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencileri de katılmıştır. Öte taraftan ODTÜ Mimarlık Fakültesi öğrencileri de işgal hareketine girişmişlerdir. Bu şekilde bütün Türkiye'de boykottaki fakülte ve yüksekokulların sayısı 23 olmuş, boykota katılan öğrencilerin sayısı da 44.294'e ulaşmıştır. Mimarlık Fakültesi işgalci öğrencileri; laboratuvar, marangozhane gibi bütün teknik kurumları ellerine geçirmiş ve idari kurumlar ile kurumların yöneticilerini tanımadıklarını açıklamışlardır. Olaylar öğrencilerin üniversite içinde forum yapmalarını ve bildiri dağıtmalarını yasakladığı için başlamıştır (ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 1969).

8 Nisan'da ODTÜ'lü öğrenciler, Rektörlük binasını işgal edip toplantı halinde bulunan Üniversite Akademik Konseyi üyeleri ile Rektör Kemal Kurdaş'ı protesto ederek dışarı çıkarmıştır (ODTÜ'de Öğrenciler, 1969). 9 Nisan'da ODTÜ'de, Hacettepe'de ve Ankara Üniversitesi DTCF'de süren boykot ve işgallere son vermek isteyen ülkücü öğrenciler ile sol görüşlü öğrenciler arasında kavga çıkmıştır. Bunun üzerine Hacettepe Üniversitesi ve DTCF kapatılmıştır. ODTÜ yönetimi ise 1 Ekim'e kadar üniversiteyi kapattığını açıklamıştır. Ankara Üniversitesi Tıp ve Hukuk Fakülteleri'nde ise boykot son bulmuş ve derslere başlanmıştır (ODTÜ'de İşgal, 1969).

13 Nisan'da öğrenciler tarafından işgal edilen ODTÜ, polis ve Jandarma'nın ortak operasyonu ile geri alınmıştır. Çıkan çatışmalarda 113 kişi yakalanmış, Adliye'ye verilen bu 113 kişiden 16'sı tutuklanmıştır. Öğrenciler tarafından sıkça eleştirilen Başbakan Demirel ise çıkan olaylarla ilgili olarak : "Bir grup öğrencinin siyasi iktidarı beğenmiyoruz demesiyle iktidar değişmez" (ODTÜ'ni Polis ve Jandarma, 1969) diyerek öğrencilere karşılık vermesi, gelişen öğrenci hareketlerinin nedenlerinin siyasiler tarafından derinlemesine araştırılmadığını ve önemsenmediğini göstermektedir. Şiddet hareketleri 1968'den sonra artmaya başlamıştır. Bu şiddet hareketlerinin yaygınlaşmasının nedenleri üzerinde araştırma yapılmaması ve sadece bir grubun protestosu olarak görülmesi, olayların daha da büyümesine sebebiyet vermiştir.

14 Nisan'da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nda karşıt görüşlü öğrenciler arasında taşlı, sopalı, molotof kokteyli kavga çıkmıştır. Bunun üzerine Fakülte Yönetim Kurulu bir haftalık tatil kararı almıştır (İstanbul Hukuk, 1969). 15 Nisan'da Ankara'da boykotta bulunan fakültelerden DTCF, Veteriner, Eczacılık, Tıp, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi öğrencileri boykota son verdiklerini açıklamıştır (6 Fakülte'de, 1969). 31 Mayıs günü İstanbul Üniversitesi yönetiminin, boykotların ve çıkan kavgaların son bulmaması üzerine üniversiteyi süresiz olarak kapatma kararı alması öğrencilerin tepkisine neden olmuştur (İstanbul Üniversitesi, 1969). 4 Haziran'da ise çıkan olaylar üzerine Milli Eğitim Bakanı İlhami Ertem konuyla ilgili şu açıklamayı yapmıştır: “Yepyeni bir üniversite düzeni kuracağız. Öğrencilerin yönetime katılmalarını sağlamak için gerekirse anayasa değişikliği yapacağız.” (Ertem: “Öğrenciler Yönetime Katılacak”, 1969).

8 Haziran'da Ege Üniversitesi'nde bir süredir sürdürülen boykota dün de üniversitenin Diş Hekimliği ve Mühendislik Bilimi Fakülteleri katılmıştır (Sınavlara Polis Kordonu, 1969). 9 Haziran günü, İstanbul Üniversitesi'nde, öğrencilerin sınavların polis nezâretinde yapılmasına tepki göstermesiyle başlayan olaylarda çok sayıda kişi yaralanmıştır (Polisle Öğrenciler Yine Çatıştı, 1969). 20 Haziran'da MTTB'li öğrenciler, boykot yapan öğrencilerin kaldığı Yüksek Teknik Öğretmen Okulu'nu basmaları üzerine kavga çıkmış ve çıkan olaylarda çok sayıda öğrenci yaralanmıştır. Bunun üzerine İstanbul Üniversitesi süresiz tatil edilmiştir (Yüzlerce Genç Çatıştı, 1969). Aynı gün Ege Üniversitesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında sınavların ertelenme süresinin bitmesi üzerine sınava girmek isteyenlerle boykotçular arasında kavga çıkmıştır. Çıkan kavgada beşi ağır olmak üzere 8 öğrenci yaralanmıştır (5 Öğrenci Ağır Yaralı, 1969).

2 Eylül'de ODTÜ'de Öğrenci Birliği yöneticilerinin seçimi sırasında Ortanın Solu ile Toplumcular grubu arasında çıkan kavgada tabanca kullanılmış ve iki öğrenci yaralanmıştır. Toplumcu gruptan yaralanan Turgut Tokdemir ile İnşaat Fakültesi Öğrenci Birliği Başkanı Sedat İsmet tedavi altına alınmıştır (ODTÜ'de Çatışma Oldu, 1969). 23 Eylül'de İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği kongresi için Marmara Lokali önüne gelen öğrencilerle polis arasında çıkan çatışmada, ODTÜ'de

öğrenci olan Taylan Özgür yaralanmıştır. Gencin polis kurşunuyla yaralandığı iddia edilmiştir. Yaralanan genç hastaneye kaldırılıp ameliyata alınmışsa da kurtarılamamıştır (Polisle Öğrenci Çatışmasında, 1969).

2 Ekim’de Ankara, İstanbul ve Ege Üniversitelerine bağlı beş öğrenci birliği ile TMTF, kuruluş gayeleri dışında siyasetle iştilal ettiklerinden dolayı Ankara 5. Asliye Hukuk Mahkemesi tarafından kapatılmıştır. 4 Ekim’de ODTÜ’lü öğrencilere silah ve patlayıcı madde sağladıkları iddiasıyla Fehmi Erbaş ve Tahsin İpek adındaki iki genç tutuklanmıştır. Üçüncü sanık olduğu ileri sürülen ODTÜ öğrencisi Hüseyin İnan ise kaçımıştır (Altı Büyük Öğrenci Kuruluşu, 1969). 14 Aralık’ta daha önce arkadaşlarının öldürülmesiyle ilgili olarak İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi önünde nöbet tutan sol görüşlü öğrencilerden bir kısmı saldırıya uğramış ve bu saldırıda Battal Mehmetoğlu adlı öğrenci hayatını kaybetmiştir (Yıldız Akademisi’nde, 1969).

2.2.2.5.11. 1970

28 Ocak’ta ODTÜ Mütevelli Heyeti’nin Mustafa Parlar’ı yeniden Rektörlüğe seçmesi üzerine öğrenciler durumu protesto etmiştir (Prof. Parlar, 1970). 16 Mart’ta solcu oldukları ileri sürülen bir grup genç, gece Çapa Yüksek Öğretmen Okulu’nu basarak okul binasını tahrip etmiştir. Çıkan olaylarla ilgili olarak iki kişi tutuklanmıştır (Bir Grup Öğrenci, 1970). 21 Mart’ta Erzurum Atatürk Üniversitesi’nde sol görüşlü öğrencilerin Rektörün istifası isteğiyle düzenledikleri yürüyüşe sağ görüşlü öğrenciler müdahale etmiş ve çıkan çatışmada birçok öğrenci yaralanmıştır (Ankara’da Yeni Hadiseler Oldu, 1970). 22 Mart’ta ise Milli Eğitim Bakanlığı çıkan olaylar nedeniyle Gazi Eğitim Enstitüsü’nü bir süreliğine kapatmıştır (Gazi Eğitim, 1970).

13 Nisan’da Ankara’da sağcı ve solcu gençler arasında çıkan kavgada yedek subay Teğmen Doktor Necdet Güçlü tabancayla başından vurularak öldürülmüştür. Tıp Fakültesini basanların Ülkü Ocakları’ndan MHP’li komandolar olduğu ve doktoru vuranın da Ülkü Ocakları Birliği İkinci Başkanı İbrahim Doğan olduğu görgü tanıkları tarafından iddia edilmiştir. Çıkan olaylardan sonra Ankara Tıp

Fakültesi ve DTCF süresiz, Hacettepe Üniversitesi Perşembe gününe kadar, Hukuk Fakültesi’de 20 Nisan’a kadar kapatılmıştır. Olaylar, Atatürk Öğrenci Yurdu’nda öğrenci temsilcisi sağ görüşlü Beyhan Arslan’ın yatağında uyurken meçhul kişiler tarafından tabanca ile yaralanması üzerine, sağ görüşlü öğrenciler tarafından yurttaki 12 sol görüşlü öğrencinin rehin alınması üzerine çıkmıştır (Komandolar Bir Doktoru Öldürdü, 1970). 21 Nisan’da Ege Üniversitesi Öğrenci Birliği Kongresi’nde, Sosyal Demokratlar ile Dev-Gençliler arasında çıkan kavgada çok sayıda öğrenci yaralanmıştır (Ege Üniversitesi’nde, 1970). 30 Nisan tarihinde Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi’nde yaşanan olaylarda ise Yaşar Serpin adlı öğrenci hayatını kaybetmiştir (Aydemir, 2014: 47).

4 Mayıs’ta Ankara Üniversitesi’ne bağlı Fen, Hukuk ve DTCF’de karşıt görüşlü öğrenciler arasında kavga çıkmış, bu kavga esnasında Mustafa Dikici adlı sağ görüşlü öğrenci yaralanmıştır. Çıkan olaylarla ilgili olarak Rektör şunları söylemiştir:

Üniversitelerde son bir ay içinde sağ ve sol grupları çatıştırmak, fakültelere silahlı saldırılar düzenlemek şeklinde beliren hareketlerin, gençliğin içinde bulunduğu bunalımın doğal bir sonucu olduğuna inanılardan değilim. Sıklaşan saldırıların kanımca çare ve aşamaları önceden saptanmış olan bir planın çerçevesinde kalınarak yapıldığını gösteren güçlü belirtiler vardır. Üniversite özerkliği, öteden beri bazı çevrelerin anlayamadığı ya da anlamak istemediği, hiç değilse tahammül gösteremediği bir müessese olmuştur. Üniversitelerin devamlı bir anarşi kaynağı olarak görülmesi, gençlerin bu yola itilmesi, zaman zaman bu intibâyı yaratacak tehlikelere gidilmekte oluşu üniversiteyi sindirmek isteyenlerin işine gelmektedir. Kamuoyu her gün özerkliğin zararları üzerinde yapılan edebiyatla oluşturulmak istenmektedir. Fakültelerin ya da bir bütün olarak üniversitelerin belli olmayan bir süreyle kapatılmak istenmesi de varlığına yukarıda değindiğim, planın bir parçasıdır. Üniversite yetkilileri ve sorumluları, öteki anayasal kuruluşlar ve aydın çevreler bu oyunu teşhis ederek gerekli tedbirleri almak zorundadırlar (Ankara’da Yine Çatışma Oldu, 1970).

Rektör bu dönemde artan şiddet hareketlerinin nedenlerini sadece öğrenciden kaynaklanmadığını belirtmektedir. Bu dönemde içeride ve dışarıda bazı güçlerin emellerine ulaşmak için gençleri kullandığı yönündeki tespiti önemlidir.

15 Mayıs’ta Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri bir forum düzenleyerek 1 Eylül 1970 yılına kadar boykot kararı almıştır (Ankara Hukuk, 1970). 16 Mayıs’ta Erzurum Atatürk Üniversitesi’nde karşıt görüşlü öğrencilerin çıkardığı

kavga sonrasında Ziraat Fakültesi Profesörler Kurulu hükümetten gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir. Ankara'da da bir grup silahlı kişi İçel Öğrenci Yurdu'nu basmıştır. Polis olayla ilgili olarak 3 kişiyi gözaltına almıştır (Erzurum'da İki Grup, 1970). 18 Mayıs'ta Ankara Üniversitesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında kavga çıkmıştır. Çıkan kavgada çok sayıda öğrenci yaralanmıştır. Atatürk Üniversitesi Ülkü Ocakları Birliği'nin yayınladığı bildiri de şu görüşlere yer verilmiştir:

Ankara ve İstanbul'da milliyetçi gençlere karşı girişilen hareketler sona ermedikçe bu davranıştan vazgeçmeyeceğiz. Ülkücü genç, vatanı için meşru müdafasını yapmaktadır. Türkiye'de kızıl ihtilâl provaları deneyenlere karşı kavga etmektedir. Türkiye'yi Rusya'nın peyki yapmak isteyen vatan hainleri Doğu'da bir devlet kurmak için vatanımızı parçalamaya hazır Maoçu azınlık ırkçıları, Atatürk Üniversitesi'nde okuyamayacaklardır (Sağcı Öğrenciler, 1970).

22 Mayıs'ta Ankara Basın-Yayın Yüksek Okulu Öğrenci Birliği odası ile Okul Müdürü Profesör Muammer Aksoy'un odası gece komando oldukları öne sürülen üç genç tarafından basılmış ve Hukuk Fakültesi üçüncü sınıf öğrencisi Mustafa Kuseyri ensesinden tabanca ile vurularak öldürülmüştür (Ankara'da Dün Gece, 1970). 3 Haziran'da Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler çatışmış ve çıkan olaylarda Ali Paşa Aydın adlı öğrenci tabancayla yaralanmıştır. Bunun üzerine üniversite yönetimi, Fen, Ziraat, Tıp ve İlahiyat Fakülteleri'ni can güvenliği kalmadığı gerekçesiyle süresiz olarak kapatmıştır (Ankara'da Bir Öğrenci, 1970).

8 Haziran'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde karşıt görüşlüler arasında çıkan kavgada sağ görüşlü öğrenci Yusuf İmamoğlu boynundan tabanca ile vurularak öldürülmüştür. Bunun üzerine Edebiyat, Fen ve Kimya Fakülteleri üç günlüğüne kapatılmıştır (Üniversite'de Çatışma, 1970). 21 Ağustos'ta Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 3 saat süreyle komandolar tarafından işgal edilmiştir. Polisin müdahalesi sonucu Fakülte işgalcilerin elinden alınarak Dekan Profesör Alacakaptan'a teslim edilmiştir (Ankara Hukuk, 1970).

12 Ekim günü Hacettepe Üniversitesi öğrenciler tarafından işgal edilmiştir. Öğrenciler, öğrenci kıyımına son verilmesi ve kayıt bozukluklarının giderilmesi amacıyla giriştikleri fiili durumun bir gün süreceğini belirtmeleri üzerine Rektör

üniversiteyi üç gün süreliğine tatil etmiştir (Hacettepe Üniversitesi, 1970). 16 Ekim'de Hacettepe Üniversitesi, SBF Öğrenci Derneği, Dev- Genç, DDKO lokalleri basılarak birçok öğrenci gözaltına alınmıştır (Aydemir, 2014: 47). 18 Kasım'da Ankara Üniversitesi'ne bağlı Diş Hekimliği Yüksek Okulu öğrencileri ses bombaları ve sopalarla toplantı halindeki Profesörler Kurulu'nu basmıştır. Olay esnasında bazı öğretim üyeleri fenalık geçirmişse de olay büyümeden polis tarafından kontrol altına alınmıştır (Dişçilik Öğrencileri, 1970). 19 Kasım'da üniversiteye giremeyen bir grup liseli öğrenci, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü'nü işgal ederek Rektör Profesör Tahsin Özgüç'le beraber Rektörlükte görevli personeli dışarı çıkararak eylem yapmıştır (Lise Mezûnu Gençler, 1970). Aynı gün Konya Selçuk Üniversitesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında kavga çıkmış ve çok sayıda öğrenci yaralanmıştır (Konya'da Öğrenciler, 1970).

23 Kasım'da İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Dekanı Saffet Rıza Alpar'ın 10 Kasım'da Atatürk'ün resim ve sözlerinin bulunduğu afişleri yırtması olayı protesto edilmiştir. Aynı gün Ankara Erkek Teknik Öğretmen Okulu Yurdu'nun üçüncü katından sağ görüşlü Dursun Önkuzu adlı öğrenci atılarak öldürülmüştür (Pencereden Atılan, 1970). 27 Kasım'da Ankara'daki ODTÜ, Hacettepe ve Ankara Üniversitesi öğrencileri dört günlük boykot kararı almıştır. Aynı gün karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi Hamza Durak ağır yaralanmıştır (Ankara'da 3 Üniversite, 1970).

3 Aralık'ta Dev-Genç, Ülkü Ocakları ve Sosyal Demokrasi Dernekleri Federasyonları, Ankara Gazeteciler Cemiyeti'nin düzenlediği açık oturumda gençlik olaylarını tartışmıştır. Yapılan tartışma sonunda taraflar birbirlerine güvenmediklerini bildirmiştir (3 Gençlik Örgütü de, 1970). 6 Aralık'ta Milli Eğitim Bakanı yerine vekâlet eden İmar-İskân Bakanı Hayrettin Nakipoğlu, çıkan olaylar nedeniyle Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'nu, hazırlık kısmı hariç olmak üzere süresiz olarak kapatmıştır (Çapa Okulu, 1970).

23 Aralık'ta Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Hukuk Fakültesi öğrencisi olan sol görüşlü İlker Mansuroğlu tabancayla vurulmuştur (Ankara'da Bir Öğrenci, 1970). 24 Aralık'ta İstanbul Üniversitesi Edebiyat Dekanı Sırrı Erinç, öğrenci

temsilcisi seçimi nedeniyle sağcı öğrencilerin fakülteyi kontrol altına almaları üzerine, gazetecilere fakülteyi üç gün süreyle kapattıklarını, ayrıca dört arkadaşıyla birlikte yönetim kurulundan istifa ettiklerini açıklamıştır (Edebiyat Dekanı, 1970). 25 Aralık'ta Dev-Genç üyesi Eğitim Fakültesi öğrencisi Nail Karaçam Ankara Fen Fakültesi önünde tabancayla öldürülmüştür. Olayda Mehmet Demir ve Recep Şahin adındaki öğrencilerde yaralanmıştır (Ankara'da 3 Öğrenci, 1970). Polis olayla ilgili 69 kişiyi gözaltına almıştır. 28 Aralık'ta İstanbul Üniversitesi aldığı bir kararla Edebiyat, Fen, Kimya, Hukuk, Tıp ve İktisat Fakültelerini 10 Ocak tarihine kadar kapatmıştır.

2.2.2.5.12. 1971

17 Ocak'ta Ankara'da ODTÜ Rektörü Profesör Dr. Erdal İnönü'nün evine, Edirnekapı Öğrenci Yurdu'na ve Çapa Yüksek Öğretmen Okulu'na dinamit atılmıştır (Prof. İnönü'nün Evinde, 1971). 18 Ocak'ta İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileri, hükümetin Deniz Gezmiş'e komplo kurduğunu iddia ederek düzenlemiş oldukları yürüyüşte Philips binası, Opera Hoteli ve Türk-İş 1. Bölge Temsilciliği binasını taşla tutmuştur. Aynı zamanda Edebiyat Fakültesi İlkçağ dershanesinde dinamit patlatılmış ve İşletme Fakültesi Talebe Cemiyeti'nde tahrip edilmiştir. Ayrıca üniversiteye giremeyen öğrencilerde giriş sınavı komisyon bürosunu bir süre işgal etmiştir (Dinamitler Yine Patladı, 1971).

24 Ocak'ta polis SBF Yurdu'nu basarak 300 kadar öğrenciyi gözaltına almıştır (SBF Öğrencileri, 1971). 25 Ocak'ta Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi öğrencilerinden 28 kişi, Milli Eğitim Bakanlığı önünde bir basın toplantısı düzenleyerek fakülte'deki solcu öğrencilerin kendilerini okula sokmadıklarını iddia etmiştir (Öğrenciler Bakanlık Önünde, 1971). 28 Ocak'ta Hacettepe Üniversitesi Morfoloji binasında Sosyal Demokrasi derneklerine bağlı gençlerle Dev-Genç'liler arasında afiş asma yüzünden çıkan kavgada Fahri Karakaş adlı öğrenci yaralanmıştır (İki Gençlik Grubu, 1971).

17 Şubat'ta Ankara Bahçelievler'deki Cumhuriyet Lisesi'nde bir patlama olmuş ve o sırada olay yerinde bulunan 13 yaşındaki Adıgüzel Yenilmez'in kolu kopmuş,

14 yaşındaki Üçler Özgeç’de yaralanmıştır. Bunun yanısıra aynı gün İstanbul’un altı farklı yerinde bombalar patlamıştır (Bomba Patladı, 1971). 18 Şubat’ta İstanbul ve Hacettepe Üniversitelerinde karşıt görüşlü öğrencilerin kavgasından dolayı Hacettepe süresiz kapatılmış, İstanbul Üniversitesi’nin Fen, Edebiyat ve Kimya Fakülteleri 1 Mart’a kadar, diğer fakülteleri de 22 Şubat’a kadar tatil edilmiştir (İstanbul ve Hacettepe Üniversiteleri, 1971).

20 Şubat’ta ODTÜ öğrencileri, polisin Hacettepe Üniversitesi Yurdu’ndaki tutumunu protesto etmek amacıyla Ankara-Eskişehir yolunu trafiğe kapatmıştır. Olaya asker müdahale edince öğrenciler, polisle hesaplaşmak amacıyla bu eylemi yaptık, karşımıza ordu çıktı diyerek gerçek niyetlerini ortaya koymuştur (Öğrenciler, Eskişehir Yolunu, 1971). 22 Şubat’ta Ziraat Fakültesi’nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çatışma çıkmıştır. Aynı zamanda bir polis aracına da SBF önünde ateş edilmiştir. Polis olayla ilgili 20 öğrenciyi gözaltına almıştır (Ziraat Fakültesinde, 1971).

3 Mart tarihinde Abdi İpekçi’nin Milliyet gazetesi’nde “İhtilâl Öncesinde Çelişki ve Patlamalar Ülkesiydi” manşetli haberi dikkate değerdir. İpekçi bu yazısında Peru’da 1965 yılında yapılan askeri darbe öncesinde ülke içinde kaosu hüküm sürdüğünü ve öğrencilerin kamplara ayrılarak birbirleriyle çatıştırıldığını yazmaktadır. Benzer olayların ülkemizde de yaşandığı gözönünde tutulursa, askeri darbenin yaklaştığını tahmin etmek çok da zor değildir. Dünyanın farklı ülkelerinde gerçekleşen askeri darbeler öncesinde kitlesel şiddet olaylarının yaygınlaşması dikkatlerden kaçırılmamalıdır. Bu dönemde gençlerin ön saflarda kullanılması dikkat çeken bir durumdur. Ülkemizde gençlerin kaos ortamının oluşturulması için kamplara ayrılarak çatıştırılması Peru’da yaşanan gelişmelerle benzerlik göstermektedir.

2 Mart’ta İstanbul Üniversitesi’nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında silahlı çatışma çıkmış ve olaylarda çok sayıda öğrenci yaralanmıştır. Bunun üzerine Hukuk Fakültesi üç gün süreliğine kapatılmıştır (Polisle Öğrenci Çatıştı, 1971). 3 Mart’ta Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Öğrenci Lokaline patlayıcı madde atılması sonucu yangın çıkmıştır. İzmir’de de İktisadi Ticari İlimler Fakültesi’nin

bahçesine patlayıcı madde atılmıştır (Ankara Öğretmen Okulu, 1971). 4 Mart'ta THKO adlı örgüt dört Amerikalı askeri kaçıarak, bilinmeyen bir yere götürüp 400 bin dolar fidye istemiştir. Fidyenin verilmemesi durumunda Amerikalıların kurşuna dizileceği bildirilmiştir (Ya 400 Bin Dolar, 1971). 5 Mart'ta kaçırılan dört Amerikalı ve onları kaçıranları aramak için ODTÜ'ye giren jandarma ve komando birlikleri ile öğrenciler çatışmıştır. Çıkan çatışma da iki kişi hayatını kaybetmiştir (1 Genç Öldü, 1971). Artan şiddet olayları nedeniyle silahlı kuvvetler siyasi iktidara muhtıra vermiştir. 12 Mart Muhtırası'ndan sonra öğrenci olayları mahiyet değiştirerek, yani daha da siyasallaşarak, artarak devam etmiştir.

Ülke içerisinde gittikçe artan şiddetin yanısıra ekonomik dengelerin sarsılmaya başlamasıyla beraber Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç komutasındaki Yüksek Komuta Konseyi, 11 Mart 1971'de Ankara'da toplanmıştır. Toplantı sonunda hazırladıkları muhtıra mektubunu Hükümet'e, Cumhurbaşkanı'na, Senato'ya ve TBMM'ye göndermişlerdir. Bunun üzerine Süleyman Demirel başkanlığındaki Bakanlar Kurulu istifa etmiştir. Yerine Nihat Erim başkanlığındaki 33. Hükümet kurulmuştur. Nihat Erim yaşanan öğrenci olaylarıyla ilgili şunları söylemiştir:

Bu davranışta gençler, genç öğrenciler olarak silahlı öğrenciliğe kadar gittiler. Öğrenim ve öğretim hürriyeti diye bir şey kalmamıştı. Gençlerle devletin silahlı kuvvetleri, polisi, hatta askeri, Ocak ayında Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde ve Mart ayı içerisinde de Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde adeta meydan muharebesi verdiler. Bu meydan muharebelerinde tabiatıyla mukavemetleri kırıldı. Ancak, memleketin asayışı üzerinde faaliyetleri durmadı. Büyük şehirlerde, her gün bombalar patlıyordu. Her gün hangi bankanın soyulacağını kimse tahmin edemiyordu. Ve her gün yerli yabancı kimin kaçırılacağını vatandaşlar tahmin edemez oldular. Bu, aşırı solu temsil eder görünen gençlerin çalışmaları ve faaliyetleriydi (Aydemir, 2014: 49) diyerek genel durum hakkında bilgilendirme yapmıştır.

Yeni Milli Eğitim Bakanı Şinasi Orel, üniversitelerdeki olayları durdurmak amacıyla rektörlerle yaptığı toplantıdan sonra üniversitelerin anarşist gruplardan temizlenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu yönde ilk adım 26 Nisan 1971'de sıkıyönetim ilanından faydalanarak atılmıştır. Fakat sıkıyönetim ilanı öğrenci olaylarını durduramamıştır. 26 Nisan'da ODTÜ'de silahlı çatışma çıkmış ve

olaylarda çok sayıda öğrenci yaralanmış ve fakülte süresiz tatil edilmiştir. Sıkıyönetim ilanından sonra Dev-Genç ve Ülkü Ocakları ile Ankara'da 22 öğrenci derneği kapatılmıştır. İki yıl beş ay süren sıkıyönetim zamanında öğrenci örgütlerinin tamamına yakını kapatılmıştır (Aydemir, 2014: 49).

17 Mayıs'da İsrail Başkonsolosu Efraim Elrom silahlı dört kişi tarafından kaçırlınca hükümet bir bildiri yayınlamıştır. Bildiriyi Başbakan Yardımcısı Sadi Koçuş okumuştur. Bildiride şu hususlara yer verilmiştir:

İsrail Devleti'nin İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom, İstanbul'daki evinden dört zorba tarafından kaçırmıştır. Türkiye'de görev yapan, Türk kanunlarının ve geleneksel Türk konukseverliğinin himayesi altında bulunan bir kişiye karşı girişilen bu alçakça saldırının, bugüne kadar çeşitli kanunsuz hareketlerde bulunan, amacı Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmak ve parçalamak olan gizli örgüt mensupları tarafından yapıldığı ve saldırganların kimlikleri tesbit edilmiş bulunmaktadır. Kendilerini Türkiye Halk Kurtuluş Cephesi Merkez Komitesi diye tanıtan silahlı saldırganlar, küstahlıklarını daha da ileri götürerek, Türk Devleti ve hükümeti'yle şartlar ileri sürerek pazarlığa girişmeye kalkışmak cüretini göstermişlerdir... Ayrıca her ne amaçla olursa olsun, adam kaçıranlar, bunlara yataklık edenler ve saklandıkları yeri bildikleri halde resmi makamlara bildirmeyenler için, idam cezasını öngören kanun tasarısı hemen TBMM'ye sunulacaktır... Bütün vatandaşlarımızın görev başındaki güvenlik kuvvetlerine yardımcı olmalarını dilerim (4 Silahlı, İsrail Konsolosunu, 1971).

Birinci Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı, yayınladığı 18 ve 19 sayılı bildirilerle 65 kişinin arandığını kamuoyuyla paylaşmıştır. Arananlar arasında beşi profesör, üçü asistan, dokuzu yazar ve DİSK Genel Başkanı ve Genel Sekreteriyle birlikte dört sendikacı da vardır. Profesör Bahri Savcı, Tarık Zafer Tunaya, Muammer Aksoy, gazeteci İlhami Soysal ve Yaşar Kemal'inde aralarında bulunduğu 18 kişi Sıkıyönetim Komutanlığı'na giderek teslim olmuştur. Dokuz ilde toplam 348 kişi gözaltına alınmış ve İstanbul'da sokağa çıkma yasağı uygulanmıştır (9 İlde 348 Kişi, 1971). Alınan önlemlere rağmen Başkonsolos Efraim Elrom, 23 Mayıs 1971 tarihinde başından tabanca ile vurularak katledilmiştir. Bunun üzerine sıkıyönetim uygulamaları daha da sertleşmiş, birçok yazar, akademisyen ve öğrenci gözaltına alınmıştır. Konsolos'un kaçırmaları ve öldürülmesi olayı ile ilgili aranan Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir'in Maltepe'de bir evde saklandığı haberi üzerine buraya operasyon yapılmış ve bu operasyon sonucunda Mahir Çayan yaralı, Hüseyin

Cevahir ise ölü ele geçirilmiştir. Olayın yaşandığı günlerde öğrenci liderlerinden Sinan Cemgil ve iki arkadaşı da Adıyaman'da ölü ele geçirilmiş, Cihat Alptekin'de Tekirdağ'da sağ olarak yakalanmıştır (Aydemir, 2014: 49-50).

2.2.2.5.13. 1972

10 Ocak'ta Askeri Yargıtay 2. Dairesi, öğrenci liderlerinden Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan hakkındaki idam cezalarını onaylamış ve diğer 15 idam kararını da bozmuştur (Yargıtay, Gezmiş, Aslan, 1972). 19 Şubat'ta Maltepe Askeri Cezaevi'nden kaçan Ziya Yılmaz, Fındıkzâde'deki evinde güvenlik kuvvetleri tarafından yapılan baskında yaralı olarak, yine aynı cezaevinden kaçan Ulaş Bardakçı ise aynı gün yapılan baskında Arnavutköy'de ölü olarak ele geçirilmiştir (Ulaş, Ölü, 1972). 12 Mart Muhtırası'ndan sonra güvenlik kuvvetleri teröre karışan gruplara ve kişilere karşı sert tedbirler alarak şiddet hareketlerini önlemeye çalışmıştır.

10 Mart'ta TBMM'de yaklaşık olarak dokuz buçuk saat süren görüşmelerden sonra Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan hakkında verilen idam kararları 53 red ve altı çekimsere karşı 238 oyla onaylanmıştır. Toplantı esnasında İsmet İnönü "Artık tahammülüm kalmadı" diyerek toplantıyı terketmiştir. Oylamada Süleyman Demirel ise kabul oyu kullanmıştır (Meclis İdamları Onayladı, 1972). 11 Mart'ta ise Genelkurmay Başkanlığı, anarşistlere maddi ve manevi yardım ettikleri tespit edilen 57 subay ile 11 astsubayı ordudan çıkarmıştır (57 Subay, 1972).

15 Mart'ta cezaevinden kaçan ve yaralı olarak yakalanan THKP-C liderlerinden Ziya Yılmaz'a ölüm cezası verilmiştir (Ziya Yılmaz'a, 1972). 23 Mart'ta Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan hakkında verilen idam cezalarını onaylamıştır (Cevdet Sunay, 1972). 27 Martta Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi (THKP-C) lideri Mahir Çayan ve arkadaşları Ünye Radar Üssü'nden 3 yabancı teknisyeni kaçırmış ve rehine almıştır. Güvenlik kuvvetleri kaçırılanların izini kısa süre sonra bulmuştur (Alptekin ve Ayna, 1972). 30 Martta Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi (THKP-C) lideri Mahir Çayan ile THKO liderlerinden olan Cihan Alptekin ve Ömer Ayna, THKP-C üyeleri olan Nihat Yılmaz, Sinan Kazım Özüdoğru, Saffet Alp, Hüdayi Arıkan, Ahmet Atasoy, Ertan

Saruhan ve Sabahattin Kurt, Tokat'ın Niksar ilçesine bağlı Kızıldere köyüne yapılan operasyonla öldürülmüştür. Ertuğrul Kürkçü ise bu operasyonda sağ olarak yakalanmıştır. Operasyonda Çayan ve arkadaşları, üç gün önce kaçırmış oldukları Ünye'deki radar üssünde görevli iki İngiliz ve bir Kanadalı teknisyeni öldürmüştür (Anarşistler Üç İngiliz, 1972).

24 Nisan'da TBMM'de Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın ölüm cezalarının infazına ilişkin tasarının ikinci görüşmesi yapılmıştır. İki çekimser, 48 red oyuna karşı 273 oyla infâz hakkındaki kanun tasarısı kabul edilmiştir. Görüşmeler sırasında söz alan İsmet İnönü bu cezaların müebbet hapse çevrilmesini istemişse de kabul edilmemiştir (Meclis, İdamları, 1972). 6 Mayıs'ta Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan idam edilmiştir (İdam Edildiler, 1972). 13 Haziran'da ise THKP-C davasında hüküm giyen Necmi Demir, Kamil Dede ve Ziya Yılmaz'ın idam kararları, Askeri Yargıtay 4. Dairesi tarafından bozularak müebbet hapse çevrilmiştir (3 İdam Kararı, 1972). 3 Temmuz'da Anayasayı tağyîr, tebdîl ve ilgaya cebren teşebbüs ettikleri gerekçesiyle Sıkıyönetim Mahkemesi'nce ölüm cezasına mahkûm edilen Mustafa Yalçın ve 14 arkadaşına, kimilerine müebbet hapis kimilerine ise iki ile 15 yıl arasında değişen çeşitli cezalar verilmiştir (Mustafa Yalçın, 1972).

2.2.2.5.14. 1973

30 Mart'ta Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisine bağlı Galatasaray, Vatan, Kadıköy ve Işık Mühendislik Yüksek Okulları'nda, görevli asistanlar ile bazı öğretim üyeleri, ücretleri yetersiz bularak istifa edince senato, okulları 15 gün süreyle tatil etmiştir (4 Yüksek Okul, 1973). 16 Nisan'da Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi davası görüşmeleri başlamıştır. Sanıkların; üç banka soygunu, Mete Has'ın kaçırlışı, Mahir Çayan ve arkadaşlarının cezaevinden firarı, Ünye'den kaçırlan üç yabancı teknisyenin Kızıldere'de öldürülüşü gibi suçlarla ilgili olarak yargılanmasına başlanmıştır. Savcı 256 sanıktan 10'u için idam istemiştir. 256 sanıklı davada 45'i üniversite ve yüksekokul öğrencisi, 27'si ise Hava Harp Okulu öğrencisi olmak üzere toplam 72 öğrenci yargılanmıştır. (256 Sanıklı, 1973).

1971 yılındaki muhtıradan sonra yasadışı örgüt mensuplarının önemli bir kısmı gözaltına alınmıştır. Bu gözaltılar 1974'e kadarki şiddet hareketlerinde azalmaya yol açmıştır. Ancak 1974 yılı mayıs ayında çıkan af kanunu sonrasında şiddet hareketleri tekrardan başlamıştır. 1974-1980 yılları arası yaşanan olaylarda maalesef çok sayıda kişi hayatını kaybetmiştir.

2.2.2.5.15. 1974

8 Mart'ta İstanbul Zeytinburnu'ndaki Atatürk Öğrenci Yurdu'nda karşıt görüşlü iki öğrenci grubu arasında kavga çıkmıştır. Çıkan olay sonrasında 6 kişi gözaltına alınmıştır (Öğrenci Yurdunda, 1974). Bu dönemde karşıt görüşlü gruplar arasında bazı provakatif eylemlere de rastlanmıştır. 30 Mart'ta Adana'da Düziçi İlk Öğretmen Okulu'nda sol görüşlü öğretmenleri zor durumda bırakmak amacıyla okula "orak çekiçli" bir bayrak asılmıştır. Olayla ilgili olarak beş ülkücü gözaltına alınmıştır (Okula Orak Çekiçli, 1974).

8 Mayıs'ta okul ve yurtlara yapılan saldırılar nedeniyle İstanbul Üniversitesi Hukuk ve İktisat Fakültesi öğrencilerinin büyük bir kısmı üç günlük boykot kararı almıştır (Hukuk ve İktisat'da, 1974). 8 Kasım'da Ankara, Hacettepe ve ODTÜ öğrencisi olan sol görüşlü bir grup öğrenci, ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissenger'ı protesto ettiği sırada bir grup sağ görüşlü öğrencinin saldırısına uğramıştır. Silahlı, taşlı, sopalı çıkan kavgada ikisi ağır olmak üzere çok sayıda öğrenci yaralanmıştır. İstanbul'da da akademi ve yüksekokullarda boykot yapan öğrencilere yenileri eklenmiştir. Atatürk Eğitim Enstitüsü'nde okuyan 2 bin öğrencinin boykot kararı almasıyla birlikte İstanbul'da boykot kararı alan öğrenci sayısı 37 bini bulmuştur (Ankara'da Öğrenci Çatışmasında, 1974). 19 Aralık'ta Beşiktaş'ta Yıldız Devlet Mimarlık ve Mühendislik Akademisi'nde çıkan kavgada Şahin Aydın isimli öğrenci bıçaklanarak öldürülmüştür (DMMA'da Çıkan Kavgada, 1974).

2.2.2.5.16. 1975

14 Ocak'ta Bursa Eğitim Enstitüsü ile Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgalar nedeniyle Bursa Eğitim Enstitüsü 1 hafta süreyle, Gazi Eğitim Enstitüsü'de üç gün süreyle tatil edilmiştir (Öğrenci Çatışmaları, 1975). 15 Ocak'ta İstanbul Teknik Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde okuyan 3 bin kadar öğrenci, Maçka Maden Fakültesi Konferans Salonu'nda yaptıkları forumda, sonsuz sınav hakkı istemiş ve bir günlük boykot kararı almıştır. Burada karşıt görüşlü öğrenciler arasında kavga çıkmaması için polis sıkı güvenlik tedbirleri almıştır (Maden Fakültesi'nde, 1975).

23 Ocak'ta Vatan Mühendislik Yüksek Okulu'nda karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada, aynı okulda Makine bölümü ikinci sınıf öğrencisi Kerim Yaman tabancayla vurularak öldürülmüş, Erdinç Demirpolat ve Erol Erdoğan adlı kişilerde ağır yaralanmıştır (Komandolar Bir Genci, 1975). 23 Şubat'ta Erzincan'da sağ ve sol görüşlü gruplar arasında çıkan kavgada 13 yaşındaki ilkokul öğrencisi olan Mehmet Kaya tabanca ile vurularak öldürülmüştür. Olayda CHP İl Merkezi, TÖB-DER (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği) binası ile sekiz işyeri tahrip edilmiştir. Çıkan olaylar nedeniyle valilik ilk ve orta dereceli okulları tatil etmiş, kahvehaneleri ise kapatmıştır (Erzincan'da Olaylar Çıktı, 1975).

3 Nisan'da Ankara Erkek Teknik Öğretmen Okulu öğrencisi Necdet Dumanay okul bahçesinde dövülerek öldürülmüştür (Ankara'da Bir Öğrenci, 1975). 4 Nisan'da Ankara'da kendilerine Komando adı veren gençler Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu'nu basmıştır. Çıkan olaylarda iki öğrenci ağır yaralanmış, dokuz komando da gözaltına alınmıştır. Aynı gün 3 Nisan'da solcularca dövülerek öldürülen Necdet Dumanay için tören yapmak isteyen sekiz sağ görüşlü öğrenci gözaltına alınmıştır. 4 Nisan'da Ankara, İstanbul ve Bursa'da çıkan çatışmalarda 41 öğrenci gözaltına alınmıştır (Ankara, İstanbul ve Bursa'daki Olaylarda, 1975).

16 Nisan'da Diyarbakır'da sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada üç öğrenci yaralanmış ve bir öğretmenin kulağı kesilmiştir. Aynı gün ODTÜ'de öğrencilerin boykot kararı alması üzerine üniversite yönetimi, eğitim ortamının

kalmadığını ileri sürerek üniversiteyi 10 gün süreliğine kapatmıştır. İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileri ise üç günlük boykot kararı alarak okula gitmemiştir (Diyarbakır'da Çatışan Öğrenciler, 1975). 24 Nisan'da İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi ile Site Öğrenci Yurdu'nda dün öğle saatlerinde solcularla komandolar arasında çıkan silahlı kavgada Site Yurdu odacılarından Abdi Gönel açılan ateş sonucunda hayatını kaybetmiş, ikisi ağır 23 öğrenci de yaralanmıştır (Komando ve Polis, 1975). 25 Nisan'da olayı protesto etmek isteyen Yükseliş Mimarlık Mühendislik Yüksek Okulu öğrencileri ile dışarıdan gelen ve sağcı oldukları ileri sürülen grup arasında çatışma çıkmış, bu çatışmada 65 yaşında iki kadınla iki buçuk yaşındaki bir kız çocuğu ağır yaralanmıştır. Olaylardan sonra 28 öğrenci gözaltına alınmıştır (Ankara'daki Komando Baskınında, 1975).

8 Mayıs'ta Mersin İlköğretmen Okulu ve Ankara Erkek İlköğretmen Okulu'nda karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada 13 öğrenci yaralanmış, 29 öğrencide gözaltına alınmıştır (Mersin İlköğretmen Okulundaki, 1975). 2 Kasım'da Erzincan'da karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada biri polis olmak üzere iki kişi yaralanmış, 10 kişide gözaltına alınmıştır. Olaylarda polis saldırıya uğramış, evlerin, karakolun ve bazı işyerlerinin camları kırılmıştır (Erzincan'da Olaylar Çıktı, 1975).

3 Kasım'da yeni öğretim yılına başlayan İstanbul ve Ankara'daki üniversiteler ile çeşitli yüksekokullarda olaylar ve çatışmalar çıkmıştır. Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki çatışmada Alpaslan Gümüş adlı öğrenci tabancayla vurularak öldürülmüştür. İstanbul'da da karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan çatışmada gruplar birbirlerine kurşun yağdırmıştır. Çıkan olaylarda yedi kişi yaralanmış, 55 kişide gözaltına alınmıştır (Üniversiteler Silahlı, 1975). Olaylar ertesi gün de devam etmiştir.

4 Kasım'da Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada biri ağır olmak üzere sekiz öğrenci yaralanmıştır. Ankara'da ise Ziraat, Veteriner, Fen Fakülteleri ile Başkent Akademi, Gazi Üniversitesi'nin Eğitim ile İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi öğrencileri, idarecilerin görevlerini iyi yapmadıkları gerekçesiyle bir günlük boykot kararı almıştır. Bu öğrenciler, aynı

zamanda ölen arkadaşları Alpaslan Gümüş için ise de bir günlük yas ilan etmiştir. Aynı gün Ege Üniversitesi'nin tüm fakülte ve yüksekokullarında öğrenciler derslere girmeyip boykot kararı almıştır (Konya'da 1'i Ağır, 1975). 5 Kasım'da İstanbul Teknik Üniversitesi Taşkışla binasında karşıt görüşlü iki grup arasında çıkan silahlı çatışmada üçü ağır sekiz kişi yaralanmıştır. Olaylar üzerine üniversite yönetimi, okulu 17 Kasım'a kadar tatil etmiştir. Ankara Bahçelievler Kız Öğrenci Yurdu'nda da çıkan kavgada pek çok kız öğrenci yaralanmıştır (İTÜ'deki Çatışmada, 1975).

Öğrenci olaylarındaki artış üzerine CHP, yaşanan olayları araştırmak için üç komisyon kurmuştur (CHP, Öğrenci Olaylarını, 1975). CHP Grup Başkanvekilliği'nden yapılan açıklama şu şekildedir:

Meydana gelen olaylar kanlı sonuçlarıyla bütün Türk ulusunu derinden üzmemekte ve düşündürmektedir. Barış içine yaşamının koşulları elbetteki ekonomik ve sosyal gereksinmelerin sonucu olabilecektir. Bu bakımdan, CHP, TBMM grupları sorunu gerçekçi bir açıdan ele alıp olayların nedenlerini üniversite kentlerinde araştırıp incelemeye, olayların köklerinde nelerin bulunduğunu saptamaya karar vermiştir. CHP yerinde yapacağı araştırma ve gözlemlerle meydana çıkacak olan sonucu hangi çözüm gerektiriyorsa bunu Millet Meclisine getirecek ve kamuoyuna duyuracaktır....

19 Kasım'da Kayseri'nin Pazarören İlköğretmen Meslek Lisesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada pek çok öğrenci yaralanmıştır. Adana'da ise, duvarlara izinsiz afiş asarken yakalanan üç öğrenci gözaltına alınmıştır. Siirt ve Sinop İlköğretmen Lisesi ile Eskişehir İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ne bağlı Yönetim Bilimleri Yüksek Okulu öğrencileri de dersleri süresiz olarak boykot etmeye karar vermiştir (Kayseri'de 11 Öğrenci, 1975).

30 Kasım'da Ülkü Ocakları Elazığ Şubesi muhâsibi Kenan Manyas açılan yayılım ateşi sonrasında yaralanmıştır. Artan şiddet olayları nedeniyle Adalet Partisi İzmir Milletvekili Şinasi Osma; üniversite, yüksekokul ve liselerde anarşik olaylara katılan öğrencilerin derhal alınıp mahrûmiyet bölgelerine gönderilmelerini teklif etmiştir. Bu teklifi, Ülkü Ocakları komünizme hizmet olarak nitelendirmiştir (Elazığ Ülkü Muhasibi, 1975).

1 Aralık'ta Şişli'de arkadaşlarının öldürülmesini protesto eden gruba silahlı saldırı düzenlenmiş; olayda Galatasaray Mühendislik Yüksekokulu öğrencilerinden Cezmi Yılmaz ve Halit Pelitözü hayatını kaybetmiştir (Komandolar Yüzlerce, 1975). 4 Aralık'ta Ankara'da SBF öğrencisi iki kişi sokakta kurşunlanmıştır. Öğrencilerden biri ağır, diğeri ise hafif yaralanmıştır (Ankara'da İki Öğrenci, 1975). 5 Aralık'ta Malatya Atatürk Lisesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada Kazım Göktaş adındaki öğrenci üçüncü kat penceresinden atılmıştır. Hastaneye kaldırılan öğrenci kurtarılamamıştır. Çıkan olaylarda İclal Hoşanlı, Hüseyin Haytan, Ekrem Sarıkaya adlı öğrenciler ağır olmak üzere elliye yakın öğrenci de hafif yaralanmıştır (Malatya Lisesi'ndeki, 1975).

11 Aralık'ta Ankara'da sokakta top oynayan altı öğrencinin üzerine Ülkü Ocakları Derneği'ne mensup oldukları iddia edilen kişilerce ateş açılmıştır. Aynı gün Elazığ'da Etibank Öğrenci Yurdu'nda çıkan olaylarda Endüstri Meslek Lisesi öğrencisi Selahattin Bereketli öldürülmüştür (Ülkü Ocaklı, 1975). 1975 yılının sonlarına doğru da şiddet hareketleri hız kesmemiştir. 18 Aralık'ta Ankara Turizm Ticaret Yüksek Okulu'nda karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada 20 öğrenci yaralanmıştır. Yine aynı gün ODTÜ'lü bir öğrenci evinde ölü bulunmuştur. Kırşehir Öğretmen Okulu'nda 26 öğrencinin okul ile ilişkisi kesilmiştir. Gaziantep'te ise lise öğrencileri arasında çıkan kavgada 5 öğrenci ağır yaralanmıştır (Ankara'da Bir Öğrenci, 1975). 24 Aralık'ta Ankara'da çıkan olaylarda Basın Yayın Yüksek Okulu öğrencisi olan biri öldürülmüş, ilköğretim okulu öğrencisi olan iki kişide yaralanmıştır. İstanbul Şişli Siyasal Bilimler Yüksek Okulu'nda da bir öğrenci tabancayla vurulmuştur. Antakya'nın Samandağ ilçesinde de 500 kadar öğrencinin çatışması sonucu çok sayıda öğrenci yaralanmıştır (Bir Öğrenci Öldürüldü, 1975).

2.2.2.5.17. 1976

2 Ocak'ta Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada iki öğrenci boğazından kesilerek yaralanmıştır. Aynı gün, Ankara, İstanbul, Elazığ ve Antalya'da çıkan olaylarda çok sayıda öğrenci yaralanmıştır (Trabzon'da İki Öğrencinin, 1976). 6 Ocak'ta Hacettepe Üniversitesi'nde sağ ve sol

görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada bir öğrenci kafasından tabancayla vurularak ağır yaralanmıştır. Gaziantep ve Adana'daki öğrenci olaylarında ise 10 öğrenci çeşitli yerlerinden yaralanmıştır. Samandağ ve Adana Teknik Lisesi öğrencileri ise bazı istekler öne sürerek dersleri boykot etmeye başlamıştır. Edirne ve Trabzon İlköğretmen Okulları'ndaki olayların son bulması ve can güvenliğinin sağlanması için ise öğrenci velileri vali ile görüşmüştür (Ankara'da Öğrenciler, 1976).

8 Ocak'ta Hacettepe Üniversitesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada biri ağır olmak üzere 13 öğrenci yaralanmıştır. Ağır yaralanan Nuray Erenler bitkisel hayata girmiştir. Üniversiteye bağlı fakülte, yüksekokullar ve yurtlar 1 Şubat'a kadar kapatılmıştır (Ankara'da Bu Kez, 1976). 12 Ocak'ta İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi can güvenliği kalmadığı gerekçesiyle süresiz olarak kapatılmıştır. Ankara'da Yunus Ceylan adındaki Ülkücü gencin ölmesinden sonra İstanbul'da olaylar çıkmış ve bu olaylarda Özer Elmas, Kamil Nabi Ünal adlı gençler vurulmuştur. İzmir'de Ege Üniveritesi'nde sağ ve sol görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada çok sayıda öğrenci yaralanmıştır. Olayla ilgili 153 öğrenci gözaltına alınmıştır. Elazığ ve Midyat'ta çıkan olaylarda ise 12 kişi yaralanmıştır (İstanbul Üniversitesi ve İTÜ, 1976).

14 Ocak'ta Bolu Eğitim Enstitüsü'nde çıkan olayda bir öğrenci bıçakla yaralanmıştır. Elazığ Fırat Üniversitesi'nde ise öğrenciler can güvenliği kalmadığı gerekçesiyle bir günlüğüne boykot kararı alıp derslere girmemeye karar vermiştir (Bolu Eğitim'de, 1976). 27 Ocak'ta Özer Elmas'ın ölümü üzerine düzenlenen gösteride polisle öğrenciler çatışmış, bu çatışmada Metin Arıkan adlı kişi hayatını kaybetmiştir. Aynı gün Adana'nın Bahçe İlçesinin Haruniye bucağındaki Düziçi Öğretmen Okulu'nda çıkan kavgada 14 öğrenci yaralanmıştır (İstanbul'da Polis Öğrenci, 1976; Polis Protesto Yürüyüşünü, 1976).

3 Mart'ta Ankara, Burdur, Eskişehir ve İstanbul'da meydana gelen olaylarda 9 öğrenci yaralanmış, 11 öğrenci ise gözaltına alınmıştır (5 İldeki Olaylarda, 1976). 8 Nisan günü Ankara SBF'de ve Hacettepe Üniversitesi'nde derslere girip girmeme konusunda yaşanan tartışma kavgaya dönüşmüş ve çıkan olaylarda Tabii Senatör

Muzaffer Yurdakuler'in 23 yaşındaki oğlu Hakan Yurdakuler öldürülmüştür. Arkadaşlarının ölümünü protesto etmek isteyen grup yürüyüşe geçince polisler aralarında çatışma çıkmış ve bu çatışmada Eşari Oran ve Burhan Barın hayatını kaybetmiştir (Ankara'da Dün de, 1976).

1 Mayıs'ta Kadıköy Mühendislik Yüksek Okulu'nda 1 Mayıs afişlerinin asılması sırasında çıkan tartışma sonucu Mehmet Dağbaşı tabanca ile vurularak öldürülmüştür. 1 Mayıs gösterilerine katılmak için Ankara'dan İstanbul'a gelen SBF öğrencisi Ali Fuat Okan, Fındıkzade'deki Kocaeli Öğrenci Yurdu önünde tabanca ile vurularak öldürülmüştür (Mitinge Gelen, 1976). 18 Mayıs'ta ise Hacettepe Üniversitesi öğrencisi Fevzi Aslansoy isimindeki sol görüşlü öğrenci çıkan silahlı çatışmada öldürülmüştür (Başkente Bir, 1976). 29 Mayıs'ta İstanbul Teknik Üniversitesi Temel Bilimler Fakültesi, sağcı oldukları ileri sürülen bir grup tarafından basılmış, yabancı dil dersi yapıldığı sırada sınıfı basan eli silahlı bu kişiler ikinci sınıf öğrencisi Erdoğan Yalçingil'i öldürmüştür. Aynı gün öğrenciler Trabzon'da polislerle çatışmıştır. Ankara'da ise evinin önündeki MHP yazısını silen bir gençte kurşunlanmıştır (Teknik Üniversitede, 1976).

10 Kasım'da Diyarbakır Eğitim Enstitüsü'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada bir kişi kalbinden bıçaklanarak öldürülmüştür. Konya, Malatya, Aydın ve Demirci'de çıkan olaylarda ise 49 öğrenci yaralanmıştır. Milliyet gazetesi, 1976 yılının 11 Kasım'ında üniversitelerde meydana gelen olaylarla ilgili verdiği haberinde dört kişinin öldüğünü 142 kişinin ise yaralandığını açıklamıştır. 20 Kasım'da Göztepe Akşam Ticaret Lisesi öğrencisi Zülfikar Uralcin açılan ateş sonucu hayatını kaybetmiştir. 24 Kasım'da Erzincan'da Rıza Akdemir, Manisa Turgutlu'da Recep Şirvan, 29 Kasım'da Adana Ceyhan'da Tufan Dicleli ve Murat Ülgen, 10 Aralık'ta Ankara'da Aynur Sertbudak, 20 Aralık'ta İzmir'de Tamer Binali, 31 Aralık'ta ise İstanbul'da Necip Bozalioğlu çıkan olaylarda hayatını kaybetmiştir (Höke, 1989: 106).

1976 yılı sadece üniversitelerde değil, lise öğrencileri arasında da çok sert geçmiştir. 30 Mart'ta Kayseri'de Mutad Karademir, 15 Mayıs'ta Afyon'da İbrahim Türkeş, 1 Nisan'da Ankara'da Fahir Doğan, 17 Mayıs'ta Erzurum Tortum'da

Mustafa Ertaş, 24 Eylül'de Elazığ'da İsmail Tuncel, 6 Ekim'de Gaziantep'de Emine Yumuşaklı, 9 Ekim'de Manisa'da Murat Öngel, 19 Ekim'de Ankara Bahçelievler'de Faruk Sevinç ve 25 Ekim'de Ankara'da Veysel Akdoğan adlı lise öğrencileri, çıkan olaylarda hayatını kaybetmiştir.

1976 yılında öldürülenler kategorisine “davasından dönenler”i de eklememiz gerekmektedir. 22 Ocak'ta DTCF öğrencisi Zeki Yılmaz'ın daha önce “Komando” iken bu kararından vazgeçmesi üzerine öldürüldüğü iddia edilmektedir. Buna benzer bir olay ise 17 Haziran'da, Erzurum Kazım Karabekir Eğitim Enstitüsü'nde yaşanmıştır. Burada öğrenci olan Ahmet Albayrak eskiden komando iken bu kararından dönünce vurularak öldürülmüştür. Yine bu kategoriye 17 Eylül'de yaşanan şu olayı da eklemek gerekmektedir. Ülkü Ocakları'na kayıtlı Orhan Seçilmiş kendisi gibi komando olan 6 arkadaşı tarafından dövülerek öldürülmüştür. Polise teslim olan kişiler ifadelerinde “davasından döndüğü” gerekçesiyle öldürdüklerini itiraf etmişlerdir (Yılmaz, 1997: 289-290).

2.2.2.5.18. 1977

3 Ocak'ta İstanbul Üniversitesi'nde Devrimci öğrenciler ile Ülkücü öğrenciler arasında çıkan kavgada dokuz kişi yaralanmıştır. Aynı gün Kadıköy Mühendislik Yüksek Okulu'nda karşıt görüşlü öğrenciler arasında çatışma yaşanmış ve okul bir hafta süreliğine kapatılmıştır. Gaziantep'te de lise öğrencileri arasında çıkan kavgada ise altı polis, 20 öğrenci yaralanmıştır (Beyazıt'ta Silahlı Çatışma, 1977). 6 Ocak'ta yine Gaziantep'te lise öğrencileri arasında çıkan kavgada Yaşar Çatalbaş adlı işçi tabancayla vurularak öldürülmüş, üç öğrenci ise ağır yaralanmıştır. Ağır yaralanan öğrencilerden Rıfat Çiçek bir hafta sonra hastanede hayatını kaybetmiştir (Gaziantep'te Lise Öğrencileri, 1977). 10 Ocak'ta Ankara Gazi Lisesi'nde çıkan çatışmada sokaktan geçen bir kişi hayatını kaybetmiştir. Bunun yanısıra can güvenliklerinin olmadığını söyleyen bir grupta Milli Eğitim Bakanlığı'nı taşlamıştır. İzmir'de karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada biri ağır beş kişi yaralanmıştır. Mersin'de ise öğrenciler arasında çıkan kavgada beş öğrenci yaralanmıştır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Ülkücü öğrencilerin sol

görüşlü öğrencileri derse sokmaması üzerine çıkan çatışmada çok sayıda öğrenci yaralanmıştır. Kadıköy Mühendislik Okulu'nda ise çıkan kavgaya nedeniyle okul bir günlüğüne tatil edilmiştir. Olaylar taşrada da tüm hızıyla devam etmiştir (Ankara Gazi Lisesi'ndeki, 1977). Sivas İmranlı'da ve Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde çıkan çatışmalarda iki öğrenci ölmüş, biri ağır altı kişi yaralanmıştır (İmranlı ve Erzurum'da, 1977). Erzurum'da öldürülen Ahmet Söken'in Tunceli'de yapılan cenaze töreninde polisle göstericiler arasında çıkan çatışmada lise öğrencisi Cafer Erdem hayatını kaybetmiştir. Aynı gün İstanbul'da çıkan kavgada Çetin Koçoğlu başına aldığı darbe nedeniyle hayatını kaybetmiştir (Atatürk Üniversitesi, 1977).

16 Ocak'ta Ülkücü olduğu bilinen İTÜ öğrencisi Aytekin Taşçı çıkan çatışmada hayatını kaybetmiştir. Olay sonrasında karşıt görüşlü öğrenciler arasında iki saat devam eden bir sokak savaşı yaşanmıştır. Taş, sopa, silah, molotof ve dinamitlerin kullanıldığı kavgayı polis güçlkle ayırabilmiştir (Silahlı Çatışmalar, 1977). 24 Ocak'ta Malatya, İstanbul ve Keçiörlü'da çıkan olaylarda bir öğretmen, bir işçi ve bir öğrenci hayatını kaybetmiştir. Ankara'da çıkan olaylar sebebiyle Ankara Üniversitesi Senatosu okulun 31 Ocak'ta açılmasını kararlaştırmıştır. 24 Ocak'ta yeniden öğretime başlayan İTÜ'de olaylar nedeniyle ders yapılamamıştır. Sultanahmet, İktisadi Ticari İlimler Akademisi (İTİA) ve Beşiktaş Mimarlık'taki kapatma kararları uzatılmıştır. Galatasaray Mühendislik ise bir gün süreyle kapatılmıştır (3 İlde, 1977).

28 Ocak'ta Ankara'da bir ortaokul öğrencisi çıkan çatışmada hayatını kaybetmiştir. 1 Şubat'ta İstanbul Karaköy'de İTÜ'de öğrenci olan, aynı zamanda Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde arşiv memurluğu da yapan Mehmet Sarıaslan öldürülmüştür. Ankara Hacettepe Üniversitesi'nde de çıkan çatışmada bir kız öğrencinin ağır yaralanması sonucu SBF üç günlüğüne kapatılmıştır. Aynı gün İçişleri Bakanı Asiltürk'ün, Ankara'da bulunan Alman Emniyet Müdürü ile görüşerek Türkiye'deki anarşik olaylardan çoğunun Almanya'da planlandığını öne sürerek işbirliği teklifinde bulunması dikkat çekicidir. (Katiller Yine Bulunamadı, 1977). Teklife Alman Emniyet Müdürü'nün nasıl karşılık verdiği ise bilinmemektedir.

Bu yıllarda yalnızca karşıt görüşlü öğrenciler arasında kavga çıkmamıştır. Öğrenciler kendi aralarında da çatışmışlardır. 5 Şubat'ta TÖB-DER (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği), TUM-DER (Tüm Memurlar Birleşme ve Dayanışma Derneği) ve TÜTED (Tüm Teknik Elemanlar Derneği) tarafından Ankara Tandoğan meydanında düzenlenen Ekonomik ve Demokratik Haklar mitinginde, solcu gençlerle Maoçu gençler arasında çıkan kavgada çok sayıda kişi yaralanmıştır (TÖB-DER Mitinginde, 1977).

Şubat ayında toplam 14 öğrenci hayatını kaybetmiştir. Mart ayında ise bu anarşi ortamı pek değişmemiştir. 5 Martta Denizli'de lise öğrencisi Mehmet Yelesen, 11 Mart'ta İTÜ öğrencisi Salih Deniz, 17 Mart'ta Uşak'ta Haydar Öztürk, 22 Mart'ta Çorum'da Ergül Baş, 27 Mart'ta Adana'da Rıfat Kurt ve İzmir'de Hakan Tuğrul adlı öğrenciler çıkan çatışmalarda hayatını kaybetmiştir (Höke, 1989: 132-133). Milliyet gazetesi, mart ayında "Üniversite Dramı" başlıklı verdiği haberinde dokuz kişinin öldüğünü, 124 kişinin ise yaralandığını açıklamıştır (Üniversite Dramı, 1977).

1977 yılı nisan ayında şiddet hareketleri hız kesmeden devam etmiştir. 1977 yılı kanlı 1 Mayıs öncesinde birçok öğrenci hayatını kaybetmiştir. 6 Nisan'da İskenderun Cumhuriyet Lisesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada Hikmet Umut adlı öğrenci bıçaklanarak öldürülmüştür. Ankara Hacettepe Üniversitesi yurtlarına yapılan silahlı saldırıda ise biri ağır olmak üzere altı öğrenci yaralanmıştır (İskenderun'da Komandolar, 1977). 12 Nisan'da, yedi gün önce Hacettepe Üniversitesi'nde çıkan hâdiseden dolayı ağır yaralanan Süleyman Akdağ ölünce olaylar tekrardan başlamıştır. Çıkan çatışmada bu kez Süleyman Toklu adlı öğrenci tabanca ile vurularak öldürülmüştür. Rektör olaylar nedeniyle okulu 14 Nisan'a kadar kapatmıştır (Komandoların Yakaladığı, 1977). Nisan ayı içerisinde çoğunluğunu öğrencilerin oluşturduğu 25 kişi hayatını kaybetmiştir (Höke, 1989: 134).

1 Mayıs'da DİSK (Devrimci İşçi Sendikası Konfederasyonu)'in Taksim Meydanı'nda düzenlediği mitingde meydanı çevreleyen binalardan kalabalık üzerine ateş edilmesi ve oluşan izdiham nedeniyle 36 kişi hayatını kaybetmiştir. Olayda ölenlerden yedi tanesi öğrencidir. Olayın haziranda yapılması düşünülen seçimlerden

önce olması dikkat çekicidir. 25 Temmuz'da ise Uşak'ın Sivaslı ilçesinde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada, Gazi Eğitim Enstitüsü son sınıf öğrencisi Cafer Avcı ile birlikte üç lise öğrencisi hayatını kaybetmiştir. Aynı gün Şişli Siyasal Bilimler Yüksek Okulu'ndaki gerginlik nedeniyle eğitim-öğretime iki gün ara verilmiştir. Batman Meslek Yüksek Okulu öğrencileri ise öğretmen yetersizliğinden süresiz boykota başlamıştır (Sivaslı'da Komandolar, 1977).

İdeolojik bölünme ve kamplaşma yurdun her tarafına yayılmış ve insanlar hiç acımadan birbirlerini öldürmüşlerdir. Bu durum 1980 darbesine kadar artarak devam etmiştir. Öyle ki 1977 yılı ağustos ayında 19 kişi, eylül ayında 18 kişi, ekim ayında altı kişi, kasım ayında 18 kişi hayatını çatışmalar esnasında kaybetmiştir (Höke, 1989: 141). Bu kayıplar ilerleyen süreçlerde daha da artacak ve 12 Eylül darbesine zemin hazırlayacaktır. Toplumsal çatışmalarda en çok öğrencilerin yani gençliğin kullanılması ise dikkatlerden kaçmamaktadır.

2 Aralık'ta ODTÜ Rektörlüğü önünde Ülkücü işçiler gösteri yaptığı sırada öğrencilerin buna karşılık vermesi üzerine çatışma çıkmış, olaylarda üçü ağır 35 öğrenci yaralanmıştır. Aynı gün İstanbul Gültepe Endüstri Meslek Lisesi önünde bir grup öğrenci polisin üzerine ateş açmıştır. Çıkan çatışmada bir öğrenci yaralanmıştır (ODTÜ'de Çıkan Olaylarda, 1977). 6 Aralık'ta Muharrem Adnan Özdemir, 7 Aralık'ta Abdulkadir Adanur, 15 Aralık'ta Sinan Hepşen, 16 Aralık'ta Erdoğan Yılmaz adlı öğrenciler çıkan olaylarda hayatını kaybetmiştir (Höke, 1989: 142).

19 Aralık'ta İstanbul Beşiktaş'da Ülkücü olduğu ileri sürülen Levent Baykay adlı öğrenci, çalıştığı mühendislik bürosunda kimliği belirlenemeyen kişilerce tabancayla öldürülmüştür. Aynı gün İktisat Fakültesi'nde çıkan kavgada 15, Vefa Lisesi'nde çıkan kavgada ise 10 kişi gözaltına alınmıştır. Anadoluhisarı Spor Akademisi'nde ise öğrenciler arasında çıkan kavga sonrasında polisin yaptığı aramada iki dinamit lokumu ve çok sayıda sopa ele geçirilmiştir. Ankara Hukuk Fakültesi'nde ise karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada çok sayıda öğrenci yaralanmış ve olayla ilgili 18 kişi gözaltına alınmıştır. Adana'da öğrenciler arasında çıkan kavgada ise 20 kişi gözaltına alınmıştır. Konya Karatay Lisesi'nde ise

öğrenciler okuldan uzaklaştırılan 9 arkadaşı için deslere girmeme kararı almıştır (Bir İDMMA Öğrencisi, 1977).

2.2.2.5.19. 1978

9 Ocak'ta Ankara Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi öğrencisi Ahmet Deveci, evindeyken açılan ateş sonucu ağır yaralanmıştır. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi (İTİA) öğrencisi Satılmış Doğru'nun evine atılan patlayıcı madde sonucu kendisi ve eşi yaralanmıştır. Yine Esentepe Lisesi öğrencisi Ali Mert boş bir arazide baygın halde bulunmuştur. Ali Mert'in Esentepe Ülkü Ocakları Başkanı olduğu ve bir hesaplaşma sonucu bu hale getirildiği belirtilmiştir. Abidinpaşa Lisesi'nde ise kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından öğrenciler üzerine ateş açılmış ve olayda üç öğrencinin yaralandığı tespit edilmiştir. Ankara'da İlahiyat Fakültesi'nde Ülkücülerle Akıncılar arasında çıkan kavgada beş kişi yaralanmış, sekiz kişide gözaltına alınmıştır.

Adana Ceyhan Lisesi'nde öğrenim gören öğrencilerin, Okul Müdürünü protesto ederken üzerlerine kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından dinamit atılmış; ancak dinamitin havadayken patlaması sonucu olayda yaralanan olmamıştır. İstanbul'da ise İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde çıkan kavgada iki öğrenci yaralanmış, 29 öğrencide gözaltına alınmıştır. Aynı gün İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde ve Bahçelievler Lisesi'nde çıkan çatışmalarda da çok sayıda öğrenci yaralanmıştır (Afşin Belediye Başkan, 1978).

14 Ocak'ta İstanbul Tıp Fakültesi son sınıf öğrencisi Barış Yıldırım kimliği belirlenemeyen kişiler tarafından tabancayla vurularak öldürülmüştür. Bunun üzerine İstanbul Üniversitesi Yönetim Kurulu, üniversiteyi 17 Ocak'a kadar kapatmıştır. İstanbul Zeytinburnu'nda komando oldukları iddia edilen kişiler tarafından bir kahvehane basılmış, fakat can kaybı yaşanmamıştır. Konya Karaman Lisesi'nde ise İngilizce Öğretmeni Yunus Bedel, Konya Fuarı önünde tabancayla vurularak öldürülmüştür. Erzurum'da ise çıkan çatışmalarda yedi kişi yaralanmıştır. Artvin'de ise daha önce çıkan çatışmada yaralanan lise öğrencisi Savaş Eryetiş hayatını kaybetmiştir. Ankara Bahçelievler Deneme Lisesi'nde okula komando oldukları

iddia edilen kişilerce ateş açılmış, çıkan olaylarda öğrenci ve öğretmenler yaralanmıştır (Konya'da Bir Öğretmen, 1978).

2 Şubat'ta Ankara'da Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu öğrencisi İbrahim Bozkurt tabancayla vurularak ağır yaralanmıştır. Aynı gün Ankara'da izinsiz gösteri yapan 52 Ülkücü ise tutuklanmıştır. Konya, Erzurum, Kayseri, Balıkesir, Antalya ve Malatya'da öğrenciler arasında çıkan çatışmalarda çok sayıda öğrenci yaralanmıştır (Ankara'da Bir Öğrenci, 1978). 9 Şubat'ta İstanbul, İzmir, Ankara, Nizip ve Konya'da çıkan çatışmalarda 19 öğrenci yaralanmıştır (İstanbul ve Ankara'da, 1978). Milliyet gazetesinin 18 Şubat 1978 tarihli çıkan haberine göre Ankara Emniyeti dört kişilik bir grubu ortaya çıkarmıştır. Grubun faaliyet gösterdiği yerlerde ODTÜ'nün bütün öğrencilerinin isim ve adreslerinin bulunduğu listeler bulunmuştur. Ayrıca bu grup üyelerinin işçilere de işkence yaptığı tespit edilmiştir. Böyle bir grubun niçin oluşturulduğu ve bu grup üyelerine ODTÜ'de okuyan öğrencilerin tamamının isim ve adreslerinin kimler tarafından verildiği ise bilinmemektedir.

19 Şubat'ta, daha önce öldürülen öğrenci Ulaş Bardakçı'nın ölüm yıldönümü nedeniyle Ankara ve Elazığ'da çıkan olaylarda bir öğrenci ve bir öğretmen hayatını kaybetmiştir (Elazığ ve Ankara'da, 1978). 21 Şubat'ta ise Ardahan'da karşıt görüşlü lise öğrencileri arasında çıkan kavgada bir öğrenci tabanca ile vurularak öldürülmüştür (Elazığ ve Denizli'de, 1978). 24 Şubat'ta Gaziantep'te Gaziantep Lisesi öğrencisi Şerif Özçubuklu, kimlikleri saptanamayan dört kişi tarafından yaylım ateşine tutularak öldürülmüştür. Gaziantep'te son dönemde bu tür olayların artış göstermesi üzerine vali görevden alınmıştır (Ankara ve Gaziantep'te, 1978).

16 Mart'ta İstanbul Üniversitesi'nde üniversiteden çıkan öğrenciler üzerine bomba atılmış, olayda 5 öğrenci hayatını kaybetmiş, beşi ağır 44 kişi ise yaralanmıştır. Aynı gün Göztepe'de ise okula giden bir öğrenci öldürülmüştür (Üniversiteden Çıkan Öğrencilere, 1978). 23 Mart'ta Niğde'de bir, Adana'da ise iki öğrenci öldürülmüştür (Niğde ve Adana'da, 1978). 27 Mart'ta Antalya'da bir öğrenci öldürülmüştür (Bir Öğrenci Öldürüldü, 1978). 30 Mart'ta Kızıldere olayının altıncı yıldönümü sebebiyle yurt genelinde protesto yürüyüşleri düzenlenmiştir. Bu anma

etkinliğinde karşıt görüşlü öğrenciler birbirleriyle çatışmıştır. Çıkan olaylarda çok sayıda öğrenci yaralanmıştır (Ankara'da Ülkücüler, 1978).

16 Nisan'da Ankara'da sol görüşlü olduğu bilinen bir öğrenci ölü olarak bulunmuştur (Ankara'da Bir Öğrenci, 1978). 17 Nisan'da ise AP'li Malatya Belediye Başkanı Hamit Fendoğlu, kendisine gönderilen bombalı paketi açarken kendisi, gelini ve iki torunuyla birlikte parçalanarak hayatını kaybetmiştir (Postayla Gelen Bombayı, 1978). Belediye Başkanı'nın öldürülmesi üzerine Malatya'da tansiyon yükselmiş ve çatışmalar baş göstermiştir. Artan şiddet olayları sebebiyle Malatya'da gece sokağa çıkma yasağı getirilmiş, buna rağmen çıkan olaylarda bir genç öldürülmüş ve yüzlerce bina tahrip edilmiştir. Tahrip edilen binalar arasında CHP binası da bulunmaktadır (Malatya'da Bir Genç Öldürüldü, 1978). AP-CHP arasındaki siyasi rekabet kötü yönde kullanılmış ve toplumsal kutuplaşma gittikçe derinleştirilmiştir.

Malatya'da yaşanan olaylar Kahramanmaraş'a da sıçramıştır. Polisin iki gizli örgütü ortaya çıkarması üzerine Maraş'ta 25 kişi tutuklanmıştır. Malatya benzeri olayları burada da çıkarmaya çalışan bir grubun varlığı halkı tedirgin etmiştir. Bunun yanı sıra yurt genelinde anarşi olayları da artarak hızla devam etmiştir. Ankara'da bir öğrenci evinin önünde tabanca ile vurularak öldürülmüştür. Konya'da ise dört solcu derneğe patlayıcı madde atılmıştır (Adana Erkek Lisesi, 1978).

27 Nisan'da Ankara'da karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada Hanefi Bender isimli öğrenci hayatını kaybetmiştir. İstanbul Fen Fakültesi'nde çıkan kavgada ise yedi öğrenci yaralanmış ve Okul 2 Mayıs'a kadar kapatılmıştır. Haydarpaşa Teknik Meslek Lisesi'ne ise patlayıcı madde atılmıştır (Ankara'da Bir Liseli, 1978). 4 Mayıs'ta Konya ve Adana'da çıkan olaylarda iki öğrenci hayatını kaybetmiştir. Ümraniye Lisesi öğrencileri arasında çıkan kavgada ise birçok öğrenci yaralanmıştır. Hacettepe Üniversitesi'nde çıkan olaylarda iki öğrenci tabancayla yaralanmış ve olayla ilgili 25 kişi gözaltına alınmıştır (Adana ve Konya'da, 1978). 15 Mayıs tarihinde Ankara Atatürk Lisesi öğrencisi 16 yaşındaki Sedat Yalnızcan, evinin önünde silahlı üç kişinin saldırısı sonucu hayatını kaybetmiştir. Ankara Cumhuriyet Öğrenci Yurdu'nda ise çıkan çatışmada birçok öğrenci yaralanmıştır.

Kocaeli Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi'nde çıkan çatışmada ikisi ağır olmakla birlikte beş öğrenci yaralanmıştır (Ankara'da 16 Yaşındaki, 1978).

Bingöl'de öğrenciler arasında çıkan kavgada bir öğrenci hayatını kaybetmiştir. Bunun üzerine Bingöl ve Elazığ'da karşıt görüşlü öğrenciler arasında çatışma çıkmış ve çıkan olaylar nedeniyle Bingöl Eğitim Enstitüsü 29 Mayıs'a kadar tatil edilmiştir. Aynı gün Haydarpaşa Teknik Öğretmen Okulu'nda çıkan olaylarda ise bir öğrenci yaralanmış ve okul bir günlüğüne tatil edilmiştir (Bingöl'deki Çatışmada, 1978). 25 Mayıs'ta ise Ankara ve İstanbul'da iki öğrenci öldürülmüştür (İstanbul ve Ankara'da, 1978).

29 Mayıs'ta MSP (Milli Selamet Partisi) mitinginde kalabalık ile polis arasında çatışma çıkmıştır. Çıkan olaylarda 18 yaşındaki bir genç hayatını kaybetmiştir. Kırıkkale'de bir ortaokul öğretmeni tabancayla vurularak öldürülmüştür. Yine İstanbul'da çıkan olaylarda iki, Giresun'da ise bir öğrenci hayatını kaybetmiştir. Artvin'de ise bir öğretmen tabancayla vurularak öldürülmüştür (6 Yerde, 1978). 31 Mayıs'ta Karaköy-Kadıköy seferini yapan vapur, Kadıköy İskelesi'ne yanaşırken Komando oldukları iddia edilen kişiler tarafından saldırıya uğramış ve bu saldırıda beş öğrenci yaralanmıştır (Kadıköy'de Ülkücüler, 1978). Urfa'da çıkan olaylarda ise iki öğrenci hayatını kaybetmiştir (Urfa ve Kayseri'deki, 1978). Aydın Ortaklar Eğitim Enstitüsü'nde Öğrenciler İstiklâl Marşı'nı okurken üzerlerine dinamit atılmış ve 15 öğrenci yaralanmıştır (Fatih'te Ateş Açılan, 1978).

İstanbul Kartal'da karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada Birol Yüceoğlu adlı öğrenci ölmüş, Ziya Sarak adlı öğrencide ağır yaralanmıştır. Yine İstanbul'da kaçırılan üç öğrenciden ikisi öldürülmüştür (İstanbul ve Konya'da, 1978). 10 Haziran'da İstanbul Çukurbostan'da bir kahvehane taranmış ve biri öğrenci olmak üzere üç kişi hayatını kaybetmiştir. Elazığ'da ve Antalya'da çıkan olaylarda Yavuz Pilot ve İsmail Mekik adlı öğrenciler öldürülmüştür (İstanbul'da Dün de, 1978). 21 Haziran'da Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü'nde çıkan olaylarda üçü ağır olmak üzere 13 kişi yaralanmıştır. Konya Akşehir'de de öğrenciler arasında çıkan kavgada birçok öğrenci yaralanmıştır. İzmir Buca Eğitim Enstitüsü'nde de karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada dinamit kullanılması şiddet

hareketlerinin farklı bir boyuta ulaştığını göstermektedir. Antalya ve Samsun'da karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada ise birçok öğrenci yaralanmıştır (Bir Öğretmen, 1978).

24 Haziran'da İstanbul'da, biri üniversite, diğeri lise öğrencisi olan 2 kişi öldürülmüştür. Ankara Demirtepe ve Etlik'de öğrenciler arasında çıkan kavgada çok sayıda öğrenci yaralanmıştır. Aynı gün Çanakkale, Samsun ve Isparta'da karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada çok sayıda öğrenci yaralanmıştır (İstanbul'da İki Öğrenci, 1978). 27 Haziran'da İstanbul'da Cezmi Yürekli adlı bir öğrenci tabancayla vurularak öldürülmüştür. Düzce'de ise ülkücü olduğu bilinen bir öğretmen vurularak yaralanmıştır. İzmir ve Adana'da çıkan öğrenci olaylarında ise birçok öğrenci yaralanmıştır (Ensesinden Vurulmuş, 1978). Ertesi gün Samsun ve Alaşehir'de çıkan olaylarda ise iki öğrenci hayatını kaybetmiştir (İki Öğrenci Öldürüldü, 1978).

30 Haziran'da Ankara ve Mersin'de çıkan olaylarda iki öğrenci hayatını kaybetmiştir (Ankara ve Mersin'de, 1978). 4 Temmuz'da Ankara, Antalya ve Elazığ'da çıkan olaylarda iki öğrenci öldürülmüş, bir öğrenci ise ağır yaralanmıştır. Adana Eğitim Enstitüsü ise ülkücü öğrenciler tarafından işgal edilmiştir (Ankara, İstanbul ve Antakya'da, 1978). 6 Temmuz'da ise POL-DER ve POL-BİR'in Genel Merkezleri kapatılmıştır (Ankara Valisi, 1978). POL-BİR'in yerine ilerleyen günlerde TEM-BİR kurulmuştur. Danıştay, POL-DER ve POL-BİR'in kapatılması kararını durdurmuştur. 13 Temmuz'da ise Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi öğrencisi olan Mehmet Ali Kurtoğlu saldırı sonrası hayatını kaybetmiştir (Ankara'da Bir Üniversite, 1978).

30 Temmuz'da sol görüşlü iki grup arasında gazete satışı yüzünden çıkan kavgada iki öğrenci bıçakla öldürülmüştür (Balıkesir, Kırıkkale ve Adana'da, 1978). 3 Ağustos'ta İstanbul, Diyarbakır, Niğde, Malatya ve Gaziantep'te çıkan olaylarda beş öğrenci hayatını kaybetmiştir (5 İlde, 1978). 4 Ağustos'ta Antalya, Maraş ve Urfa'da üç öğrenci daha öldürülmüştür (Antalya, Kahramanmaraş ve Urfa'da, 1978). 23 Ağustos'ta Malatya'da ülkücü olduğu bilinen Murat Menteş adlı bir öğrenci açılan ateş sonucu hayatını kaybetmiştir. Sivas'ta ise Eğitim Enstitüsü'nde karşıt

görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgaya halkta karışınca olaylar daha da büyümuştür. Polisin yetersiz kalması üzerine asker devreye girmiştir. İstanbul Gayrettepe’de bir kahvehaneye patlayıcı madde atılmış, olayda bir öğrenci yaralanmıştır. Üsküdar’da ise İTİA öğrencisi şadan Türker açılan ateş sonucu yaralanmıştır (Malatya’da Ülkücü, 1978).

15 Eylül’de Adana Eğitim Enstitüsü öğrencisi Mehmet Oskan, kimliği belirlenemeyen dört kişi tarafından açılan ateş sonucu hayatını kaybetmiştir. Adana’da ise Karşıyaka Lisesi’nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada birçok öğrenci yaralanmıştır. İstanbul Atatürk Eğitim Enstitüsü öğretime açıldığı gün olayların çıkması üzerine kapatılmıştır (Taşlar Atılıp, 1978). 21 Eylül’de İzmir’de lise öğrencisi Hasan Özkan hayatını kaybetmiştir. Edirne’de ise karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada birçok öğrenci yaralanmıştır. İstanbul’da ise Kadıköy Mühendislik Yüksek Okulu öğrencisi Saadettin Yıldız okula gittiği minübüsten indirilerek öldürülmüştür (İstanbul’da Biri İşçi, 1978).

24 Eylül’de Adana’da kimliği belirlenemeyen kişilerin açtığı ateş sonucunda bir öğrenci hayatını kaybetmiştir (Malatya, Elazığ ve Adana’da, 1978). 2 Ekim’de ise İstanbul’da şehremini Lisesi öğrencisi Gürbüz Yavuz kimlikleri saptanamayan bir grubun açtığı ateş sonucu hayatını kaybetmiştir (İstanbul’da Bir Öğrenci, 1978). 8 Ekim’de Ankara’da iki öğrenci uzun menzilli silahla vurularak öldürülmüştür (Ankara’da Uzun Menzilli, 1978). Öğrencilerin elinde uzun menzilli silah bulunması ve bu silahların çok rahat bir şekilde kullanılması devlet otoritesinin büyük bir zafiyet içerisinde olduğunu göstermektedir.

9 Ekim’de Ankara Bahçelievler’de TİP üyesi altı genç öldürülmüştür. Bu gençlerden beşi öğrencidir. Üç genç elleri arkadan bağlanıp ağızlarına kurşun sıkılarak, biri telle boğularak, ikisi ise evden kaçırılarak kurşunlanıp öldürülmüştür. Katliamdan yaralı olarak kurtulan Serdar Alper, üç kişi olan katillerin Komando olduğunu iddia etmiştir (TİP’li 6 Genç Öldürüldü, 1978). Öğrenciler arasında yaşanan bu kavga 12 Eylül Darbesi’ne kadar artarak devam edecektir. 1978 yılının son aylarına doğru yaşanan en büyük felaketlerden biri de 20 Aralıkta Maraş’ta

yaşanan hadisedir. Maraş'ta sinemaya bomba atılmasıyla başlayan olaylarda 104 kişi hayatını kaybetmiş binlerce kişi ise yaralanmıştır.

2.2.2.5.20. 1979

4 Ocak'ta Diyarbakır'da sağ görüşlü olduğu bilinen İsmail Öksüz adlı Çevre Sağlık Okulu öğrencisi yayılım ateşine tutularak katledilmiştir. Aynı gün İzmir Namık Kemal Lisesi'nde öğrenciler boykota başlamıştır. Polisin müdahalesi sonucu 21 öğrenci gözaltına alınmıştır (Diyarbakır'da Sağcı, 1979). Maraş olayları sonucu 13 ilde Sıkıyönetim ilan edilmiştir. Sıkıyönetim Komutanlığı, öğretim kurumlarında yapılan boykot ve işgali yasaklamış ve eğitim - öğretimi engelleyen her türlü girişimi engelleyeceğini kamuoyuyla paylaşmıştır. Ancak alınan önlemlere rağmen okullardaki boykot ve işgaller sonlandırılmamıştır.

15 Ocak'ta Trabzon'da Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında kavga çıkmış, olayda Raşit Gündüz adlı öğrenci öldürülmüş, sekiz öğrenci ise yaralanmıştır. Çorum'un Osmancık ilçesinde karşıt görüşlü lise öğrencileri arasında çıkan kavgada 16 öğrenci gözaltına alınmıştır. Denizli'de ise daha önce tutuklanan arkadaşlarının serbest bırakılmasını isteyen Denizli Lisesi öğrencileri süresiz boykota gitmiştir (KTÜ'deki Çatışmada, 1979). 16 Ocak'ta İstanbul'da Ortaköy Eğitim Enstitüsü öğrencisi sağ görüşlü Murat Şahbaz adlı öğrenci öldürülmüştür. Bayrampaşa Tuna Lisesi'nde ise iki sol görüşlü grup arasında çıkan kavgada iki öğrenci yaralanmıştır. Trabzon'da KTÜ öğrencisi ülkücü Ahmet Çebi yayılım ateşine tutularak öldürülmüştür. Ege Üniversitesi'nde çıkan kavgada ise çok sayıda öğrenci yaralanmıştır (İstanbul ve Trabzon'da, 1979).

13 Şubat'ta İstanbul'da Atatürk Eğitim Enstitüsü öğrencisi Levent Özcan yapılan saldırı sonrası hayatını kaybetmiştir. Aynı gün İzmir'de öğrenciler "Sonsuz Sınav Hakkı" istemiyle bir günlük boykot ilan etmiştir. Konya'nın Ereğli ilçesinde ise sol görüşlü bir öğrenci silahlı saldırı sonucu ağır yaralanmıştır (Bir Öğrenci, 1979). 17 Şubat'ta İstanbul Üniversitesi Türkoloji Bölümü öğrencisi Erdoğan Çamdal açılan ateş sonucu hayatını kaybetmiştir (Tarsus'taki Bir, 1979). 23 Şubat'ta İstanbul Aksaray'da İTİA öğrencisi olan Sadık Cemil tabancayla vurularak

öldürülmüştür. Aynı gün Ankara Seyranbağları 50.Yıl Lisesi'nde İGD ve Halkın Kurtuluşu adlı gruplar arasında çıkan kavgada 19 yaşındaki Serdar Özgercin adlı öğrenci hayatını kaybetmiştir. İstanbul Beşiktaş'da ise kimliği belirlenemeyen kişilerin rastgele ateş açması sonucu iki öğrenci yaralanmıştır (İstanbul'da 2, Kahramanmaraş, 1979).

6 Mart'ta Adana'da Mühendislik Meslek Yüksek Okulu öğrencisi olan Fatih Kıral ve Cengiz Erdal adlı öğrenciler açılan ateş sonucu hayatını kaybetmiştir. 7 Mart'ta Rize'de karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada 20 öğrenci yaralanmıştır. Son dönemde meydana gelen olayları protesto etmek için Ankara, İstanbul ve İzmir'de tüm yükseköğretim, fakülte ve liselerde 12 Mart Muhtırası'nı kınayan boykot ve mitingler yapılmıştır. 15 Mart'ta Konya Selçuk Eğitim Enstitüsü'nde çıkan olaylarda bir öğrenci ölmüş, üç öğrenci ise yaralanmıştır. 18 Mart'ta ise Trabzon'da bir öğrenci öldürülmüştür. 23 Mart'ta Kızıldere Olayı'nı protesto etmek isteyen öğrenciler ile karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada çok sayıda öğrenci yaralanmıştır. 24 Mart'ta Kayseri'de karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada ise bir öğrenci ağır yaralanmıştır.

1979 Nisan ayında da olaylar aralıksız devam etmiştir. 4 Nisan'da Aydın Endüstri Meslek Lisesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada sekiz öğrenci yaralanmıştır. 12 Nisan'da Denizli'de çıkan olaylarda Zeki Erdoğan ve Mustafa Erdoğan adlı öğrenciler vurularak öldürülmüştür. Ertesi gün ise Adana'da lise öğrencisi Saynur Evren vurularak öldürülmüştür. 29 Nisan'da Bursa'da Endüstri Meslek Lisesi öğrencisi Yaşar Özdemir çıkan olaylarda hayatını kaybetmiştir. 31 Nisan'da ise İstanbul Zeytinburnu'nda bir kahvehane taranmış, bu olay sonucunda lise öğrencisi Hasan Karakoç hayatını kaybetmiştir.

4 Haziran'da Bursa'da kahvehane tarayan kişiler bir öğrencinin ağır yaralanmasına yol açmıştır. Aynı gün Kayseri'de ise Adliye binası önünde bekleyen öğrenciler üzerine ateş açılmış, olayda beş öğrenci yaralanmıştır. 10 Haziran'da Ankara ve Uşak'ta çıkan olaylarda iki öğrenci hayatını kaybetmiştir. 11 Haziran'da İstanbul Bakırköy'de Halkevi'ne bomba atılması sonucu Tıp Fakültesi öğrencisi Yusuf Atbakan hayatını kaybetmiştir. 27 Haziran'da Ankara, Samsun ve İstanbul'da

çıkan olaylarda çok sayıda öğrenci yaralanmıştır. 31 Haziran'da Bursa'da İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi öğrencisi Ali Ünver çıkan olaylarda hayatını kaybetmiştir. 2 Temmuz'da Samsun Bafra'da, Çorum Eğitim Enstitüsü öğrencisi olan Atilla Çelebi silahla vurularak öldürülmüştür. 11 Temmuz'da Atatürk Eğitim Enstitüsü'ne yapılan bombalı saldırı sonucunda bir öğretmen ölmüş üçü ağır olmak üzere 15 öğrenci de yaralanmıştır. 20 Temmuz'da ise Ege Üniversitesi Buca Mimarlık Fakültesi'nde karşıt görüşlü öğrenciler arasında çıkan kavgada altı öğrenci yaralanmıştır. 10 Eylül'de Bursa'da Hayri Özden, 10 Ekim'de Ankara'da M. Adil Olcay, 12 Aralık'ta Adana'da Naci Altınalan, 23 Aralık'ta Adana'da Ayhan Sözbilir adlı öğrenciler vurularak öldürülmüştür. 24 Aralık'ta Maraş Olayları'nı protesto etmek isteyen öğrenciler üzerine açılan ateş sonucu Selçuk Tan adlı öğrenci hayatını kaybetmiştir (Höke, 1989: 218-223).

1980 yılında da karşıt görüşlü öğrenciler arasında mücadele devam etmiştir. 12 Eylül Darbesi'ne kadar olan sürede yurdun birçok yerinde çatışmalar yaşanmış ve bu çatışmalarda birçok öğrenci hayatını kaybetmiştir. Bu çatışma durumu ülkede kaosun devamlılığına büyük hizmet etmiştir. 1980 yılında görülen en önemli toplumsal olay Çorum Olayları'dır. Kentte yaşanan olaylarda 25 kişinin hayatını kaybetmesi üzerine sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. 1960- 1980 arasında öğrencilerin aktif bir şekilde katıldığı olaylar, ilk olarak 1971 tarihli askeri muhtırasına, daha sonra ise 12 Eylül Darbesi'ne zemin hazırlamıştır. Yani öğrenciler 12 Eylül Darbesi'ne giden yolda bir maşa olarak kullanılmıştır. Darbe ile birlikte toplumsal olaylarda bir durulma görülmüştür. Darbe öncesi akan kanın darbe sonrasında akmaması bu dönemde çıkan olayların darbeye zemin hazırlamak amacıyla çıkarıldığını göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: 1960-1980 DÖNEMİ ÖĞRENCİ HAREKETLERİNİN TÜRK DEMOKRASİSİNE ETKİLERİ

3.1. 1960-1980 Arası Dönemde Meydana Gelen Öğrenci Hareketlerinin Türk Demokrasisine Olumlu Etkileri

Darbeye giden yolda yaşanan kargaşanın önemli merkezlerinden biri olarak üniversiteler karşımıza çıkmaktadır. Darbe yönetimi üniversiteleri kontrol altında tutacak bir hamle yapmış ve 6 Kasım 1981’de 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun kabulüyle YÖK’ü kurmuştur. 2547 Sayılı Kanunu’nun kabulüyle 1750 Sayılı Üniversiteler Kanunu’da yürürlükten kaldırılmıştır. 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun bazı maddeleri 20 Nisan 1982 yılında değiştirilerek kapsamı genişletilmiştir. 2547 Sayılı Kanuna göre YÖK’ün başlıca görevleri şu şekilde belirtilmiştir: “Tüm yükseköğretimi düzenleyen ve yükseköğretim kurumlarının faaliyetlerine yön veren, bu kanunla kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip bir kuruluş...” 1981 yılında çıkarılan kanunda YÖK; 8’i Cumhurbaşkanı tarafından, 6’sı Bakanlar Kurulu tarafından, 1’i Genel Kurmay Başkanlığı tarafından, 2’si Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, 8’i Üniversitelerarası Kurul tarafından atanan toplam 25 üyeden oluşmaktadır. YÖK Başkanı’nı ise Cumhurbaşkanı atamaktadır (Resmi Gazete, 6 Kasım 1981).

YÖK’ün kuruluşuyla birlikte yükseköğretimde şu planlanmıştır: Yükseköğretim çağına gelmiş gençlerin eğitime tahsis edilen bütün kaynakların kullanımını koordine etmektir. Böyle bir koordinasyonla, kaynakların verimli bir şekilde kullanılması, etkili bir iş bölümü ve yardımlaşma, dublikasyonun önlenmesi, yükseköğretim hizmetlerinin yurt çapında dengeli dağılımının sağlanması, yükseköğretim yatırımlarının planlanması amaçlanmaktadır (Doğramacı, 1988: 1-2).

YÖK’ün kurulması sonrasında olumlu ve olumsuz değerlendirmeler yapılmaya başlanmıştır. En fazla öne çıkan eleştiri YÖK’ün üniversitelerin özerkliğini elinden aldığı, yükseköğretimi aşırı bir biçimde merkezileştirdiği ve yükseköğretimi askeri disiplin modeline uygun hale getirdiği yönündedir. Aynı zamanda YÖK, bütün yükseköğretim tiplerini yani akademi ve meslek yüksekokullarını kendi bünyesinde

topladığı içinde eleştirilmiştir (Tunçay, 1983: 680-688). Bir diğer eleştiri noktası ise YÖK'ün ilk dönemlerinde rektör ve dekanların göreve getirilmesi ile ilgili atılmış olduğu adımlardır. Dekanlar YÖK tarafından, rektörler ise YÖK'ün önerdiği 4 aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktaydı. Bu durum askeri hiyerarşik yapıyla benzerlik gösterdiği için eleştirilmiştir.

YÖK'ün kurulmasından sonra en çok tartışılan konulardan bir tanesi de üniversite özerkligidir. Rektörlerin Cumhurbaşkanı tarafından atanıyor olması, üniversite özerkliğini tehlikeye düşürdüğüne dair kaygıları arttırmıştır. Bundan önceki süreçte rektörler seçimle belirlendiği için üniversitelerde büyük çekişmeler yaşanmıştır. Daha çok ideolojik eksenli yaşanan bu mücadele bazen aylarca rektörün seçilememesine ve kutuplaşmanın daha da derinleşmesine sebep olmuştur. Bunun önüne geçilebilmesi için rektör seçimi doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından yapılmaya başlanmıştır. YÖK esas itibariyle 1980 öncesi terör ve anarşi üreten üniversiteleri kontrol altına almak ve gençliğin artan eğitim ihtiyacına karşılık vermek amacıyla kurulmuştur.

YÖK, 12 Eylül sonrasında, 1402 Sayılı Sıkıyönetim Kanunu'nun bazı maddelerinde 1983 yılında değişiklik yapılarak 38'i profesör olmak üzere, 25 doçent ve 10 yardımcı doçentin de aralarında olduğu 4891 kamu personelinin görevlerinden uzaklaştırılması hususunda da eleştirilmiştir. Bu olağanüstü dönemde rektörler aracılığıyla öğretim üyeleri üzerinde baskı kurulması ve bunun YÖK aracılığıyla yapılması epeyce tartışılmıştır. YÖK kurulmadan önceki dönemde üniversiteler, hızla artan nüfusa ve artan yükseköğretim talebine rağmen kontenjan arttırma konusunda isteksiz davranmıştır. YÖK kurulmadan önce 1974-1981 yılları arasında üniversite sayısı 9'dan 19'a çıkmış olmasına rağmen bu dönem aralığında öğrenci sayısında pek bir artış yaşanmamıştır. Bu dönem aralığında 49.542 olan öğrenci sayısı zaman içinde 41.574'e düşmüştür. Yükseköğretimde okullaşma oranı ise 5,9 da kalmıştır. Bu dönemde ABD'de bu oran %59,6, Güney Kore'de % 37,7 Almanya'da % 31,8, Suriye'de ise % 17,8'dir. Yine bu dönem aralığında DPT'nin verilerine göre yılda 5000 doktor mezûn edilmesi gerekirken ve tıp fakültesi sayısı 7'den 14'e çıkarılmışken, mezûn doktor sayısının 2400 civarında kaldığı görülmektedir.

1981 yılında üç büyük şehirdeki (İstanbul, Ankara, İzmir) yedi üniversitede toplam 3156 profesör ve doçent görev yapmaktayken, üç büyük şehir dışında kalan üniversitelerde ise toplam 85 profesör ve doçent görev yapmaktaydı (Gür ve Çelik, 2011: 14). Yani büyükşehirler dışında kalan üniversitelerde öğretim üyesi sıkıntısı yaşanmaktaydı. Bu sıkıntı YÖK'ün kurulmasıyla birlikte kısmen de olsa aşılmıştır. YÖK kurulduktan sonra üniversite sayısında bir artış yaşanmıştır. YÖK kurulmadan önce 19 olan üniversite sayısı, sonraki dönemde hızlı bir şekilde artarak 69'a ulaşmıştır. Türkiye'de çeşitli dönemler itibariyle kurulan üniversite sayıları aşağıda toplu halde verilmiştir:

Tablo 6 1923-1997 Yılları Arasında Açılan Üniversiteler

YILLAR	AÇILAN ÜNİVERSİTE SAYISI
1923-1933	1
1934-1946	2
1947-1972	6
1973-1981	10
1982-1991	10
1992-1993	29
1993-1997	11

Kaynak: (Kılıç, 1999: 304)

YÖK kurulduğunda yükseköğretim kurumuna alınan öğrenci sayısı 41.574 iken, 10 yıl içerisinde bu sayı 199.571'e yükseltilmiştir. Bu dönemde hem örgün eğitimde hem de açıköğretimde okuyan öğrenci sayılarında ciddi bir artış olmuştur. Örgün eğitimde % 83'lük, açıköğretimde ise % 193'lük bir artış sağlanmıştır. Bunun yanısıra öğretim üyelerinin yurt geneline dengeli bir şekilde dağılımına da gereken özen gösterilmiştir. 1991 yılında 7.208 profesör ve doçentin 1.797'si üç büyük şehrin dışında görev yapmaktaydı. 1981'de üç büyük şehir dışında görev yapan öğretim elemanı oranı % 2,6 iken bu oran 1991 yılında % 25'e yükseltilmiştir. Ayrıca uluslararası atıf endekslerince taranan bilimsel dergilerde yayınlanan makale sayısı 1981 yılında 351 iken bu sayı 1990 yılında 1080'e ulaşmıştır (Doğramacı, 1992: 3-6). YÖK öncesinde "Citation Index" te yer alan yaklaşık 300 olan yayın sayısı, 1995'te 2000'i bulmuş ve böylelikle sıralamada daha önce kendisine 46. sırada yer bulan Türkiye, 36. sıraya yükselmiştir. (Doğramacı, 1996: 347).

Burslar ve krediler ile üniversitelerin kapasiteleri arttırılmıştır. Üniversiteler Kanunu'nun değiştirilmesi ile birlikte üniversiteye ve öğretim görevlilerine yeni görevler verilmiştir. Asistanlar ile öğrencilerin yönetime katılmalarına olanak sağlanmıştır (Ural, 1976: 232-236). Bu anlamda öğrencilerin hak arama talepleri karşılık bulmuştur. Yani bu zaman aralığında eğitsel anlamda talepler dikkate alınarak bir takım düzenlemelerin yapılması demokrasimize pozitif bir katkı sağlamıştır. 1960-1980 arası dönemde meydana gelen öğrenci hareketleri, okullaşma oranının artmasında da etkili olmuştur. 1980 sonrası okullaşma oranlarını gösteren tablolar şu şekildedir:

Tablo 7. Okul Öncesi Okullaşma Oranları

Yıllar	Toplam Öğrenci	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Okullaşma Oranı %
1983-84	70.563	2.501	3.752	3.1
1984-85	81.714	2.597	4.135	3.2
1985-86	99.486	3.421	6.016	4.3
1986-87	104.567	3.368	6.312	4.0
1987-88	103.204	3.327	6.192	4.2
1988-89	105.424	3.504	6.225	4.3
1989-90	112.053	3.601	7.244	4.6
1990-91	119.866	3.806	7.124	4.6
1991-92	132.965	4.465	7.995	5.1
1992-93	136.117	4.683	8.593	5.2
1993-94	143.349	4.908	8.908	5.3

Kaynak: Şahin ve Özteke, 2003: 191-196

Tablo 8. İlkokul Düzeyinde Okullaşma Oranları

Yıllar	Toplam Öğrenci	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Okullaşma Oranı %
1983-84	5.511.000	47.355	208.881	88.7
1984-85	5.600.673	48.502	209.911	90.5
1985-86	5.735.583	49.096	212.717	92.5
1986-87	5.792.155	49.718	216.889	91.5
1987-88	6.880.304	50.455	220.943	100.7
1988-89	7.059.108	50.749	219.351	105.6
1989-90	6.848.027	51.170	224.672	108
1990-91	6.861.722	51.055	225.852	112
1991-92	6.878.923	50.701	234.961	95.2
1992-93	6.908.986	50.189	234.557	113
1993-94	6.943.976	49.531	246.609	109

Kaynak: Şahin ve Özteke, 2003: 191-196

Tablo 9. Ortaokul Düzeyinde Okullaşma Oranları

Yıllar	Toplam Öğrenci	Okul Sayısı	Öğretmen Sayısı	Okullaşma Oranı %
1983-84	1.450.024	4.258	41.365	46.7
1984-85	1.586.581	4.379	42.652	47.0
1985-86	1.673.723	4.501	42.514	49.3
1986-87	1.761.794	4.753	42.246	51.5
1987-88	1.852.851	5.001	42.351	53.9
1988-89	1.933.665	5.217	43.719	49.6
1989-90	2.038.537	5.558	45.774	52.8
1990-91	2.108.579	5.780	46.645	51.0
1991-92	2.116.625	6.176	50.959	52.4
1992-93	2.556.339	7.544	56.055	65.8
1993-94	2.929.981	8.941	58.820	75.5

Kaynak: Şahin ve Özteke, 2003: 197

1980 darbesinden sonra yalnızca yükseköğretimde hamleler yapılmamış, aynı zamanda okulöncesi, ilköğretim, ortaöğretim alanında da çalışmalar yapılmıştır. 1983-1994 yılları arasında okullaşma oranında artış sağlandığı görülmektedir. 1960-

1980 yılları arasında öğrencilerin üzerinde durduğu önemli noktalardan biri de eğitim-öğretimin yurt genelinde yaygınlaştırılması meselesiydi. Bu anlamda bu zaman aralığında verilen mücadele, istenilen düzeyde olmasa da okullaşma oranının artmasına vesile olmuştur. Bu hak arama mücadelesi ve alınan sonuçlar demokrasimize pozitif anlamda bir katkı sağlamıştır. Bu dönem aralığında yaşanan öğrenci hareketlerinin farklı alanlarda negatif sonuçları olsa da bu yönüyle pozitif bir katkı sağladığı söylenebilir.

3.2. 1960-1980 Arası Dönemde Meydana Gelen Öğrenci Hareketlerinin Türk Demokrasisine Olumsuz Etkileri

12 Eylül darbesine giden yolun en önemli ayağını öğrenci hareketleri oluşturmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin 1982 yılında yayınladığı veriler incelendiğinde bu durum net bir şekilde anlaşılmaktadır. TSK'nın yayınlamış olduğu 12 Eylül 1980 - 11 Eylül 1981 yılları arasında yakalanan sanıkların meslek durumlarını belirten tablo şu şekildedir:

Tablo 10. 12 Eylül 1980 - 11 Eylül 1981 Yılları Arasında Yakalanan Sanıkların Meslek Durumları

Meslek Durumları	Sayısı	Oran (%)
Öğrenci	9.760	23
Öğretmen	2830	7
İşçi	6052	14
Memur	4254	10
Serbest Meslek	6649	15
Ev Kadını	519	1
Diğer Meslek	4159	10
Boşta Gezer	8917	20
Toplam	43140	100

Kaynak: Türkiye'deki Anarşi ve Terörün Gelişmesi, Sonuçları ve Güvenlik Kuvvetleri İle Önlenmesi, 1982: 231

Bu tabloya göre bu dönemde yakalanan sanıkların büyük çoğunluğunu öğrenciler oluşturmaktadır. Bu zaman aralığında yakalanan sanıkların öğrenim durumlarını belirten tablo ise şu şekildedir:

Tablo 11. 12 Eylül 1980 - 11 Eylül 1981 Yılları Arasında Yakalanan Sanıkların Öğrenim Durumları

Öğrenim Durumları	Sayısı	Oran (%)
Yüksek Öğrenim	6106	14
Orta Öğrenim	15697	36
İlkokul Mezûnu	11985	28
Diğerleri	9352	22
Toplam	43140	100

Kaynak: Türkiye’deki Anarşi ve Terörün Gelişmesi, Sonuçları ve Güvenlik Kuvvetleri İle Önlenmesi, 1982: 230

Bu tablodan da anlaşılacağı üzere olaylara karışanların % 50 den fazlasını öğrenciler oluşturmaktadır. Yakalanan sanıkların yaş durumlarını gösteren tablo ise şu şekildedir:

Tablo 12. 12 Eylül 1980 - 11 Eylül 1981 Yılları Arasında Yakalanan Sanıkların Yaş Durumları

Yaş Durumları	Sayısı	Oran (%)
16-25 Yaş Arası	24748	57
25-35 Yaş Arası	12087	28
35-45 Yaş Arası	4651	11
45 ve Yukarı Yaş	1674	4
Toplam	43140	100

Kaynak: Türkiye’deki Anarşi ve Terörün Gelişmesi, Sonuçları ve Güvenlik Kuvvetleri İle Önlenmesi, 1982: 232

Gençlik tanımlamasının zor olduğu konusuna yukarıda değinmiştik. Gençlik, hazırlanmış kalkınma planlarına göre 15-30 yaş aralığında olan kişiler olarak tanımlanmıştır. Bu dönem aralığında yakalanan sanıkların büyük çoğunluğu

öğrencidir. Tabii bir de buna yakalanamayan öğrenciler de dâhil edildiğinde rakam daha da büyüyecektir. Bundan dolayı darbeye giden yolda, kitle hareketlerinin arttırılmasında ve kaos ortamının oluşturulmasında öğrencilerin kullanıldığı görülmektedir.

Gençlik yılları özel bir dönemdir. Ülkenin siyasal, sosyal, ekonomik, demografik değişimleri gençliği yakından etkilemektedir. Bu özel dönemi terör örgütleri bir fırsata dönüştürmektedirler. 1960-1980 yılları arasında öğrenci hareketleri birçok ülkede yaşanmıştır. Özellikle 1968 yılından itibaren Avrupa'da yaygınlık kazanan bu hareketlerle ilgili başta Fransa olmak üzere Almanya, İtalya, İngiltere ve diğer Avrupa ülkelerinde olayların nedenlerini araştırmak üzere komisyonlar oluşturulmuştur. Hazırlanan komisyon raporları dâhilinde adımlar atılarak olaylar fazla büyümeden sonlandırılmıştır. Öğrenci hareketlerinin en fazla görüldüğü Fransa'da, polisiye tedbirler arttırıldığı gibi, yapılan anayasal değişikliklerle de olaylar bitirilmeye çalışılmıştır. Yani öğrencilerin eğitsel ihtiyaçları göz önüne alınarak bununla ilgili adımlar atılmıştır. Bununla birlikte yeni üniversiteler açılarak, burslar arttırılarak ve öğrenciler üniversite yönetimine dâhil edilerek süreç başarılı bir şekilde tamamlanmaya çalışılmıştır. Aynı çalışma sadece Avrupa'da değil dünyanın farklı bölgelerindeki demokratikleşmiş ülkeler tarafından da yapılmıştır. ABD, Kanada, Japonya bunlardan birkaçıdır.

Ülkemizde meydana gelen öğrenci hareketlerine karşı ise şu tedbirler alınmıştır:

- İlk olarak toplumsal olaylarda görev yapmak üzere “Toplum Zabıtası” kurulmuştur. Aceleyle kurulan bu teşkilata alınan kişiler gerekli eğitimden geçirilememiştir. Özellikle toplumsal olaylarda bu kuvvetlerin orantısız güç kullanması kitle hareketlerini yaygınlaştırmıştır.
- Anayasa'da değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler temel hak ve hürriyetler, özel hayatın korunması, düşünce ve inanç hürriyeti, kişi güvenliği alanlarında yapılmıştır. Devletin bekasının kişi hak ve hürriyetleri için feda edilemeyeceğinin vurgulandığı değişikliklerden biri şu şekildedir: “Bu Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi,

insan hak ve hürriyetlerini veya Türk Devletinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayırımına dayanarak, nitelikleri Anayasa’da belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak kastıyla kullanılamaz. Bu hükümlere aykırı eylem ve davranışların cezası kanunda gösterilir.”

- Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuştur.
- Dernekler Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla birlikte öğrenci dernekleriyle ilgili sert kararlar alınmıştır. Devlet zaman zaman bu öğrenci derneklerini kapatarak olayları kontrol altına almayı denemiştir.
- Polis Vazife ve Selâhiyet Kanunu’nda önemli değişiklikler yapılarak polisin rahat çalışmasına imkân sağlanmıştır. Bu kanunun bazı kısımları Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş olsa da, çıkarılan bu kanunla polisin yetkileri arttırılmıştır. Yapılan değişiklikle polise üniversitelerdeki olaylara müdahale etme hakkı tanınmış olması öğrenci hareketlerini daha da tırmandırmıştır.
- Zabitanın silah kullanma yetkisini arttıran “Âsâyişe Müessir Bazı Fiillerin Önlenmesi Hakkında Kanun” kabul edilmiştir.
- Gösteri Yürüyüşü ve Hürriyeti kanununda değişiklikler yapılmıştır. Olayları kontrol altına almak amacıyla çıkarılan bu kanun maddesinin bazı kısımları Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.
- Sıkıyönetim Kanunu’nda değişiklikler yapılarak Sıkıyönetim Komutanına geniş yetkiler verilmiştir. “Sıkıyönetim ilanını gerektiren hallere bağlı eylemlerde suç, sıkıyönetim bölgesi dışında işlenmiş olsa dahi bu mahkemelerin bakabileceği...” şeklinde bir düzenleme ile askerinin yetkisi arttırılmıştır.

- Belli yerlerde ve belli durumlarda bildirim verilmesini zorunlu kılan kanun kabul edilmiştir. Bu kanunla suçluların tákibi kolaylaştırılmıştır.
- Ceza kanununda değişiklikler yapılmıştır. Suçluya yardım ve yataklık yapanlarla ilgili sert yaptırımlar getirilmiştir (Ural, 1976: 232-236).
- Toplum polisine tabanca alınması kararlaştırılmıştır (Toplum Polisine, 1976).

Ülkemizde yaşanan öğrenci hareketlerine karşı alınan önlemlerin ağırlığını güvenlik tedbirleri oluşturmaktadır. Avrupa'da meydana gelen bu tarz olaylarda alınan tedbirlerle, ülkemizde alınan tedbirler arasında farklar bulunmaktadır. Bu dönemde Avrupa ülkelerinde olayların sebeplerini araştırmak üzere oluşturulan komisyonlar ülkemizde pek görülmemiştir. Çıkan olayların sert bir şekilde bastırılması ve tekrarlanmaması için sert kanunî tedbirlerin alınması, olaylarla ilgili doğru bir analizin yapılmadığını göstermektedir.

Fransa'da çıkan öğrenci olaylarından sonra yeni üniversitelerin açılması, burs ve kredilerin arttırılması, öğrencilerin üniversite yönetimlerine dâhil edilmesi, üniversite eğitimi sonrasında yeni iş sahalarının açılması gibi birçok reform yapılmıştır. Ülkemizde ise bu tarz adımlar başlangıçta atılmamıştır. Şiddet hareketlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte bir kısmının giderilmesine yönelik önlemler alınmışsa da maalesef istenen sonuç elde edilememiştir. Güvenlik önlemleri elbette ki önemlidir. Ancak sadece güvenlik tedbirlerine ağırlık verilip diğer kısımların ihmal edilmesi önemli bir eksikliklerdir. 1960-1980 dönemi öğrenci hareketlerini, mâhiyet itibariyle masum öğrenci istekleriyle başlayan ve devam eden 1960-1970 arası dönem ve bu masum öğrenci isteklerinin yerini rejimi değiştirmeye yönelik eylemlerin aldığı 1970-1980 arası dönem olarak ikiye ayırabiliriz. Avrupa'da özellikle Fransa'da 68 öğrenci hareketi sonrasında öğrencilerin masum istekleri giderilmiş ve olaylar büyümeden bitirilmiştir.

Olaylara yaklaşım tarzı ülkelerin demokratikleşme seviyesiyle yakından alakalıdır. Demokrasi kültürünün köklü olduğu Avrupa'da olaylara yaklaşım tarzı

pozitif sonuç vermiş ve olaylar kısmen polisiye tedbirlerle özellikle de demokratik kanallar kullanılarak giderilmiştir. Ülkemizde demokrasi kültürünün zayıf olması ve kurumsallaşamaması nedeniyle olaylar, daha çok sert tedbirler alınarak bitirilmeye çalışılmıştır. Bu durum şiddet hareketlerinin daha da büyümesine sebebiyet vermiştir. Özellikle 1970-1980 aralığında çıkan olaylarda güvenlik kuvvetlerinin sert müdahalesi ve yaşanan ölümler terör örgütlerinin sonradan yapacakları eylemler için bir sebep olmuştur. Güvenlik tedbirleri almanın yanı sıra demokratik kanallar aracılığıyla öğrenci sorunları çözülmüş olsaydı; yani 1960-1970 yılları arasındaki öğrenci istekleri karşılanmış ve başlayan değişim doğru okunmuş olsaydı, 1970-1980 yılları arasında görülen şiddet hareketlerinin önüne geçilebilirdi.

Ülkemizdeki 1960-1980 yılları arasında görülen şiddet olaylarında dış mihrakların da önemli bir etkisinin olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Aşağıdaki tabloda 26 Aralık 1978 - 11 Şubat 1982 tarihleri arasında gerek zorunlu olarak gerekse halk tarafından teslim edilen silahların dökümü görülmektedir.

Tablo 13. 1978 - 1982 Tarihleri Arasında Halk Tarafından Teslim Edilen Silahlar

TESLİM EDİLEN SİLAHLAR	SAYILARI
Tüfek	86.685
Tabanca	717.486
Roketatar	24
Havan	2
Mermi	5.306.034
Patlayıcı Madde	22.843
Telsiz	94
Kesici ve Dürtücü Silah	26.242

Kaynak: Türkiye’de Anarşi ve Terörün Gelişmesi, Sonuçları ve Güvenlik Kuvvetleri Önlenmesi, 1982: 233

Devlet Başkanı Kenan Evren, 12 Eylül 1981 tarihli konuşmasında bu tarihe kadar ele geçirilen silah ve mermilerin piyasa satış fiyatını 30 milyar TL. olarak açıklamıştır. Teröristlerin 1979 başından 12 Eylül 1981 tarihine kadar yaptıkları soygunlardan ancak 494 milyon lira elde ettikleri göz önüne alındığında, bu kadar silahın nasıl ve hangi parayla alındığı sorusu akıllara gelmektedir. Dünyada 1970’li yıllarda silahlanma için yapılan yatırımların tutarı üç milyar dolar civarında iken

1975-76 yılları arasında bu tutarın yedi milyar doları aştığı görülmektedir. Silah satışının 1913 tarihinde yani 1. Dünya Savaşı öncesinde, 2. Dünya Savaşı öncesinde, iç savaşların yoğun olarak yaşandığı 1934 yılında ve 1975-76 yılları arasında artış gösterdiği görülmektedir. Bu veri dikkate alındığında ülkemizde özellikle 1975 sonrasında şiddet hareketlerinin daha da tırmanmış olması tesadüfî bir durum değildir. (Mumcu, 1982: 252-254).

Ülkemizde 1970-1980 yılları arasında yaşanan şiddet olaylarında sağ ve sol örgütlere kimlerin silah temin ettiği ciddi bir biçimde araştırılmalıdır. Aşağıda verilen Tablo-9 dikkatle incelendiğinde 12 Eylül darbesi sonrasında ele geçirilen silahların büyük çoğunluğunun NATO ülkelerinde üretilen silahlar olduğu açık bir biçimde görülecektir. Bu silahların özellikle Varşova Paktı üyesi olan Bulgaristan üzerinden yurda sokulması da daha da şaşırtıcı bir durumdur. Sadece Bulgaristan üzerinden değil, deniz yoluyla da ülkemize binlerce silah kaçak yollarla sokulmuştur.

Tablo 14. 1970-1980 Yılları Arasında Artan Şiddet Eylemlerinde Kullanılan Silahlar ve Menşeleri

CİNSİ		MİLLİYETİ
TÜFEK	KALAŞNIKOF	S.S.CB
	G-1 PİYADE TÜFEĞİ G-3 PİYADE TÜFEĞİ	BELÇİKA
	M-1 PİYADE TÜFEĞİ	ABD
	MAVZER	ALMANYA FRANSA
	7.9 MM.KIRIKKALE AV TÜFEĞİ	TÜRKİYE
TABANCA	BROWNING	BELÇİKA
	VİZOR	ÇEKOSLAVAKYA
	BERETTA	İTALYA
	ASTRA,LAMA,STAR	İSPANYA
	BARABELLUM WALTER	ALMANYA
	MAB FR.10'LUSU	FRANSA
	SM.WESTON	A.B.D
KIRIKKALE YERLİ	TÜRKİYE	
MAKİNALI TABANCA	STEN	İNGİLTERE
	TOMSON	A.B.D
	MP-5	ALMANYA
	AKREP	ÇEKOSLAVAKYA

Kaynak: Türkiye'de Anarşi ve Terörün Gelişmesi, Sonuçları ve Güvenlik Kuvvetleri Önlenmesi, 1982: 235).

Ülkemizde 1970-1980 yılları arasında yaşanan şiddet olaylarında genellikle bu silahlar kullanılmıştır. Bu silahlar silah kaçakçıları yoluyla ülke içindeki karşıt görüşlü kişilere ulaştırılmıştır. Bunun sonucunda ülkede bir iç çatışma ortamı yaratılmış ve bu ortamda binlerce kişi hayatını kaybetmiştir.

Türkiye’de 1970-1980 yılları arasındaki anarşik olaylarda hayatını kaybedenlerin sayısı ile ilgili tablo şu şekildedir:

Tablo 15. 1970-1980 Yılları Arasındaki Anarşik Olaylarda Hayatını Kaybedenlerin Sayısı

YILLAR	ÖLÜ SAYISI	ARTIŞ YÜZDESİ
1969	9	-
1970	19	111
1971	22	15
1972	22	0
1973	15	-32
1974	27	80
1975	37	37
1976	108	191
1977	315	191
1978	1095	248
1979	1362	24
1980	2206	62

Kaynak: Keleş ve Ünsal, 1982: 35

Tablo dikkatle incelendiğinde yukarıda da değindiğimiz gibi silah kaçakçılığının en fazla gerçekleştiği dönem olan 1975 ve sonrasında kayıplarımız daha da artmıştır.

12 Eylül darbesinin neden yapıldığı hususunda iki görüş ön plana çıkmaktadır. Bunlardan birincisi 1970’de başlayıp 1980’lere kadar artarak devam eden şiddet hareketlerinin önüne geçmek amacıyla yapıldığı görüşü (bu durumda dış güçlerin fazla bir etkisinin olmadığı görüşü hâkim), ikincisi ise Türkiye’yi kendi çıkarları doğrultusunda dönüştürmek isteyen dış güçlerin iç karışıklık yaratarak ülkemizi

kendi istedikleri doğrultuda yönetmek amacıyla yapmış olduğu görüşüdür. Sonraki gelişmeler ikinci görüşün doğruluğunu kanıtlar niteliktedir. Ülkemizde meydana gelen bu iç karışıklıkların birçok sebebi mevcuttur. Özellikle 1970-1980 aralığında şiddet hareketlerinin yaygınlaşmasında öğrencilerin kullanılması gençlerimizle yeterince ilgilenmediğimizi göstermektedir. Ülkemizdeki kutuplaşma önemli bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Özellikle 1970-1980 yılları arasında bu kutuplaşma tavan yapmıştır. Gençliğin içinde bulunduğu dönemi (fiziksel, sosyal ve psikolojik) istismar eden gruplar bunları kullanarak ülkemizi istikrârsızlaştırmaya çalışmıştır. Bugün dahi gençlerimiz üzerinde büyük oyunlar oynanmaktadır. Bundan dolayı gençlik politikalarımızı yeniden düzenlememiz gerekmektedir.

Darbe gençliği depolitize etmiştir. Gençlerin siyasetle uğraşmalarına, darbe sonrası uzun bir süre müsaade edilmemiştir. Siyasi partiler kapatılmış, parti liderleri siyasetten yasaklanmış, birçok dernek, vakıf, sendika ve sivil toplum örgütünün kapısına kilit vurulmuştur (Yetkin, 2006: 229-230). Darbe sonrasında 517 sanığa idam cezası verilmiş ise de Askeri Yargıtay verilen idam kararlarının 124'ünü onaylamış, ancak tepkilerin artması üzerine bunlardan yalnızca 50'sini onaylayıp uygulamıştır. İdam edilenler arasında; 18'i sol görüşlü, 8'i sağ görüşlü, 23'ü adli suçlu, biri ise ASALA üyesi olan kişiler bulunmaktadır. İdam edilenler arasında öğrencilerde yer almaktadır. Örneğin idam edilenler içerisinde yer alan Erdal Eren Ankara Yapı Meslek Lisesi, Serdar Soyergin Adana Eğitim Enstitüsü, Necdet Adalı Ankara Yıldırım Bayezid Lisesi, Mustafa Özenç ise Adana Mühendislik Yüksekokulu öğrencisidir.

Darbe yalnızca öğrenci örgütlerini değil sendikalarıda etkilemiştir. 1970-1980 yılları arasında öğrenciler ile işçiler birlikte birçok eylem gerçekleştirmişlerdir. Gençlik örgütlenmelerinin işçilerle beraber hareket etmesi kitle hareketlerini daha da yaygınlaştırmıştır. Burada öğrenci-işçi birlikteliğinin hangi temel üzerine oturduğu dikkatle ele alınmalıdır. Birlikte gerçekleştirilen kimi eylemler yasal olmakla birlikte birçoğu yasal değildir. Bu dönemde bunların eğitsel ve sendikal anlamda hak arama mücadelesinin yanı sıra rejimi değiştirmeye yönelik eylemlerine de tanık olmaktadır. 1980 yılında nüfusumuz 42 milyonken, sendikalara üye işçi sayısı 2,5 milyondur (Bayer, 2009). 2016 yılı temmuz verileri itibariyle ülke nüfusu 78 milyonken

sendikali işçi sayısı 1,499,870'dir¹⁴. Darbe gerçekleşmeden önce 1980 yılında 2,5 milyon sendikali işçi varken darbe sonrasında nüfus yaklaşık olarak iki kat artmış olmasına rağmen sendikali işçi sayısının 1,5 milyon dolaylarında kalması, 12 Eylül'ün sendikacılığa da önemli bir darbe vurduğunu göstermektedir.

Yukarıda şiddet olaylarına karşı alınan tedbirlerden bahsetmiştik. Bu tedbirlerin büyük bir kısmı polisiye tedbirlerdir. Şiddet hareketlerini engellemenin farklı yolları mevcut olmasına rağmen dönemin siyasilerinin gerekli tedbirleri almamaları ve polisin sert müdahalesi olayları daha da genişletmiştir. Darbe sonrası gençliğin eğitilmesi hususunda MGK üyesi Kara Kuvvetleri Komutanı Nurettin Ersin'in, gençleri Nutuk ezberlemeye davet etmesi, darbeci generallerin gençliğin eğitilmesi konusunda nasıl sığ bir düşünceye sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca 12 Eylül ile birlikte yeni nesillere devletin kontrolü altında yeni bir din algısı kazandırılmaya çalışılmıştır. 1980 sonrasında Türk-İslam sentezi ön plana çıkarılmış ve bu yönde çalışmalar yapılmıştır. Bu amaçla İmam-Hatip okullarının sayısı artırılmış, okullara zorunlu din dersi konmuş, Kuran kursları yaygınlaştırılmış, tarikatlarla karşı tedbirler gevşetilmiş ve devlet televizyonunda dini sohbetlere bolca yer verilmiştir. Ayrıca Kenan Evren'in halka karşı yapmış olduğu konuşmalarda din vurgusu ön plana çıkmaya başlamıştır (Kırkpınar, 2009: 167).

12 Eylül Darbesi gençliğin siyasi katılımına da büyük darbe indirmiştir. Siyasal katılım denilince akla ilk olarak seçimlerde oy vermek gelmektedir. Bu önemli kavramı yalnızca oy vermeye indirgemek doğru değildir. Siyasal katılımı, her seviyeden siyasi gelişmelerin yakından takip edildiği, çeşitli konularda siyasi tavırların takınıldığı, siyasi partilere ve derneklere üye olma ve seçim çalışmalarında görev alma gibi siyasi eylemlere girişmek olarakta anlamak gerekmektedir.

Toplumsal yapıda siyasi katılmayı etkileyen etkenler şunlardır: sosyo-ekonomik, biyolojik, psikolojik, çevresel, siyasi, kültürel vd.. Siyasal katılmayı etkileyen önemli unsurlardan biri de sivil toplum kuruluşlarıdır. Almanya'da 1953 yılında toplumun her tabakasından kişilerle yapılan bir araştırmaya göre spor

¹⁴ http://www.csgb.gov.tr/media/3400/2016_temmuz_6356.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2016)

kulüpleri, sosyal kulüpler vb. çeşitli kuruluşlara üye olanların politikayla daha çok ilgilendiği, radyodaki siyasal yayınları daha çok dinlediği, daha çok gazete okuduğu ve sandığa gitmekte daha istekli olduğu tespit edilmiştir (Aslan, 2004: 215). 12 Eylül ile birlikte öğrencilerin üye oldukları öğrenci teşekkülleri, dernekler, sendikalar ve sivil toplum örgütleri kapatılmış ve öğrenciler depolitize edilmiştir. Gençlik bir ülkenin geleceğidir. Türkiye nüfusunun önemli bir kısmını genç nüfus oluşturmaktadır. Darbe ile birlikte gençlik siyasetten el çektirilmiş ve sosyalleşmesi için gerekli olan kuruluşlar kapatılarak kendi içine hapsedilmiştir.

Türkiye'deki önemli problemlerden biri de siyasi, etnik ve dini kutuplaşmadır. Ülkemizdeki kutuplaşma daha çok ideolojik temellidir. Modernleşmeyle birlikte Laik-İslamcı, etnik temelli Türk-Kürt, mezhep temelli Alevi-Sunni ayrışması Türkiye'deki kutuplaşmanın temel aktörleridir (Kiriş, 2010: 196-197). 1980 öncesinde Sağ-Sol, Alevi-Sunni şeklinde bir kutuplaşma belirgin bir şekilde mevcut iken, bu durum daha sonraki yıllarda da görülmeye devam etmiştir. Bu kutuplaşma parti sistemlerine de yansımıştır. Bu durum, kutuplaşmayı daha da derinleştirmiş ve toplumsal aidiyeti zedelemiştir.

1970-1980 arası dönemde yaşanan öğrenci hareketleri ülke ekonomisini de olumsuz etkilemiştir. Türkiye'de askeri müdahaleler öncesi ekonomik gidişatın çok iyi olmadığı göz ardı edilmemelidir. Yaşanan 1960 ve 1980 darbeleri ile 1971 ve 1997 tarihlerinde iktidar değişikliğine yol açan askeri müdahaleler öncesi ekonomik gidişat askerin müdahalesine zemin hazırlamıştır. 1960 sonrasında uygulamaya konan ithâl ikâmecî model ile birlikte dışarıdan döviz karşılığı alınan makinelerle, iç piyasanın ihtiyacı olan tüketim malzemeleri karşılanmaya başlanmış ve bu durum 1970-1980 yılları arasında artarak devam etmiştir. Bu ekonomik modelle Türkiye, iç piyasanın ihtiyaçlarını dışarıdan aldığı malzemelerle, içeride üretim yaparak gidermeye çalışmıştır. Dış güçler için problem olan bu durum 1980'lere gelindiğinde 24 Ocak kararlarının alınmasına sebep olmuştur.

24 Ocak 1980 yılında ithâl ikâmecî ekonomi modeli terk edilmiş yerine küresel piyasaya ile bütünleşmiş bir ekonomi modeli olan ihraç ikâmesi modeli uygulanmaya konulmuştur. 24 Ocak kararlarının amaçları şunlardır: Fiyatlarda bir istikrâr

yakalama, ödemeler dengesini kurma, piyasayı yeniden canlandırma, ekonomiyi açma ve bu yönde planlar hazırlayıp kamunun ekonomi içindeki ağırlığını azaltma. Burada özellikle Türkiye ekonomisinin kapitalist dünya ekonomisine entegrasyonu ve kamu yatırımlarının azaltılarak özel sektörün ön plana çıkartılması amaçlanmıştır (Sönmez, 1998: 485). 12 Eylül 1980 darbesinin en önemli nedenleri arasında 24 Ocak Kararlarının uygulanmaya konulması gösterilebilir. Bu kararlar ile birlikte fiyatların piyasalardaki arz ve talebe göre belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu doğrultuda mal ve hizmet piyasalarındaki fiyatlar, ücret ve maaşların durumu, TL'nin yabancı paralar karşısındaki fiyatı ve faiz oranları serbestçe belirlenecektir.

Bu kararlar ile birlikte tarım kesimine ait taban fiyat ve destekleme alımları ile ilgili uygulama alanlarının kapsamı daraltılmıştır. Dışa açılma politikaları çerçevesinde ihracata; vergi îadesi, parasal tesvikler, kredi sübvansiyonu gibi kolaylıklar sağlanmıştır. İthalatta da 1980'li yıllardan itibaren liberalleşme hedefi doğrultusunda uygulanan kotalar büyük ölçüde kaldırılmış, gümrük târifeleri ise indirilmiştir. Ekonomiyi yabancı sermaye için kârlı kılmayı ve bu şekilde gelişmeyi hedefleyen Türkiye, yabancı sermayenin teşvik edilmesi için gerekli yasal düzenlemeleri yapmıştır. Bu kararlar ile devletin ekonomi üzerindeki etkisinin azaltılması amacıyla özelleştirme politikaları uygulanmaya konulmuştur (Hatipoğlu, 2011: 22-23).

Bu kararlarının hayata geçirilmesi için birtakım önlemler de alınmıştır. Türk parasının değeri düşürülmüş, KİT ürünlerine büyük oranda zamlar yapılmış, sendikal faaliyetler askıya alınmış, grev yasağı gelmiş, memur maaşlarında reel düşüşler yaşanmış ve tarımı destekleyen politikalar da terk edilmeye başlanmıştır. Özelleştirme, sendikasızlaştırma ve esnek çalışmanın teşviki neticesinde işsizlik oranlarında artış yaşanmıştır. 1980 yılında işsizlik oranı % 8,6 iken, bu oran 1985 yılında % 11,20'ye ulaşmıştır (Yıldırım, 2011: 128). Mine Urgan, Bir Dinozorun Anıları adlı eserinde izlenen bu yeni neoliberal ekonomi anlayışını şu sözlerle eleştirmiştir:

...oyssa liberal denen ekonominin o yağmacı ve vahşi kapitlizmin yıkıcı rekabet ortamı içinde bocalayan Turgut Özal'ın zavallı veletlerinde, bu türden bir umut hiç

yok. Çok çalışsalar da, üniversiteler bitirseler de, aç kalacakları korkusundan kurtulamıyorlar. Ne yazık ki, çoğunun amacı, bizim kuşağın amacından bambaşka. Bizler, kendimizi her açıdan en iyi şekilde eğitip, hem çevremize yararlı olmak hem de huzur içinde yaşamak isterdik. Onlar ise, ellerinden geldiği kadar çok para kazanmak istiyorlar. Çünkü bizlerin her şeyden önemli saymadığımız para, onların tek güvencesi. Bir insanın, insanca yaşayabilecek kadar para kazanması şarttır elbette. Ama Özal veletleri, çok para, gerektiğinden fazla para istiyorlar. İki bir “Özal veletleri” diyorum. Çünkü bu berbat zihniyet, Turgut Özal’ın o çirkin “vizyon”larından kaynaklandı. Rahmetli 12 Eylül darbecilerinden çok daha fazla kötülük etti bu memlekete. Çünkü darbeciler gibi işkence yoluyla bedenlere hasar vermekle yetinmedi, kafalara hasar verdi (Urgan, 1999: 10-11).

Darbe sonrası uygulanmaya konan bu ekonomi politikaları neticesinde 1985’e kadarki süreçte işsizlik oranlarında artış yaşanmıştır. 1985 sonrasında ise bu oranda çok az bir gerileme olsada, özellikle özelleştirmeler sonucunda işsizlik genç kuşağı etkilemeye büyük oranda devam etmiştir. Bu durum, gerek kendilerine verilen burs ve krediler itibarıyla, gerekse okul sonrası istihdamda açık bir şekilde kendisini hissettirmiştir. İşsizlik, gençleri psikolojik olarak yıpratmış ve bu durum sağlıklı nesillerin yetişmesinin önünde bir engel teşkil etmiştir. Ekonomik anlamda geri kalmış ülkelerin demokrasilerinin de sorunlu olduğu görülmektedir. 1980 sonrası süreçte yeni ekonomi politikaları işsizliği arttırmış ve bu durum genç kesimi etkileyerek ülkede demokratik yapının oluşmasına engel teşkil etmiştir. Ülkemizde yapılan darbelerin sebepleri ve darbeye giden yolda hangi araçların kullanıldığı iyi bir şekilde tespit edilmeli ve bu yönde adımlar atılmalıdır. 1980 Darbesi’ne giden yolda gençliğin kullanılması burada önemli eksiklerimizin olduğunu göstermektedir. Darbe yapmak için kullanmış olan gençliğin özgürlükçü demokratik değerlerle donatılıp yetiştirilmesi, bundan sonraki süreçte darbecilerin elindeki bu enstrümanın alınması anlamına geleceği için bu konuda gerekli hassasiyet gösterilmelidir. Bu dönüşümün sağlanması için gerekli çalışmaların bir an önce yapılması gerekmektedir. Bu dönüşüm, hiç şüphesiz ülkemiz demokrasisi için faydalı sonuçlar doğuracaktır.

Ülkemizde yaşanan 1980 darbesi sonrasında sosyal yapıda da önemli değişiklikler yaşanmıştır. 1950’lerde kentlere doğru yaşanan göç hareketi 1980 sonrasında hızlanarak devam etmiştir. Göç; ekonomik, sosyal ya da siyasal etkenler nedeniyle bireylerin ya da toplulukların yerleşmek amacıyla bir ülkeden diğerine, bir

bölgeden diğerine yer değiştirmesi olarak târif edilebilir. Türüne göre göçler; dış, iç, zorunlu, gönüllü, kısıtlı, sürekli göç olmak üzere dallara ayrılabilir. Türkiye’de yaşanan iç göçün yönü şu şekildedir:

Tablo 16. Türkiye’de Yerleşim Yerlerine Göre Göç Eden Nüfus

Yerleşim Yeri	YILLAR			
	1975-1980	1980-1985	1985-1990	1995-2000
Kentten Kente	1.752.817	2.146.110	3.359.357	3.867.979
%	48.90	56.18	62.18	57.80
Köyden Kente	610.067	860.438	969.871	1.168.285
%	17.02	22.53	17.95	17.46
Kentten Köye	692.828	490.653	680.527	1.342.518
%	19.33	12.84	12.60	20.06
Köyden Köye	528.709	322.709	392.935	313.481
%	14.75	8.45	7.27	4.68
Toplam	3.584.421	3.819.910	5.402.690	6.692.263
%	100	100	100	100

Kaynak: Özdemir, 2012: 5

Tablo incelendiğinde köyden kente olan göç sürekli artış göstermiştir. Aynı şekilde kentten kentte olan göçte de bir artış söz konusudur. Bunun nedeni köyden büyükşehir haricindeki bir kente taşınan insanların burada istediklerini bulamamaları sonrası başka büyükşehire göç etmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu göç sonucunda büyükşehirlerde gecekondulaşma oranında ciddi bir artış olmuştur.

Gecekondu, kent dokusu içinde baskasına ait bir arsa ya da arazi üzerinde, îmar yasalarında sağlık ve fen kurallarına aykırı olarak aceleyle yapılmış izinsiz yapı olarak tanımlanmıştır (Gecekondu, 1986). Yani gecekondu kırsal alandan kentlere göç eden nüfusun kentteki konut arzının eksikliği dolayısıyla barınma ihtiyacını karşılamak için kişi veya devlet arazisi üzerine yaptıkları konutlara verilen isimdir. Başlangıçta fazla problem yaratmayan bu yapılar, yaygınlaşmaya başlayınca problem olmaya başlamıştır. Bu yapılar doğal olarak kentteki siyasi, sosyal, ekonomik ve

kültürel yapıyı etkilemiştir. Göç eden kişiler gittikleri yerlere kültürlerini taşıyarak bir kültür etkileşimi başlatmış ve burada bir alt kültür oluşturmuştur. 1980 sonrasında siyasi partilerin oy alma kaygısıyla bu yapılara göz yumması beraberinde birçok problemi doğurmuştur.

Ülkemizde yaşanan iç göçün sonuçları şunlar olmuştur:

- Hızlı ve çarpık kentleşme ortaya çıkmıştır.
- Kentlerde konut sorunu başgöstermiş, bu da gecekondulaşmayı beraberinde getirmiştir.
- Kent nüfusunun büyümesine paralel olarak sanayinin büyümemesi işsizlik sorununu doğurmuştur.
- Kırdan kente göç edenler ciddi bir uyum sorunu yaşamıştır.
- Kentlerin sosyal yapıları değişmeye başlamıştır. Kentlerde zengin yerleşim alanları ve yoksul yerleşim alanları şeklinde bölümler ortaya çıkmaya başlamıştır.
- Geleneksel geniş aile yapısının çekirdek aileye dönüşmesi bu dönemde daha da hızlanmıştır. Geleneksel ailenin koruyuculuğunun kalkması, işsizliği daha belirgin hale getirmiştir.
- Yaşanan iç göç hareketleri köyde ve kentte cinsiyet oranlarının değişmesine de yol açmıştır. Genç erkeklerin büyük çoğunluğu kentlerde toplanmaya başlamıştır. Bu da beraberinde bazı önemli sosyal sorunlara sebep olmuştur (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1600-1606).
- Hızlı kentleşme sonucu kentlerde eğitim, sağlık, ulaşım, trafik gibi ciddi sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır.
- Hızlı kentleşme toplumsal erozyona sebep olmuştur. Bu durum kırdaki; atılgan, genç, becerikli ve girişimci öğelerini yitirmesi biçiminde yüzünü gösterirken şehirde ise toplumsal hadiseler katılacak kitle olarak kendisini hissettirmiştir (Özdemir, 2012: 12).

Aşağıdaki tabloda Türkiye’de 1955-2002 yılları arasında gecekondulu nüfusu ve kentsel nüfusa olan yüzdesi yer almaktadır:

Tablo 17. Kentlerde Gecekondu Nüfusu

YILLAR	GECEKONDU SAYISI	GECEKONDU NÜFUSU	GECEKONDU NÜFUSUNUN KENTSEL NÜFUSA YÜZDESİ
1955	50.000	250.000	4,7
1960	240.000	1.200.000	16,4
1965	430.000	2.150.000	22,9
1970	600.000	3.000.000	23,6
1980	1.150.000	5.750.000	26,1
1990	1.750.000	8.750.000	33,9
1995	2.000.000	10.000.000	35,0
2002	2.200.000	11.000.000	27,0

Kaynak: Sönmez, 2012: 78

Tablo incelendiğinde gecekondu sayısı ve nüfusunun sürekli arttığı görülmektedir. Tabii bu durum kentlerde yeni sorunlar doğurmuştur.

Gecekondulaşmanın yoğun olduğu bölgelerde arabesk kültürü kendini daha fazla hissettirmektedir. Arabesk müzik ve kültürünü, kentleşen halk sınıflarının Türkiye'deki özgül kapitalist modernleşme sürecine tepkilerinin mecâzî bir biçimi olarak görmek gerekmektedir. Resmi kültür politikalarının halka uzak oluşu ve sosyal tabana yayılamaması, güçlenen serbest piyasa belirleyiciliği, ilerleyen teknoloji ve kültür endüstrisi ve köyden kente göç sonucu aniden değişen yaşam koşulları arabesk müzik ve kültürün yerleşmesine sebep olmuştur.

1980 sonrasında siyasilerin gecekondulaşmaya göz yumması ve daha sonra bu yerleşim yerlerine tapular vermesi bu sorunu kronik hale getirmiştir. Gecekondulaşmanın artmasına paralel olarak arabesk müzik de ön plana çıkmaya başlamıştır. Orhan Gencebay ile başlayan bu süreç daha sonrasında Ferdi Tayfur, İbrahim Tatlıses gibi sanatçılarla daha da yaygın hale gelmiştir. Arabesk kavramı, ilerleyen dönemlerde Türk toplum yaşamında yozlaşmış sayılan hemen her şeyi

nitelendirmede kullanılmaya başlanmıştır. Arabesk demokrasi, arabesk insanlar, arabesk zevkler, arabesk duygular, arabesk düşünme ve yaşama tarzı vb. Arabesk terimi geniş anlamda geleneksel (Doğulu) ve modern (Batılı) kalıplara, ilişkilere, alışkanlıklara ve değerlere uymayan garip ve utanç verici bir toplumsal gerçekliği ifade eder bir hâl almıştır (Özbek, 1998: 168-187).

Köyden kente yapılan göçlerin en önemli sebepleri arasında işsizlik gösterilebilir. 1980 sonrasında izlenen ihraç ikâmesi modeli ile birlikte Türk ekonomisi dışa açılmıştır. Ancak bu durum istenen gelişmeyi sağlayamamıştır. Sanayileşmenin istenen düzeye ulaşamaması kentlerde işsizliğe sebep olmuştur. Kentlerde eğitimli gençler arasındaki bu yüksek işsizlik oranı Türkiye'nin anomik sosyal yapısını yansıtmaktadır. Bir taraftan üniversiteye girmek için yarışan milyonlarca genç, diğer taraftan üniversiteden mezûn olanların yetiştirildiği alanlarda iş bulamamaları; gençler ve ailelerinde güvensizlik, normsuzluk, anlamsızlık, yalnızlık bağlamında yabancılaşmaya neden olmuştur. Bu anlamda işsizlik; bireyin, ailesinin ve toplumun varlığını, refah ve mutluluğunu tehdit eden bir sosyal problemdir. İşsizlik; intiharlara, boşanmalara, alkolizme, hırsızlığa, silahlı soygunlara, cinayetlere, kişilik sisteminde ve sosyal sistemde çözümlere neden olan önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdoğan, 1985: 162). Gökçe Birsen bir yazısında gecekondulaşma ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

Mafya ve terör örgütleri geçiş halindeki toplumlarda ya da gelişmekte olan toplumlarda, özellikle toplumsal eşitsizlik bulunan ortamlarda kendini hissettirmektedir. Çünkü kendisini destekleyecek belli bir tabana ihtiyaçları vardır. Toplumsal eşitsizlikler bu tabanın büyümesine ve korunmasına olanak sağlar. Kırdan kente göç, yani kentleşme oranının yüksek olduğu ülkemizde kır-kentler (gecekondulu mahalleleri) bu eşitsizliğin yaygın olarak görüldüğü ortamlardır. Kırdan kente büyük beklentilerle gelen yığınların, beklentilerine cevap verecek hizmeti bulamaması ya da eğitim, sağlık, iş ve güvenlik gibi bu hizmetlerin yetersizliği, bu insanları, özellikle gençleri yani ikinci kuşağı yasal olmayan örgütlerle karşı karşıya getirir. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik sıkıntıları çerçevesinde bu tür örgütlenmeler kaçınılmazdır.

Ülkemizde hızlı kentleşmenin doğurduğu sorunlar çerçevesinde önlemler alınmamıştır. Günümüzde, özellikle büyük kentlerimizi çevreleyen kır-kentlerde yaşayanların hemen hepsinde; altyapı sorunları, kamu hizmetlerinin eksikliği, işsizlik, çevreye uyum ve güvenlik gibi sorunlarla karşı karşıya kalan bireylerin akraba-hemşehri dayanışmasının ötesinde başvuracakları örgütlü bir yapıya ihtiyaçları vardır. Kendilerine rehberlik edecek, onları kente ve kent hizmetlerine

alıştıracak kuruluşlar yoktur. Devletin yerine getirmesi gereken görevlerde boşluklar olması, başka örgütlü yapıların devreye girmesine olanak vermektedir. Bu çerçevede, sokak mafyası (kent sokaklarının belirli gruplar tarafından park yeri olarak parsellenmesi), gecekondulu mafyası (yeni gelenlere ev, arsa, ikinci elden inşaat malzemesi temini), terör mafyası (anarşik olayların pazarlanması); bürokrasi mafyası (iş bulma, atamalar, ihaleler vb.) gibi mafya çeşitleri toplumumuzda çok ciddi boyutlara varan toplumsal sorunlara yol açmaktadır. Devlet otoritesini uygulayacak gçlerin etkinliklerinin azalması mafya çeşitlerinin artmasına ve yaygınlaşmasına neden olmaktadır (Birsen, 1996: 5).

1960-1980 yılları arasındaki olaylarda ağırlıklı olarak öğrencilerin kullanılmasının altında yatan nedenlerden biri de bu gecekondulaşma ve işsizlik sorunudur. Terör rgtleri bu durumdan istifade ederek generimizi kendi ideolojik emelleri için kullanmıştır. 1979 yılında yapılan ve 1982 yılında yayınlanan bir araştırmaya göre, bu dönemde olaylara karışan sağ ve sol militanların % 86,2 ‘si gibi büyük çoğunluğunun, büyükşehirler dışında doğan ve kente göç eden kişiler olduğu tespit edilmiştir (Keleş ve nsal, 1982: 65). Gecekondulu kentlerdeki öğrencilerimizi veya generimizi bu sorunlar yumağı içerisinde demokrat bir yurttaş olarak yetiştirmemizin zorluğu ortadır. 1980 darbesine giden yolda özellikle öğrencilerin kullanılmasının nedenleri arasında bu gerçeklik yatmaktadır. Yaşanan bu sorunlara karşı tedbirler alınmadığı takdirde önümüzdeki süreçte de öğrencilerimizi veya generimizi art niyetli kişiler kullanmaya devam edecektir.

12 Eylül darbesinin ülkemizde yarattığı tahribatlardan biri de psikolojiktir. Darbeciler bir sağdan, bir soldan kişileri asarak; gç bizde istediğimiz zaman istediğimiz kişiyi asarız, mesajı vererek toplum üzerinde bir baskı mekanizması oluşturmuştur. Ülkemizde 1980’den sonra kişiler evlerinden sokağa çıkma konusunda dahi ciddi bir korku içerisindedir. Bu korkunun altında evlerinden çıkan kişilerin birileri tarafından zorla alıkonulması ve sonrasında geridnşn pek mümkün olmadığı gerçeği yatmaktadır. 1980 sonrasında haklarında işlem yapılan kişi sayısı 650.000’dir. 15 yaş altı nüfusu çıkarırsak neredeyse her hanede birden fazla kişi hakkında kovuşturma yapılmıştır.

Darbeciler: ‘‘Hepiniz benim gözümde vatan haini sulularısınız. Sizi önce böyle kabul edeceğim, daha sonra siz iyi vatandaş olduğunuzu ispat etmeye çalışacaksınız.’’ diyerek toplumda bir güvensizlik ortamının oluşmasına sebebiyet

vermiştir. 1980 sonrasında toplum üzerinde oluşturulan baskının sonuçları şunlar olmuştur:

- Sessizlik, düşüncelerini ifade etmekten kaçınma
- Toplumsal olaylara karşı tepki göstermeme
- İçe kapanma
- Otosansür
- Apolitik yaşam
- İsteddiği davranışları yansıtamama
- Yetişkinlerin, zarar görmemesi için çocuklarını siyaset dışında tutması
- Devlet ideolojisi ekseninde düşünme. “Asmayalım da besleyelim mi” sözünü kabullenme durumu.
- Güçlü karşısında edilgen boyun eğme durumu
- Kurbanla özdeşim kurma durumu. “Mutlaka bir şey yapmıştır yoksa asılmazdı” düşüncesi (Candansayar, 2010: 3-5).
- İnkâr
- Mistisizme yönelme
- Toplumda, yaşadığı bu âcizlik ve zayıflık duygularını gidermenin bir yolu olarak güç kullanabileceği ve başkalarını ezerek kendini güçlü hissedebileceği bir ortamın oluşması. 1980 sonrasında futbol maçlarında görülen linç olayları ve artan çete oluşumu vakaları bunun göstergesidir (Şahin, 2010: 6-7).
- Kişilik ve benlik değişiklikleri
- Kaygı, depresyon, bellek bozuklukları, sinirlilik, saldırganlık, çevreden soyutlanma vb. (Kaya, 2010: 38).

1980-1983 yılları arasında psikiyatri kliniklerine başvuranların oranında % 44,69 artış görülmüştür (Sercan, 2010: 28). 1984 yılında Bakırköy Akıl Hastanesi Başhekimisi'nin darbe sonrası dönemde alkol kullananların sayısının 4 kat arttığını belirtmesi, toplumun psikolojinin bozulduğunu göstermesi bakımından önemlidir. (Alkolik Sayısı, 1984).

1960-1980 yılları arasında öğrencilerin bir başkaldırı hareketi içerisine girdiği görülmektedir. Bu hareketin 1970 yılından sonra masum öğrenci istekleri tarzından çıkıp siyasi bir hâl alması üzerine şiddet hareketleri yaygınlık kazanmıştır. Bu durum, 12 Eylül darbesine giden yolun en önemli ayaklarında birini oluşturmuştur. Bu gençlik hareketlerinin demokrasimize negatif ve pozitif yansımaları olmuştur. Bu hareketler; eğitsel anlamda kısmen pozitif bir katkı sağlasa da özellikle siyasi, ekonomik, sosyal, psikolojik yönleri ile gençliğimizi olumsuz etkilemiş ve demokrasimizin önünü tıkayarak sağlıklı nesillerin yetişmesini engellemiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkemizde, 1960-1980 yılları arasında görülen gençlik hareketlerinin temel sebeplerini şöyle sıralayabiliriz: Uzun ömürlü olmayan koalisyon hükümetlerinin varlığı, eğitsel eksiklikler, ekonomik durumun gittikçe kötüleşmesi, köyden kente yoğun bir göçün olması, kutuplaşma, bu dönemdeki öğrenci teşekküllerinin büyük çoğunluğunun darbecilerle aynı çizgide yer alıp görevini yerine getirmemesi, illegal örgütlenmelerin faaliyetleri vb. Bu dönemin sonunda 12 Eylül Darbesi gerçekleşmiştir. Özellikle 1970 yılından itibaren artan şiddet hareketleri darbeye zemin hazırlamıştır. Bu şiddet hareketlerinin ağırlıklı olarak merkezinde öğrenciler yer almaktadır. Gençlik, tanımlanması zor bir kavramdır. Yayımlanan raporlarda 15-30 yaş aralığında olan kişilerin bu kategoriye girdiği ortaya konulmuştur. Bu döneme “fırtınalı dönem” de denilmektedir. Birey bu dönemde hayatında birtakım değişiklikler yaparak yetişkinlik dönemine hazırlanmaktadır. Yani birey bu dönemde tam olarak kendini bulamadığı ve bir taraflara yaslanmak zorunda olduğu bir dönemdedir.

Gençliğin tecrübesizliğinden gerek dış mihraklar, gerekse dış mihrakların ülkemizdeki uzantısı olan terör örgütleri istifade etmiştir. Öğrenci hareketleri bir kitle hareketidir. Terör örgütleri bu tarz kitle hareketleri içerisine rahatlıkla sızabilmektedir. Hareketin devamlılığı bu yapıların işine yaramaktadır. Bundan dolayı bu tarz eylemlerin devletlere çok fazla zararı olmadan halledilmesi büyük bir önem taşımaktadır. Avrupa’da gerçekleştirilen ve çoğu zamanda şiddet içeren öğrenci hareketlerine karşı bu ülkeler polisiye tedbirlerden çok demokratik adımlar atarak olayları bitirme yoluna gitmiştir. Örneğin Fransa’da yaşanan üniversite işgalleri, hükümetin eğitsel alanda yaptığı reformlarla sonlandırılmıştır. Batılı devletler “68 Hareketi” başladıktan sonra sorunun çözümü için bu hareketin iskeletini oluşturan gençliği kategorize ederek çözüm arayışına yönelmiştir. Bu dönemde gençlik beş gruba ayrılmıştır. Bu gruplar şunlardır: Siyasi yönden duyarsız gençlik, yabancılaşmış gençlik, ferdiyetçi gençlik, eylemci gençlik ve yapıcı gençlik.

Bu hareketin içerisindeki gençlik topyekûn aynı kefeye konulmamıştır. Gençlik kategorize edilerek ve her gruba uygun çözümler geliştirilerek sorunlar giderilmeye

çalışılmıştır. Ülkemizde yaşanan öğrenci hareketleri sonrasında ise maalesef böyle bir çalışma yapılmamıştır. 1970-1980 yılları arasında yaşanan öğrenci şiddet hareketlerinin araştırılması için gerekli çalışmaların (1975 yılında CHP'nin olayların çok yönlü araştırılması için komisyon kurma girişimi dışında) yapılmadığını görmekteyiz. Bu tarz hareketler daha çok sert tedbirler alınarak halledilmeye çalışılmıştır. Doğal olarak bu tedbirler şiddet hareketlerini durdurmaya tek başına yetmemiş, aksine daha da arttırmıştır.

Ülkemizde 1960-1970 yılları arasında gerçekleşen öğrenci hareketlerinin en önemli sebeplerinden biride eğitsel alandaki eksikliklerdir. Bu eksikliklerin giderilememesi önemli sıkıntılar yaratmıştır. Bu eksiklikler ile birlikte öğrenci hareketleri 1970-1980 yılları arasında siyasileşerek şiddete dönüşmüştür. Gerekli eğitsel tedbirlerin alınmaması sorunların daha da büyümesine neden olmuştur. Bu anlamda 1960-1980 yılları arasında yaşanan öğrenci hareketlerinin doğru bir şekilde analizi bizim için büyük bir önem arz etmektedir. Bu tarihi tecrübeden doğru derslerin çıkarılması gerekmektedir. Gerek bu dönem aralığında konuyu ele alıp incelerken tespit ettiğim eksiklikler, gerekse bugünkü eksiklikler ışığında, öğrenci ayaklanmalarının tekrardan görülmemesi için naçizane şu tedbirlerin alınması gerektiği düşünmekteyim:

- Gerek 1960-1980 yılları arasında, gerekse günümüzde öğrencilerin en önemli problemlerinden biri yurt eksikliğidir. Bugün eskiye nazaran ciddi bir iyileştirme yapılmış olmasına karşın yurt sayısı hala istenilen seviyede değildir. Varolan devlet yurtlarının kapasitesinin yetersizliği ile özel yurtların pahalılığı öğrencileri alternatifler aramaya itmektedir. Öğrencilere yurt imkânı sağlayan art niyetli vakıflar, dernekler ve cemaatler bu durumu kullanarak kendilerine eleman kazanmaktadır. Öğrencilerimizi, tam olarak ne yaptığını bilmediğimiz, şeffaf olmayan ve denetlenemeyen bu yapıların insafına terkememek için devletimizin bir önce ihtiyaca cevap verecek yurtlar yapması gerekmektedir. Türkiye'de 2016 yılı itibarıyla devlet ve vakıf olmak üzere toplamda 187 üniversite bulunmaktadır. Bu üniversitelerde okuyan

öğrenci sayısı ise 7 milyon 198 bin 987'dir¹⁵. Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın 2015 yılı verilerine göre ise 385 bin öğrenci Kredi Yurtlar Kurumu'na bağlı yurtlarda kalmaktadır. Bakanlığın yaptığı açıklamaya göre önümüzdeki yıllarda bu sayı 500 bine çıkacaktır¹⁶. Ülkemizde 7 milyondan fazla üniversite öğrencisi bulunmaktayken yurt kapasitesinin 500 binle sınırlı kalması bu alanda ciddi bir sıkıntı olduğunu göstermektedir. Bu durum öğrenci yurt sayısının hızlıca artırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. 1960-1980 yılları arasında önemli bir problem olan yurt sıkıntısını terör örgütleri kendi lehlerine çevirip eleman kazanmışlardır. Bugün benzer sıkıntıları yaşıyor olmamız, yaşananlardan gerekli dersleri almadığımızı göstermektedir.

- 1960-1970 yılları arasında öğrencilerin sıklıkla dile getirdikleri bir başka mesele ise üniversite yönetimine katılma talepleridir. Darbe sonrasında YÖK'ün kurulmasıyla birlikte bu eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin iradesinin üniversite yönetimine yansması demokratikleşme anlamında önemli bir konudur. Bugün bu süreci başarıyla uygulayan birçok üniversitemiz bulunsada bazı üniversitelerimizde bu durum çok fazla önemsenmemektedir. Gençliğin gerek devlet örgütlenmesinde, gerekse sivil toplum mekanizmalarında aktif olarak yönetime katılması hem kendilerine hem de topluma demokratikleşme anlamında ciddi katkılar sağlayacaktır.
- Toplumumuzda demokratik tartışma kültürünün olmaması da önemli sıkıntılar yaratmaktadır. 1970-1980 yılları arasında karşıt görüşlü öğrenciler arasında yapılan tartışma programlarında kavgalar hiç eksik olmamıştır. Bu durum tarafların birbirlerine tahammül edemediklerini göstermektedir. Tartışma kültürünün oluşması için birtakım tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu kültürün oluşması bir süreç işidir; ancak gerekli hamleler yapılırsa bu süreç hızlandırılabilir. Okullarda demokrasi ve insan hakları eğitiminin verilmesi bu anlamda çok önemlidir. Tartışma kültürünün sadece

¹⁵ <https://istatistik.yok.gov.tr/>

¹⁶ <http://www.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/3/44709/kyk-yurtlari-yeni-egitim-ve-ogretim-yilina-hazir.aspx>

okullarda gençlere değil, yaygın eğitim yoluyla halka da verilmesi gerekmektedir. Gerek yaygın eğitim yoluyla, gerek sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarıyla, gerekse de basın-yayın yoluyla bu yönde çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.

- 1960-1980 yılları arasında dikkatimizi çeken bir diğer husus ise öğrenci teşekküllerinin çalışmalarıdır. Bu dönemde faaliyette olan bu öğrenci teşekküllerinin varlık sebeplerini tam olarak yerine getirmediğine tanık olmaktayız. Yani öğrenciler arasında ayırım yapmadan öğrenci sorunlarını üst makamlara taşınması gereken bu yapılar maalesef bu görevi layıkıyla yerine getirmemişlerdir. Bu dönem aralığında darbecilerle içli dışlı olan bu öğrenci teşekküllerinin darbecilerin hoşuna gitmeyecek öğrenci sorunlarını bu makamlara aktarmaktan kaçındıklarını görmekteyiz. Mesela İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin mescid taleplerinin bu teşekküller tarafından dikkate alınmadığı ve dile getirilmediğine şahit olmaktayız. Yine bu teşekküllerin ülkemizdeki darbecilere methiyeler dizip Yunanistan'daki darbeyi kınamaları da bir tezatlık içermektedir. 1960-1980 zaman aralığında bu yapılardaki çok az öğrencinin bu teşekküllerin siyaset yaptığını öne sürerek istifâ etmeleri bu yapıların hangi amaca hizmet ettiklerini görmemiz açısından bize yol göstermektedir. Bundan dolayı o dönemde yaşanan bu tarz olayları bugün yaşamak istemiyorsak, gençlerimizde, içinde buldukları yapıları sorgulayacak bir bilinç oluşturmamız, yani gençliğimizi biat kültüründen kurtarmamız gerekmektedir.
- 1960-1980 aralığında meydana gelen öğrenci olaylarında karşımıza çıkan bir diğer önemli eksiklik ise yöneticilerimizin olaylar karşısındaki rahat tutumlarıdır. Yaşanan hareketler karşısında yöneticilerimizin: “Birkaç gencin yaptığı hareket”, “Öğrenciler istedi diye yönetim mi değişecek”, “Gençliğimiz bu sıkıntılı dönemi Nutuk okuyarak aşacak.” gibi sözler sarf etmeleri bu tarz hareketleri hafife aldıklarını göstermektedir. Toplumsal hareketler birtakım eksikliklerden doğmaktadır. Eğer bu tarz hareketlerin çıkış sebepleri üzerine gerekli çalışma yapılmazsa bu olaylar büyüyerek

devam edecektir. Avrupa bu tarz hareketler üzerine büyük bir titizlikle gitmiş ve sorunları fazla büyümeden bitirmiştir. Ülkemizde meseleyi layıkıyla ele alıp incelememe hastalığı, maalesef dün olduğu gibi bugün de devam etmektedir. Sorunları küçümseme veya yok sayma meseleyi ortadan kaldırmamaktadır. Doğru tavır, çıkan sorunları tarafsız bir gözle analiz etme ve sorunlara bu yönde çözüm aramaktır.

- 1960-1980 yılları arasında köyden kente göç edenlerin sayısında ciddi bir artış söz konusudur. Binlerce insanın yeni bir hayat kurmak için geldiği şehirlerde istediğini bulamaması beraberinde birçok problemi doğurmuştur. Göç alan şehirlerde eğitim, sağlık, konut, altyapı, işsizlik gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. Terör örgütleri ise bu dönemde eleman kazanmak için gecekondu bölgelerini kendisine hedef seçmiştir. Şehirlere gelen kişilere gerekli oryantasyon yapılamadığı için bu kesimler terör örgütlerinin kucağına itilmiştir. Bu dönemde sokak mafyası, gecekondu mafyası, terör mafyası, bürokrasi mafyası gibi yapılar türemiştir. 1960-1980 arası dönemde terör örgütleri içinde yer alan öğrencilerin büyük bir kısmının gecekondu mahallerinde oturan kişilerden oluşması bu durumu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bugün de, büyükşehirlerde göç edenlerle ilgili gerekli oryantasyon eğitimi layıkıyla verilememektedir. Aynı zamanda diğer ihtiyaçların (eğitim, sağlık, iş vb.) giderilememesi nedeniyle de terör örgütleri buralardan eleman devşirmeye devam etmektedir. Gecekondu semtleriyle ilgili politikalar geliştirmek, gençliğimizi korumak ve kurtarmak anlamında büyük önem taşımaktadır. Bunun içindir ki, gecekondu semtlerinde gereken önlemler alınmadığı takdirde buralar problem kaynağı olmaya devam edecektir. Bundan dolayı resmi kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarının bu yönde yapacağı çalışmalara gerçekten ihtiyaç vardır.

- Demokratik bir toplum oluşturmak için eğitimin kalitesi artırılmalıdır. Bu anlamda öğrencilerimizi bilinçli bir şekilde yetiştirmek amacıyla okullarımızda okutulan demokrasi ve insan hakları dersinin ders saati artırılmalı ve ders ehil kişilere verilmelidir. Bu eğitim ülkemizde uzunca bir

zaman ihmal edilmiştir. Son zamanlarda okullarda bu dersin okutulması demokratikleşme anlamında çok önemli bir gelişmedir.

- Ülkemizde demokratikleşmenin sağlanması için devleti merkeze alan anlayış yerine, bireyi esas alan bir yaklaşımın benimsenmesi gerekmektedir. Şeyh Edebali'nin "İnsanı yaşatki devlet yaşasın." sözü bu durumu çok iyi bir şekilde özetlemektedir. Devleti merkeze koyan anlayışta bireysel haklar arka plana itilmektedir. Bir ülkedeki insanların kalitesi devletin kalitesi anlamına geleceği için, bu durumun gözardı edilmemesi gerekir. Bundan dolayı bireye temel hak ve hürriyetlerini yaşaması konusunda devlet mekanizması gereken kolaylığı sağlamalıdır.
- Türkiye bir imparatorluk bakiyesidir ve heterojen bir toplum yapısına sahiptir. Etnik ve dini farklılıkların fazla olduğu devletlerde bu kesimlerin devlet yönetimine dâhil edilmesi demokratikleşme anlamında önemlidir. Bu kesimlerin demokratik taleplerinin devletin üniter yapısını bozmadan giderilmesi, ülkenin selameti açısından önem arz etmektedir. Osmanlı Devleti, geniş bir coğrafyada hüküm sürmüş ve birden çok milleti barış içinde yaşatmış bir devlettir. Ancak daha sonra cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte çeşitlilik arz eden toplum tek tipleştirilmeye çalışılmıştır. Şerif Mardin'in: "Cumhuriyetin resmi tutumu, Anadolu'nun dama tahtasına benzeyen yapısını, hiç sözünü etmeden reddetmekti. Cumhuriyet ideolojisinin benimsettirildiği kuşaklarda, böylece yerel, dinsel ve etnik grupları, Türkiye'nin karanlık çağlarından kalma gereksiz kalıntılar olarak görüp reddettiler. Karşılaştıklarında birer kalıntı gibi davrandılar onlara. Böylece merkez, büyük eşitleştirici rolünde çevrenin yeniden karşısına çıktı. Bu da merkezin kasvetli ve sert görünümünü bir kez daha sergiledi" (Mardin, 1992: 64) sözleri bu dönemdeki tektipleştirmeyi özetlemektedir. Dünyadaki demokratik anlamda gelişmiş ülkelerde özgürlükçü demokrasi modelleri uygulanmaktadır. Heterojen bir toplum yapısına sahip olan ülkemizde de bu modellerin uygulanması kanımca faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yayın Numarası:12, Mühimme Defteri 3: s.13

BOA, Mühimme Defteri 3, s.122

BOA, Mühimme Defteri 3, s.145

BOA, Mühimme Defteri 3, s.160

BOA, Mühimme Defteri 3, s.184

BOA, Mühimme Defteri 3, s.187

BOA, Mühimme Defteri 3, s.202

BOA, Mühimme Defteri 3, s.402

BOA, Mühimme Defteri 3, s.91

BOA, Mühimme Defteri 6, Yayın Numarası:28, s.720

TBMM Zabıt Ceridesi Cumhuriyet Senatosu, Cilt 7, Birleşim 16, s.314

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 10, Cilt 1, s.186

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 10, Cilt 1, s.251

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 10, Cilt 1, s.374

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 10, Cilt 1, s.378

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 10, Cilt 12, s.192

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 10, Cilt 12, s.232

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 10, Cilt 20, s.288

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 11, Cilt 13, s.192

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 9, Cilt 1, s.712

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 9, Cilt 24, s.795

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 9, Cilt 26, s.231

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 9, Cilt 9, s.324

SÜRELİ YAYINLAR

Gazeteler

Akşam (İstanbul)

Cumhuriyet (İstanbul)

Dünya (İstanbul)

Hürriyet (İstanbul)
Milliyet (İstanbul)
Resmi Gazete (Ankara)
Tercüman (İstanbul)
Ulus (Ankara)
Vatan (İstanbul)
Yeni Gazete
Yeni İstanbul (İstanbul)

Dergiler

Adalet Dergisi
Akademik Bakış Dergisi
Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi
Ankara Barosu Dergisi
Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi
Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi
Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi
Belleten
Boğaziçi Üniversitesi Dergisi
Cogito Dergisi
Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi
Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi
Gençlik Araştırmaları Dergisi
Görüş Dergisi
Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası
İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi
Karamanoğlu Mehmet Bey Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi
Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi
Maliye Dergisi
Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi
Megaron Dergisi
Milli Eğitim Dergisi
Modern Türklük Araştırmaları Dergisi
Resimli Ay Dergisi
Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi
SETA Perspektif Dergisi
Sosyoloji Dergisi
Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi
Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Tarih ve Toplum Dergisi
TBMM Tutanak Dergisi
TESAM Akademi Dergisi
The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)
Toplumsal Tarih Dergisi
Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi
Türk Yurdu
Türkiye Psikiyatri Derneği Dergisi
Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi
Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi
Umran Dergisi
Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi
Yaşar Üniversitesi E-Dergi
Yeni Toplum Dergisi
Yeni Türkiye Dergisi
Yönetim Bilimleri Dergisi

ARAŞTIRMA ESERLERİ

KİTAPLAR

- Ağaoğlu, S. (1972). *Demokrat Parti'nin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri*. İstanbul: Baha Matbaası, 143
- Ağaoğulları, M.A. (2006). Aşırı Milliyetçi Sağ. A.Ahmet Tonak ve Irvin Cemil Schick (Editörler). *Geçiş Sürecinde Türkiye*. İstanbul: Belge Yayınları, 204-205
- Akalın, C. (1995). *Düşler ve Gerçekler Tanıklarıyla Dünya'da ve Türkiye'de 68*. İstanbul: Sarmal Yayınevi, s.19
- Akdağ, M. (1975). *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyenlar*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 153-154
- Akşin, S. (2011). *Jön Türkler ve İttihad-Terakki*. (Altıncı Baskı). Ankara: İmge Kitabevi, 45
- Aktar, Y. (1999). *İkinci Meşrutiyet Dönemi Öğrenci Olayları*. Ankara: Gündoğan Yayınları, 148-158
- Alçın, S. (2010). Neoliberal Dönüşüm Sürecinde Üniversiteler. Sinan Alçın ve Nuray Ergüneş (Editörler). *Neoliberal Dönüşüm Sürecinde Üniversiteler*. İstanbul. Tarem Yayınları, 11-12
- Aybar, M.A. (2014). *Türkiye İşçi Partisi Tarihi*. (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları, 21
- Aykol, H. (2011). *Türkiye'de Sağ Örgütler Bölüne Bölüne İktidar Olmak*. Ankara: Phoenix Yayınevi, 123
- Babuş, F. (2003). *68 Hareketinin Köy Eylemleri Devrim Havarileri FKF, Dev-Genç*. İstanbul: Ozan Yayıncılık, 30-35
- Bakındı, M. (2001). *1970-1980 Yılları Arası Türkiye'de Üniversite Öğrenci Olayları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Bayar, C. (1991). *Bir Darbenin Anatomisi 27 Mayıs İhtilali* (Yay. Haz. İsmet Bozdağ). İstanbul: Emre Yayınları, 12-13
- Bayatlı, Y.K. (1977). *Mektuplar Makaleler*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, 117

- Bayatlı, Y.K. (1986). *Siyasi ve Edebi Portreler*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, 86
- Birand, M.A., Çaplı, B., DüNDAR, C. (2005). *Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu*. İstanbul: Doğan Yayınları, 100
- Bora, T., Can, K. (1994). *Devlet Ocak Dergah 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket*. İstanbul: İletişim Yayınları, 53-55
- Boratav, K. (1999). Dünyada ve Türkiye'de 68'i Doğuran Koşullar. Korkut Boratav ve Yakup Kepenek (Editörler). *68'in 30.Yılı Dünya Gençlik ve Türkiye Sempozyumu*. 68'liler Birliği Vakfı Yayınları, 23-24
- Bozbağlı, S. (1974). *İhtilaller ve Darbeler Tarihi*. İstanbul: Cem Yayınevi, 695
- Bulut, F. (2009). *68 Kuşağı Düşünce Yapısında Atatürk ve Atatürkçülük*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Çavdar, T. (1995). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi Yayını, 322
- Çetinkaya, H. (2010). *68'den 78'e Sancılı Yıllar ve Kuşatılmış Sokaklar*. (8. Baskı). İstanbul: Cumhuriyet Yayını, 51-55
- Çöğürçü, İ. (2011). *Dış Borçların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir İnceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Çubukçu, A. (2007). *Bizim 68*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 26
- Dağcı, G.T. (2006). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ordu-Siyaset İlişkisi 27 Mayıs 1960 Darbesi*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 29-32
- Darendelioğlu, İ. (1968). *Türkiye'de Milliyetçilik Hareketleri*. İstanbul: Toker Yayınları, 58
- Devlet İstatistik Enstitüsü. (1993). *İstatistik Göstergeler 1923-1991*. Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 234
- Doğramacı, İ. (1992). *Yükseköğretimde Gelişmeler: Özet*. Ankara: Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, 3-6.
- Dölen, E. (2009). *Osmanlı Döneminde Dârülfünûn 1863-1922*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 375-376
- Er, A. (1988). *Uzun Bir Yürüyüşü 68*. İstanbul: Afa Yayınları, 191

- Erdoğmuş, Z. (1985, 6-8 Kasım). *Türkiye’de Sanayileşme ve Kentleşmenin Birlikte Etkilediği Bazı Sosyal Problemler*. Kentleşme ve Sanayileşme Etkileşimi Dünya Şehircilik Kollokyumunda sunuldu. Eskişehir
- Eroğul, C. (1990). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Yayınevi, 79
- Ete, H., Taşdelen, H., Ersay, S.O. (2014). *Ülkücülükten Tepkisel Milliyetçiliğe MHP’nin İdeolojisi ve Seçmen Eğilimleri*. Ankara: Seta Yayınları, 22
- Feyzioğlu, T. (1993). *Türkiye’de Devrimci Gençlik Hareketleri Tarihi 1960-1968 I.Cilt*. İstanbul: Belge Yayınları, 255
- Feyzioğlu, T. (2004). *Fikir Kulüpleri Federasyonu Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi*. İstanbul: Ozan Yayınevi, 680
- Giritli, İ. (1970). *Gençlik Hareketleri ve Ötesi*. İstanbul: Garanti Yayınevi, 8
- Glasneck, J. (1979). *Türkiye’de Faşist Alman Propagandası* (Çev. Arif Gelen). İstanbul: Onur Yayınları, 142
- Gürkan, K.İ. (1971). *Dârülfünûn Grevi*. İstanbul: Harman Yayınları, 17-18
- Hatipoğlu, Y.Z. (2011, 15-17 Haziran). *Türkiye’de Darbelerin Ekonomi Politikası*. Anadolu Uluslararası Ekonomi Konferansı’nda sunuldu. Eskişehir
- Höke, E. (1989). *1960’lardan 1980’e Gençlik ve Mücadelesi*. İstanbul: Simge Yayınevi, 85-106
- İğdemir, U. (2009). *Kuleli Vak’ası Hakkında Bir Araştırma*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, 30-31
- İmset, İ.G. (1993). *PKK Ayrılıkçı Şiddetin 20.Yılı 1973-1992*. İstanbul: Turkish Daily News Yayınları, 415
- İnternet: Doğramacı, İ. (Kasım 1988). Kasım 1981-Kasım 1998 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler. Web: <http://www.yok.gov.tr/documents/10279/30217/KASIM+1981KASIM+1988DÖNEMİNDE+YÜKSEKÖĞRETİMDEKİ GELİŞMELER.pdf/46642fc7> adresinden 17 Temmuz 2015’de alınmıştır.
- İnternet: TBMM Kütüphane ve Tercüme Müdürlüğü, *Siyasi Partiler*, <http://www.tbmm.gov.tr/kütüphane/siyasi-partiler.html> adresinden 10 Mart 2014’de alınmıştır.
- Kabacalı, A. (2007). *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*. İstanbul: Gürer Yayınları, 17-18

- Karpat, K. (2010). *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*. İstanbul : Timaş Yayınları, 226
- Kartal, B. ve Kümbetoğlu, B. (2014). *Yeni Toplumsal Hareketler*. (Üçüncü Baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 34
- Kaya, A. (2010). *Türk Siyasi Tarihinde CHP'nin Gençlik Kolları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Keleş, R. (2002). *Kentleşme Politikası*. İstanbul: Sarmal Yayınevi, 19
- Keleş, R., Ünsal, A. (1982). *Kent ve Siyasal Şiddet*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, 35-65
- Kırkpınar, D. (2009). *12 Eylül Darbesi'nin Gençliğin Üzerindeki Etkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir.
- Kışlalı, A.T. (1974). *Öğrenci Ayaklanmaları*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 64
- Kızık, M. (2008). *Küresel İsyân 68*. İstanbul: Günizi Yayınevi, 71-72
- Kiriş, H.M. (2010). *Türk Parti Sisteminde 1980 Sonrası Kutuplaşma ve Dinamikleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Koçak, C. (2010). *Türkiye'de Milli Şef Dönemi 1938-1945 I.Cilt*. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 675-672
- Köknel, Ö. (1981). *Cumhuriyet Gençliği ve Sorunları*. İstanbul: Cem Yayınevi, 19
- Köni, H. (1987). Terör ve Gençlik. *Uluslararası Terörizm ve Gençlik*. Ankara: MEB. Yayınları. 164
- Kuran, A.B. (1945). *İnkılap Tarihimiz ve Jön Türkler*. İstanbul: Tan Matbaası, 8
- Lewis, B. (2010). *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (Çev. Boğaç Babür Turna). Ankara: Arkadaş Yayınevi, 211
- Mardin, Ş. (1992). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları, 64
- Mardin, Ş. (1997). *Bediüzzaman Said Nursi Olayı*. İstanbul: İletişim Yayınları, 31
- Marmara Brifingi. (1995). *Devletin Gözüyle Sol ve Sağ Örgütler*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 141
- Mumcu, A. (1986). *Divan-ı Hümayun*. Ankara: Birey ve Toplum Yayınları, 107-117
- Mumcu, U. (1982). *Silah Kaçaklığı ve Terör*. (5.Baskı). Ankara: Tekin Yayınevi, 252-254

- Müftüoğlu, M. (1977). *Çankaya'da Kâbus 3 Mayıs 1944*. İstanbul: Yağmur Yayınları, 46
- Okutan, M.Ç. (2004). *Bozkurt'tan Kuran'a Milli Türk Talebe Birliği 1916-1980*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayını, 101-109
- Orkun, H.N. (1977). *Türkçülüğün Tarihi*. Ankara: Kömen Yayınları, 102
- Ortaylı, İ., Küçükçaya, İ. (2012). *Cumhuriyet'in İlk Yüzyılı 1923-2023*. İstanbul: Timaş Yayınları, 178
- Özbay, K. (1976). *Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri*. İstanbul: Yörük Basımevi, 135-136
- Özbek, M. (1998). Arabesk Kültür: Bir Modernleşme ve Popüler Kimlik Örneği. Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba (Editörler). *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 168-187
- Öztuna, Y., Gökdemir, A. (1987). *Türkiye'de Askeri Müdahaleler*. İstanbul: Tercüman Matbaası Yayını, 55
- Saran, N. (1975). *Üniversite Gençliği*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 67
- Sarınay, Y. (1990). *Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 34
- Sayılgan, A. (1976). *Türkiye'de Sol Hareketler*. İstanbul: Otağ Yayınları, 545
- Sefercioğlu, N. (2009). *3 Mayıs 1944 ve Türkçülük Davası*. Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, 8-9
- Somar, Z. (1971). *Dünyada ve Bize Anarşi-Anarşizm*. İstanbul: Erdini Basım Yayın, 18-19
- Sönmez, S. (1998). *Dünya Ekonomisinde Dönüşüm*. Ankara: İmge Yayınevi, 485
- Suğur, N. (1998). Türkiye'de Sosyal ve Ekonomik Değişmeler. İhsan Güneş (Editör). *Dünyanın ve Türkiye'nin Yakın Tarihi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 157
- Sunata, İ.H. (2006). *İstanbul'da İşgal Yılları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 33-36
- Taylak, M. (1969). *Saltanat, II.Meşrutiyet ve I.Cumhuriyette Öğrenci Hareketleri*. Ankara: Beşnur Matbaası, 3-4
- Taylak, M. (1997). *Türkiye'de Öğrenci Hareketleri*. İstanbul: Hamle Yayınevi, 151

İnternet: Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar İle Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Raporu 1. Cilt. Ankara, https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss376_Cilt1.pdf adresinden 2 Ocak 2015 tarihinde alınmıştır.

Tekin, U. (1977). *Solda Vur Emri*. İstanbul: Orkun Yayınları, 184

Tezcan, M. (1969). *Memleketimizin Yüksek Öğrenim Kurumlarında Öğrenci Hareketleri ve Ortaya Çıkardığı Sorunlar*. Ankara: Eğitim Araştırmacıları Enstitüsü Yayınları, 179-203

Tunaya, T.Z. (1950). *Türkiye’de Siyasi Partiler (1859-1952)*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları, 89

Tunaya, T.Z. (1988). *Türkiye’de Siyasal Partiler I (II. Meşrutiyet Dönemi)*. İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 432

Tuncer, H. (1990). *Türk Yurdu Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 17

Tüfekçi, M. (1978). *Komünizmle Mücadele Esasları*. Ankara: Emel Yayınları, 176

Türkdoğan, O. (1987). Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği. *Uluslararası Terörizm ve Gençlik*. Ankara: MEB. Yayınları. 49

Türkdoğan, O. (1997). *Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi*. İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 23

Türkiye’de Anarşi ve Terörün Gelişmesi Sonuçları ve Güvenlik Kuvvetleri ile Önlenmesi. (1982). Ankara, 63-64

Türkiye’de Anarşi ve Terörün Sebepleri ve Hedefleri. (1985). Ankara, 87

Ural, İ. (1976). *Gençlik Pazarı*. Ankara: 232-236

Urgan, M. (1999). *Bir Dinozorun Anıları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 10-11

Uzun, N. (2011). *Türkiye’de İslamcı Hareket Gelişimi, İlişkileri, Ayrılıkları ve Dönüşümü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.

Yazıcı, N. (2002). *Osmanlılık Fikri ve Genç Osmanlılar Cemiyeti*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 44

Yetkin, Ç. (2006). *Türkiye’de Askeri Darbeler ve Amerika*. Antalya: Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Yayınları, 229-230

- Yıldırım, A. (1998). *Türk Üniversite Tarihi*. Ankara: Öteki Yayınevi, 294-295
- Yıldırım, C. (2011). *Neoliberal İktisat Politikalarının Türkiye’de Orta sınıfa Etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Yılmaz, T.S. (1997). *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 108

MAKALELER

- 1 Genç Öldü 1 Er de Komada. (6 Mart 1971). Milliyet, 1
- 13 Derneğin Kapatılması İstendi. (7 Nisan 1966). Milliyet, 1
- 20 Bin Üniversiteli ile 4 Bin AP’li Arasında Kanlı Bir Çarpışma Oldu. (27 Mart 1963). Cumhuriyet, 1
- 256 Sanıklı THKP Davası Başladı. (17 Nisan 1973). Cumhuriyet, 1
- 27 Mayıs Fikir Kulübü Dün Açıldı. (28 Mayıs 1962). Cumhuriyet, 1
- 27 Mayıs Fikir Kulübü’nün Siyaset Yaptığı İddia Ediliyor. (2 Haziran 1962). 5
- 27 Mayıs Kulübü Bâzı İkili Anlaşmalar Gayri Meşru Diyor. (7 Şubat 1966). Milliyet, 3
- 3 Gençlik Örgütü de Silahsızlanmaya Razi. (4 Aralık 1970). Milliyet, 1
- 3 İdam Kararı Esastan Bozuldu. (14 Haziran 1972). Milliyet, 9
- 3 İlde 3 Kişi Daha Öldürüldü. (25 Ocak 1977). Milliyet, 1
- 37 Öğretmeninden Ancak 4’ü Asil Olan Okul Boykot Edildi. (8 Ocak 1961). Cumhuriyet, 1
- 4 Silahlı, İsrail Konsolosunu Kaçırıldı. (18 Mayıs 1971). Milliyet, 1
- 4 Yüksekokul 15 Gün Kapandı. (31 Mart 1973). Milliyet, 9
- 5 Bin Öğrenci Yürüyüş Yaptı. (5 Ocak 1967). Akşam, 7
- 5 İlde 5 Öğrenci Öldürüldü. (4 Ağustos 1978). Milliyet, 1
- 5 İldeki Olaylarda 9 Öğrenci Yaralandı. (4 Mart 1976). Milliyet, 10
- 5 Öğrenci Ağır Yaralı. (21 Haziran 1969). Milliyet, 11
- 500 Üniversiteli Anayasaya Aykırı Kanunlar İçin Gürsel’e Başvurdu. (16 Eylül 1962). Vatan, 5
- 57 Subay 11 Astsubay Ordudan Çıkarıldı. (12 Mart 1972). Milliyet, 11

- 6 Fakülte’de Boykot Bitti. (16 Nisan 1969). Milliyet, 9
- 6 Yerde ölümle Biten Olaylar Oldu. (30 Mayıs 1978). Milliyet, 8
6. Filo Sıkı Güvenlik Tedbiri İçinde Geldi. (11 Şubat 1969). Milliyet, 7
- 69 Teşekkül Komünizme Karşı Savaş Açtı. (14 Mart 1966). Milliyet, 1
- 9 İlde 348 Kişi Gözaltına Alındı. (19 Mayıs 1971). Milliyet, 9
- A.B.D. Elçisinin Arabası Yakıldı. (7 Ocak 1969). Milliyet, 7
- A.P. Gençlik Kolu Başkanı, Fakülte’den Zorla Çıkarıldı. (20 Ocak 1963). Milliyet, 7
- A.P. Genel Merkezi Dün Tahrip Edildi. (28 Mart 1963). Milliyet, 1
- Acar, A. (2012). Basında Tan Olayı - 4 Aralık 1945. **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, (43), 4
- Açıkgenç, A. (1988). Said-i Nürsi. **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**. (35, 565-566).İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı
- Açlıkla Savaş Kampanyası. (29 Mayıs 1967). Cumhuriyet, 1
- Adana Erkek Lisesi Önündeki Patlamada 3 Öğrenci Yaralandı. (22 Nisan 1978). Milliyet, 8
- Adana ve Konya’da İki Öğrenci Komandolar Tarafından Öldürüldü. (5 Mayıs 1978). Cumhuriyet, 1
- Afşin Belediye Başkan Vekili’nin Evi Bombalandı, Eşi Ağır Yaralandı. (10 Ocak 1978). Milliyet, 9
- Akademikler “Akademik Kariyer İsteriz” Diyorlar. (24 Şubat 1961). Yeni İstanbul, 5
- Akdağ, M. (1949). Medreseli İsyanları. **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, (1-4), 361
- Akyıldız, H., Eroğlu, Ö. (2004). Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları. **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 9 (1), 53
- Akyüz, K. (1986). Türk Ocakları. **Bellekten**, 1 (196), 20
- Albayrak, M. (2014). Türkiye’de Demokrasiye Geçiş Yılları ve Demokratikleşme Sürecinin İlk On Yılı. **Ankara Barosu Dergisi**, (1), 297-298
- Alkan, M.Ö. (1999). Osmanlı’dan Günümüze Seçimlerin Kısa Tarihi. **Görüş Dergisi**, (48), 56
- Alkolik Sayısı 4 Yılda 4 Kat Arttı. (24 Temmuz 1984). Cumhuriyet, 6
- Alptekin ve Ayna Üç İngilizleri Kaçırıldı. (28 Mart 1972). Milliyet, 11

Altı Büyük Öğrenci Kuruluşu Mahkeme Kararıyla Kapatıldı. (5 Ekim 1969). Milliyet, 11

Amerika Aleyhine Bir Gösteri Yapıldı. (28 Ağustos 1964). Milliyet, 1

Amerika, Kıbrıs ve Vietnam Politikasını Değiştirmeli. (29 Kasım 1965). Cumhuriyet, 1

Amerikalı ve Türk Gençler Dövüştü. (14 Ekim 1967). Milliyet, 7

Amiral: “6. Filo Savaşa Karışmadı”. (23 Haziran 1967). Milliyet, 1

Anarşistler Üç İngiliz Öldürdüler. (31 Mart 1972). Milliyet, 1

Ankara Gazi Lisesi’ndeki Çatışmada Sokaktan Geçen Bir Kişi Öldü. (11 Ocak 1977). Milliyet, 1

Ankara Gençliği’de 29 Nisan’ı Kutladı. (30 Nisan 1962). Cumhuriyet, 1

Ankara Hukuk 3 Saat İşgal Edildi. (22 Ağustos 1970). Milliyet, 9

Ankara Hukuk Boykota Girdi. (16 Mayıs 1970). Milliyet, 11

Ankara İşçi Sendikaları Birliği Dün Kapatıldı. (21 Nisan 1957). Milliyet, 1

Ankara Koleji’nde Yoğurtlu Ispanağı Talebe Boykot Etti. (26 Nisan 1960). Tercüman, 5

Ankara Öğretmen Okulu Lokaline Patlayıcı Madde Atıldı. (4 Mart 1971). Milliyet, 1

Ankara Valisi POL-DER ve POL-BİR Genel Merkezlerini Kapattı. (6 Temmuz 1978). Cumhuriyet, 1

Ankara ve Gaziantep’te İki Öğrenci Öldürüldü. (25 Şubat 1978). Milliyet, 6

Ankara ve Mersin’de İki Öğrenci Öldürüldü. (1 Temmuz 1978). Milliyet, 1

Ankara, İstanbul ve Antakya’da 3 Kişi Öldü. (5 Temmuz 1978). Cumhuriyet, 1

Ankara, İstanbul ve Bursa’daki Olaylarda 14 Öğrenci Yaralandı. (5 Nisan 1975). Milliyet, 10

Ankara’da 16 Yaşındaki Lise Öğrencisi Öldürüldü. (16 Mayıs 1978). Milliyet, 12

Ankara’da 3 Öğrenci Vuruldu Biri Derhal Öldü. (26 Aralık 1970). Milliyet, 9

Ankara’da 3 Üniversite 4 Günlük Boykota Başladı. (28 Kasım 1970). Cumhuriyet, 1

Ankara’da Amerikan Elçiliği Kapısına Siyah Çelenk Kondu. (27 Mayıs 1967). Milliyet, 7

Ankara’da Bazı Gazeteler ve AP Merkezi Tahrip Edildi. (3 Ekim 1962). Milliyet, 7

Ankara’da Bir Liseli, İskenderun’da Bir İşçi Öldürüldü. (28 Nisan 1978). Milliyet, 8

Ankara’da Bir Öğrenci Dövülerek Öldürüldü. (4 Nisan 1975). Milliyet, 10

Ankara'da Bir Öğrenci Ölü Bulundu, 2 Öğrenci Şişlendi. (19 Aralık 1975). Milliyet, 10

Ankara'da Bir Öğrenci Ölü Bulundu. (17 Nisan 1978). Milliyet, 1

Ankara'da Bir Öğrenci Tabanca ile Ağır Yaralandı. (3 Şubat 1978). Milliyet, 1

Ankara'da Bir Öğrenci Tabancayla Yaralandı. (4 Haziran 1970). Milliyet, 11

Ankara'da Bir Üniversite Öğrencisi Öldürüldü. (14 Temmuz 1978). Milliyet, 9

Ankara'da Bu Kez Bir Kız Öğrenci Vuruldu. (9 Ocak 1976). Cumhuriyet, 1

Ankara'da Çıkan Hâdiselerin Neşri Yasak. (30 Nisan 1960). Milliyet, 1

Ankara'da Dün de 3 Öğrenci Öldürüldü. (9 Nisan 1976). Cumhuriyet, 1

Ankara'da Dün Gece Bir Öğrenci Öldürüldü. (23 Mayıs 1970). Milliyet, 11

Ankara'da Gençler Türk Petrolü Sattılar. (30 Mayıs 1965). Milliyet, 1

Ankara'da İki Öğrenci Arkadan Vuruldu. (5 Aralık 1975). Milliyet, 1

Ankara'da Öğrenci Çatışmasında İki Ağır Yaralı Var. (9 Kasım 1974). Milliyet, 10

Ankara'da Öğrenciler Sokakta Çatıştılar. (7 Ocak 1976). Milliyet, 10

Ankara'da Uzun Menzilli Silahla İki Öğrenci Öldürüldü. (9 Ekim 1978). Milliyet, 1

Ankara'da Ülkücüler Bir Polisi Vurdu, Beyazıt Katliamını Yapanlar Saptandı. (31 Mart 1978). Cumhuriyet, 1

Ankara'da Yeni Hadiseler Oldu. (22 Mart 1970). Milliyet, 11

Ankara'da Yeni Yasaklar Kondu. (23 Mayıs 1960). Milliyet, 5

Ankara'da Yine Çatışma Oldu. (5 Mayıs 1970). Milliyet, 11

Ankara'daki Komando Baskınında 2 Yaşında Bir Çocuk Yaralandı. (26 Nisan 1975). Cumhuriyet, 1

Ankaralı Öğrencilerde Cezayir İçin Dün Sessiz Bir Yürüyüş Yaptılar. (14 Aralık 1960). Cumhuriyet, 1

Antalya, Kahramanmaraş ve Urfa'da 3 Öğrenci Öldürüldü. (5 Ağustos 1978). Milliyet, 1

AP. Genel Merkezi Tahrip Edildi. (28 Mart 1963). Ulus, 5

Arıkan, M., Temiz, A. (2004). Türk Ocaklarının Kapatılışı, Borçları, Emlakinin Tasfiyesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (15), 406

Aslan, M. (2004). 1980 Sonrası Türkiye'de Siyasal Katılımda Sivil Toplum Kuruluşları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 215

Atatürk Üniversitesi Süresiz Olarak Kapatıldı. (13 Ocak 1977). Milliyet, 1

Atatürk Üniversitesi'nde Dünkü Hadise. (4 Haziran 1960). Cumhuriyet, 5

Avcı, Mazbatayı Getiriyor. (7 Nisan 1973). Milliyet, 9

Aydemir, S.S. (2014). 12 Mart 1971 Askeri Muhtırasına Giden Süreçte Üniversite Olayları. *Avrasya Uluslar arası Araştırmalar Dergisi*, 3 (5), 514

Bagheri, S. (2012). Devlet Aklının Bir Yansıması Olarak Osmanlı Gizli Polis Teşkilatı. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16 (1-2), 97

Balıkesir, Kırıkkale ve Adana'da 6 Kişi Öldürüldü. (31 Temmuz 1978). Milliyet, 14

Banoğlu, N.A. (1986). Milli Kongre ve Faaliyetleri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 3 (7), 198

Baran, A.G. (2013). Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 10-11

Başbakan Gençlerle Görüştü. (31 Ocak 1962). Vatan, 5

Başkentte Bir Devrimci Öğrenciyi Tabancayla Öldürdüler. (19 Mayıs 1976). Cumhuriyet, 1

Bayer, Y. (14 Temmuz 2009). Türk-İş Hak Arıyor. *Hürriyet*, 6

Bayraktar, Ö. (2015). Lider, Teşkilat, Doktrinin İflası Ülkücü Harekette 1980 Sonrası Dönüşüm, Bölünme ve İç Çatışma. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (28), 36-37

Beşikçi, M. (2009). Militarizm, Topyekûn Savaş ve Gençliğin Seferber Edilmesi: Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nda Paramiliter Dernekler. *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, (8), 57-58

Beyazıt'ta Silahlı Çatışma Oldu. (4 Ocak 1977). Milliyet, 1

Bilimsel Sosyalistlerin Nefes Alışlarını Bile Biliyoruz. (6 Şubat 1968). Cumhuriyet, 7

Bilirkişi Eserde Bir Suç Bulmadı. (25 Mart 1964). Milliyet, 1

Bingöl'deki Çatışmada Bir Öğrenci Öldürüldü. (24 Mayıs 1978). Cumhuriyet, 1

Bir Grup Öğrenci, Çapa Öğretmen Okulunu Bastı. (17 Mat 1970). Milliyet, 11

Bir Grup, TİP Toplantısının Yapıldığı Yere Hücûm Etti. (11 Ocak 1965). Milliyet, 1

Bir İDMMA Öğrencisi Çalıştığı Mühendislik Bürosunda Öldürüldü. (20 Aralık 1977). Milliyet, 8

Bir İlkokul Öğretmeni Dün Öğrencilerine Nümayiş Yaptırdı. (12 Ekim 1962). Milliyet, 7

Bir Öğrenci Bir İşçi ve Bir Turist Çocuk Öldürüldü. (30 Temmuz 1977). Milliyet, 11

Bir Öğrenci Öldürüldü Annesi Ağır Yaralandı. (28 Mart 1978). Milliyet, 8

Bir Öğrenci Öldürüldü, Sekiz Genç Yaralandı. (25 Aralık 1975). Milliyet, 1

Bir Öğrenci Tabanca İle Vuruldu. (24 Aralık 1970). Milliyet, 9

Bir Öğrenci, Bir Polis ve MHP Nizip Eski İlçe Başkanı Öldürüldü. (14 Şubat 1979). Milliyet, 9

Bir Öğretmen Kurşunlanarak, Bir Gençte Bıçakla Öldürüldü. (22 Haziran 1978). Milliyet, 14

Bir Zübbenin Tekâmülü. (25 Mart 1922). İkdâm, 1

Birsen, G. (5 Kasım 1996). İstanbul Beyrutlaşıyor. *Radikal*, 5

Bolu Eğitim’de Çıkan Çatışmada 1 Öğrenci Bıçaklandı. (15 Ocak 1976). Milliyet, 10

Bomba Patladı İki Ortaokul Öğrencisi Yaralandı. (18 Şubat 1971). Cumhuriyet, 1

Bostancı, M. (2013). Türk-Arap İlişkilerine Etkisi Bakımından Bağdat Paktı. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 7 (13), 176

Boykot Yayıldı. (14 Haziran 1968). Milliyet, 7

Bozkır, G. (1996). Prof. Dr. Turhan Feyzioğlu’nun Siyasi Kişiliği. Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi, 2 (6-7), 208

Bulut, S. (2008). Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (41), 54-56

Bütüner, Z. (2012). 3 Mayıs 1944 Olayları Işığında İç-Dış Politikada Siyasi Dengeler. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 5 (6), 97

Büyük Larousse. (1986). *Gecekondu*. (9), 4451

C.H.P. Mebûsları Meclisi Terkettiler. (12 Mayıs 1959). Milliyet, 1

Can, T. (1996). Yükseköğretimde Öğrenci Olayları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, (4), 531-538

Candansayar, S. (2010). 12 Eylül 1980: Korku Çağında Eriyen Akıllar. *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni*, 13 (2), 3-5

Cevdet Sunay İdamları Onayladı. (24 Mart 1972). Cumhuriyet, 1

Cezaevindeki TMTF’li 10 Genç Dün Tahliye Edildi. (11 Şubat 1967). Akşam, 3

CHP ve Basınla İlgili Önerge Bugün Mecliste Görüşülüyor. (18 Nisan 1960). Cumhuriyet, 1

CHP, Öğrenci Olaylarını İncelemek İçin 3 Komisyon Kurdu. (7 Kasım 1975). Milliyet, 10

CKMP'li Komandolar Gece Ankara Fen Fakültesi'ni Bastı. (31 Aralık 1968). Akşam, 7

CKMP'nin Komando Kursları İçin Tahkikât Açıldı. (27 Eylül 1968). Yeni Gazete, 7

CKMP'nin Komandoları. (4 Eylül 1968). Tercüman, 1

Çakır, C. (1976). Kuruluşunun 36.Yılında Köy Enstitüleri. *Yeni Toplum Dergisi*, (5), 92

Çakır, S. (2011). Türkiye'de Göç, Kentleşme-Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (23), 214

Çapa Okulu Süresiz Kapatıldı. (7 Aralık 1970). Milliyet, 1

Çatışma Çıkınca Ankara Hukuk Dün Tatil Edildi. (5 Nisan 1969). Milliyet, 11

Çubukçu, İ.A. (1990). Şair Rıza Tevfik Bölükbaşı ve Felsefi Düşüncesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 31, 137

Çukurova, B. (2003). Büyük Taarruz Günlerinde Ali Kemal ve Siyasi Görüşleri. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 6 (23), 357-358

Danıştay Tatil Kararını Bozdu. (12 Ocak 1969). Milliyet, 1

Demirci, H.A. (2003). Tek Parti Döneminde Siyaset-Gençlik İlişkilerine Bir Örnek: Gençlik Teşkilatı Tasarıları. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 58 (2), 62

Demircioğlu'nun Cenazesini Polis Gizlice Konya'ya Götürdü ve Defnetti. (26 Temmuz 1968). Milliyet, 1

Demirtaş, B. (2007). Jön Türkler Bağlamında Osmanlı'da Batılılaşma Hareketleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 399

Dergi Satışı Yüzünden Aksaray'da Gençler Arasında Kavga Çıktı. (28 Ekim 1965). Milliyet, 3

Dil-Tarih Öğrencileri Fakülteyi İşgal Etti. (11 Haziran 1968). Cumhuriyet, 1

Dinamitler Yine Patladı. (19 Ocak 1971). Milliyet, 9

Dişçilik Öğrencileri Profesörler Kurulunu Bombayla Bastı. (19 Kasım 1970). Milliyet, 9

Diyarbakır'da Çatışan Öğrenciler, Öğretmenin Kulağını Kesti. (17 Nisan 1975). Milliyet, 10

Diyarbakır'da Sağcı Bir Genç Öldürüldü. (5 Ocak 1979). Cumhuriyet, 1

DMMA'da Çıkan Kavgada, 1 Öğrenci Öldürüldü. (20 Aralık 1974). Milliyet, 1

Doğramacı, İ. (1996). Yükseköğretimin Gelişimi Üniversite Yönetiminde Özerklik ve Demokrasi. *Yeni Türkiye Dergisi*, (7), 347

Dönmez, C.S. (2012). Demokrat Parti İktidarının İlk İcraatlarına Bir Örnek: Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10 (20), 126

Dün Tıp Talebe Cemiyeti Kongresini Polis Dağıttı. (28 Nisan 1960). Cumhuriyet, 1

E.F.T Derneği Başkanı 141,142. Maddelerin Ağırlaştırılmasını İstedi. (4 Mart 1963). Milliyet, 7

Ecevit'in Açıkladığı Rapor Tartışılıyor. (6 Kasım 1978). Milliyet, 1

Edebiyat Dekanı İstifa Etti, Fakülte Kapatıldı. (25 Aralık 1970). Milliyet, 9

Ege Üniversitesi'nde Öğrenciler Çatıştı. (22 Nisan 1970). Milliyet, 11

Elazığ Ülkü Muhasibi Yaylım Ateşi İle Yaralandı. (1 Aralık 1975). Milliyet, 1

Elazığ ve Ankara'da İki Öğrenci Öldürüldü. (20 Şubat 1978). Cumhuriyet, 1

Elazığ ve Denizli'de 3 Kişi Öldürüldü. (21 Şubat 1978). Cumhuriyet, 1

Elçi Komer: "Ben Ajan Değilim" Dedi. (29 Kasım 1968). Milliyet, 1

Ensesinden Vurulmuş Bir Öğrencinin Cesedi Bulundu. (28 Haziran 1978). Milliyet, 8

Erim İstifa Etti, Melen Vekâlet Edecek. (18 Nisan 1972). Milliyet, 1

Erim Kabinesinin Bakanları Belli Oldu. (26 Mart 1971). Milliyet, 1

Ertem: "Öğrenciler Yönetime Katılacak". (5 Haziran 1969). Milliyet, 11

Erzincan'da Olaylar Çıktı Biri Polis İki Kişi Yaralandı. (3 Kasım 1975). Milliyet, 10

Erzincan'da Olaylar Çıktı, 1 Ölü, 40 Yaralı Var. (24 Şubat 1975). Milliyet, 1

Erzurum'da İki Grup Öğrenci Çatıştı. (17 Mayıs 1970). Milliyet, 11

Fatih'te Ateş Açılan İki Bekçiden Biri Yaralandı. (5 Haziran 1978). Milliyet, 12

Gazi Eğitim Süresiz Kapatıldı. (23 Mart 1970). Cumhuriyet, 1

Gaziantep'te Lise Öğrencileri Çatıştı, 1 İşçi Öldü. (7 Ocak 1977). Milliyet, 1

Gençler Amerika Aleyhine Dün Miting Yaptılar. (25 Haziran 1967). Akşam, 7

Gençler Sürü Diyen Mebusu Protesto Etti. (7 Nisan 1963). Milliyet, 7
Gençlerle Polis Çatıştı 50 Kişi Yaralandı. (12 Şubat 1969). Milliyet, 1
Gençlik Antidemokratik 141. Maddeye Karşıyız. (6 Kasım 1962). 3
Gençlik Gürsel'e Bağlılığını Bildirdi. (16 Kasım 1960). Milliyet, 1
Gençlik Gürsel'e Tasvip Telgrafları Gönderiyor. (16 Kasım 1960). Cumhuriyet, 1
Gençlik Irkçılık Yapan AP. Senatörünü Protesto Etti. (4 Aralık 1962). Ulus, 5
Gençlik Olayların Gerçek Yüzü Başkadır Diyor. (15 Şubat 1965). Cumhuriyet, 1
Gençlik Ordu ile Beraberiz. (24 Temmuz 1962). Vatan, 5
Gençlik Savaş Mitinginde Kana Karşı Kan İsteddi. (23 Kasım 1967). Milliyet, 1
Gençlik Tabî Senatörlere Şükranı İfade İçin Armağan Verdi. (24 Aralık 1961).
Milliyet, 1
Gençlik Taviz Yok Diyor. (3 Ağustos 1962). Vatan, 5
Gençlik ve Aydınlar Nükleer Silahların Yasak Olmasını İstediler. (15 Nisan 1961).
Cumhuriyet, 1
Gençlik Yeni Anayasa İçin Cevabını Verdi: Evet. (18 Haziran 1961). Cumhuriyet, 5
Gençlikle Polis El ele Verdiler. (24 Haziran 1960). Milliyet, 5
Genel Kurmay Önünde. (20 Kasım 1967). Milliyet, 7
Gönüllü Öğrencilerin Öncüleri Dün Yunan Sınırına Gittiler. (25 Kasım 1967).
Milliyet, 1
Güney, S. (2011). Üniversite Tarihinde Ellili Yıllar ve 27 Mayıs İhtilali'nin Etkileri.
Sosyoloji Dergisi, (23), 262
Güven, İ. (2003). Osmanlı'dan Günümüze İzciliğin Gelişimi ve Türk Eğitim
Tarihindeki Yeri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36 (1-2),
67
Güven, Ö. (2012). Türk Güreşçilerinin ve Atlet Ruhi Sarıalp'ın 1948 Londra
Olimpiyat Oyunları'ndaki Zaferi. *Türk Yurdu*, 32 (295), 580-586
Güven, Ö., Turgut, M. (2002). Spor Kaynaklı Gençlik Hareketleri: Atina Olayı.
Toplumsal Tarih Dergisi, (102), 56-59
Hacettepe Üniversitesi Dün İşgal Edildi. (13 Ekim 1970). Cumhuriyet, 7
Halıcı, Ş. (2007). Vagon- Li Olayı: Türkçeye Yapılan Hakârete Basının ve Gençliğin
Tepkisi. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi*, (11), 65
Hikmet, N. (Haziran 1929). Putları Yıkıyoruz. *Resimli Ay Dergisi*, 24-25

Hikmet, N. (Temmuz 1929). Putları Yıkıyoruz. *Resimli Ay Dergisi*, 37-38

Hukuk Fakültesi Bir Hafta Süreyle Tatil Edildi. (10 Kasım 1967). Milliyet, 3

Hukuk Talebeleri 33 Metrelik Protesto Yolladı. (7 Mart 1966). Akşam, 7

Hukuk Talebeleri Bugün Protesto Mitingi Yapıyor. (27 Ekim 1966). Yeni İstanbul, 7

Hukuk ve İktisat'da Sabah Boykot Başladı, Öğleyin Bitti. (9 Mayıs 1974). Milliyet, 11

Hükümet Açıklandı. (16 Nisan 1973). Milliyet, 1

Hükümet Güvenoyu Aldı. (23 Aralık 1971). Milliyet, 1

Hükümet İstifa Etti. (27 Ekim 1971). Milliyet, 9

Hürriyet Şehitleri Ata'nın Bağrında. (11 Haziran 1960). Milliyet, 5

İ.F.T. Cemiyeti, Sosyal Adaletin Bir An Önce Tesisini İstiyor. (18 Mart 1963). Milliyet, 1

İdam Edildiler. (6 Mayıs 1972). Cumhuriyet, 1

İki Gençlik Grubu Arasında Silahlı Çatışma Oldu. (29 Ocak 1971). Cumhuriyet, 1

İki Gençlik Teşekkülü Birleşme Kararı Verdi. (20 Ocak 1961). Milliyet, 5

İki Meczûb Dün Mecliste Arapça Ezan Okudular. (5 Şubat 1949). Cumhuriyet, 1

İki Öğrenci Öldürüldü. (29 Haziran 1978). Milliyet, 9

İlhan, M. (2015). II.Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'de Amerikan Destekli Komünizmle Mücadele. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (16), 254

İmranlı ve Erzurum'da Dün İki Genç Öldürüldü. (12 Ocak 1977). Milliyet, 1

İnönü, Rektörlerle Bir Toplantı Yaptı. (17 Aralık 1964). Cumhuriyet, 1

İnönü, Yeşilhisar'a Sokulmadı. (30 Nisan 1960). Milliyet, 1

İnternet: Can, B., Aydın, M., Doğruer, İ.M., Tekin, M., Yaman, A., Özdemir, Ş., Ulukır, G., Alpaslan, M., Özkaya, C. (2013). Türkiye Gençlik Raporu Gençliğin Özellikleri Sorunları Kimlikleri ve Beklentileri (Abstract). *Sosyal Ekonomik ve Kültürel Araştırmalar Merkezi*. Web: <http://www.muhamrembalci.com/hukukdunyasi/raporlar/410.pdf>

İnternet: Gür, B., Çelik, Z. (2011). YÖK'ün 30.Yılı. *SETA*. ss. 14. Web: http://file.setav.org/Files/Pdf/20121126134636_setav-seta-yokun_30_yili.pdf adresinden 15 Eylül 2015'te alınmıştır.

İnternet: <http://anadoluraylisistemler.org/tr/announcementDetail/tramvayin-tarihcesi/186>, Erişim Tarihi: 25 Aralık 2015

İnternet: Özgürel, A. (2007, Mayıs). Büyük Mitinglere Yabancı Değiliz. *Radikal*.
<http://www.radikal.com.tr/yorum/buyuk-mitinglere-yabanci-degiliz-813425/>

adresinden 2 Aralık 2014'te alınmıştır.

İnternet: Öztürk, M., Altuntepe, N. (2008). Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3 (11), 16001606. Web: http://journal.yasar.edu.tr/wpcontent/uploads/2012/05/No11_Vol3_09_ozturk_altuntepe.pdf adresinden 20 Eylül 2015'te alınmıştır.

İnternet: Öztürk, M., Altuntepe, N. (2008). Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, (11). Web: http://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2012/05/No11_Vol3_09_ozturk_altuntepe.pdf adresinden 10 Ocak 2015'de alınmıştır.

İnternet: <http://www.ulkuocaklari.org.tr/biz-kimiz>, (Erişim Tarihi: 27.12 2015)

İnternet: Yalçın, S. (2009, Ekim). Said-i Nursi'yi Kim Hedef Yaptı. *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/said-i-nursi-yi-kim-hedef-yapti-12664460> adresinden 5 Ağustos 2014'te alınmıştır.

İskenderun'da Komandolar Bir Lise Öğrencisini Bıçaklayarak Öldürdüler. (7 Nisan 1977). *Cumhuriyet*, 1

İstanbul Hukuk Bir Hafta Tatil Edildi. (15 Nisan 1969). *Milliyet*, 1

İstanbul Hukuk Dün İşgal Edildi. (13 Haziran 1968). *Milliyet*, 1

İstanbul Üniversitesi Dün Süresiz Olarak Kapatıldı. (1 Haziran 1969). *Hürriyet*, 1

İstanbul Üniversitesi ve İTÜ Süresiz Kapatıldı. (13 Ocak 1976). *Milliyet*, 1

İstanbul ve Ankara'da İki Öğrenci Öldürüldü. (10 Şubat 1978). *Cumhuriyet*, 1

İstanbul ve Ankara'da İki Öğrenci Öldürüldü. (26 Mayıs 1978). *Milliyet*, 12

İstanbul ve Hacettepe Üniversiteleri Kapatıldı. (19 Şubat 1971). *Cumhuriyet*, 1

İstanbul ve Konya'da 4 Genç Öldürüldü. (10 Haziran 1978). *Milliyet*, 1

İstanbul ve Trabzon'da İki Öğrenci Öldürüldü. (17 Ocak 1979). *Milliyet*, 9

İstanbul'da 2, Kahramanmaraş, Adana ve Ankara'da 3 Kişi Öldürüldü. (24 Şubat 1979). *Milliyet*, 1

İstanbul'da Bir Öğrenci, Uşak'ta Bir İşçi Öldürüldü. (3 Ekim 1978). *Milliyet*, 1

İstanbul'da Biri İşçi İki Kişi, İzmir ve Edirne'de de İki Öğrenci Öldürüldü. (22 Eylül 1978). *Cumhuriyet*, 1

İstanbul'da Dün de 3 Kişi Öldürüldü. (11 Haziran 1978). Milliyet, 9

İstanbul'da İki Öğrenci Yaylım Ateşi İle Öldürüldü. (25 Haziran 1978). Milliyet, 1

İstanbul'da Okuyan Arap Öğrenciler Gösteri Yaptı. (28 Mayıs 1967). Cumhuriyet, 7

İstanbul'da Polis Öğrenci Çatıştı, Bir Öğrenci Öldü. (28 Ocak 1976). Milliyet, 1

İşçi Sendikaları Konfederasyonu Dün Kapatıldı. (21 Nisan 1957). Cumhuriyet, 1

İTÜ'deki Çatışmada Üçü Ağır Sekiz Öğrenci Yaralandı. (6 Kasım 1976). Milliyet, 10

İÜTB Yöneticileri Hakkında Savcılık Takibata Geçti. (16 Kasım 1964). Cumhuriyet, 1

İzmir'de Çetin Altan Konuşurken Kavga Çıktı. (23 Nisan 1967). Milliyet, 1

İzmir'de Dün Talebe Sessiz Yürüyüş Yaptı. (30 Nisan 1960). Milliyet, 1

Kadıköy'de Ülkücüler İskeleye Toplanan Öğrencilere Ateş Açtılar, 5 Öğrenci Yaralandı. (1 Haziran 1978). Cumhuriyet, 1

Kalkın Ey Ehli Vatan. (3 Aralık 1945). Tanin, 1

Kalkın Ey Ehli Vatan. (3 Aralık 1945). Tanin, 1-3

Karaküçük, S. (1999). Osmanlı İzciliğinin Paramiliter Görünümü. *Milli Eğitim Dergisi*, (143), 66

Karşı Mitingciler Arasında Komünistler Tesbit Olundu. (29 Mart 1963). Milliyet, 7

Karşılıklı Baskınlarda 12 Öğrenci Yaralandı. (4 Ocak 1967). Milliyet, 1

Kaştan, Y. (2008). Atatürk Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24 (72), 196

Katiller Yine Bulunamadı. (2 Şubat 1977). Milliyet, 1

Kaya, B. (2010). 12 Eylül, İşkence ve Ruhsal Sonuçları. *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni*, 13 (2), 38

Kayseri'de 11 Öğrenci, 2 İşçi Tutuklandı. (20 Kasım 1975). Milliyet, 10

Kayseri'de Öğrenciler Bir Gazeteyi Yaktı. (7 Kasım 1963). Yeni İstanbul, 5

Kayseri'ye Gidenler. (21 Ocak 1963). Milliyet, 7

Kerkük'teki Hadiseler Dün Tel'în Edildi. (18 Mart, 1961). Milliyet, 1

Kıbrıs Sizden Yardım Bekliyor. (21 Ocak 1964). Ulus, 1

Kılıç, R. (1999). Türkiye'de Yükseköğretimin Kapsamı ve Tarihsel Gelişimi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 304

Kırşehir'deki Atatürk Heykeli Törenle Açıldı. (2 Mart 1951). Milliyet, 5

Kız Öğrencilerde Yürüyüş Yaptı. (14 Şubat 1969). Milliyet, 9

Koç, Y. (2013). XVI. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı İmparatorluğu'nda Suhte Olayları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (18), 150

Kodaman, B. (2002). *II. Meşrutiyet Dönemi (1908-1914)*. Türkler Ansiklopedisi, (13, 292-293). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları

Komando ve Polis Site Öğrenci Yurdunu Bastı. (25 Nisan 1975). Cumhuriyet, 1

Komandolar Bir Doktoru Öldürdü. (14 Nisan 1970). Milliyet, 1

Komandolar Bir Genci Daha Öldürdü. (24 Ocak 1975). Cumhuriyet, 9

Komandolar Yüzlerce Kişinin Önünde İki Genci Öldürdü. (2 Aralık 1975). Cumhuriyet, 1

Komandoların Yakaladığı Hacettepe Öğrencisi Süleyman Akdağ Dün Öldü. (13 Nisan 1977). Cumhuriyet, 1

Komünizmi Tenkit Eden 2 Rus Yazarının Hapsi Protesto Edildi. (23 Şubat 1966). Yeni İstanbul, 7

Konya'da 1'i Ağır 8 Öğrenci Yaralandı. (5 Kasım 1975). Milliyet, 10

Konya'da Bir Öğretmen, İstanbul'da da Bir Öğrenci Öldürüldü. (15 Ocak 1978). Milliyet, 1

Konya'da Gericiler Ayaklandı. (24 Temmuz 1968). Cumhuriyet, 1

Konya'da Öğrenciler Çatıştı. (20 Kasım 1970). Milliyet, 9

Korutürk, Hükümet İçin. (9 Nisan 1973). Milliyet, 1

KTÜ' deki Çatışmada Bir Öğrenci Öldürüldü. (16 Ocak 1979). Milliyet, 1

Kulaksızoğlu, A. (1990). Gençlik Çağı ve Ülkemizde Gençlik Sorunları. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (2), 138-141

Kuruluşlar Ata'ya ve Bayrağa Tecavüzü Nefretle Protesto Etti. (13 Nisan 1966). Ulus, 7

Lise Mezûnu Gençler Rektörü Odasından Çıkardı. (20 Kasım 1970). Cumhuriyet, 1

Liseli Gençler Kıbrıs İçin Miting Yaptılar. (29 Aralık 1963). Yeni İstanbul, 5

Maden Fakültesi'nde 1 Günlük Boykot Yapıldı. (16 Ocak 1975). Milliyet, 1

Malatya Lisesi'ndeki Çatışmada 3. Kattan Atılan Öğrenci Öldü. (6 Aralık 1975). Milliyet, 10

Malatya, Elazığ ve Adana'da 3 Kişi Öldürüldü. (25 Eylül 1978). Cumhuriyet, 1

Malatya'da Bir Genç Öldürüldü, Yüzlerce İşyeri Tahrip Edildi, CHP İl Merkezi Binası Yakıldı. (19 Nisan 1978). Milliyet, 8

Malatya'da Ülkücü Bir Öğrenci Öldürüldü. (24 Ağustos 1978). Milliyet, 1

Meclis İdamları Onayladı. (11 Mart 1972). Milliyet, 9

Meclis, İdamları Tekrar Kabul Etti. (25 Nisan 1972). Milliyet, 9

Menderes İdam Edildi. (18 Eylül 1961). Milliyet, 1

Menfûr Tecavüz Bütün Yurtta İnfîâl Uyandırdı. (21 Aralık 1960). Milliyet, 1

Mersin İlköğretmen Okulundaki Çatışmada 13 Öğrenci Yaralandı. (9 Mayıs 1975). Milliyet, 10

Meydan Larousse. (1987). *Demokrasi*. (3), 514

Milli Birlik Komitesi 3 Üyesinin Temasları. (12 Eylül 1960). Yeni İstanbul, 5

Milliyetçi Gençlik TMTF'yi Bastı. (17 Mart 1966). Milliyet, 1

Miting Yüzünden, Amiral Helikopterle Yeşilköy'e İndi. (8 Ekim 1967). Milliyet, 1

Mitinge Gelen SBF Öğrencisi Fındızkâde'de Tabancayla Öldürüldü. (2 Mayıs 1976). Milliyet, 10

MTTB Başkanı'nın Johnson'a Telgrafı. (12 Mayıs 1964). Cumhuriyet, 7

MTTB'li Gençler Lenin'in Heykelini Yere İndirdiler. (1 Nisan 1967). Akşam, 3

MTTB'li Öğrenciler İşcan'ın Kapısında Hadise Çıkardı. (2 Nisan 1967). Akşam, 3

Muhalefet Kanuna Uygun Çare Arıyor. (13 Eylül 1957). Milliyet, 5

Mustafa Yalçın ve 3 Arkadaşı Müebbet Hapse Mahkûm Oldu. (4 Temmuz 1972). Milliyet, 1

Müftülerimiz Milliyetçi Gençlikle İşbirliği Yapıyor. (6 Eylül 1966). Yeni İstanbul, 7

Müstehcen Bir Dergi Erzurum'a Sokulmayacak. (6 Nisan 1962). Yeni İstanbul, 5

Nal, S. (2005). Demokrat Parti'nin 1950-1954 Dönemi Din Siyaseti. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 60 (3), 166-167

Niğde ve Adana'da İki Öğrenci Öldürüldü. (24 Mart 1978). Cumhuriyet, 1

ODTÜ Bir Ay Tatil Edildi. (10 Ocak 1969). Cumhuriyet, 1

ODTÜ Mimarlık Fakültesi İşgal Edildi. (8 Nisan 1969). Milliyet, 1

ODTÜ'de Çatışma Oldu, İki Yaralı Var. (3 Eylül 1969). Milliyet, 1

ODTÜ'de Çıkan Olaylarda 3'ü Ağır 35 Kişi Yaralandı. (3 Aralık 1977). Milliyet, 1

ODTÜ'de İşgal Salı Günü Bitecek, Hukuk ve Tıp'ta Dün Boykot Bitti. (10 Nisan 1969). Milliyet, 1

ODTÜ’de Öğrenciler Rektörlüğü İşgal Etti. (9 Nisan 1969). Cumhuriyet, 1

ODTÜ’ni Polis ve Jandarma Geri Aldı. (14 Nisan 1969). Milliyet, 7

Okula Orak Çekiçli Bayrak Asan Beş Kişi Yakalandı. (31 Mart 1974). Milliyet, 9

Orman Kanunu Tasarısı Taslağını Protesto İçin Miting Yapıldı. (10 Mayıs 1967). Cumhuriyet, 1

Öğrenci Burslarının 75 Lira Arttırılması İstendi. (1 Şubat 1961). Ulus, 5

Öğrenci Çatışmaları Sonunda Bursa ve Gazi Eğitim Enstitüleri Tatil Edildi. (15 Ocak 1975). Milliyet, 10

Öğrenci Yurdunda İki Grup Çatıştı, 2 Kişi Yaralandı, 6 Kişi Gözaltına Alındı. (9 Mart 1974). Milliyet, 11

Öğrenciler Ankara’da Yürüyüş Yaptı. (8 Ocak 1963). Milliyet, 7

Öğrenciler Bakanlık Önünde Basın Toplantısı Yaptı. (26 Ocak 1971). Milliyet, 9

Öğrenciler, Eskişehir Yolunu İki Saat Kapadı. (21 Şubat 1971). Milliyet, 1

Öğretim Üyeleri Bildiri Yayınlar. (2 Aralık 1965). Milliyet, 1

Önce İki Bakan Çekildi Sonra Erim İstifa Etti. (4 Aralık 1971). Milliyet, 9

Örfî İdare İlan Edildi. (7 Eylül 1955). Milliyet, 7

Özdağ, “Türkiye Tarihinin En Kritik Noktasındayız Dedi”. (9 Ekim 1960). Milliyet, 5

Özdemir, H. (2012). Türkiye’de İç Göçler Üzerine Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*, (30), 3-12

Özel Yüksek Okullarda Sınavlar Ertelendi. (16 Haziran 1968). Cumhuriyet, 7

Özgiray, A. (1995). Türk-Bulgar Siyasi İlişkileri. *Ege Üniversitesi Tarih İncelemeleri Dergisi*, (10), 63

Özgişi, T. (2014). Türkiye’de Toplumsal Değişimin Siyasi Katılıma Etkisi. *TESAM Akademi Dergisi*, 1 (1), 82-85

Pencereden Atılan Öğrenci Öldü. (24 Kasım 1970). Milliyet, 9

Petrol, A.P. Yalnız Kaldı. (29 Mayıs 1965). Cumhuriyet, 1

Polat, B. (2013). 1932 Kessarevo / Kesarevo / Kesenova Olayı / Faciası / Hadisesi. *Çağdaş Trükiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 13 (26), 90

Polis Protesto Yürüyüşünü Engelledi: 1 Ölü, 7 Yaralı Var. (28 Ocak 1976). Cumhuriyet, 1

Polisle Öğrenci Çatışmasında Bir Genç Öldü. (24 Eylül 1969). Milliyet, 11

Polisle Öğrenci Çatıştı Hukuk 3 Gün Kapatıldı. (3 Mart 1971). Milliyet, 9

Polisle Öğrenciler Yine Çatıştı. (10 Haziran 1969). Cumhuriyet, 1

Postayla Gelen Bombayı Açan Hamido Öldü. (18 Nisan 1978). Cumhuriyet, 1

Prof. Başgil'e Tezâhürât Yapmak İsteyen Talebeler Nezâret Altına Alındılar. (31 Temmuz 1960). Cumhuriyet, 1

Prof. İnönü'nün Evinde Dinamit Patladı. (18 Ocak 1971). Milliyet, 1

Prof. Parlar ODTÜ Rektörü Olunca Yeni Olaylar Çıktı. (28 Ocak 1970). Milliyet, 1

Protesto Hareketlerine Liselilerde Katıldılar. (31 Mart 1963). Cumhuriyet, 1

Protesto Mitinginde Kavga: İki Öğrenci Bıçaklandı. (30 Ağustos 1968). Cumhuriyet, 1

Protesto Yürüyüşü Yapan Gençler Miting Yaptılar. (10 Kasım 1967). Akşam, 7

Protokol İmzalandı, Bakanlar Belli Oldu. (26 Ocak 1974). Milliyet, 1

Sağcı Öğrenciler Ankara ve Erzurum'da Baskın Yaptılar. (19 Mayıs 1970). Milliyet, 1

Sağcı ve Solcu Öğrenciler Arasında Arbede. (27 Mayıs 1965). Dünya, 7

Sakarya, A. (2014). Türkiye'de Ekonomi Politikaları ve Ülke Mekanında Değişim 1980-2012. *Megaron Dergisi*, 9 (4), 245

Sarınay, Y. (2012). *Türk Ocakları*. Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi. (41), 546. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı

SBF Öğrencileri Polisle Çatıştı. (25 Ocak 1971). Milliyet, 11

Sercan, M. (2010). Psikiyatrinin 12 Eylül'ü. *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni*, 13 (2), 28

Sınavlara Polis Kordonu Altında Olursa Girilmeyecek. (9 Haziran 1969). Milliyet, 1

Silah Kaçırın 2 İsveçli Subay Mahkûm Oldu. (20 Ekim 1964). Milliyet, 7

Silahlı Çatışmalar Önlenemiyor Dün Bir Öğrenci Daha Öldürüldü. (17 Ocak 1977). Cumhuriyet, 1

Sivashlı'da Komandolar Bir Öğrenciyi Öldürdü. (26 Temmuz 1977). Milliyet, 1

Siyasi Faaliyetler Durduruldu. (19 Nisan 1960). Akşam, 1

Siyasi Partiler Birliğe Çağrıldı. (4 Ocak 1964). Ulus, 7

Sobacı, M.Z. (2015). Türkiye'nin Koalisyon Tecrübesi: Modeller ve Siyasal Gerçeklikler. *SETA Perspektif Dergisi*, (109), 3

Sönmez, C.S. (2012). Demokrat Parti İktidarının İlk İcraatlarına Bir Örnek: Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10 (20), 126

Sunay, Demirel'i Sert Şekilde Uyardı. (10 Ekim 1971). Milliyet, 1

Şahin, D. (2010). 12 Eylül'le Hesaplaşma. *Türkiye Psikiyatri Derneği Bülteni*, 13 (2), 6-7

Şahin, E., Özteke, H.Ç. (2003). 1980-2000 Yılları Arası Hükümet Programlarında İlköğretim. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 191-196

Şentürk, Ü. (2006). Küresel Yeni Sosyal Hareketler ve Savaş Karşıtlığı. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 35-38

Şuurlu Milliyetçi Gençlik Komünist Avına Çıkıyor. (5 Şubat 1968). Cumhuriyet, 7

Tahkikât Önergesi Bugün Görüşülüyor. (18 Nisan 1960). Milliyet, 1

Takım, A. (2011). Türkiye'de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları. *Maliye Dergisi*, (160), 162

Taksim'de Arbede: 2 Ölü, 114 Yaralı Var. (17 Şubat 1969). Milliyet, 7

Talebe Birlikleri Sert Bir Bildiri Yayınladı. (18 Ekim 1962). Vatan, 5

Talebe, Bursların 300 Lira Olmasını İstiyor. (23 Ocak 1961). Milliyet, 2

Tarsus'taki Bir İlkokul Öğretmeni Öldürüldü. (18 Şubat 1979), Milliyet, 6

Taşlar Atılıp Kurşunlar Sıkılınca Atatürk Eğitim Enstitüsü Açıldığı Gün Kapandı. (16 Eylül 1978). Milliyet, 9

Tavkul, U. (2001). Teröre Giden Yolda 1980 Öncesi Sol Gençlik Hareketleri. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, (134), 19

Teknik Üniversite Öğrencileri Dersleri Dün Boykot Etiler. (3 Haziran 1961). Cumhuriyet, 1

Teknik Üniversitede Bir Genç Öldürüldü. (30 Mayıs 1976). Milliyet, 10

Teknik Üniversiteli Öğrenciler Sesiz Yürüyüş Yaptılar. (1 Ekim 1964). Ulus, 7

Ticaret Liseleri Talebelerinin Dilekleri. (5 Ağustos 1960). Cumhuriyet, 5

TİP'li 6 Genç Öldürüldü. (10 Ekim 1978). Milliyet, 1

TMGT Başkanı Johnson'a Protesto Mektubu Gönderdi. (2 Mart 1966). Milliyet, 3

TMGT'nin Atatürk Yürüyüşüne Katılanlar Dün Nezârete Alındı. (31 Ekim 1968). Milliyet, 7

TMTF Binası Mühürlendi. (20 Ocak 1967). Cumhuriyet, 1

TMTF, Petrol-İş Grevinde Arabulucu Olmak İstiyor. (8 Ocak 1967). Akşam, 3

Toplum Polisine 18 Bin Tabanca Alınıyor. (19 Mayıs 1976). Milliyet, 1

Toprak, Z. (1998). 1968'i Yargılamak ya da 68 Kuşağına Mersiye. *Cogito Dergisi*, (14), 159

Toprak, Z. (1979). İttihat-Terakki'nin Paramiliter Gençlik Örgütleri. *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi*, 7, 96

TÖB-DER Mitinginde Çatışma Çıktı, 7'si Ağır 60 Kişi Yaralandı. (6 Şubat 1977). Milliyet, 1

Trabzon'da İki Öğrencinin Usturayla Boğazı Kesildi. (3 Ocak 1976). Milliyet, 1

Tunceli Lisesi Öğrencileri Boykot Yaptı. (26 Mart 1961). Yeni İstanbul, 5

Tunç, S. (2002). İstanbul Basınına Göre Milli Mücadeleye Bir Destek: Dârülfünûn Öğrenci Olayları. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, (1), 327-338

Tunçay, M. (1983). *YÖK*. Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi. (3), 680-688. İstanbul: İletişim Yayınları

Türk Bayrağına Saygı Mitingi Dün Yapıldı. (15 Şubat 1969). Milliyet, 1

Türk Milleti Kısırlaştırılmak İsteniyor. (14 Haziran 1967). Milliyet, 3

Türk Petrolü Kullan Kampanyası Dün Açıldı. (14 Ocak 1965). Milliyet, 7

Türkçe Ezan Davası ve Bir İtham. (8 Mart 1961). Cumhuriyet, 5

Ulaş Ölü Ziya Yaralı Ele Geçti. (20 Şubat 1972). Milliyet, 1

Urfa ve Kayseri'deki Olaylarda 4 Kişi Öldü. (3 Haziran 1978). Cumhuriyet, 1

Uzun, H. (2009). Cumhuriyet Gençliğinin Misyonu Çerçevesinde 1933 Yılı Vagon-Li ve Razgrad Olayları. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 6 (3), 61

Ülkü Ocaklı Olduğu İddia Edilen 3 Genç, 6 Öğrenciye Ateş Etti. (12 Aralık 1975). Milliyet, 10

Üniversite Dramı. (12 Mart 1977). Milliyet, 1

Üniversite Gençliğinin Kurucu Meclis İçin Kampanyası. (6 Aralık 1960). Milliyet, 5

Üniversite Harçları Yine Tenkit Edildi. (21 Eylül 1964). Ulus, 7

Üniversite Harçlarına Zam Bu Yıl Tatbik Edilmeyecek. (2 Ekim 1964). Cumhuriyet, 1

Üniversite Olayları Duruşması. (3 Şubat 1961). Milliyet, 1

Üniversite'de Çatışma: Bir Öğrenci Daha Öldürüldü. (9 Haziran 1970). Cumhuriyet, 1

Üniversite'de Harçlara Karşı Boykot İlan Edildi. (30 Temmuz 1964). Milliyet, 1

Üniversite’de Siyasi Faaliyet Men Edildi. (5 Eylül 1960). Milliyet, 5

Üniversite’deki Tasfiye Hareketi Üzerine Rektörler Dün İstifa Etiler. (29 Ekim 1960). Milliyet, 7

Üniversitede Mescid İsteniyor. (5 Şubat 1962). Vatan, 5

Üniversitedeki Anıta Siyah Çelenk Konuldu. (3 Kasım 1964). Milliyet, 1

Üniversiteden Çıkan Öğrencilere Bomba Atıldı: 5 Ölü, 5’i Ağır 44 Yaralı Var. (17 Mart 1978). Milliyet, 1

Üniversiteler Silahlı Çatışmayla Açıldı: 1 Ölü 9 Yaralı. (4 Kasım 1975). Milliyet, 10

Üniversiteli Gençler İmtihanlarından Sonra Anadolu’ya Dağılacak. (28 Temmuz 1960). Vatan, 3

Üniversiteliler 27 Mayıs Fikir Kulübü Kuruyor. (9 Mayıs 1962). Milliyet, 2

Üniversiteliler Başgil’in Durumu İçin Senato’ya Müracaat Etiler. (1 Ağustos 1960). Cumhuriyet, 1

Üniversiteliler Cezayir İçin Sessiz Yürüyüş Yaptı. (13 Aralık 1960). Milliyet, 5

Üniversiteliler Köylerde 27 Mayıs ve Devrimleri Anlatacak. (11 Nisan 1963). Milliyet, 2

Vagon Li Şirketinde Çirkin Bir Hadise. (24 Şubat 1933). Cumhuriyet, 2

Wolfram Anlaşması’nı TMTF Protesto Etti. (2 Temmuz 1966). Akşam, 7

Ya 400 Bin Dolar veya Dört Amerikalı Öldürülecek .(5 Mart 1971). Milliyet, 1

Yaralı Genç Öldü Yeni Olaylar Çıktı. (25 Temmuz 1968). Milliyet, 1

Yargıtay Gezmiş, Aslan ve İnan’ın İdamını Onayladı. (11 Ocak 1972). Milliyet, 1

Yaşar Kemal, Can Yücel Soruşturması. (9 Mart 1966). Akşam, 7

Yavuz, A. (2009). Başlangıcından Bugüne Türkiye’nin Borçlanma Serüveni: Durum ve Beklentiler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (20), 206

Yazıcı, T. (1998). *Hüseyin Daniş*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. (18), 541. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı

Yemek Boykotu Devam Ediyor. (6 Aralık 1960). Yeni İstanbul, 5

Yıldız Akademisi’nde Bir Öğrenci Daha Öldürüldü. (15 Aralık 1969). Tercüman, 9

Yorgancılar, S. (2010). 12 Eylül’e Giden Süreçte Öğrenci Hareketleri. *Umran Dergisi*, (193), 41

Yüksek Tahsil Gençliğinin MBK’ne Telgrafı. (5 Ocak 1961). Yeni İstanbul, 5

Yürüyüşte Sükan Protesto Edildi. (7 Ocak 1967). Milliyet, 1

Yüzlerce Genç Çatıştı, 15 Kişi Yaralandı. (21 Haziran 1969). Cumhuriyet, 1
Ziraat Fakültesinde Dün Çatışma Oldu. (23 Şubat 1971). Milliyet, 9
Ziya Yılmaz'a İdam Cezası Verildi. (16 Mart 1972). Cumhuriyet, 1
Zonguldak Olayı İçin Dün Yürüyüş Yapıldı. (18 Mart 1965). Milliyet, 1
Zorlu ve Polatkan İdam Edildi. (17 Eylül 1961). Milliyet, 1

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : OLGUN Hıdır
Uyruğu : TC.
DoğumTarihiveYeri : 1982/ Elazığ
Telefon : -
Faks : -
E-mail : holgun23@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Doktora :	-	-
Yüksek Lisans :	-	-
Lisans :	Fırat Üniversitesi Tarih Bölümü	2004

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2010-2017	Van/ İstanbul	Öğretmen

Yabancı Dil: İngilizce

Yayınlar: -

Hobiler: -